

HRVATSKI SABOR

Klasa: 021-12/09-09/06

Urbroj: 65-09-02

Zagreb, 2. travnja 2009.

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 32. stavak 1. podstavak 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem *Izvešće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2008. godini*, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora, sukladno članku 22. stavku 1. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, broj 82/08), dostavila Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, aktom od 31. ožujka 2009. godine.

PREDSJEDNIK

Luka Bebić

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Ev.broj: PRS 12-02/09-14
Ur.broj: 08-09-01
Zagreb, 31. ožujka 2009.

REPUBLIKA HRVATSKA
61 - HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg sv. Marka 6

Primiteno: 02-09-2009		
Klasifikacijska oznaka:	L. št. jed.	
021-12/09-09/06	65	
Uredžbeni broj:	Pril.	Vrij.
41101-09-01	1401	-

HRVATSKI SABOR
Trg sv. Marka 6
10000 Zagreb

**PREDMET: Izvješće o radu pravobraniteljice za
ravnopravnost spolova**

Sukladno obvezi iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova dostavlja se Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u 2008. godini i zapis istog na CD-u.

S poštovanjem,

**PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Gordana Lukač Koritnik
Gordana Lukač Koritnik

Dostaviti:

- naslovu
- arhiv

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

IZVJEŠĆE

O RADU

ZA 2008. GODINU

Zagreb, ožujak 2009.

SADRŽAJ:

0. UVOD.....	4
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2008. GODINI	6
1. STRUKTURA PRITUŽBI	9
2. STATISTIČKI PODACI	10
3. STRUKTURA OSTALIH PREDMETA PO KOJIMA SE POSTUPALO U 2008.....	12
II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA.....	13
1. ZAPOSŁJAVANJE I RAD.....	13
1.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	16
1.2. NACIONALNI AKCIJSKI PLAN ZAPOSŁJAVANJA, ZA RAZDOBLJE 2005. DO 2008. GODINE, REZULTATI MJERA GODIŠNJEG PLANA ZA POTICANJE ZAPOSŁJAVANJA U 2008. GODINI	35
1.2.1. rezultati mjera godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja u 2008. godini	35
1.2.2. NEZAPOSLENOST – STANJE I KRETANJA	35
1.3. DISKRIMINACIJA PO SPOLU PRILIKOM OGLAŠAVANJA POTREBA ZA ZAPOSŁJAVANJEM.....	36
1.4. POLOŽAJ ŽENA ZAPOSLENIH NA ODREĐENO VRIJEME - ANKETA	37
1.5. PANEL RASPRAVA "ŽENE I SIROMAŠTVO - NESIGURNOST RADA I NEZAPOSLENOST"	47
1.6. ISTRAŽIVANJE O KORIŠTENJU SUBVENCIJA ZA ZAPOSŁJAVANJE (ZA 2008. GODINU) POSEBNIH SKUPINA NEZAPOSLENIH OSOBA: ŽENA ŽRTAVA NASILJA.....	48
1.7. POLICIJSKA AKADEMIJA.....	54
2. OBITELJ	55
2.1. NASILJE U OBITELJI.....	55
2.2. POLICIJSKI STATISTIČKI PODACI O NASILJU U OBITELJI.....	62
2.3. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI.....	66
2.4. NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2008. DO 2010. GODINE.....	79
2.5. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI	88
2.6. PSIHOSOCIJALNI TRETMAN POČINITELJA NASILJA U OBITELJI	98
3.1. RODITELJSKA SKRB	102
3. SEKSUALNE I RODNE MANJINE U 2008.	116
4. PODRUČJE OBRAZOVANJA.....	118
4.1. VISOKO OBRAZOVANJE.....	123
4.1.1. ANALIZA DRŽAVNIH STIPENDIJA REDOVITIM STUDENTIMA/CAMA SVEUČILIŠNIH I STRUČNIH STUDIJA 2008. PREMA SPOLU	125
4.2. PRIKAZ NEKIH SLUČAJEVA PRITUŽBI NA DISKRIMINACIJU NA TEMELJU SPOLA U PODRUČJU OBRAZOVANJA	130
4.3. OBRAZOVANJE - OSTALO	132
5. MEDIJI.....	135
5.1. OPISI SLUČAJEVA	138
5.2. PROGRAMSKI KONCEPTI.....	143
5.3. ANALIZA ČLANAKA VEZANIH UZ PODRUČJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE OD 1. SIJEČNJA DO 31. PROSINCA 2008.....	147
5.4. RODNA ANALIZA TV SADRŽAJA.....	158
5.4.1. RODNA ANALIZA TV SPOTOVA EMITIRANIH NA PRVOM PROGRAMU HRVATSKE TELEVIZIJE I RTL TELEVIZIJI.....	171
5.4.2. RODNA ANALIZA TELEVIZIJSKIH EMISIJA "DOBRO JUTRO, HRVATSKA" HTV 1, "SVAKODNEVNICA" OTV	190
6. ŽENE I ZDRAVLJE.....	203
III. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	209
1. NACIONALNA POLITIKA ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE 2006.-2010. GODINE	209
2. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	218
2.1. OBILAZAK ŽUPANIJA	218
2.2. MEĐUNARODNA SURADNJA I AKTIVNOSTI	223
2.3. POSJETI STRANIH DELEGACIJA I PREDSTAVNIKA/CA UREDU PRAVOBRANITELJICE.....	224

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE.....	225
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....	226

0. UVOD

Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova, osnovan/a je Zakonom o ravnopravnosti spolova 30. srpnja 2003. (NN 116/03, u daljem tekstu: ZORS) kao jedan od mehanizama osiguranja provedbe ZORS-a.

Dana 15. srpnja 2008., na 5. sjednici Hrvatski sabor je donio novi **Zakon o ravnopravnosti spolova** (NN 82/08) (u daljem tekstu ZORS). ZORS-om su utvrđene opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske; definirani načini zaštite od diskriminacije na temelju spola, mehanizmi stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce te prekršajne odredbe.

Prema ZORS-u, pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova obavlja poslove neovisnog tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova koje prati provođenje ZORS-a i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova.

U okviru svoga rada Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova:

1. zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova,
2. pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka,
3. poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora,
4. uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvan sudske nagodbe,
5. prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije,
6. provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

Važno je istaći da je novim ZORS-om diskriminacija na području zapošljavanja i rada izrijekom zabranjena u odnosu na trudnoću, roditeljstvo i sve oblike skrbništva. Predviđena je i mogućnost posebne sudske zaštite zbog povrede prava predviđenih ZORS-om, mogućnost

podnošenja udružne tužbe, a osim odgovornosti za naknadu štete propisana je i prekršajna odgovornost, te povećane ovlasti pravobranitelja/ica za ravnopravnost spolova.

Osim toga, provođenjem posebnih mjera promicati će se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu njegovog udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.

Osjetna neuravnoteženost jednog spola prema ZORS-u postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%.

U svrhu informiranja javnosti, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tiskao je i distribuirao Zakon o ravnopravnosti spolova i letak s osnovnim i kontakt informacijama o nadležnostima i djelokrugu rada Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova.

Na sjednici 9. srpnja 2008. Hrvatski sabor donio je i **Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08)** koji u nekoliko članaka donosi odredbe vezane uz nadležnosti i obaveze Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova. Zakon o suzbijanju diskriminacije stupio je na snagu 1.1.2009.

Sukladno članku 22. stavka 1. ZORS-a i članku 18. Poslovnika o radu pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova (NN 29/04), pravobranitelj/ica podnosi redovita godišnja izvješća o radu Hrvatskom saboru do 31. ožujka tekuće godine.

Ovo izvješće je **šesto godišnje izvješće**, koje pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u svom mandatu podnosi Hrvatskom saboru.

U Izvješću o radu za 2008. detaljno su opisane sve aktivnosti Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom izvještajne godine u skladu sa ovlastima i djelokrugom rada Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova određenim ZORS-om.

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA U 2008. GODINI

Građani/ke se obraćaju pravobraniteljici za ravnopravnost spolova osobno u Uredu, pisanim pritužbama i putem telefona.

Spisi predmeta se otvaraju po zahtjevu oštećenog/e građanina/ke, po zahtjevu drugih fizičkih i pravnih osoba (nevladinih organizacija, državnih tijela i ureda, odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova, drugih institucija ili pojedinaca/ki) ili po inicijativi pravobraniteljice. Po sadržaju se odnose na kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola, bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije, kao i na praćenje provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova.

Stranaka koje se obraćaju putem telefona, a za koje se ne otvaraju spisi predmeta pa se ti podaci ne uključuju u statistički pregled, ima oko 30-tak tjedno.

Tijekom 2008. godine radilo se na ukupno 1009 predmeta, i to:

- **937** predmeta otvorenih u 2008. godini
- **72** predmeta prenesenih iz ranijih godina.

Navedenih 1009 predmeta odnosi se na:

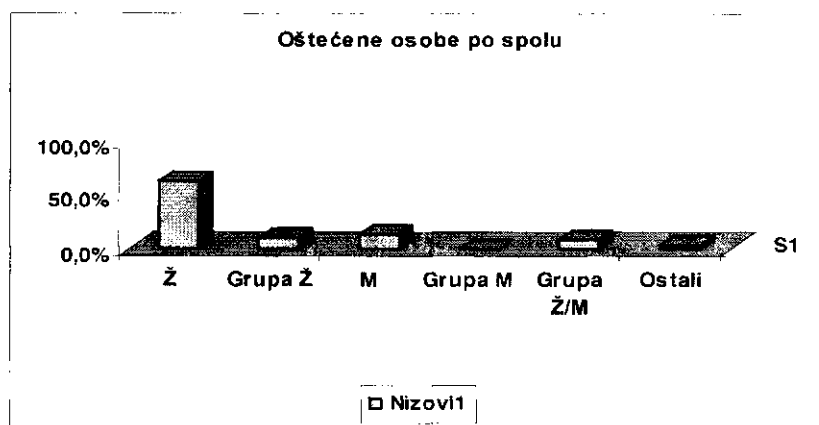
- 319 predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki, od kojih je **288** novih predmeta iz 2008. godine i 31 iz ranijih razdoblja;
- **24** novih predmeta iz 2008. godine otvorenih na inicijativu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminaciju na temelju spola u odnosu na pojedince/ke;
- 666 predmeta, od kojih je **625** novih predmeta iz 2008. godine otvorenih na inicijativu pravobraniteljice radi praćenja primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno

temeljem dopisa drugih institucija, organizacija ili pravnih osoba, a 41 iz ranijih razdoblja.

Od ukupno 312 novih slučajeva¹ u 2008. godini oštećeni/e po spolu:

- žena 195 (62,5 %);
- muškarac 42 (13,5 %);
- grupa žena 33 (10,6 %);
- grupa žene i muškarci zajedno 29 (9,3 %)
- grupa muškaraca 2 (0,6 %);
- ostali slučajevi 11 (3,5 %), u kojima se nije određivao spol.

Grafikon 1. Prikaz oštećenih osoba po spolu

Nakon postupanja po pritužbama pravobraniteljica je uputila 34 pismena upozorenja, 39 preporuka i 37 prijedloga, ukupno manje nego 2007. godine što je rezultat, prije svega, poboljšanog rada policije i centara za socijalni rad.

U tablici 1. prikazano je 937 novootvorenih predmeta u 2008. godini po područjima po kojima je postupala pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

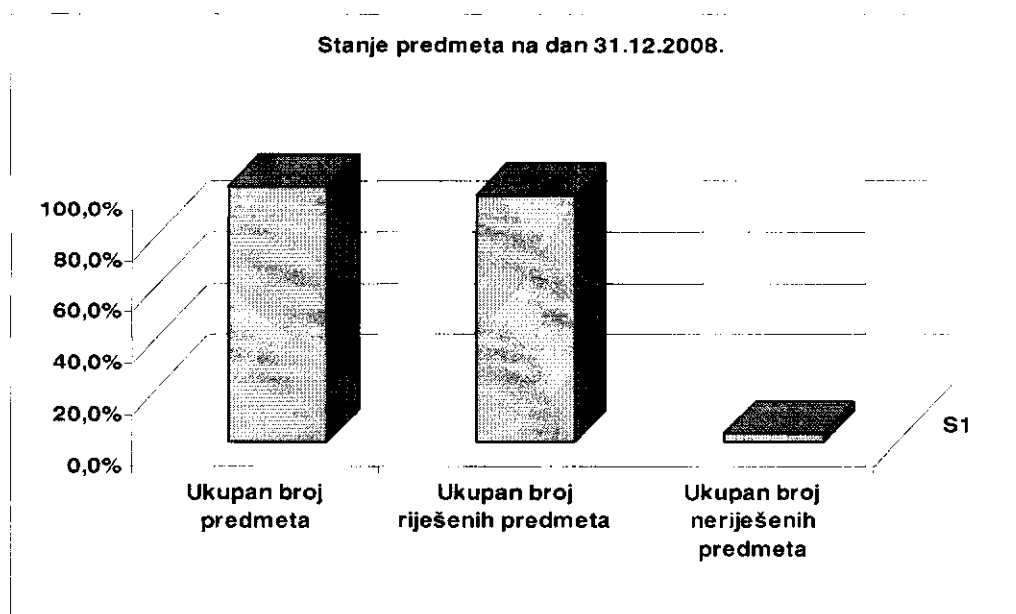
¹ Analiza se odnosi na predmete iz 2008. godine za novih 288 zaprimljenih po pritužbama građana/ki i 24 otvorenih na inicijativu pravobraniteljice

Tablica 1. Struktura 937 novootvorenih predmeta po područjima

Područja djelovanja u 2008.	Broj predmeta
1. Zapošljavanje i rad	105
2. Oglašavanje potreba za zapošljavanjem	443
3. Roditeljska skrb, nasilje u obitelji i nasilje ostalo	155
4. Obrazovanje	7
5. Mediji	57
6. Državna tijela, tijela JLP(R)S s pravnim osobama, pravne osobe s javnim ovlastima	107
7. Civilno društvo	29
8. Statistika	34
UKUPNO:	937

Tijekom 2008. godine dovršeno je 975 predmeta, a 34 nedovršena prenose se u 2009. godinu (odnose se na pritužbe građana/ki).

Grafikon 2. Prikaz predmeta po kojima se postupalo u 2008. godini na dan 31. prosinca 2008.

1. STRUKTURA PRITUŽBI

Podaci se odnose na **288** novih predmeta, zaprimljenih po pritužbama građana/ki u 2008. godini, kojih je 7,5% više u odnosu na 2007. godinu.

U **288** slučajeva inicijativa za postupanje pokrenuta je po zahtjevu:

- oštećene strane: **žene** u 159 slučajeva (**55,2%**), **muškarci** u 41 slučaju (**14,2%**);
- **drugih** u ime oštećene strane u 88 slučajeva (**30,6 %**), i to: državna tijela i druge institucije u 33 slučaja (11,5%), nevladine udruge u 23 slučaja (8,0%), pojedinac/ka u 28 slučajeva (9,7%), po zahtjevu ostalih u 4 slučaja (1,4%).

Oštećene osobe po stručnoj spremi: NK - 7,2 %; PK - 7,2 %; KV - 11,1%; SSS - 45,7%; VKV -0,5%; VŠS - 7,2%; VSS - 18,7%; magisterij - 0,5% i doktorat - 1,9%.

Oštećene osobe prema bračnom statusu: neudata/neoženjen - 11,4%; udata/oženjen - 53,2%; izvanbračna zajednica - 3,5%; udovac/ica - 3,5%; istospolna zajednica - 0,5%; razveden/a - 22,9%; član/ica raskinute istospolne zajednice - 2,0%; član/ica raskinute izvanbračne zajednice 3,0%.

Po starosnoj dobi oštećene osobe bile su: 18-24 godine - 4,0%; 25-34 godine - 23,6%; 35-44 godine - 36,2%; 45-54 godine - 23,0%; 55-64 godine - 10,9%; 65 i više godina - 2,3%.

Kao i ranijih godina, pravobranitelji za ravnopravnost spolova prituživale su se osobe s područja cijele Republike Hrvatske, a najviše iz Grada Zagreba, zatim s područja Splitsko-dalmatinske, Primorsko-goranske te Zagrebačke županije.

2. STATISTIČKI PODACI

Podaci se prikupljaju i analiziraju po: diskriminaciji na temelju spola, bračnom ili obiteljskom statusu i po spolnoj orijentaciji.

Temelj diskriminacije:

- spol 274 (95,1%);
- ostalo 14 (4,9 %)

U odnosu na 2007. godinu povećan je broj pritužbi diskriminacije na temelju spola, a smanjen broj pritužbi na temelju spolne orijentacije, bračnog i obiteljskog statusa.

Pritužbe su se odnosile na:

- nasilje u obitelji - 29,5%;
- roditeljsku skrb - 12,5%;
- uznemiravanje i spolno uznemiravanje - 19,6 %;
- ostalo - 38,4%.

Diskriminacija na radu i zapošljavanju

Sagledavajući izdvojeno slučajeve koji se odnose na područje zapošljavanja i rada, oblik diskriminacije je bio:

- uznemiravanje - 29,1%;
- spolno uznemiravanje - 19,4%;
- povreda prava na zaštitu majčinstva - 7,8% i
- ostalo - 43,7%.

Pritužitelji/ce su bili/e: radnici/e - 59,4%; službenici/c - 20,8%; ostale zaposlene osobe - 5,9% i nezaposlene osobe - 13,9 %.

Pritužbe iz područja rada i zapošljavanja dolaze iz sljedećih djelatnosti:

- javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje - 19,8%;
- zdravstvena zaštita i socijalna skrb - 16,8%;
- trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo - 9,9%;
- obrazovanje - 9,9%;
- ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti - 8,0%;
- prijevoz, skladištenje i veze - 5,9%;
- prerađivačka industrija - 5,9%;
- građevinarstvo - 4,0%;
- financijsko posredovanje - 4,0%;
- poljoprivreda, lov i šumarstvo - 3,0%;
- opskrba električnom energijom, plinom i vodom 2,0%;
- rudarstvo i vadenje 1,0%;
- hoteli i restorani 1,0%;
- poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge - 1,0%
- nepoznato - 7,8%.

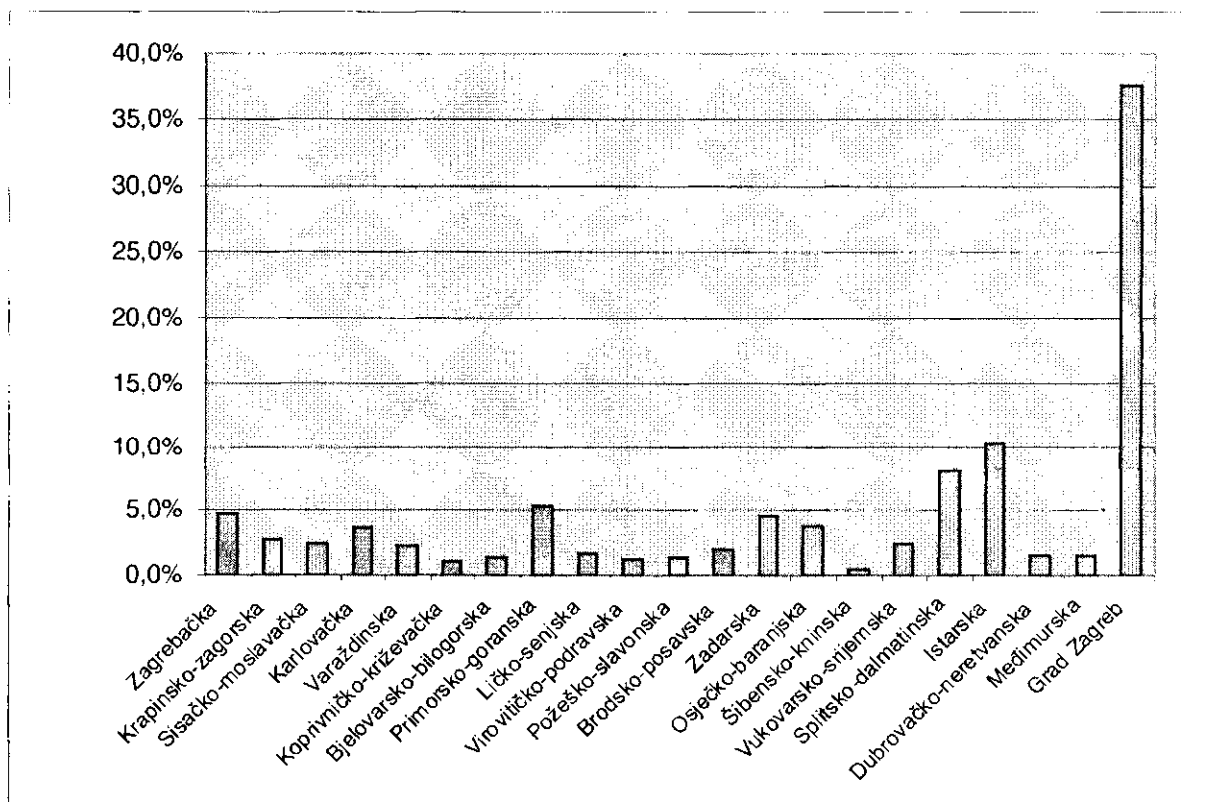
3. STRUKTURA OSTALIH PREDMETA PO KOJIMA SE POSTUPALO U 2008.

Od 666 predmeta koji nisu bili pritužbe građana/ki :

- u **443** slučaja otvorena po inicijativi pravobraniteljice (u praćenju provedbe ZORS-a na području zapošljavanja), **pravobraniteljica je dala isto toliko upozorenja (čl. 13. st. 2. ZORS)**;

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, postupajući po individualnim pritužbama i osobnoj inicijativi², bila je prisutna na svim razinama državne uprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije, što je vidljivo iz grafikona 3.

Grafikon 3. Prikaz postupanja pravobraniteljice po županijama i Gradu Zagrebu

² Riječ je o naprijed navedena **443** slučaja otvorena po inicijativi pravobraniteljice (u praćenju provedbe ZORS-a na području zapošljavanja)

II. ANALIZA PO PODRUČJIMA RADA

1. ZAPOSŁJAVANJE I RAD

Pravobraniteljica je u 2008. godini, u odnosu na prethodne godine, zaprimila i razmatrala veći broj pritužbi koje se odnose na diskriminaciju na području rada i zapošljavanja.

Unatoč tome Pravobraniteljica smatra da se diskriminacija još uvijek rijetko prijavljuje o čemu svjedoči i mali broj sudskih postupaka koji se vodi s tog osnova.

Razlog neprijavljivanja diskriminacije je prije svega u želji da se sačuva radno mjesto, ne pogoršaju uvjeti rada na poslu, ali i nepoznavanje mogućnosti zaštite prava.

Ovaj zaključak se temelji ne samo na broju pritužbi, nego i na činjenici da pritužitelji/ce koji su podnijeli pisanu pritužbu u slučajevima kada ih se pozove da ih i konkretiziraju ili potpišu (kod pritužbi upućenih elektronskom poštom) prije nego što se pravobraniteljica obrati poslodavcu, ili nakon što ih se uputi koje će mjere Ured po pritužbi poduzimati, često ne žele nastaviti postupak. Isto tako oni koji su od početka upoznati s ovlastima pravobraniteljice i bili odlučni da se ispita njihova pritužba, ponekad odustaju od pritužbe jer su pronašli novi posao i žele zaboraviti probleme na ranijem poslu, ili su se na neki način dogovorili s poslodavcem na kojeg su se pritužili iako kod njega više ne rade.

Stoga je u proteklom izvještajnom razdoblju pravobraniteljica izrekla i manji broj upozorenja, preporuka i prijedloga nego u proteklom izvještajnom razdoblju.

Međutim, očito je da slučajeva diskriminacije temeljem spola na području zapošljavanja i rada ima daleko više nego što bi se moglo zaključiti temeljem broja pritužbi ili sudskih postupaka, što potvrđuju i istraživanja pravobraniteljice, sindikata, znanstvena istraživanja, brojne ankete.

Najčešći pojavni oblici diskriminacije i dalje su uznemiravanje na radu, zatim diskriminacija prilikom zapošljavanja, sprječavanje napredovanja na poslu, te sprečavanje pristupa stručnom usavršavanju i osposobljavanju.

S tim su povezane i pritužbe koje se odnose na: nezakonito sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme, nezakoniti prekovremeni rad, nezakonite otkaze, premještaj na lošije plaćen posao, nezakonito zapošljavanje bez sklopljenog ugovora o radu (zasnivanja radnog

odnosa) i druga kršenja odredbi Zakona o radu. Ako se radilo o kršenju odredbi Zakona o radu, pravobraniteljica se, osim što je tražila izvješće i dokumentaciju od poslodavaca, obraćala i Državnom inspektoratu tražeći provođenje nadzora.

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, najveći dio pritužbi se odnosio na diskriminaciju zaposlenih osoba. Prema zaprimljenim pritužbama, koje podnose većinom žene, diskriminacija je prisutna i u javnom sektoru, uključujući i državna tijela, i u privatnom sektoru.

Razmatranjem pritužbi zaposlenih vezano za **uznemiravanje na radu** i zakonom predviđeni postupak zaštite dostojanstva radnika/ca, pravobraniteljica je uočila sljedeće:

- pritužbe s tog osnova podnose većinom žene;
- žene se i dalje rijetko odlučuju uputiti pritužbu poslodavcu za zaštitu svog dostojanstva zbog straha od mogućih štetnih posljedica koje bi nakon toga za njih mogle nastupiti, ili smatraju da poslodavac neće ili ne želi korektno provesti takav postupak; i iz razloga što radnici/ce nisu na odgovarajući način upoznate/i s tim postupkom, kao ni s postojanjem i ovlastima osobe koja je ovlaštena primiti i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika/ca, pa niti nemaju saznanja o svojim pravima i postupcima vezanima za zaštitu tih prava;
- ipak, povećan je broj pritužbi iz kojih proizlazi da su se pritužitelji/ice prethodno pritužile poslodavcu radi zaštite dostojanstva;
- u slučajevima kad su radnice uputile pritužbu za zaštitu svog dostojanstva, poslodavci su provodili postupke u kojima povreda njihovog dostojanstva najčešće nije utvrđena;
- poslodavci na koje se izravno primjenjuje Zakon o radu i koji su bili u obvezi urediti svojim aktima postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca i imenovati osobu koja je osim njih ovlaštena primiti i rješavati takve pritužbe, u većini slučajeva to su i učinili;
- i dalje nedostaje preventiva i više slučajeva dobre prakse;
- dio poslodavaca ne razmatra pritužbe sa aspekta zaštite dostojanstva radnika/ca nego kao mogući .stegovni prekršaj.

Kao i u prethodnim i u ovom izvještajnom razdoblju pravobraniteljica je zaprimila pritužbe koje su se odnosile na povredu prava na zaštitu majčinstva. Razmatrajući te pritužbe, pravobraniteljica je uočila da poslodavci i dalje najčešće krše prava žena radnica na sljedeće načine: ne nude nove ugovore o radu na određeno vrijeme trudnicama kad saznaju za njihovu

trudnoću; trudnicama nezakonito otkazuju ugovore o radu na neodređeno vrijeme; općenito diskriminacijski postupaju prema radnicama koje se poslije roditeljnog dopusta vraćaju na posao.

Kako diskriminacija na temelju spola započinje već pri zapošljavanju, odnosno pri samom oglašavanju, i to na način da se pri oglašavanju zapošljavanja spol navodi kao jedan od uvjeta dobivanja posla ili se u oglasima ne navodi da se za radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, posebno se izvješćuje u ovom izvješću.

Međutim, pravobraniteljici su u ovom izvještajnom razdoblju pritužbe koje se odnose **na diskriminaciju pri zapošljavanju** upućivali i muškarci.

Premda istraživanja u Republici Hrvatskoj pokazuju da su žene za svoj rad u prosjeku manje plaćene od muškaraca, u 2008. godini pravobraniteljica nije zaprimila niti jednu pritužbu koja se odnosi na nejednakost plaća iako je to svakako jedan od oblika diskriminacije na temelju spola.

Uočeno je da neki/e pritužitelji/ce koji su u tijeku postupka upoznati sa ovlastima pravobraniteljice traže da se sačeka s daljnjim postupanjem dok ne pokušaju, u skladu s dobivenim informacijama o pravima i mogućnostima zaštite, problem riješiti mirnim putem. Naime, pravobraniteljica ne može provesti postupak bez obraćanja poslodavcu, budući da se u tom slučaju pritužitelji/ce boje mogućih posljedica kao što je nastavak diskriminacije ili gubitak posla.

Osobito je važno u kolektivnim ugovorima imati regulativu vezanu za poboljšanje uvjeta rada u cilju usklađivanja radnih i obiteljskih obveza radnika i radnica.

2008. godine donesen je **Zakon o roditeljnim i roditeljskom potporama** (Nar. nov., br. 85/08.) radi zaštite materinstva, njege novorođenog djeteta i podizanja novorođenog djeteta kao i usklađenja obiteljskog i poslovnog života. Zakon stupa na snagu 1. siječnja 2009., osim članka 8. koji stupa na snagu na dan prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Do 42 dana života djeteta roditeljni dopust obvezno koristi majka, a nakon toga roditeljni dopust može koristiti otac. Novost je da se pravo na roditeljski dopust i roditeljske potpore utvrđuje

kao osobno pravo oba roditelja. Ako to pravo koristi samo jedan roditelj, o tome trebaju oba roditelja dati pisanu suglasnost.

Zaposleni roditelj ili samozaposleni roditelj, koji ne ispunjava uvjet staža osiguranja u trajanju od najmanje 12 mjeseci neprekidno, za vrijeme korištenja prava utvrđenih ovim zakonom ima pravo na naknadu plaće u vrijednosti od 50% proračunske osnovice, neovisno radi li ili volontira u punom ili nepunom radnom vremenu.

Ovaj Zakon vežan je radi usklađivanja radnih i obiteljskih obveza zaposlenih roditelja.

Zaključno, praksa pokazuje da zakonodavni sustav s ugrađenim mehanizmima zaštite nije dovoljno snažan u prevenciji, kao ni u sprječavanju i zaustavljanju diskriminacije na području rada i zapošljavanja.

Za očekivati je da novi, represivniji ZORS, kao zakonodavni okvir, donese pozitivne pomake u zaštiti od diskriminacije i na ovom području.

1.1. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

1.1.1. OPIS SLUČAJA (PRS 01-01/08-07): Pravobraniteljica je zaprimila anonimnu pritužbu, istovremeno upućenu Ravnateljstvu policije, te Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, koja se odnosi na ponašanje dr. Z. K., zaposlenog na Odjelu ginekologije jedne zdravstvene ustanove. Ista pritužba pravobraniteljici je proslijeđena i od Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. U anonimnoj pritužbi ukazuje se na to da je dr. Z. K. nagovaranjem i određenom prisilom prema medicinskim sestrama koje rade na Odjelu ginekologije, s njima imao seksualne odnose za vrijeme dežurstva. U anonimnoj pritužbi navodi se i kako bi, zbog izloženosti spolnom uznemiravanju, neke od medicinskih sestara i pokrenule postupak protiv dr. Z. K. da nisu u velikom strahu od osвете i eventualnog gubitka posla.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja svih navoda iz anonimne pritužbe, kao i izvješća zdravstvene ustanove te uvida u svu raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica nije utvrdila diskriminaciju na temelju spola prema anonimnoj pritužbi. Pritužba je, osim što je bila anonimna, bila potpuno nekonkretna u odnosu na navodno uznemiravanje („nagovaranjem i određenom prisilom“), te vremenski neodređena.

U izvješću zdravstvene ustanove navode kako su radi provjere istinitosti navoda iz anonimne predstavke, uputili pisani upit voditelju Odjela, dr. D. D., kao i prijavljenom liječniku, dr. Z. K., zajedno s preslikom te anonimne predstavke. U izvješću se ističe kako je u svom očitovanju dr. D. D. naglasio da on nema nikakvih stručnih primjedbi na rad imenovanog liječnika, kao i da Ravnateljstvo zdravstvene ustanove nikada nije zaprimilo pisanu pritužbu na stručni rad dr. Z. K. Vezano za dio koji se odnosi na „spolno uznemiravanje“, u izvješću se navodi kako nikada nije bilo nikakvih pritužbi na rad imenovanog liječnika. Također, ističu da prozvani liječnik odbacuje sve optužbe iz anonimne predstavke. U izvješću se naglašava i kako im se nikada niti jedna medicinska sestra nije obratila s pritužbom na ponašanje dr. Z. K., pa u tom smjeru nisu ni poduzimane mjere za zaštitu dostojanstva medicinskih sestara. Nadalje, u izvješću stoji da zdravstvena ustanova nije provodila nikakav daljnji postupak radi utvrđivanja istinitosti navoda iz anonimne predstavke jer su sve osobe koje su u njoj imenom navedene punoljetne i poslovno sposobne. Također, ističe se i kako je strah od gubitka posla, naveden u anonimnoj predavci, apsolutno neutemeljen, jer po Zakonu o ustanovama i Statutu predmetne zdravstvene ustanove, istu zastupa ravnatelj koji i zaključuje ugovore o radu.

Osim toga, po mišljenju pravobraniteljice, navođenjem punih imena i prezimena žena koje su navodno imale seksualne odnose s dr. Z. K. i navođenjem punog imena zdravstvene ustanove te upućivanjem na adrese više institucija, pritužba je zapravo najviše štetila tim ženama.

1.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/08-21): Pritužiteljica R. K. iz B., dugogodišnja žrtva obiteljskog nasilja te samohrana majka, podnijela je pravobraniteljici pritužbu protiv poslodavca H. T. d.o.o. Pritužiteljica smatra kako je diskriminirana na radu temeljem spola. Navodi kako su već pri njezinom zapošljavanju kod poslodavca H. T. d.o.o. postojale nepravilnosti jer je započela s radom 11. srpnja 2005., a ugovor o radu na određeno vrijeme sklopila je tek 23. srpnja 2005., kad je prijavljena na mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Ističe da je poslodavac prema njoj kao ženi i samohranjoj majci dvoje djece s 13 godina radnog staža postupao diskriminacijski na način da je imala pravo koristiti godišnji odmor u trajanju od samo 18 dana. Drugi zaposlenici koji su imali manje radnog staža od nje, koristili su godišnji odmor i po 28 dana. Također, 2005. god. njoj je isplaćena samo jedna božićnica, dok su svim ostalim zaposlenicima (pa i kolegi G. P. koji je počeo raditi u lipnju 2005.) isplaćene dvije božićnice. Za razliku od drugih zaposlenika, pritužiteljica nije bila upućivana na različite tečajeve, seminare i usavršavanja, te nije bila plaćena za prekovremeni rad. Pritužiteljica navodi i kako je prema ugovoru o radu trebala obavljati poslove financija i računovodstva, međutim po nalogu prokuristice i direktora obavljala je i poslove čišćenja

prostorija, poslove kuhanja i nabave namirnica, te je sa svojim privatnim vozilom prevozila teške terete (željezo i drugi teški paketi), dok su drugi zaposlenici za to koristili službena vozila.

Pritužiteljica ističe kako je diskriminacijski odnos prema njoj kulminirao 18. srpnja 2008. god., kad joj je direktor firme H. P. rekao da je kao radnicu više ne trebaju jer se njezino radno mjesto ukida i prisilio je da potpiše sporazumni otkaz. Pritužiteljica navodi i da je nakon saznanja o izvanrednom otkazu bila u šoku, te da je direktor H. P. upravo to i iskoristio prijeteci joj policijom u slučaju nepotpisivanja, te izjavom kako će ona u životu loše proći. U zamjenu za potpisivanje izvanrednog otkaza nudio joj je preporuku, te iznos od 15.000 kn, koji će joj kao samohranjoj majci dobro doći. Pritužiteljica je navela i kako je zamolila direktora da joj da nekoliko dana da razmisli, ali on na to nije pristao. Ističe da joj nije dopustio ni predah od 5 minuta, već ju je slijedio u ženski toalet. Pred takvim snažnim pritiskom direktora i drugih zaposlenika pritužiteljica navodi da se slomila i potpisala sporazumni otkaz, premda zapravo nije vidjela što potpisuje. Pritužiteljica navodi kako joj je bilo zlo od navedenog događaja na poslu, te se istog dana navečer javila na hitnu medicinsku pomoć, a slijedeći dan ujutro prijavila prijetnje i prisilu od strane direktora.

PODUZETE MJERE: Postupajući po pritužbi pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju od poslodavca H. T. d.o.o., kao i dodatno očitovanje te presliku Pravilnika o organizacijskom ustrojstvu i sistematizaciji radnih mjesta od 24. listopada 2008. Pravobraniteljica je također pribavila izvješće i dokumentaciju Državnog inspektorata, Područne jedinice Z., Odsjeka za nadzor u području radnih odnosa te Ravnateljstva policije. U svom očitovanju poslodavac odbacuje mogućnost da bi pritužiteljica bila diskriminirana na radu na temelju spola.

Nakon razmatranja navoda iz pritužbe, očitovanja poslodavca, obavijesti o obavljenom inspeksijskom nadzoru Inspekcije rada, izvješća Ravnateljstva policije, kao i uvida u pribavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem ovlasti iz članka 23. stavka 1. Zakona o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, u daljnjem tekstu: ZORS) **upozorila** poslodavca da je u procesu potpisivanja sporazumnog raskida radnog odnosa dana 18. srpnja 2008. u prostorijama H. T. d.o.o. došlo do uznemiravanja pritužiteljice na temelju spola.

Neosporno je da je pritužiteljici trebalo najmanje tri sata da potpiše Sporazum o prestanku ugovora o radu (u daljnjem tekstu: Sporazum). U ta tri sata pritužiteljica, majka dvoje djece koje sama uzdržava, potpuno šokirana mogućnošću da ostane bez posla najprije je pitala poslodavca postoji li mogućnost da ostane u poduzeću, što je poslodavac odbio. Pritužiteljica

je najprije odbila potpisati Sporazum, nakon čega je, prema izjavama i direktora i svjedoka, istrčala iz ureda, pa prvo otišla u toalet a zatim u skladište. Pritužiteljica tvrdi da ju je direktor slijedio u ženski toalet, a i izjave svjedoka potvrđuju da je direktor taj koji je osobno javio u skladište da je pritužiteljica tamo i otišla. Osim toga, svjedoci potvrđuju da je bila u šoku i da je plakala, te da su je držali da ne padne, dok je poslodavac, umjesto da joj da vremena da odluči i u miru razmisli o ponudi, nastavio s inzistiranjem da potpiše Sporazum. Pravobraniteljica smatra da nije bilo nikakvog pravnog razloga da se odluka pritužiteljice ne odloži na koji dan, a pogotovo da bi saznala pravne posljedice stavljanja potpisa (kao npr. koja bi prava imala na Zavodu za zapošljavanje). Inzistiranje poslodavca da se odmah potpiše Sporazum očito je predstavljalo neželjeno ponašanje koje je povrijedilo dostojanstvo pritužiteljice i predstavljalo neugodnu pa i ponižavajuću situaciju koja ju je, prema izjavama svjedoka, dovela do stanja šoka i plača, zbog čega je istog dana zatražila medicinsku pomoć. Pravobraniteljica je ocijenila da u usporedivoj situaciji, kad bi muškarac bio u pitanju, poslodavac ne bi postupio na isti način.

1.1.3. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/08-04): Pritužiteljica D. V. iz V. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da je kao zaposlenica u jednom elektronskom mediju uznemiravana na radu od strane zaposlenika iste tvrtke, i to na način da ju je isti vrijeđao, prijetio, a jednog dana i fizički napao nanijevši joj tjelesne ozljede. Pritužiteljica također navodi da je o svemu tomu bila obaviještena nadležna policijska postaja u V.

PODUZETE MJERE: Postupajući po pritužbi, pravobraniteljica je zaključila da je pritužiteljica bila uznemiravana na radu. Takav zaključak pravobraniteljica je utemeljila i na činjenici koja je navedena u izvješću policije, da su policijski službenici na poziv pritužiteljice došli na lice mjesta i utvrdili da je poslodavčev zaposlenik vrijeđao, prijetio i fizički napao pritužiteljicu te je policija protiv počinitelja podnijela prijavu nadležnom državnom odvjetništvu.

Stoga je pravobraniteljica u skladu sa svojim ovlastima iz čl. 22. st. 1. ZORS-a dala poslodavcu **upozorenje** o počinjenju uznemiravanja na radu pritužiteljice i **preporuku** da u svom budućem radu pritužiteljici i drugim svojim zaposlenicima u skladu s čl. 30. st. 1. Zakona o radu (NN 137/04 - pročišćeni tekst) osigura takve uvjete rada u kojima neće biti izloženi uznemiravanju na radu.

1.1.4. OPIS SLUČAJA (PRS 01-02/08-27): Pritužitelj E. S. iz Z., zaposlen u V. d.o.o. iz Z., pritužio se pravobraniteljici zbog uznemiravanja na radu. Pritužitelj navodi da njegovi problemi započinju 2004. god., kad je premješten u računovodstvo tvrtke, gdje ga za vrijeme obavljanja posla kontinuirano uznemirava kolegica M. M. i to na način da mu stalno upućuje uvrede govoreći mu „glupane“, „debilu“, kao i da ga konstantno optužuje da nikad ne radi i da je *neradiša*. Naglašava i kako ga konstantna izloženost šikaniranju i javnom izražavanju nesnošljivosti od strane kolegice M. M. onemogućuje u nesmetanom obavljanju poslova. Pritužitelj ističe da je zbog takvog ponašanja kolegice podnosio pritužbe direktoru poduzeća radi zaštite dostojanstva na radu, ali da po njima nije ništa poduzeto.

ISHOD: Ubrzo nakon podnošenja pritužbe pritužitelj je dostavio dopis u kojem moli pravobraniteljicu da obustavi postupak u vezi njegove pritužbe, a u kojem navodi: „*Molim da obustavite daljnji postupak u vezi moje molbe zbog straha od gubitka radnog mjesta.*“ Nakon toga, pravobraniteljica je obustavila postupanje.

1.1.5. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/08-06): G. K. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da ustanova u kojoj radi svojim Pravilnikom o radu nije regulirala postupak zaštite dostojanstva radnika, da nije imenovala ovlaštenu osobu za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika, kao i da u istoj ustanovi većinu ključnih radnih mjesta zauzimaju muškarci, a i najveći broj zaposlenih su muškarci. Smatra da to umanjuje izgleda, kako njezine tako i ostalih žena, da se natječu za obavljanje vodećih funkcija u ustanovi.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je od poslodavca zatražila očitovanje o ovoj pritužbi. U odgovoru poslodavca ističe se kako je pitanje zaštite dostojanstva radnika u ustanovi regulirano Pravilnikom o radu. Također, naglašavaju kako je netočan navod pritužiteljice da većinu zaposlenih u ustanovi čine muškarci, jer je od 24 radnika, 16 zaposlenih žena i 8 muškaraca, te ističu da je jedino vodeće radno mjesto u ustanovi mjesto ravnatelja. Ističu i da do sada nisu imali osobu koja je, osim ravnatelja, ovlaštena primiti i rješavati pritužbe vezane za zaštitu dostojanstva radnika, te da su sada imenovali tu osobu.

Nakon pribavljanja i razmatranja izvješća i dokumentacije od predmetne ustanove pravobraniteljica je istoj uputila upozorenje i preporuku. Pravobraniteljica je **upozorila** poslodavca da nije postupio u skladu s čl. 81. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona radu (NN 114/03) i u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona imenovao osobu

nadležnu za primanje i rješavanje pritužbi vezanih za zaštitu dostojanstva radnika. Također, pravobraniteljica je uputila **upozorenje** poslodavcu da nije, u skladu s čl. 11. ZORS-a, donio Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova. U tom smislu je Pravobraniteljica predmetnoj ustanovi **preporuku** da što žurnije postupi po čl. 11. ZORS-a i donese Plan djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova, kao i da u svim fazama planiranja, donošenja ili provedbe neke odluke ili akcije ocjenjuje i vrednuje učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca.

Također, iz dostavljenog Pregleda radnih mjesta zaposlenih po spolu poslodavca proizlazi da od ukupno 24 zaposlene osobe 16 zaposlenih čine žene. Međutim, na samo jednom od ukupno 6 vodećih radnih mjesta (pomoćnik ravnatelja, voditelji odjela i sl.) u ustanovi nalazi se žena. Stoga je pravobraniteljica poslodavcu dala i **preporuku** da kod popunjavanja vodećih radnih mjesta vodi računa o podjednako zastupljenosti oba spola.

1.1.6. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/08-18): Pritužiteljica N. L. iz S. podnijela je pravobraniteljici pritužbu radi diskriminacije na radu u tvrtki C. d.o.o. iz S. U pritužbi pritužiteljica navodi da je od poslodavca diskriminirana na temelju spola, kao i na temelju bračnog i obiteljskog statusa u odnosu na otkazivanje njenog ugovora o radu. Navodi kako je u tvrtki C. d.o.o. zaposlena od 1974. godine, te da je dana 17. siječnja 2006. dobila odluku o poslovno uvjetovanom otkazu ugovora o radu. Također, ističe kako je svoju izrazito tešku obiteljsku situaciju (razvod braka, deložacija iz garsonijere, briga o mlt. djetetu) tom prilikom izložila direktoru i vlasniku. Pritužiteljica naglašava i kako je Općinski sud u S. 5. travnja 2007. utvrdio nedopuštenost odluke o poslovno uvjetovanom otkazu ugovora o radu, kao i da njezin poslodavac, C. d.o.o., nije postupio po navedenoj odluci suda. Pritužiteljica je nastavila dolaziti na posao, da bi dana 23. siječnja 2008. ponovno dobila obavijest o prestanku radnog odnosa. Pritužiteljica ističe da joj je tom prilikom njezin nadređeni rekao kako postoji mogućnost njezinog ponovnog vraćanja na posao. Nekoliko dana nakon toga, 28. siječnja 2008., zbog iščekivanja i stresa, pritužiteljici je pozlilo, te joj je pružena hitna medicinska pomoć. Pritužiteljica naglašava kako nije ni postojala mogućnost njezina vraćanja na posao, kako joj je tvrdio nadređeni, jer je istog dana (23. siječnja 2008.) objavljena s mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, a što je naknadno saznala. U dopuni pritužbe navodi kako joj nije isplaćena otpremnina, te navodi i konkretne muške radne kolege kojima je otpremnina isplaćena. Dodala je i kako je svom nadređenom rekla da je deložirana iz garsonijere, te da se preselila, a koji joj je na to odgovorio da ga to ne zanima i da joj neće platiti razliku putnih

troškova, premda drugim radnicima plaća. Ističe i kako je sam njezin nadređeni prijavljen u J., na temelju čega i dobiva povlastice, iako stalno boravi u S. Naglašava i to kako ona nije bila upućivana na tečajeve rada na računalu, niti na bilo koji drugi tečaj, iako je svim drugim kolegama i kolegicama to bilo omogućeno.

PODUZETE MJERE: Postupajući po pritužbi, pravobraniteljica je pribavila izvješća i dokumentaciju poslodavca, te obavijest Državnog inspektorata o rezultatima inspeksijskog nadzora, Područne jedinice S., Odsjeka za nadzor u području radnih odnosa. U obavijesti Državnog inspektorata navodi se kako je 16. svibnja 2008. obavljen inspeksijski nadzor kod poslodavca C. d.o.o. Nakon obavljenog inspeksijskog nadzora, 21. svibnja 2008. podnesen je optužni prijedlog Prekršajnom sudu u S. protiv poslodavca i odgovorne osobe poslodavca zbog počinjenog prekršaja iz čl. 52. st. 3. Zakona o radu, kažnjivog po čl. 246. st. 1. t. 10 i st. 2. istog Zakona.

Nakon razmatranja navoda iz pritužbe, navoda iz izvješća poslodavca, obavijesti o obavljenom nadzoru Inspekcije rada, kao i uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je temeljem ovlasti iz čl. 23. st. 1. ZORS-a izrekla **upozorenje** poslodavcu jer kod poslovno uvjetovanog otkazivanja ugovora o radu nije vodio računa o trajanju radnog odnosa pritužiteljice, njezinoj dobi, te njezinom obiteljskom i bračnom statusu. Naglasila je da je pritužiteljica bila spremna na prekvalifikaciju kako bi očuvala svoj status zaposlene osobe, te da je nužno da poslodavac, s obzirom da zapošljava u prosjeku oko 10% žena, učini neke korake kako bi se velika podzastupljenost žena smanjila. Poslodavac je upozoren i da nije provodio politiku jednakih mogućnosti, koja bi omogućila pritužiteljici jednak tretman kod stručnog usavršavanja i osposobljavanja te prekvalifikacije te da pritužiteljici nije isplatio otpremninu na koju ona ima pravo.

1.1.7. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/08-19): Pritužiteljica D. M. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu radi diskriminacije temeljem spola u tvrtki I. d.d. iz Z. Pritužiteljica, samohrana majka u dobi od 57 godina, navodi da je u I. d.d. jedina zaposlena doktorica iz svog znanstvenog područja. Tvrdi kako je prošlo tri godine otkako je doktorirala, međutim na ponuđenom ugovoru o radu iz prosinca 2007. i dalje stoji mr. D. M. umjesto dr. D. M. Stoga je odbila potpisati takav ugovor kojim bi prihvatila činjenicu da nije doktorirala. Pritužiteljica navodi i da je u slučajevima kad je poslodavcu to išlo u prilog, poput prikazivanja uspješnosti tvrtke i prema fakultetima, poslodavac isticao njezin doktorat. Osim toga, ističe i da je njezino radno mjesto ocjenjeno ponižavajućim i mizernim koeficijentom 4.00 (iako je Kolektivnim

ugovorom za istraživačke poslove predviđeno minimum 4.70). Smatra da ovakav pristup nadređenih vrijeđa njezino dostojanstvo kao znanstvenice i kao žene.

Pritužiteljica tvrdi da je više puta pokušavala stupiti u kontakt s nadređenima, kao i da je napisala pismo predsjedniku Uprave I. d.d. Nikada nije dobila odgovor, kao ni novi ugovor, te i dalje plaću dobiva po starom koeficijentu.

D. M. naglašava i kako je kao istraživačica bila uključena u brojne projekte, te je surađivala i sa znanstvenicima izvan Hrvatske. Također, izrada doktorske disertacije maksimalno joj je otežavana onemogućavanjem korištenja specijalističke opreme. Usprkos takvoj situaciji, pritužiteljica ističe da je sigurno među troje najboljih stručnjaka u I. d.d. po broju analiza, izvještaja, projekata, citiranosti i broju znanstvenih radova. Pritužiteljica napominje i da otkako je u tvrtki (od 1989. god.) nije bila na bolovanju, što znači da više od 18 godina ima 100% iskorišteno radno vrijeme.

PODUZETE MJERE: Iz Kolektivnog ugovora koji je pravobraniteljici dostavio poslodavac proizlazi da akademski status mr.sci. i dr.sci. nije ugrađen u koeficijente i ne obvezuje poslodavca da ga primijeni kao parametar prilikom određivanja pripadajućeg koeficijenta. Poslodavac navodi i da Kolektivnim ugovorom nisu propisani uvjeti obvezne korekcije koeficijenata radnika, već se ona temelji na potrebama procesa rada, rezultatima rada, angažiranosti i učinkovitosti na radnom mjestu, samostalnosti, kreativnosti, inicijativnosti, te nadalje na utjecaju na rezultate poslovanja. Akademsko zvanje dr.sc. ili mr.sc. samo po sebi bez gore navedenih činitelja nije temelj za automatsku korekciju koeficijenta. Poslodavac ističe i kako pritužiteljica, unatoč akademskom statusu, nema drugih temelja za povećanje koeficijenta.

Također, s gledišta diskriminacije temeljem spola, poslodavac navodi da u pritužiteljičinom sektoru ima sedam doktora/doktorica znanosti raznih struka, od toga četiri doktorice znanosti, te tri doktora znanosti, a da najmanji koeficijent ima doktor znanosti, dakle muškarac.

Utvrđeno je, također da je pritužiteljica dobila novi ugovor o radu u kojem je naveden njezin znanstveni status.

Dakle, nakon razmatranja svih navoda iz pritužbe, kao i izvješća poslodavca, te uvida u svu raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica nije utvrdila da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija utemeljena na spolu.

1.1.8. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-39): Pritužiteljica N. F. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da je zaposlena u jednoj osnovnoj školi u Z. kao profesorica, te da je diskriminirana na temelju spola jer joj se kao ženi onemogućuje

napredovanju na poslu. Obrazlažući svoju pritužbu, pritužiteljica navodi da joj nedavno umirovljeni ravnatelj škole nije odobrio informatičko obrazovanje na teret škole, bez obzira što je postojala potreba za tim i iako je prethodno čak ispunio potreban formular. Ističe i da joj je bivši ravnatelj škole onemogućio napredovanju na poslu jer je utjecao na članove Učiteljskog vijeća škole da ne prihvate njezin zahtjev za davanje suglasnosti istog tijela za pokretanje postupka njezinog imenovanja za profesoricu-mentoricu. U prilog svojoj tvrdnji da je diskriminirana na temelju spola, navodi da je prije dvije-tri godine takvo isto imenovanje odobreno jednom učitelju zaposlenom u istoj školi.

PODUZETE MJERE: Postupajući po pritužbi, pravobraniteljica je od škole zatražila izvješće glede navoda iz pritužbe, kao i dostavljanje preslike odgovarajuće dokumentacije, i to normativni akt koji propisuje napredovanje u zvanje profesora/ice-mentora/ice, verificirane zapisnike sa sjednica Učiteljskog vijeća škole kad se raspravljalo i odlučivalo o zahtjevu pritužiteljice za pokretanje postupka za imenovanje u zvanje profesorice-mentorice i o imenovanju u isto zvanje vjeroučitelja škole, kao i ostalu relevantnu dokumentaciju.

ISHOD: Nakon toga, pritužiteljica je dostavila pravobraniteljici podnesak u kojem izjavljuje da odustaje od svoje pritužbe navodeći da su predmetni problemi nastali u vrijeme kad je ravnatelj škole bila druga osoba i da je sada Učiteljsko vijeće ponovno razmatralo nastale probleme. Stoga je pravobraniteljica odustala od poduzimanja daljnjih mjera.

1.1.9. OPIS SLUČAJA (PRS 01-03/08-08): Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu građanina iz R., koja se odnosi na oglas za zapošljavanje tvrtke E. P. objavljen preko područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. U oglasu je navedeno da se za radno mjesto – *diplomirani pravnik* – traži isključivo ženska osoba.

PODUZETE MJERE: Budući da se ovakvim načinom oglašavanja radnih mjesta krši ZORS, koji u čl. 13. st. 2. propisuje da se u oglasima za zapošljavanje mora jasno istaknuti da se na oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola, pravobraniteljica je na temelju svojih zakonskih ovlasti dala **preporuku** Područnoj službi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje da prilikom zaprimanja oglasa za zapošljavanje upozori poslodavce na tu odredbu zakona. Također je zatražila da je obavijeste djeluju li u skladu s preporukom, te na koji način upozoravaju poslodavce na poštivanje navedene zakonske odredbe.

ISHOD: Područna služba Hrvatskog zavoda za zapošljavanje izvijestila je pravobraniteljicu da su odmah nakon zaprimljene preporuke uklonili naznačene nedostatke i postupili sukladno

čl. 13. st. 2. ZORS-a. Navode i da su uputili sve zaposlene u Područnoj službi, a poglavito one koji rade na oglašavanju radnih mjesta, kako se isti ili slični nedostaci ne bi ubuduće više ponavljali. Također, ističu kako su i poslodavcu E. P. ukazali na opisani nedostatak, te na zajedničku obvezu postupanja sukladno odredbama Zakona.

1.1.10. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-13): U ovom slučaju, a na temelju napisa u medijima, pravobraniteljica je postupila po vlastitoj inicijativi. Naime, različiti mediji su izvještavali o prosvjedima zbog otkaza koje je jedna zrakoplovna tvrtka uručila stjuardesama jer su u prosincu 2007. godine, nakon leta Z. – M., odbile odraditi nenajavljeni let za D. Prema pisanju tiska, prosvjednici su naveli mogućnost da su stjuardese otpuštene nezakonito te da je bilo ugroženo „osobno i dostojanstvo struke domaćica zrakoplova i pravo stjuardesa na privatni život“.

PODUZETE MJERE: Nakon pribavljanja i razmatranja izvješća, dopune izvješća te uvidom u obimnu pribavljenu dokumentaciju poslodavca, pravobraniteljica nije zaključila da je prema otpuštenim radnicama počinjena diskriminacija utemeljena na spolu, niti da je ugroženo dostojanstvo i privatni život domaćica zrakoplova. Naime, četiri radnice dobile su redoviti otkaz ugovora o radu jer su tijekom svog redovitog radnog vremena odbile izvršiti radni zadatak i napustile radno mjesto u zrakoplovu, što je po odredbama Zakona o zračnom prometu izričito zabranjeno bez odobrenja kapetana zrakoplova. Da su te iste djelatnice odradile sporni let, ukupno trajanje leta za taj dan iznosilo bi 5 sati i 40 minuta, a Pravilnikom o radu članova posade utvrđeno je najduže dopušteno dnevno trajanje letačke dužnosti od 13 sati. Dodatni let za D. je najavljen shodno propisanoj proceduri i sukladno ovlastima Operativnog centra, a u vrijeme radnog vremena članova/ica posade zrakoplova. Radno vrijeme članova/ica posade je bilo koje razdoblje tijekom kojega je djelatnik na poslu, na raspolaganju poslodavcu i kad obavlja aktivnosti ili dužnosti (članak 2., točka 15. Pravilnika o radnom vremenu članova posade zrakoplova). Pravobraniteljica je razmatrala je li se u konkretnom slučaju postupilo sukladno odredbi članka 2.4., stavak 5., alineja 3. Kolektivnog ugovora, a kojom je propisano da Poslodavac mora: *unaprijed pripremiti i objaviti raspored radnog vremena (duty roster) najmanje tri radna dana, čime omogućava članovima posade zrakoplova planiranje adekvatnog odmora.*

Poslodavac je u odgovoru pojasnio da se ta odredba ne odnosi na konkretan slučaj, već se radi o mjesečnom rasporedu radnog vremena koji se mora objaviti tri radna dana prije isteka mjeseca za sljedeći mjesec, čime se omogućuje članovima posade zrakoplova planiranje

adekvatnog odmora. Umjesto toga, poslodavac upućuje na odredbu točke 2.8., stavak 1. Kolektivnog ugovora, kojom se određuje da najveće dnevno trajanje letačke dužnosti iznosi 13 sati, a što u konkretnom slučaju nije prekršeno. Osim toga, kako se nije radilo o planiranom letu, ističe se kako je dodatni let za D. najavljen shodno propisanoj proceduri Operativnog centra, a u vrijeme radnog vremena članova/ica posade zrakoplova.

1.1.11. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-01): J. H. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao asistentica u jednoj visokoškolskoj ustanovi diskriminirana na temelju spola. U obrazloženju navodi da ju je pročelnik Katedre na kojoj je zaposlena prisiljavao da mu sašije gumb na kuti za predavanje, da mu posprema radnu sobu, da mu toči alkoholna pića i vozi ga kući u pripitom stanju. Osim toga, ističe da je u samom provođenju vježbi, što je bio njezin posao, pročelnik favorizirao, u odnosu na nju, studente-demonstratore muškarce.

PODUZETE MJERE: Nakon pribavljanja i razmatranja dostavljenog izvješća, te više dopuna izvješća i dokumentacije poslodavca, pravobraniteljica je utvrdila da pritužiteljica u brojnim dopisima poslodavcu vezanim za diskriminaciju na temelju spola nije navela niti jednu od tvrdnji koje je kasnije istaknula u pritužbi pravobraniteljici. U odgovoru poslodavca ističe se da je osoba ovlaštena za primanje i rješavanje pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika/ca **samo** razgovarala s pročelnikom Katedre, te da nije utvrđeno da je pritužiteljica od strane pročelnika Katedre bila prisiljavana šivati mu gumb na kuti za predavanje, pospremati njegovu radnu sobu, te mu točiti alkoholna pića i voziti ga kući.

Pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju poslodavac nije na temelju čl. 30. Zakona o radu i čl. 58-65. Pravilnika o radu proveo odgovarajući postupak razmatranja i rješavanja pritužbe **ni nakon što je bio obaviješten od pravobraniteljice o navedenoj pritužbi**. Stoga je pravobraniteljica temeljem čl. 23. st. 1. ZORS-a poslodavcu dala **upozorenje i preporuku** o budućem postupanju u slučaju zaprimanja pritužbi za zaštitu dostojanstva radnika/ca.

Glede navoda pritužiteljice da je bila diskriminirana na temelju spola od strane pročelnika Katedre na način da je pri vođenju vježbi, umjesto nje koja je za to bila zadužena, pročelnik favorizirao demonstratore (studente muškog spola), iz raspoložive dokumentacije je vidljivo da je za predmetne demonstratore imenovano 14 studenata/studentica od kojih 8 ženskog spola pa vezano za ovaj navod iz pritužbe, pravobraniteljica nije utvrdila diskriminaciju na temelju spola.

1.1.12. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-02): Novi sindikat podnio je pritužbu u kojoj navodi da je poslodavac, tekstilna tvrtka iz P., prigodom isplate božićnice u 2007. godini istu umanjio radnicama i radnicima tvrtke koje/i su koristile/i bolovanje tijekom godine, i to na način da je za svaki dan bolovanja božićnica umanjena za 1,5 kunu. Također je navedeno da podružnica Novog sindikata u istoj tvrtki nije dala svoj pristanak poslodavcu kod donošenja takve odluke.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u izvješće poslodavca te ostalu raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je poslodavcu dala **preporuku** da ubuduće ne umanjuje božićnicu zbog bolovanja i rodiljnog dopusta. U preporuci se ističe da je poslodavac tvrtka koja se bavi tekstilom, te pretežito zapošljava žene koje su slabije plaćene u odnosu na muškarce, da su bolovanja radnica često vezana uz majčinstvo, kao i da umanjivanje božićnice radnicama koje su koristile bolovanje izaziva štetne egzistencijalne posljedice. Poslodavcu je također preporučeno da se umanjeni dio božićnice naknadno isplati svim radnicama/ama koji su u 2007. godini koristili bolovanje.

Međutim, pravobraniteljica je ujedno i Novom sindikatu, kao podnositelju pritužbe, uz obavijest o postupanju dala i **preporuku** da u svom daljnjem sindikalnom postupanju pokuša ishoditi da se u kolektivnom ugovoru utvrdi obveza poslodavaca da dar ili božićnicu isplaćuje u jednakim iznosima za sve radnike/ice, i da sindikalni predstavnici obvezno sudjeluju u odabiru ponuda ako se radi o daru u naravi.

1.1.13. OPIS SLUČAJA (PRS-01-01/08-08): Pritužiteljica S. M. iz S. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao frizerka bila zaposlena u jednom frizerskom salonu za muškarce, gdje je za vrijeme obavljanja posla bila izložena spolnom uznemiravanju od strane supruga poslodavke, vlasnice frizerskog salona, a što je sve rezultiralo poniženjem i gubitkom zaposlenja. Prema navodima pritužiteljice, suprug vlasnice frizerskog salona često je boravio u frizerskom salonu, gdje je najčešće čitao novine i časopise, a kad su pritužiteljica i on bili sami u salonu znao je komentirati slike nagih žena, pa je tako jednom prigodom rekao pritužiteljici „*pogledaj kako male cice ima, iste kao ti* “. Pritužiteljica se zbog opisanog ponašanja supruga poslodavke osjećala vrlo neugodno, ali nije željela ništa poduzimati, ponajviše zbog korektnog odnosa poslodavke prema njoj, kao i zbog straha da će ostati bez posla. Međutim, situacija se za pritužiteljicu pogoršala za vrijeme dok

je vlasnica salona koristila godišnji odmor. Pritužiteljica detaljno opisuje ponašanje supruga vlasnice salona, cit.: „*sjedio je i uzdisao i govorio kako bi nam bilo lijepo, imao je „Playboy“ pred sobom i govorio: 'Mala ti to voliš, mogli bi se pomaziti.'*, a za to vrijeme uvalio se u stolicu, raširio noge, a ruke su mi bile na genitalijama. Suprug je svaku večer ulazio u garderobu dok sam se presvlačila, a zadnji dan, u subotu, 23. kolovoza 2008. godine, prije nego što se vlasnica vratila s godišnjeg odmora, po završetku radnog vremena, oko 15 sati, suprug vlasnice je ušao u salon i zaključao vrata te rekao: 'Gotovi smo za danas', a zatim za mnom ušao u garderobu i primio me za stražnjicu, stisnuo i naslonio se svojim trbuhom na mene i na zid te rekao: 'Bit ćeš moja, jer sve su do sada bile moje.' Ja sam reagirala na način da sam ga odgurnula i rekla: 'Jeste li poludjeli, dat ću otkaz?', a on je na to odgovorio: 'Ja ću ti dati otkaz, ako pisneš.' U ponedjeljak, kad se vlasnica vratila na posao, nisam se usudila reći vlasnici što se događalo jer me je, kao samohramu majku, bilo strah od gubitka posla, ali sam od vlasnice tražila da mi plati za tih 8 dana, jer sam tih dana radila po cijeli dan. Vlasnica je rekla da nema novaca. Nekoliko sati nakon toga, oko 18 sati, suprug vlasnice je ušao u salon i optužio me pred vlasnicom i četvero mušterija da sam mu ukrala časopis „Playboy“. Rekla sam da nisam, rasplakala sam se, a on je rekao: 'Možeš si tražiti drugi posao.' Vlasnica me je sutradan nazvala i rekla da joj je žao, da ona ne može ništa učiniti, da uzmem što mi je ostalo od godišnjeg, te da dana 1. rujna dođem po svoju radnu knjižicu, jer je suprug pripremio sve za moj otkaz.“ Pritužiteljica navodi da je dana 3. rujna 2008. godine zaprimila odluku o izvanrednom otkazu ugovora o radu, a za koju smatra da ju je napisao suprug vlasnice salona, krivotvorivši ujedno i potpis vlasnice salona.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je 3. listopada 2008. godine zatražila izvješće i dokumentaciju od vlasnice salona. Međutim, pritužiteljica je dana 19. studenog 2008. godine pristupila u Ured pravobraniteljice te na zapisnik izjavila da odustaje od svoje pritužbe iz razloga što je s vlasnicom salona dana 30. listopada 2008. godine zaključila **izvansudsku nagodbu** (čiju je presliku je priložila), te da je pronašla novo zaposlenje, kao spremačica na određeno vrijeme. Osim toga, pritužiteljica je navela kako želi što prije zaboraviti neugodnosti kojima je bila izložena na prijašnjem poslu. Iz izvansudske nagodbe je vidljivo da su pritužiteljici od strane vlasnice frizerskog salona isplaćena novčana sredstva, ali se ne navodi zbog čega.

1.1.14. OPIS SLUČAJA (PRS-01-01/08-10): Pritužiteljica V. P. iz U. podnijela je pravobraniteljici pritužbu iz koje proizlazi da je na radnom mjestu radne terapeutkinje

izložena uznemiravanju i spolnom uznemiravanju od strane kućnog majstora, koji je zaposlen u istoj ustanovi, a zbog čega je dana 6. listopada 2008. godine uputila pisanu pritužbu (prijavu) ravnateljici ustanove. Međutim, umjesto da se pritužiteljici pruži zaštita, u provedenom postupku ne samo da nije utvrđeno spolno uznemiravanje, već je od pritužiteljice, u ime prijavljene osobe, zatražena isprika u pisanom obliku. Pritužiteljica navodi da je nemoguće da imenovana osoba za primanje i rješavanje pritužbi u svezi zaštite dostojanstva radnika i ravnateljica ustanove nisu vidjeli i ne vide kako je prijavljeni radnik zidove ustanove pretvorio u pano za slike velikog formata na kojima su gole žene vulgarno prikazane. Pritužiteljica također navodi: *„Ja sam se na navedenom službenom putu u K. od 1. do 3. listopada 2008. godine osjećala kao silovana komunikacijom koju nisam željela, tako sam se i osjećala i niz puta u ustanovi izložena neželjenim komentarima, prijedlozima, vulgarnom tjelesnom gestikuliranju, insinuacijama, procjenama moje osobe, mojega izgleda, i sl. Ja se ne želim ispričati zato što sam se usudila tome suprotstaviti i što sam to prijavila, vrijeda me što poslodavac od mene traži ispriku u ime osobe koju sam prijavila za uznemiravanje nakon što njegovo ponašanje prema meni nisam uspjela promijeniti uljudnim zamolbama da prestane, oštrim protestima, upozoravanjima da ću prijaviti.“*

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju od poslodavca, u kojima se navodi sljedeće: Po prijavi pritužiteljice proveden je propisani postupak, saslušani su svjedoci koji su svi posvjedočili da nije bilo nikakvog uznemiravanja pritužiteljice, a kamoli spolnog uznemiravanja. U izvješću se također navodi da poslodavac nije zatražio nikakvu pisanu ispriku od pritužiteljice, već je samo na traženje prijavljenika, a po okončanom postupku zaštite dostojanstva radnika, pritužiteljici prenesena informacija da isti traži ispriku ili će se on obratiti nadležnom sudu. Nadalje se u izvješću poslodavca navodi da u ustanovi nema i nije ni bilo slika s vulgarnim prikazima žena, već se na zidovima nalaze isključivo radovi korisnika i umjetničke slike, te u uređima zidni kalendari. Međutim, nakon što je pravobraniteljica izvršila uvid u Pravilnik o radu, unutarnjem ustroju i sistematizaciji poslova od 21. listopada 2003. godine, poslodavcu je dala **upozorenje** da nije sukladno članku 30. Zakona o radu na zadovoljavajući način uređio postupak i mjere zaštite dostojanstva radnika/ca. Naime, poslodavac je svojim odredbama uređio zaštitu dostojanstva radnika na način da je samo djelomično prepisao odredbe stavka 1., 5. i 6. članka 30. Zakona o radu. Stoga u konkretnom slučaju nije bilo moguće utvrditi je li počinjeno spolno uznemiravanje. Osim toga, pravobraniteljica je dala poslodavcu i **preporuku** da poduzme radnje i mjere s ciljem odgovarajućeg uređenja postupka i mjere zaštite dostojanstva

radnika/ca, i to na način koji će omogućiti da se osiguraju uvjeti rada u kojima radnici neće biti izloženi uznemiravanju na temelju spola ili spolnom uznemiravanju na radu.

1.1.15. OPIS SLUČAJA (PRS-01-02/08-02): Pritužiteljica Š. B. B. iz Z. obratila se pravobraniteljici jer se kao žena smatra diskriminiranom na radnom mjestu dipl. inženjerke u trgovačkom društvu T. d.d. iz Z. Navodi da je dana 11. siječnja 2008. godine podnijela pritužbu za zaštitu njezinog dostojanstva poslodavcu, odnosno ovlaštenoj osobi za rješavanje pritužbi. U pritužbi se žalila na ponašanje radnog kolege koji je uznemirava na radnom mjestu i omalovažava kao ženu. Navedeni radni kolega je, nakon što je pozvan na razgovor od strane ovlaštene osobe za rješavanje pritužbi, promijenio svoje ponašanje prema pritužiteljici, odnosno prestao ju je uznemiravati. S druge strane, pritužiteljica navodi da nije dobila nikakvu odluku, niti je službeno obaviještena o ishodu postupka. Pritužiteljica smatra da je kao žena diskriminirana na radu i da je njezin status kod poslodavaca prilično neizvjestan, osobito zbog toga što nije zaprimila rješenje za radno mjesto na kojemu sada radi, a nema hrabrosti da rješenje zatraži od poslodavca jer se boji moguće odmazde poslodavca ukoliko bi ona pokrenula postupak za zaštitu svojih prava ili ukoliko bi netko drugi poduzeo nešto za njenu zaštitu.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je upoznala pritužiteljicu sa svojom nadležnošću i ovlastima. Međutim, pritužiteljica se u ponovnom kontaktu nije mogla odlučiti da dade svoj pristanak za postupanje pravobraniteljice, te je ponovno istaknula da ju je strah od moguće odmazde poslodavca. Stoga pravobraniteljica nije mogla poduzeti daljnje mjere za zaštitu prava pritužiteljice.

1.1.16. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-44): Pravobraniteljica je od pritužiteljice iz R., koja je željela ostati anonimna, zaprimila pritužbu koja se odnosi na moguću diskriminaciju na temelju bračnog i obiteljskog statusa kod prijama službenika/ica u državnu službu u Carinarnici R. Naime, u pritužbi se navodi da je Ministarstvo financija, Carinska uprava, provela natječaj za prijam u državnu službu na neodređeno vrijeme u Carinarnicu R. za više radnih mjesta. Temeljem navedenog natječaja, koji je objavljen u Narodnim novinama broj 150/05. od 21. prosinca 2005. godine, prijavljeni/e kandidati/kinje su dobili poziv za popunjavanje upitnika i razgovor u Carinarnici R., za dan 15. veljače 2006. godine. Nadalje se navodi, cit.: „U navedenom upitniku svi kandidati morali su navesti svoje osobne podatke, kao i podatke za članove svojih obitelji“. U upitniku se traže podaci za oca, majku,

usvojitelja-staratelja, braću, sestru, bračnog druga i djecu, kao i za preminule članove obitelji, i to na način da se za svakog člana obitelji upiše ime i prezime (djevojačko prezime), rodbinski odnos, datum rođenja, mjesto i općina rođenja, prebivalište i adresa, te zanimanje i poduzeće u kojem je zaposlen/a.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće Ministarstva financija, Carinske uprave, te primjerak nepopunjenog upitnika za prijam na rad, koji se tom prigodom koristio. U izvješću je navedeno da su kandidati koji su se prijavili na predmetni natječaj popunjavali upitnike, ali da podaci traženi upitnikom nisu nikakvi novi podaci, već su u istom zatraženi općeniti podaci - vezani uz ispunjavanje traženih uvjeta iz predmetnog natječaja te da nije bilo nikakve diskriminacije.

Nakon razmatranja slučaja, a naročito nakon uvida u upitnik koji je u prilogu dostavljen pravobraniteljici, pravobraniteljica je dala Ministarstvu financija, Carinskoj upravi, **upozorenje** u kojem je navela da su prilikom provedbe postupka prijama službenika/ica u državnu službu u Carinarnici R. od kandidata/kinja traženi podaci koji su u suprotnosti s odredbom članka 27. st. Zakona o radu. Osim toga u objavljenom predmetnom natječaju nije jasno istaknuto da se na oglašena radna mjesta mogu javiti osobe oba spola, a što je bila obveza temeljem članka 13. st. 2. tada važećeg Zakona o ravnopravnosti spolova. Naime, uvidom u dostavljeni upitnik razvidno je da su u pojedinim rubrikama (npr. broj djece, bračni status, podaci o članovima obitelji i vojna obveza) predmetnog upitnika zatraženi od kandidata/kinja podaci koji nisu u neposrednoj vezi s radnim odnosom. Odredbom članka 27. st. 1. Zakona o radu je propisano: *prilikom sklapanja ugovora o radu poslodavac ne smije tražiti od radnika podatke koji nisu u neposrednoj svezi s radnim odnosom.* Nadalje, uvidom u predmetni natječaj, koji je objavljen u 'Narodnim novinama' broj 150/05. od 21. prosinca 2005. i dnevnom listu 'Vjesnik' od 20. prosinca 2005. godine, razvidno je da nije jasno istaknuto da se za oglašena radna mjesta mogu javiti osobe oba spola.

Istodobno, pravobraniteljica je dala i **preporuku** Ministarstvu financija, Carinskoj upravi, da ubuduće prilikom provedbe postupka prijama službenika/ica u državnu službu od kandidata/kinja ne traže podatke koji nisu u neposrednoj vezi s radnim odnosom.

1.1.17. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-05): Pritužiteljica B. Š. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu koja se odnosi na diskriminaciju na radu. Pritužiteljica navodi da joj je poslodavac za vrijeme dok je koristila bolovanje nezakonito otkazao ugovor o radu, a na bolovanju se nalazi neprekidno od 9. siječnja 2006. godine, s tim da se dana 19. veljače 2008.

godine morala javiti nadležnom liječničkom povjerenstvu, ali je od strane poslodavca objavljena dana 30. studenog 2007. godine. Pritužiteljica se također pritužila na postupke člana liječničkog povjerenstva, koji joj nije produljio bolovanje. U nadopuni svoje pritužbe pritužiteljica je opisala postupke istog člana liječničkog povjerenstva, koji ju je, prema njezinim navodima, u lipnju 2007. godine nazvao alkoholičarkom i istjerao je iz ordinacije.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju od poslodavaca i HZZO-a, te nije zaključila da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija koja je utemeljena na spolu.

Naime, iz izvješća i dokumentacije poslodavca proizlazi da je poslodavac zaprimio rješenje HZZO-a od 16. listopada 2007. godine, kojim se pritužiteljici obustavlja isplata naknade plaće koju je primala za vrijeme bolovanja na teret HZZO-a, jer je liječničko povjerenstvo ocijenilo da je pritužiteljica radno sposobna s danom 17. listopada 2007. godine. Kako se pritužiteljica nije poslodavcu javila na posao, poslodavac je uputio poziv pritužiteljici da mu se javi. Poslodavac je udovoljavajući zamolbi pritužiteljice donio odluku o redovitom otkazivanju ugovora o radu uz otkazni rok od 30 dana. Vežano za pritužbu na postupak članova liječničkog povjerenstva, koji joj dana 16. listopada 2007. godine nisu htjeli produljiti bolovanje, pravobraniteljica je istaknula da nije nadležna niti ovlaštena ocjenjivati opravdanost ili zakonitost stručnog medicinskog mišljenja liječničkog povjerenstva o opravdanosti daljnjeg bolovanja. Što se tiče dopune pritužbe, odnosno postupaka člana liječničkog povjerenstva koji je pritužiteljicu, prema njezinim tvrdnjama, nazvao alkoholičarkom i istjerao je iz ordinacije, pravobraniteljica je pribavila očitovanje članice povjerenstva, čije je viđenje događaja u suprotnosti s navodima pritužiteljice, dok se drugi član liječničkog povjerenstva ne može sjetiti događaja. Navodi se i da je predsjednik liječničkog povjerenstva u ponašanju pritužiteljice dijagnosticirao elemente koji bi upućivali na moguću prisutnost etilizma, što je naznačio i pritužiteljici koja je burno reagirala, kao i u nekoliko navrata prije navedenog slučaja. Budući da nije utvrdila diskriminaciju temeljem spola, pravobraniteljica je uputila pritužiteljicu da svoja prava može zaštititi putem nadležnog općinskog suda ukoliko smatra da je član liječničkog povjerenstva svojim ponašanjem prema njoj počinio neko od kaznenih djela protiv časti i ugleda (uvreda ili kleveta).

1.1.18. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-12): Pritužiteljica A. J. iz Z., zaposlena u zdravstvenoj ustanovi Klinika J. u Z. na mjestu spremačice, podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da su spremačice diskriminirane u odnosu na medicinsko osoblje

(doktore/ice i medicinske sestre) jer nemaju dodatak na plaći zbog uvjeta rada (zbog izloženosti zarazi), nemaju svoje stalno radno mjesto, te su im uvjeti rada općenito jako teški. Posebno ističe da njezin sindikat ne štiti interese spremačica jer u njemu pretežnu i glavnu riječ vode medicinski tehničari, a koji imaju dodatak na plaću zbog uvjeta rada, odnosno rada u prostoru gdje postoji mogućnost zaraze. Naime, od svih zaposlenika samo spremačice i nešto drugog nemedicinskog osoblja, pretežito žene, nemaju dodatak na plaću zbog uvjeta rada.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju Sindikata zdravstva, socijalne zaštite i mirovinsko-invalidskog osiguranja. Nakon razmatranja dokumentacije pravobraniteljica nije utvrdila da je počinjena diskriminacija na temelju spola. Naime, u očitovanju Sindikata navodi se da su prava iz rada i po osnovi rada utvrđena Kolektivnim ugovorom za djelatnost zdravstva i zdravstvenog osiguranja (NN 9/05) i Uredbom o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama (NN 38/01), pa su utvrđena prava iz rada i po osnovi rada rezultat pregovora s Vladom Republike Hrvatske. Nastojanje Sindikata za ujednačavanjem prava po osnovi uvjeta rada radnicima u istom okruženju, i to bez obzira na njihov sadržaj, složenost i odgovornost, ostali subjekti u pregovorima nisu prihvatili.

1.1.19. OPIS SLUČAJA (PRS-01-03/08-06): Pritužiteljica M. P. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao žena diskriminirana u OSRH, jer su četvero njenih muških kolega (navedenih poimence), koji su umirovljeni kad i ona, imali prosječno više od 40 godina mirovinskog staža, dok je ona umirovljena s 36 godina mirovinskog staža. Pritužiteljica je istaknula da se njoj mirovina umanjila za nedostajuće godine radnog staža, a to iznosi 3 godine i 10 mjeseci, koliko je potrebno za punu starosnu imovinu. Osim toga, pritužiteljica navodi da nisu bili ispunjeni potrebni uvjeti da bi njoj u 2007. godini bila utvrđena nemogućnost daljnjeg profesionalnog napredovanja, jer je imala mogućnost profesionalnog razvoja rasporedom na ustrojbeno mjesto brigadira u jednome od odjela, u čijem je ustrojavanju sudjelovala od samog početka i jedino je ona imala sve uvjete za raspored na to radno mjesto. U dopuni svoje pritužbe od 24. travnja 2008. godine, pritužiteljica navodi da joj je dana 4. listopada 2005. godine dodijeljeno stručno ovlaštenje ministra financija RH za zvanje ovlaštenj unutarjni revizor za javni sektor, te da smatra da je morala biti raspoređena na radno mjesto Načelnika odjela ili ustrojbeno mjesto brigadira u

Odjelu. Međutim, kako navodi, za Načelnika odjela imenovan je muški kolega, inače djelatna vojna osoba s činom satnika, a ne ona s činom pukovnice.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće Ministarstva obrane. Uz izvješće su naknadno dostavljeni i traženi podaci o svim djelatnim vojnim osobama – ženama i muškarcima – umirovljenima tijekom 2006. i 2007. godine. Analizom svih podataka o djelatnim vojnim osobama umirovljenim tijekom 2006. i 2007. godine (spol, dobi pri umirovljenju, ostvareni mirovinski staž i ostvarena vrsta mirovine), pravobraniteljica nije utvrdila da se žene prigodom umirovljenja stavljaju u neravnopravni položaj u odnosu na muškarce, kao ni postojanje elemenata koji bi upućivali na kršenja načela ravnopravnosti spolova odnosno diskriminacije na temelju spola prema pritužiteljici. Naime, pritužiteljici je u 2007. godini utvrđena nemogućnost daljnjeg profesionalnog razvoja sukladno Pravilniku o standardima profesionalnog razvoja i postupaka utvrđivanja nemogućnosti daljnjeg profesionalnog razvoja djelatnih časnika (NN 123/02), a pravobraniteljica nije nadležna niti ovlaštena ocjenjivati opravdanost ili zakonitost utvrđivanja nemogućnosti daljnjeg profesionalnog razvoja djelatnih vojnih osoba, osim u slučajevima ako je iz izvješća i raspoložive dokumentacije vidljivo da je prekršeno načelo ravnopravnosti spolova ili da je počinjena diskriminaciju na temelju spola.

Vezano za dopunu pritužbe od 24. travnja 2008. godine, pravobraniteljica je pritužiteljici uputila dopis u kojemu je navela da u dopuni pritužbe nije navedeno jesu li pri imenovanju muškog kolege prekršeni propisi, a posebno je li imenovani muški kolega imao potrebne uvjete, kao i jesu li od pritužiteljice traženi posebni i dodatni uvjeti za imenovanje, odnosno je li postojalo isključivanje ili ograničenje utemeljeno na spolu kojim se pritužiteljici otežavalo ili negiralo ravnopravno pravo na imenovanje. Naime, novo izvješće od Ministarstva obrane pravobraniteljica je mogla zatražiti jedino uz argumente koji bi upućivali na moguću povredu načela ravnopravnosti spolova ili moguću diskriminaciju na temelju spola. Pritužiteljica se nije odazvala pozivu pravobraniteljice i nije dopunila svoju pritužbu, pa nije bilo razloga za daljnje postupanje pravobraniteljice.

.

1.2. NACIONALNI AKCIJSKI PLAN ZAPOŠLJAVANJA, ZA RAZDOBLJE 2005. DO 2008. GODINE, REZULTATI MJERA GODIŠNJEG PLANA ZA POTICANJE ZAPOŠLJAVANJA U 2008. GODINI

1.2.1. rezultati mjera godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja u 2008. godini

U cilju praćenja provođenja ključnih mjera iz Godišnjeg plana s aspekta ravnopravnosti spolova, pravobraniteljica je zatražila od Ministarstva gospodarstva rada i poduzetništva, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva turizma, Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje podatke o provođenju odobrenih operativnih mjera za zapošljavanje razvrstano po županijama temeljem spola korisnika/ce (radi analize korisnika/ca potpora po spolu).

Detaljna analiza rezultata objavljena je na službenim internetskim stranicama Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova – www.prs.hr, a ovdje se samo naglašava da je broj odobrenih zahtjeva ženama razmjernan je broju prijavljenih žena koje se prijavljuju u znatno manjem broju u odnosu na muškarce.

1.2.2. NEZAPOSLENOST – STANJE I KRETANJA

Potkraj prosinca 2008. u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje bile su evidentirane 233.661 nezaposlene osobe, što je 19.522 osoba manje nego u prosincu 2007. ili za 7,7 %. Od ukupnog broja nezaposlenih u prosincu 2008. bilo je **146.497 nezaposlenih žena**, što je za **6,1 % manje** nego u prosincu **2007. godine**.

Međutim, **udio žena** u evidentiranoj nezaposlenosti u promatranom razdoblju **povećao se od 61,6 % na 62,7 %**.

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, koristeći podatke Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o broju *nezaposlenih osoba po dobi i spolu krajem prosinca 2008.*, izračunao je postotak nezaposlenih žena po dobnim razredima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih.

149.986 nezaposlenih žena ima po dobnim skupinama:

Nezaposlene žene po dobnim skupinama

6360 od 15 do 19 godina ili 4,2 %
18763 od 20 do 24 godine ili 12,5 %
20149 od 25 do 29 godina ili 13,4 %
17320 od 30 do 34 godine ili 11,5 %
16427 od 35 do 39 godina ili 11,0 %
16656 od 40 do 44 godine ili 11,1 %
17249 od 45 do 49 godina ili 11,5 %
24685 od 50 do 54 godine ili 16,5 %
11336 od 55 do 59 godina ili 7,6 %
1041 žena od 60 i više ili 0,7.

Potkraj prosinca 2008., prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i podacima iz analize koju je izradio Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, **najveći postotak nezaposlenih žena nalazi se u dobnj skupini od 50 do 54 godine ili 16,5 %.**

1.3. DISKRIMINACIJA PO SPOLU PRILIKOM OGLAŠAVANJA POTREBA ZA ZAPOSŁJAVANJEM

Smatrajući da diskriminacija po spolu na tržištu rada počinje s diskriminacijom prilikom oglašavanja potreba za zapošljavanjem radnika/ca, pravobraniteljica je, kao i prethodnih godina, i tijekom 2008. pratila i analizirala oglašavanje potreba za zapošljavanjem u natječajima objavljenima u dnevnom nacionalnom i regionalnom tisku, te u Službenom listu „Narodne novine“, a u odnosu na odredbu članka 13. st. 2. u kojem je propisano da: „*prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola*“.

Novu Nacionalnu klasifikaciju zanimanja (NN 124/2008) s nazivima radnih mjesta u muškom i ženskom rodu u listopadu 2008. donio je nositelj mjere, Državni zavod za statistiku, u suradnji s Institutom za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Analizom Nacionalne klasifikacije zanimanja, Pravobraniteljica je naišla na nedosljednost korištenja ženskog i muškog roda za sva zanimanja.

Vezano za odredbu ZORS-a o oglašavanju potreba za zapošljavanjem, tijekom 2008. Pravobraniteljica je uputila **ukupno 443 upozorenja** državnim tijelima, tijelima lokalne i područne (regionalne) uprave i samouprave, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama te drugim pravnim i fizičkim osobama zbog nepoštivanja odredbe čl. 13. st. 2. ZORS-a.

U 2008. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova proveo je periodične analize oglasa/natječaja za zapošljavanje objavljene u dnevnom nacionalnom i lokalnom (regionalnom) tisku i u Službenom listu „Narodne novine“: u travnju 2008., svibnju 2008., rujnu 2008. i prosincu 2008. Za potrebe analize prikupljeno je ukupno 1997 natječaja od kojih su 1422 (71%) natječaja bila u skladu sa ZORS-om, a 575 (29%) nisu.

Sve četiri detaljne analize oglašavanja potreba za zapošljavanjem nalaze se na službenim Internet stranicama Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova www.prs.hr.

Na temelju svih provedenih analiza, uočen je **konstantan rast broja oglašivača koji poštuju odredbu ZORS-a**. Kao primjer navodimo da je u rujnu 2006. bilo svega 40% natječaja koji su poštivali odredbu ZORS-a, u rujnu 2007. - 70%, a u rujnu 2008. - 78%.

1.4. POLOŽAJ ŽENA ZAPOSLENIH NA ODREĐENO VRIJEME - ANKETA

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i ženske sindikalne grupe Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, Nezavisnih hrvatskih sindikata i Hrvatske udruge sindikata provele su anketu o položaju žena zaposlenih na određeno vrijeme.

Anketom je obuhvaćen reprezentativni uzorak od 1123 žena koje rade na određeno vrijeme, većinom žena iz tekstilne i prehrambene industrije, trgovine, hotelijerstva, ugostiteljstva, zdravstva i obrazovanja, iz više hrvatskih gradova (Zagreb, Split, Varaždin, Osijek, Rijeka, Pula, Koprivnica). Anketiranje je provedeno od strane ženskih sindikalnih grupa triju sindikalnih središnjica, na način da su anketni upitnici dostavljani sindikalnim aktivisticama na terenu, koje su ih dijelile na ciljanim lokacijama, prikupljale te vraćale dostavom u središnjice, odakle su slani na kompjutorsku obradu i analizu. Značajno je naglasiti da su aktivistice bile suočene s dosta slučajeva odbijanja ispunjavanja upitnika od strane zaposlenih

radnica na određeno vrijeme, a što su one opravdavale strahom od gubitka posla ili nevjericom da bi bilo kakvo prikupljanje podataka i odgovora imalo utjecaja na poboljšanje njihova položaja.

Najranjivija skupina zaposlenih žena

Razlog što su za ciljanu skupinu na tržištu rada izabrane žene koje rade na određeno vrijeme, krije se u statistikama te trendovima na tržištu rada, kao i izvješća o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova iz ranijih godina. Najranjivije skupine žena na tržištu rada su nezaposlene žene, žene koje rade na crno te one koje rade na određeno vrijeme. 2005./2006. godine čak 85%³ svih novozaposlenih zasnivalo radni odnos isključivo na određeno vrijeme. Umjesto da se institut rada na određeno vrijeme koristi kao iznimka – za privremene i povremene radove – on je postao pravilo, kako u privatnom, tako i u državnom i javnom sektoru. Zakonsko ograničenje rada na određeno na tri godine u praksi se zloupotrebljava. U 2007. godini došlo je do vrlo blagog pada udjela takvog oblika zapošljavanja – na 82,5%⁴.

Zbog svega ovoga, rizik od siromaštva prosječno je 17,4% viši za žene u odnosu na muškarce (15,1%). Uz nesigurna radna mjesta i prekidanje kontinuiteta rada neće se smanjiti ni razlika u plaćama između žena i muškaraca.

Profil anketiranih žena

DOB: Anketirane žene su u uglavnom u fertilnoj dobi – njih 83,1%.

15-19 godina - 5,4%

20-29 godina – 35,7%

30-39 godina - 29,5%

40-49 godina - 18,3%

50-59 godina - 8,8%

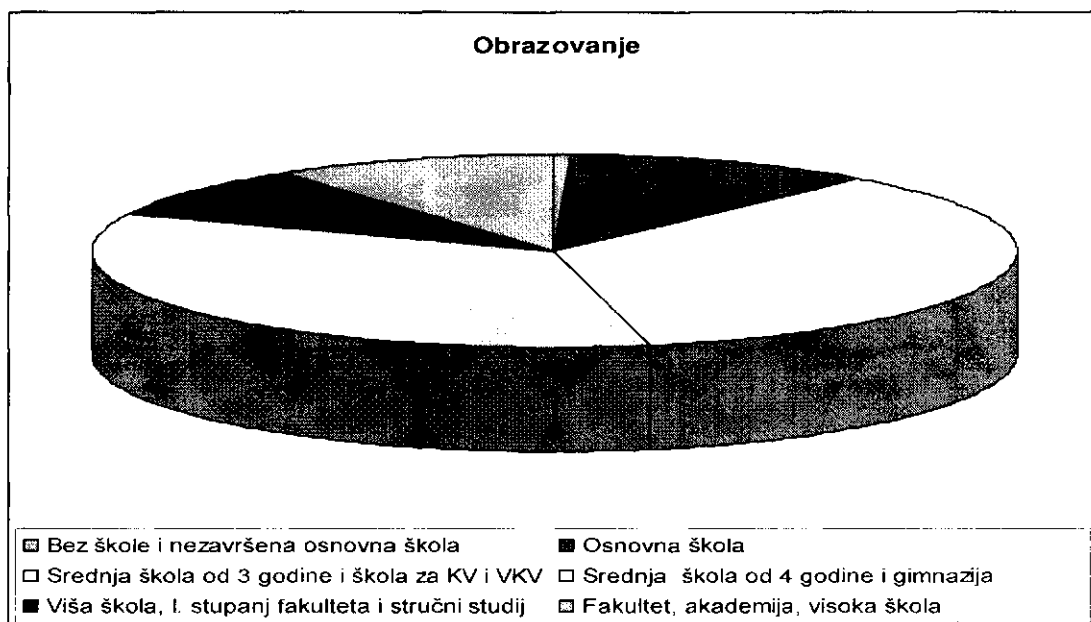
60 godina i više - 2,3%

OBRAZOVANJE: Većina anketiranih žena ima srednje obrazovanje (79,6%):

³ Godišnjak 2006. HZZ

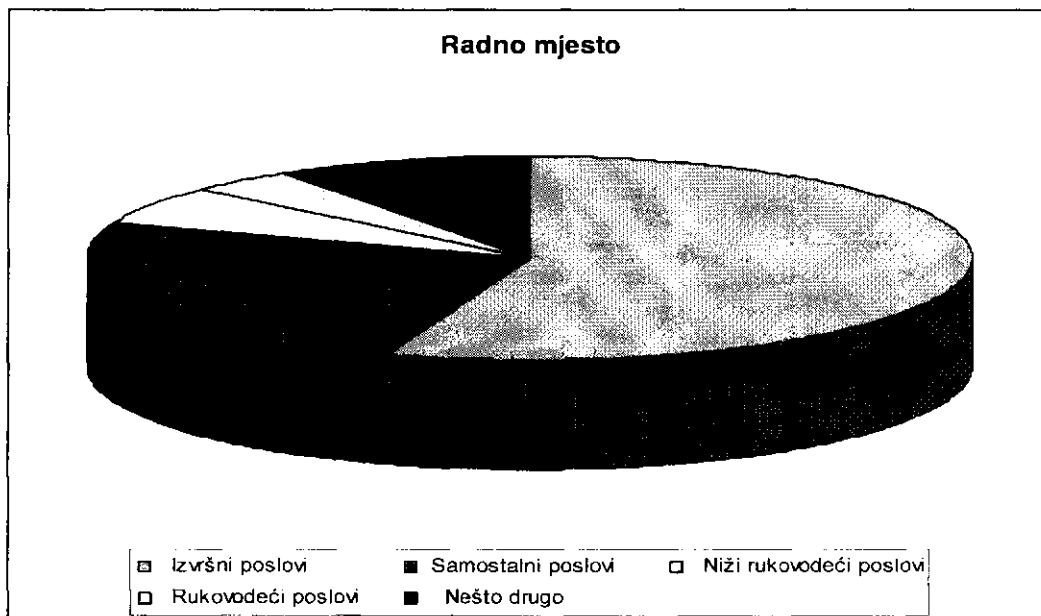
⁴ Godišnjak 2007 HZZ

<i>Bez škole i nezavršena osnovna škola</i>	- 0,5%
<i>Osnovna škola</i>	- 11,0%
<i>Srednja škola od 3 godine i škola za KV i VKV</i>	- 35,2%
<i>Srednja škola od 4 godine i gimnazija</i>	- 34,8%
<i>Viša škola, I. stupanj fakulteta i stručni studij</i>	- 8,5%
<i>Fakultet, akademija, visoka škola</i>	- 10,0%

RADNO MJESTO: Radno mjesto anketiranih žena u pravilu je izvršne naravi.

- **Izvršni poslovi** **55,2%**
- Samostalni poslovi 25,3%
- Niži rukovodeći poslovi 6,2%
- Rukovodeći poslovi 3,8%
- Nešto drugo 9,5%

OBITELJSKI STATUS: Kad je riječ o obiteljskom statusu, među anketiranimama je nizak udjel udanih žena, s obzirom na dobnu skupinu.

Neudana	36,2%
Udana	48,5%
Udovica	3,4%
Razvedena	7,1%
Izvanbračna zajednica	4,8%

BROJ DJECE: Indikativna je usporedba broja djece koju anketirane žene imaju s brojem djece koju bi željele imati. Značajno je uočiti da od svih anketiranih žena čak 43,4% nema djece, te da je od ukupnog broja djece koju 636 žena ima 410 maloljetne a 312 punoljetne djece. Anketirane žene imaju samo 1.14 djece po majci, što je manje od prosjeka za sve žene u Hrvatskoj (1.2 djece), čime se potvrđuje njihova zakirutost za ostvarivanje željenoga broja djece.

1 dijete	21,7%
2 djece	25,6%
3 djece	7,4%
4 i više djece	1,9%
Bez djece	43,4%

No kad se uspoređi ostvareni i željeni broj djece anketiranih žena, osobito onih koje još nemaju djece, vidljivo je da daleko više žena želi imati dvoje djece: **48,3%** u odnosu na samo **25,6%** koliko ih ima u stvarnosti. Troje i više djece želi imati 14,8% ispitanica, u odnosu na 9,3% koliko sada ima toliko djece. Jedno dijete želi imati 21,1% ispitanica, a čak 15,8% žena ne želi imati djecu.

JAVNI SERVISI: 31,2% male djece uglavnom čuvaju same majke u kombinaciji s članovima obitelji, a samo 12,8% djece je smješteno u dječjoj ustanovi. Nadalje, čak **25%** anketiranih u obitelji ima stariju osobu, osobu s invaliditetom, bolesnu ili inu potrebitu odraslu osobu o kojoj mora skrbiti, a javni servisi nisu im dostupni, ili ih nema ili su preskupi.

„ŽENSKA“ IMOVINA: Vrlo malo anketiranih žena ima imovinu registriranu na vlastito ime, većinom naslijeđem, ili su, u manjem broju, otkupile bivši društveni stan.

KUĆA	13,0%
STAN	14,7%
VIKENDICA	2,0%
AUTOMOBIL	25,0%
DIONICE	6,1%
UŠTEDEVINA	20,9%

KREDITI: Veći dio odgovora zašto žene nemaju imovinu na vlastito ime, krije se u nesigurnosti njihova radnog mjesta, odnosno u radu na određeno vrijeme, kao i u činjenici da radnice koje rade na određeno vrijeme imaju prosječno niža primanja. Glavni je razlog nedostupnost bankovnih kredita zaposlenima na određeno vrijeme. Stoga je postotak žena koje su uspjele dobiti kredit vrlo nizak, a osobito za vrijednije nekretnine (izuzetak otkupnih kredita za bivše društvene stanove).

- Za kuću 1,7%
- Za stan 6,1%
- Za auto 9,3%
- Nenamjenski 10,3%

RAZLOG RADA NA ODREĐENO: Anketirane žene su pitane zbog čega su se zaposlile na određeno vrijeme, pri čemu je većina njih odgovorila da je to bilo **uslijed zapošljavanja na novom poslu (93,5%)**, zbog promjene ugovora na istom poslu manji dio (3,7%), a na vlastiti zahtjev samo 2,7%. Trend novog zapošljavanja isključivo na određeno vrijeme je neosporan, i to ne sukladno volji i željama zaposlenih žena.

No, zabrinjavajući je podatak da je 33,6% anketiranih prije zapošljavanja na određeno vrijeme bilo zaposleno, a 25% čekalo na zaposlenje dulje od godine dana.

Prije sadašnjeg posla:

20,0% – do 3 mjeseca nezaposlena

13,2% – 4-6 mjeseci nezaposlena

8,3% – 7-12 mjeseci nezaposlena

8,9% – 1-2 godine nezaposlena

16,1% – više od 2 godine nezaposlene

TRAJANJE RADA NA ODREĐENO: Zakon definira rad na određeno vrijeme kao iznimku za poslove kojima je poznato trajanje, najdulje do tri godine (prethodni je zakon dopuštao najviše do godine dana takvog zaposlenja, uz automatsko prebacivanje u rad na neodređeno vrijeme po isteku roka).

Trajanje trenutnog rada na određeno vrijeme je većinom do 5 mjeseci i to za **46,0%** anketiranih žena, a sljedeća skupina od 35,8% žena maksimalno će raditi do godine dana. Vrlo je upozoravajući podatak da je do povratka odsutnog radnika/ce na ugovor na određeno vrijeme zaposleno samo 4,6% anketiranih, a to je zakonodavac predvidio kao glavni razlog uvođenja takvog propisa.

- Do 1 mjeseca 4,8%
- 1-2 mjeseca 7,4%
- **3-5 mjeseci 33,8%**
- **6-12 mjeseci 35,8%**
- 1-2 godine 13,6%
- Do povratka odsutnog radnika/ce samo 4,6%!

- Nije bilo ponavljanja 24,2%

- **Prvi put** **21,0%**
- Drugi put 18,0%
- Treći put 12,3%
- **Više od 3 puta** **24,5%**

Iste su naravi i odgovori o najdužem trajanju rada na određeno vrijeme kod bilo kojeg poslodavca, koji dokumentiraju zloupotrebu instituta rada na određeno vrijeme, a osobito ukazujući da ih 52,5% radi na određeno dulje od jedne godine, s čak nevjerojatnih 8,0% radeći u takvom nesigurnom i nezakonitom obliku rada i više od pet godina.

29,2% 1-2 godine

15,3% 3-5 godina

8,0% više od 5 godina

PROSJEČNA „ŽENA NA ODREĐENO“: Prosječna žena zaposlena na određeno vrijeme u fertilnoj je dobi, većinom nema djece ili tek jedno, a željela bi imati više djece. Ona je KV-SSS obrazovanja, a do sada je bila zaposlena na određeno ili kraće nezaposlena. Na određeno u prosjeku radi čak 3.1 godinu, i to nerijetko u smjenama, u noćnom radu, nedjeljom, te prekovremeno. Plaća joj je niža od prosječne, nema pravo na kredit, a većinom nema nekretnine na svoje ime. Šanse da će dobiti posao na neodređeno su joj vrlo slabe.

RAZLOZI NEOBNAVLJANJA UGOVORA: Anketirane žene ukazuju da im nesigurnost radnog mjesta bitno određuje život.

Vrlo lako dobivaju otkaz, bez puno formalnosti, i to najčešće s obrazloženjem da se smanjuje ili zatvara posao ili se vraća neka fiktivna radnica koju ona *navodno* zamjenjuje. Hrabrijima, koje odluče roditi, radni ugovor se ne obnavlja (6,9%); a nerijetko i zbog bolovanja za sebe ili dijete (7,4%). Katkad je i članstvo u sindikatu, za koje se gotovo nikad ne odlučuju iz straha od gubitka posla, dovoljan razlog da, sazna li poslodavac, njihov ugovor ne bude obnovljen.

Smanjenje posla	15,3%
Povratak radnika/ce	13,0%
Zatvaranje posla	9,2%
Zbog osobnih planova	8,8%
Trudnoća	6,9%
Zapošljavanje druge osobe	5,6%

Bolovanje	4,8%
Sukob s nadređenim	4,6%
Bolovanje za dijete	2,6%
Članstvo u sindikatu	1,2%

OPIS RADA:

- **72,0% radi u smjenama**
- **37,0% radi prekovremeno**
- **36,1% radi nedjeljom**
- **26,5% radi na fizički teškim poslovima**
- **25,6% radi psihički težak posao**
- **19,2% radi noću**
- **11,8% posao izvan opisa radnog mjesta**

POTPLAĆENE RADNICE: Prosječna mjesečna bruto plaća po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za 2007. godini iznosila je 7.047 kuna⁵. Anketirane radnice su zarađivale manje, i to kad se zbroji i prijavljena plaća i ona „na crno“. Samo njih oko 10% zarađivalo je nešto više od prosječne plaće

- **36,7%– samo do 2.500 kuna**
- **52,3%– od 2.500 do 4.700 kuna**

STANDARD RADA: Pitanja koja smo ponudili anketiranim ženama donijela su zabrinjavajuće odgovore. Čak **76,8% žena ima problema ako zatrudne**; da **48,8% žena ima problema ako se razbole**; da **neshvatljivih 20,1% ili jedna petina žena, ne može koristiti toalet prema potrebi**.

- **79,9% ima pauzu za užinu**
- **79,9% koristi toalet prema potrebi**
- **51,1% dobar odnos rukovoditelja**

⁵ Narodne novine broj 69/2008.

- **51,2% nema problema ako se razbole**
- **23,2% nema problema ako zatrudne**

NAKNADE, BONUSI, POGODNOSTI: 77,8% žena prima dodatak za prijevoz koji je a 46,2% prima dodatak za topli obrok. No činjenica da čak 71,5% žena nije plaćeno za svoj prekovremeni rad je zabrinjavajuća i govori o tome u kojoj mjeri poslodavci krše odredbe zakonske odredbe.

- 77,8% dodatak za prijevoz na posao
- 56,3% Božićnica
- 45,5% regres za godišnji odmor
- 46,2% dodatak za topli obrok
- 28,5% plaćen prekovremeni rad
- 12,2% nagrada za dobar rad, stimulacija.

PLAĆE I DOPRINOSI: Naša je anketa pokazala da jedna trećina zaposlenih nije prijavljena na punu plaću, ali i da su im prihodi nedovoljni za preživljavanje, pa ih još 20% dodatno radi na crno. Doprinosе im poslodavci plaćaju:

- 67,6% - na punu plaću
- 9,6% - na minimalnu plaću
- 5,7% - na dio plaće
- Ostale na nižu plaću od stvarne ili ne znaju.

KAKO SU SE ZAPOSILILE:

Anketirane žene su opisale i iskustvo prvog intervjua za zaposlenje, kojom prigodom su ih budući poslodavci pitali o bračnom stanju, o broju i zdravlju djece te planiraju li imati još djece. Posebno su upozorene da će raditi po pozivu, i vikendom, u trajanju koje će ovisiti samo o volji poslodavca.

• Pitana o bračnom stanju	46,2%
• Pitana o djeci	42,1%
• Planira li imati djecu	14,7%
• Potpisala da neće biti trudna	1,8%

- Preporučeno da se ne učlani u sindikat 7,8%
- Rad po pozivu, dokle kažu 12,9%

KAKO VIDE SVOJU BUDUĆNOST: Planiranje budućnosti anketiranih žena ovisi o njihovoj dobi i djeci koju imaju ili planiraju imati, te o obrazovanju koje su stekle ili ga namjeravaju nastaviti. Svaka četvrta anketirana žena planira nastaviti školovanje, a samo ih se nekoliko planira udati. Većini je glavni cilj za budućnost dobiti posao na neodređeno vrijeme, ali ga realno očekuje tek svaka šesta anketirana žena.

- Tražiti posao za stalno 47,1%
- Nastaviti školovanje 24,9%
- Pokrenuti svoj posao 8,5%
- Raditi na određeno 6,0%
- Udati se, suprug će uzdržavati 2,7%
- Raditi na crno 4,6%
- Nastavit će se ugovor na određeno 42,4%
- Dobit će ugovor na neodređeno 17,3%
- Ne znam, stalno me strah od otkaza 28,1%
- Odgovara mi rad na određeno 3,8%
- Odgovara mi da radim samo prekovremeno 1,6%

ZAKLJUČAK: Rad na određeno vrijeme povećava mogućnost kršenja radnih prava, nerijetko podrazumijeva ponižavajuće uvjete rada, te neprekidan strah od gubitka radnog mjesta i izvora prihoda. Teško je govoriti o pravu na napredovanje na poslu.

1.5. PANEL RASPRAVA "ŽENE I SIROMAŠTVO - NESIGURNOST RADA I NEZAPOSLENOST"

Sažetak izlaganja s panel rasprave „Žene i siromaštvo – nesigurnost rada i nezaposlenost“

17. studenog 2008. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova organizirao je panel raspravu pod nazivom „Žene i siromaštvo – nesigurnost rada i nezaposlenost“ u kojoj je sudjelovalo 11 govornika/ca: Katarina Ivanković Knežević, načelnica u Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva i članica Europskog odbora za socijalna prava Vijeća Europe; mr. sc. Jasna Kulušić, rukovoditeljica riječke podružnice Hrvatske udruge poslodavaca, prof. dr. sc. Vlado Puljiz, šef katedre za socijalnu politiku Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, predstavnik Hrvatske u odboru za socijalnu koheziju Vijeća Europe, Mario Švigir, glavni ekonomist Saveza samostalnih sindikata Hrvatske, mr. sc. Davor Žmegač, gradonačelnik Kutine, član Vijeća Europe – Kongres lokanih i regionalnih vlasti od 2005. godine, Božena Vrbanić, zamjenica glavnog inspektora u Državnom inspektoratu, članica Nacionalnog vijeća za zaštitu potrošača, Gordana Sobol, saborska zastupnica i predsjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, mr. sc. Helena Štimac Radin, predstojnica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH, prof. dr. sc. Vojmir Franičević, redoviti profesor na Ekonomskom fakultetu i Lana Načinović, stručna suradnica u Odjelu za suradnju s javnim sektorom i razvojnim fondovima na portalu „MojPosao“ gdje prati rodne aspekte na tržištu rada te Gordana Lukač-Koritnik, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Panel rasprava odvijala se u okviru tri teme:

1. tema: Rad na određeno vrijeme – rodni aspekt
2. tema: Rad na crno – rodni aspekt
3. tema: Nezaposlenost – rodni aspekt.

Izlaganja svih sudionika na panel raspravi „Žene i siromaštvo – nesigurnost rada i nezaposlenost“ prikupljena su u zborniku radova.

1.6. ISTRAŽIVANJE O KORIŠTENJU SUBVENCIIJA ZA ZAPOŠLJAVANJE (ZA 2008. GODINU) POSEBNIH SKUPINA NEZAPOSLENIH OSOBA: ŽENA ŽRTAVA NASILJA

Mjera 4. - sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba

U sklopu državnih potpora za zapošljavanje i usavršavanje, temeljem **Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2008.**, Hrvatski zavod za zapošljavanje je provodio mjere iz svoje nadležnosti, u sklopu kojih je i **mjera sufinanciranja zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba** (Mjera 4.), u koju su, pored ostalih skupina uključene i **žene žrtve nasilja**.

Mjera 4. namijenjena je sufinanciranju zapošljavanja žena žrtava nasilja. Odnosi se na **žene žrtve nasilja bez propisane dužine prijave u evidenciju nezaposlenih**, te **žene žrtve nasilja zaposlene iz evidencije nezaposlenih uz oglašeni TR⁶**, odabir i selekciju Zavoda.

Potpora za zapošljavanje isplaćuje se po potpisu ugovora, dakle od početka radnog odnosa uz uvjet da poslodavac dostavi dokaze o isplaćenim plaćama i uplaćenim doprinosima za sufinancirane osobe. Visina i trajanje subvencije određuje se prema kategoriji poslodavca i zvanju/zanimanju osobe za koju se subvencija koristi:

- za osobe **bez zanimanja** mjesečna subvencija prema osnovici od 2.298,00 kn (članak 4. Naredbe) u trajanju od 18 mjeseci (50% za male poslodavce⁷ ili 1.149,00 kn, 40% za srednje poslodavce⁸ ili 919,20 kn, 30% za velike poslodavce⁹ ili 689,40 kn)
- za osobe **zvanja/zanimanja stečenih po završenim programima srednjoškolskog obrazovanja u trogodišnjem ili četverogodišnjem trajanju** subvencija prema osnovici od 4.267,00 kn (članak 6. Naredbe) u trajanju od 18 mjeseci (50% za male poslodavce ili 2.133,50 kn, 40% za srednje poslodavce ili 1.706,80 kn, 20% za velike poslodavce ili 853,40 kn)
- za osobe **zvanja/zanimanja stečenih po programima visokoškolskog obrazovanja** mjesečna subvencija prema osnovici od 7.221,50 kn (članak 7. Naredbe) u trajanju od 18

⁶ Obrazac TR (Tražim radnike)

⁷ **Mali poslodavac:** prosječno godišnje zapošljava do 50 zaposlenih i ostvaruje ukupni godišnji promet do 16 milijuna kuna

⁸ **Srednji poslodavac:** prosječno godišnje zapošljava do 250 radnika i ostvaruje godišnji promet do 60 milijuna kuna

⁹ **Veliki poslodavac:** prosječno godišnje zapošljava više od 250 radnika i ostvaruje godišnji promet više od 60 milijuna kuna

mjeseci (50% za male poslodavce ili 3.610,75 kn, 40% za srednje poslodavce ili 2.888,60 kn, 20% za velike poslodavce ili 1.444,30 kn).

Istraživanje Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, u suradnji s udrugom Oaza¹⁰ iz Belog Manastira, proveo je istraživanje o korištenju subvencija za zapošljavanje žena žrtava nasilja kao posebne skupine nezaposlenih osoba definirane u Mjeri 4. Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Istraživanje je provedeno s ciljem provjere koristi li se mjera sufinanciranja zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba, u koju su uključene i žene žrtve nasilja, u kojem opsegu te da se utvrde razlozi eventualnog rijetkog korištenja na koje ukazuju brojke ukupno zaposlenih žena žrtava nasilja prema Mjeri 4. (u 2007. godini ukupno šest žena o čemu je pravobraniteljica izvijestila u Izvješću o radu za 2007.).

Istraživanje je tijekom studenog i prosinca 2008. godine provedeno u mjestima Darda, Grabovac, Vardarac, Kneževi Vinogradi, Karanac, Suza, Bilje, Batina, Petlovac, Jagodnjak i Beli Manastir.

Rezultati istraživanja

Podaci o korištenju subvencija za zapošljavanje posebnih skupina nezaposlenih osoba iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2008. Hrvatskog zavoda za zapošljavanje prikupljeni su na temelju anketnih upitnika koji su dostavljeni poslodavcima.

Anketom je obuhvaćeno 75 obrtnika i 37 trgovačkih društava – **ukupno 115 poslodavaca** – odnosno, prema broju zaposlenih i visini godišnjeg prometa, 107 malih i 5 srednjih poslodavaca.

Anketni listić sadržavao je 11 glavnih pitanja, s potpitanjima koja klasificiraju odgovore na glavna pitanja.

¹⁰ Udruga Oaza je nevladina, neprofitna i nestranačka organizacija iz Belog Manastira, registrirana 1998. godine kao projekt Centra za mir, nenasilje i ljudska prava

Na pitanje poslodavcima jesu li podnijeli zahtjev za dodjelu potpore po bilo kojoj mjeri iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja u 2008. godini:

27 poslodavaca odgovorilo je da su podnijeli zahtjev (za 40 osoba).

85 poslodavaca je odgovorilo da nisu podnijeli zahtjev.

Prije 2008. godine zahtjev su podnijela 42 poslodavca (za 120 osoba), a 70 poslodavaca nije podnijelo zahtjev.

Od 27 poslodavaca koji su podnijeli zahtjev za dodjelu potpore za 2008. godinu, **11 ih je dobilo potporu** (i zaposlilo ukupno 20 osoba), a od 42 poslodavca koji su podnijeli zahtjev za dodjelu potpore prije 2008. godine, **potporu je dobio 41 poslodavac** (zaposlivši ukupno 104 osobe).

Poslodavci su podnijeli zahtjev za potporu za različite mjere iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja:

- za 2008. godinu:

<i>Mjera za poticanje zapošljavanja</i>	<i>Broj zahtjeva</i>
Dugotrajno nezaposleni	7
Zapošljavanje mladih osoba	6
Iz škole do zaposlenja	1
Žene iznad 45	1
Osobe s invaliditetom i starije osobe	1
Žene iznad 50 g	1
Visokoobrazovani bez radnog iskustva	1

- prije 2008. godine

<i>Mjera za poticanje zapošljavanja</i>	<i>Broj zahtjeva</i>
Dugotrajno nezaposleni	10
Zapošljavanje mladih osoba	9
Zapošljavanje starijih	5
Žene iznad 45	3
Branitelji	2
Zapošljavanje početnika	2
Osobe s invaliditetom	2
Zapošljavanje nezaposlenih osoba	2
Iz škole do zaposlenja	1

Sve mjere koje su postojale	1
Mjera 2	1
Zapošljavanje osoba iznad 59 godina	1
Zapošljavanje osoba sa SSS	1
Poticaj za mlade poduzetnike	1

Na pitanje jesu li upoznati sa sljedećim mjerama iz Godišnjeg plana poticanja zapošljavanja za 2008. godinu, poslodavci su odgovorili:

<i>Mjera iz Godišnjeg plana poticanja zapošljavanja</i>	da	%	ne	%
4.1. Sufinanciranje zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva	73	69%	33	31%
4.2. Sufinanciranje zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba	71	67%	35	33%
4.3. Sufinanciranje zapošljavanja starijih osoba	75	67%	31	29%
4.4. Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih	55	50%	56	50%
4.5. Sufinanciranje zapošljavanja za poznatog poslodavca	47	43%	63	57%

Na pitanje je li im poznato što se **prilaže uz Zahtjev** za dodjelu potpore Sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih - Mjera 4., koja se odnosi i na žene žrtve nasilja (odnosno za sufinanciranje njihovog zapošljavanja)¹¹, **12 poslodavaca (11%) odgovorilo je da im je poznato**, a **100 poslodavaca (89%) odgovorilo je da im nije poznato**.

OPĆI KRITERIJ za dodjelu potpore za sufinanciranje zapošljavanja žena žrtava nasilja je veličina poslodavca, a veličina poslodavca određuje se prema prosječnom broju zaposlenih unatrag 12 mjeseci i ukupnom godišnjem prometu.

Mjere su usmjerene na poticanje zapošljavanja nezaposlenih osoba iz evidencije nezaposlenih na otvorenom tržištu rada, uz uvjet da poticajno zapošljavanje bude dostupno **poslodavcima podijeljenim u tri kategorije**, i to: male poslodavce, srednje poslodavce i velike poslodavce.

Na pitanje **znaju li koji je OPĆI KRITERIJ** za primjenu mjere 4. - za žene žrtve nasilja, **samo 10 poslodavaca (9%) odgovorilo je da im je poznato**, a čak njih **102 (91%) da im nije poznato**.

Jednaku neupućenost poslodavci su pokazali i kad su u pitanju **OPĆI UVJETI** za primjenu mjere 4. - za žene žrtve nasilja (za sufinanciranje njihovog zapošljavanja).

¹¹ Kopija Rješenja o upisu tvrtke u registar Trgovačkog suda ili kopija Obrtnice; Presliku popunjenog obrasca TR - tražim radnike; Potvrda nadležnih institucija za nezaposlene osobe (ciljana skupina iz Mjere 4. - žrtve nasilja); Izjava poslodavca o obavljenim inspeksijskim i drugim nadzorima unatrag 24 mjeseca; Financijska dokumentacija za utvrđivanje kriterija odnosno veličine poslodavca

Naime, nakon utvrđivanja veličine poslodavca, prema naprijed navedenim općim kriterijima i temeljem predložene financijske dokumentacije, utvrđuje se broj osoba za koje poslodavac može ostvariti potporu za zapošljavanje temeljem otvaranja novih radnih mjesta. Poslodavcu se može dodijeliti potpora za otvaranje novih radnih mjesta za nezaposlene osobe koje se teže zapošljavaju (mjera 4. – žrtve nasilja), a koji uvjet se utvrđuje usporedbom prosjeka dodatnog zapošljavanja tijekom proteklih 12 mjeseci. Uvjet otvaranja novih radnih mjesta nije potrebno ispuniti ako je postojeće radno mjesto postalo nepopunjeno dobrovoljnim odlaskom, umirovljenjem, dobrovoljnim skraćivanjem radnog vremena ili otkaza zbog nesposobnosti ili krivnje, osim ako je isto nepopunjeno kao rezultat odlaska viška zaposlenika. Potpore ne mogu koristiti: poslodavci iz djelatnosti brodogradnje i pomorskog prometa, poslodavci u teškoćama, poslodavci koji sredstva za rad i plaće radnika osiguravaju iz Državnog proračuna. Izuzeće su novootvoreni obrti koji mogu koristiti potporu za zapošljavanje jedne osobe. Novoregistrirana trgovačka društva mogu koristiti potporu za dvije osobe. Trgovačka društva ili obrti koji su registrirani u 2007. godini i koristili su pravo na dodjelu potpore za zapošljavanje temeljem mjera iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2007. godinu također ne mogu koristiti potporu.

Za ove opće uvjete **nisu znala 102 poslodavca (91%)**, a **znalo je samo 9 (8%) poslodavaca**.

U vezi podnošenja Zahtjeva za dodjelu potpore za primjenu mjere 4. - za žene žrtve nasilja (za sufinanciranje njihovog zapošljavanja) loša je i komunikacija između poslodavaca i nadležne područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, kao i komunikacija između poslodavaca i žena žrtava nasilja ili drugih osoba koje bi u njihovo ime kontaktirale poslodavca.

Hrvatski zavod za zapošljavanje ili nadležna područna služba kontaktirali su **samo 5 poslodavaca**, dok su **samo 2 žene žrtve nasilja** kontaktirale poslodavca osobno. U samo jednom slučaju poslodavca je u ime žene žrtve nasilja kontaktirala treća osoba.

Poslodavci koji su znali za dodjelu potpore po mjerama iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja, i za primjenu mjere 4. - za žene žrtve nasilja (za sufinanciranje njihovog zapošljavanja), a nisu podnijeli zahtjev za 2008. godinu ili nisu podnosili zahtjev prije 2008. godine), sami su definirali razloge kako slijedi:

*traži se previše dokumentacije (8 poslodavaca);
dugo se čeka na rješenje zahtjeva (16);
nema potrebe (8);
traži se previše dokumenata i dugo se čeka (6);
nisu imali odgovarajuću struku (1);
imam zaposlenu djelatnicu (1);
zapošljavam obitelj (1);
nisam se interesirao/la (1);
nepotpuna informacija i nejasan kriterij (1);
smanjivao/la sam broj zaposlenih (1);
ne znam koliko traje vrijeme rješavanja (1);
„prodavanje magle“ (1);
„mućka obična“ (1)...*

Na pitanje hoće li se nakon ovog anketiranja obratiti u nadležnu područnu službu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za detaljnije informacije u vezi dobivanja potpora za zapošljavanje iz Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2009. godinu – čak **njih 69 (62%) odgovorilo je da to ne namjerava**, a njih 43 (38%) da će to učiniti.

Na pitanje hoće li se u tom slučaju zanimati za sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba - za žene žrtve nasilja (mjera 4.), 59 (53%) odgovorilo je da hoće, **52 (46%) da neće**, a 1 poslodavac (1%) da ne zna.

Iz rezultata istraživanja o korištenju subvencija za zapošljavanje (za 2008. godinu) posebnih skupina nezaposlenih osoba – žena žrtava nasilja vidljivo je da poslodavci u velikoj mjeri ne koriste mjeru sufinanciranja zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba, u koju su uključene i žene žrtve nasilja. Razlozi zbog kojih se mjera ne koristi vidljivi su u prikazu rezultata ankete.

Pozitivno je što se 53% poslodavaca koji nisu znali za ove subvencije izjasnilo da će se ubuduće zanimati za sufinanciranje zapošljavanja žena žrtava nasilja. S druge strane, čak 46% anketiranih poslodavaca koji nisu znali za subvencije, jasno se izjasnilo da se ni nakon što su za njih saznali – neće zanimati za sufinanciranje zapošljavanja žena žrtava nasilja.

Pravobraniteljica smatra da i ovo istraživanje, ali i iskustva Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u primjeni Mjere 4. ukazuju na potrebu poboljšanja učinkovitosti ove mjere kroz pojačano informiranje, pojednostavljenje procedure kao i ublažavanje općih kriterija i uvjeta.

1.7. POLICIJSKA AKADEMIJA

Policijska akademija počela je s novim sustavom obrazovanja odraslih putem prekvalifikacije za zanimanje policajac/policajka od školske godine 2003./2004.

Uprava za pravne i ljske potencijale Ministarstva unutarnjih poslova dostavila je pravobraniteljici podatke o polaznicama/polaznicima ovog obrazovnog programa razvrstane po godinama provedbe programa i po spolu.

Akademska godina	2003./2004.		2006./2007.		2007./2008.		2008./2009.		2009./2010.	
	Upisano	Završilo	Upisano	Završilo	Upisano	Završilo	Upisano	Završilo	Upisano	Završilo
Žene	69	66	110	102	404	396	354		348	
Muškarci	208	206	220	203	675	674	700		703	
Ukupno	277	272	330	305	1079	1070	1054		1051	

Ako se prema dostavljenim podacima izračunaju postoci, onda je od početka provedbe u program upisano ukupno 3791 polaznika/ca, od čega 1285 žena (34%) žena i 2596 muškaraca (66%).

Od ukupno 1647 polaznika/ca koji/e su završili/e program zaključno s 2008. godinom, 564 je žena (34%) i 1083 muškaraca (66%).

Vežano za zaposlene na radnim mjestima policijskih službenika razvrstanih po spolu, žene čine 13% od ukupnog broja zaposlenih na tim radnim mjestima, a radna mjesta policijskih službenika na kojima je zaposlen najveći broj žena su:

- Policijski/a službenik/ca za graničnu kontrolu, s 30,6% zaposlenih žena;
- Policijski/a službenik/ca, sa 16,2% zaposlenih žena;
- Policijski/a službenik/ca za obradu kriminaliteta, s 23,9% zaposlenih žena;
- Policijski/a službenik/ca za nezakonite migracije, s 35,4% zaposlenih žena.

2. OBITELJ

2.1. NASILJE U OBITELJI

NASILJE U OBITELJI

U 2008. godini pravobraniteljica je zaprimila neznatno manji broj pritužbi koje se odnose na nasilje u obitelji nego u 2007. godini. Postupajući po pritužbama uočila je bolji rad policije i centara za socijalnu skrb u pružanju zaštite žrtvama obiteljskog nasilja.

Ocjena o postupanju policije i centara za socijalnu skrb temelji se isključivo na rezultatima postupanja po pritužbama u 2008. godini, koji su utvrđeni uvidom u pribavljena izvješća i dokumentaciju u svakom konkretnom slučaju. Pravobraniteljica je u ispitnom postupku prvenstveno pratila kako se u praksi provodi Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (dalje u tekstu: Protokol) budući da je osnovna svrha i cilj Protokola osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvi nasilja u obitelji.

Kao i u proteklim izvještajnim razdobljima, pritužbe su u daleko najvećem broju podnosile žene. Većina ih je bila izložena nasilju u obitelji od strane sadašnjih ili bivših bračnih ili izvanbračnih drugova, a u vrlo malom broju slučajeva od strane drugih članova obitelji, ili partnera s kojima su bile u vezi.

U velikom broju slučajeva nasilje je trajalo kroz dulje vremensko razdoblje do prve prijave nasilja, zbog straha žrtava za vlastitu sigurnost. Neke žene se još uvijek ne mogu odlučiti prijaviti nasilje nadležnim tijelima, želeći prethodno naći rješenje za problem stanovanja i zapošljavanja.

Također se uočava da se neke žene i nakon svih provedenih postupaka kod policije, kaznenih i prekršajnih sudskih postupaka, obraćanja pravobraniteljici pa i boravka u skloništu za žene žrtve obiteljskog nasilja, odlučuju na nastavak zajedničkog života s nasilnikom.

Dio pritužbi podnijele su žene koje su, kao žrtve obiteljskog nasilja, privremeno smještene u skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, gotovo uvijek s maloljetnom djecom, koja su bila žrtve nasilja ili su mu svjedočila. One u svojim pritužbama, osim što se pritužuju na postupanje

policije i/ili centara za socijalnu skrb, iznose svoje brojne probleme vezane za osiguravanje životne egzistencije, zapošljavanje i stanovanje, tražeći pomoć u rješavanju tih problema, jer je trajanje smještaja u skloništu vremenski ograničeno, a neke i vrlo teško podnose tu vrstu smještaja.

Za njihove, ali i sve ostale pritužbe, karakteristično je da žrtve obiteljskog nasilja u njima ukazuju na činjenicu da kazneni postupci zbog nasilja u obitelji nisu završeni, a ponekad nisu završeni ni prekršajni postupci (u jednom predmetu iz dokumentacije proizlazi da traje gotovo godinu dana), kao ni postupci razvoda braka za koje smatraju da se vode neopravdano dugo, pa stoga nema ni pravomoćnih odluka o skrbi za djecu, o susretima i druženju s drugim roditeljem, kao i o uzdržavanju ml. djece.

Dodatni problemi na koje pritužitelji/ce ukazuju su pitanje utvrđivanje bračne stečevine, te nemogućnost korištenja zajedničke pokretne i nepokretne imovine.

Ipak, bez obzira na različite probleme s kojima se suočavaju, glavni su im problem zapošljavanje i rješavanje stambenog pitanja.

U dijelu pritužbi se izražava i nezadovoljstvo radom pravosudnih tijela, osobito odlukama prekršajnih sudova.

Što se tiče rada policije, iako je u nekim slučajevima pravobraniteljica utvrdila da policija nije postupala po Protokolu, iz sadržaja velikog broja pritužbi, kao i iz ispitnog postupka kojeg je Ured po pritužbama proveo, proizlazi da osnovni problem nije u pružanju same zaštite, već u neinformiranosti žrtava nasilja o poduzetim radnjama i mjerama protiv počinitelja od strane policije ili o ishodu njihovih prijava policiji tj. o ishodima kaznenih i prekršajnih postupaka.

Iz razmatranih slučajeva može se zaključiti da bi broj pritužbi koje se odnose na postupanje policije bio smanjen da je policija, sukladno točkama 3.2 i 3.4 Protokola, na vrijeme izvijestila žrtvu o poduzetim mjerama, kao i da su tijekom policijskog postupanja na primjeren i jasan način upoznali žrtvu nasilja s njezinim zakonskim pravima, ali i da su pritužitelji/ce u skladu sa svojim pravom, da od sudova mogu dobiti preslike sudskih odluka kad je u pitanju obiteljsko nasilje, bili informirani o tom pravu.

U postupanjima Ureda pravobraniteljice pritužitelji/ice su redovno informirani o pravima iz Protokola, a posebno da od sudova mogu dobiti preslike sudskih odluka kad je u pitanju obiteljsko nasilje.

Neke pritužiteljice se žale da ne dobivaju pomoć od centara za socijalnu skrb – ni savjetodavnu (upućivanje u njihova prava) ni financijsku (ponekad ne dobivaju ni odgovor na zahtjev) – kao i da centri insistiraju da suprug nasilnik i dalje vidi djecu iako mu je izrečena mjera zabrane približavanja i njoj i djeci na udaljenosti od 500 metara, da su prekršajni postupci protiv supruge obustavljeni i dr.

Pravobraniteljica je tijekom postupanja uvijek informirala pritužiteljce/ice da se u rad nadležnih sudova ni na koji način nije moguće miješati. Stoga, na primjer, kad sud ne izrekne zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja i zajedničkoj djeci, ili ih viši sud ukine, ni pravobraniteljica ni policija ne mogu ništa poduzeti.

Međutim, u slučajevima dugotrajnog trajanja sudskog postupka pravobraniteljica bi prosljeđivala pritužbu na postupanje Ministarstvu pravosuđa koje je redovito postupalo po pritužbi.

U nekim slučajevima, a nakon što se pravobraniteljica obratila Ravnateljstvu policije, izvršeni su dodatni policijski izvidi s ciljem utvrđenja počinjenja kaznenog djela „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz članka 215 a Kaznenog zakona, ili bi nadležna policijska uprava zatražila od nadležne policijske postaje provođenje kriminalističke obrade (najčešće nad bivšim bračnim ili izvanbračnim suprugom) zbog postojanja osnovane sumnje da je na štetu članova svoje obitelji počinio prekršaj ili kazneno djelo.

Osim toga, pritužitelji/ce su u Uredu pravobraniteljice redovito upoznati s odredbama Obiteljskog zakona koje se odnose na skrb za djecu, uzdržavanje ml. djece, bračnu stečevinu, kao i s odredbama Zakona o socijalnoj skrbi ili mogućnošću obraćanja Hrvatskoj odvjetničkoj komori radi besplatnog zastupanja.

Jedan dio pritužbi je neutemeljen jer su i policija i centri za socijalnu skrb poduzeli radnje u skladu s Protokolom, ali stranke nisu imale informaciju o ishodu sudskih postupaka i djelovanja policije. Osim toga, značajan dio pritužbi s detaljnim opisima dugogodišnjeg

obiteljskog nasilja, koje Ured pravobraniteljice zaprimi putem elektroničke pošte, nije moguće ispitati jer se pritužitelji/ce nisu odazvale na traženje pravobraniteljice da pritužbu potpišu, a često i konkretiziraju. Zbog toga je u ovom izvještajnom razdoblju smanjen broj upozorenja, prijedloga i preporuka i policiji i centrima za socijalnu skrb.

Dobro postupanje policije i poboljšano postupanje centara za socijalnu skrb, kao i rad nekih koordinatorica/ica za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave te nekih županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova ukazuju na napredak u ovom području. Napretku je također pridonijelo i sustavno provođenje nacionalnih politika i strategija, kao i provođenje kampanje protiv obiteljskog nasilja, koje treba istaknuti kao izrazito pozitivne i poticajne primjere angažiranja vezanog uz obiteljsko nasilje u 2008. godini.

I. KAMPANJA VIJEĆA EUROPE ZA BORBU PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA, UKLJUČUJUĆI I OBITELJSKO NASILJE

Republika Hrvatska priključila se Kampanji Vijeća Europe od samoga početka, 25. studenoga 2006., Nacionalnom kampanjom za borbu protiv obiteljskog nasilja pod sloganom „Za nasilje nema opravdanja“ (u daljnjem tekstu: Kampanja). Na nacionalnoj razini osnovan je i **Odbor** za provedbu Nacionalne kampanje za borbu protiv obiteljskog nasilja nad ženama pri Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Prigodno obilježavanje završetka Kampanje održano je 8. ožujka 2008. u Sisku, kad je potpredsjednica Vlade, ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa Jadranka Kosor, otvorila prostor Obiteljskog centra Sisačko-moslavačke županije, predstavila rezultate provedbe Kampanje na nacionalnoj razini te dodijelila priznanja gradu i županiji, te osobama koje su za vrijeme trajanja Kampanje svojim aktivnostima ostvarile značajan pomak u području zaštite od nasilja u obitelji, kao i pojedincima i pojedinkama čije su aktivnosti usmjerene protiv nasilja nad ženama.

10. lipnja 2008. potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa Jadranka Kosor, sudjelovala je u Strasbourgu na završnoj konferenciji kampanje Vijeća Europe u borbi protiv nasilja nad ženama, uključujući i obiteljsko nasilje, na kojoj je izvijestila o provedbi Kampanje u Republici Hrvatskoj.

Pravobraniteljica smatra da je Kampanja uspješno provedena vezano za senzibiliziranje javnosti, uključivanje muškaraca u borbu protiv nasilja u obitelji¹² i konkretne i mjerljive rezultate poput sufinanciranja skloništa i savjetovališta za žene žrtve nasilja, izdavanja Priručnika sa smjernicama za medijsko izvješćivanje o nasilju u obitelji i Adresara ustanova, organizacija i drugih tijela koje pružaju pomoć, potporu i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji. Treba istaknuti da je tijekom Kampanje donesena i nova Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u obitelji za razdoblje 2008.-2010.¹³, a osnovana je i mreža centara za savjetovanje za žrtve nasilja u obitelji na županijskoj i lokalnoj razini.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, kao jedna od članica Odbora, sudjelovala je u svim aktivnostima Kampanje tijekom 2007., a 8. ožujka 2008. i u obilježavanju završetka Kampanje Vijeća Europe i Nacionalne kampanje.

II. SUFINANCIRANJE SKLONIŠTA I SAVJETOVALIŠTA ZA ŽENE ŽRTVE NASILJA

25. studenoga 2008., povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, gđa Jadranka Kosor, potpisala je, u ime Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, ugovore o sufinanciranju skloništa i savjetovališta za žene žrtve nasilja s predstavnicima/cama županija, gradova i organizacija civilnog društva koje vode skloništa za žrtve nasilja: Sigurna kuća Istra, Ženska pomoć sada, Ženska grupa Korak, Autonomna ženska kuća Zagreb i Ženska grupa Brod.

Time se Vlada RH obvezala na sustavno financiranje skloništa i savjetovališta za žene žrtve nasilja prema modelu 30% Vlada : 30% grad : 30% županija. Preostalih 10% sredstava skloništa i savjetovališta, odnosno udruge koje ih vode, dužne su same osigurati kroz donacije.

¹² Okrugli stol „Ekonomsko nasilje nad ženama“, Okrugli stol „Sustavno financiranje organizacija civilnoga društva koje pružaju izravnu zaštitu žrtvama nasilja u obitelji“, Regionalni seminar „Aktivno sudjelovanje muškaraca u borbi protiv nasilja u obitelji“, sve u organizaciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

¹³ Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008.- 2010. predstavila je potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u prostorijama Obiteljskog centra Karlovačke županije, 1. veljače 2008.

Potpisivanje ovih ugovora je u skladu s mjerama Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje 2008.-2010. godine¹⁴, kao i sa zaključcima 52. zasjedanja Komisije UN-a o položaju žena, održanog u New Yorku od 25. veljače do 7. ožujka 2008. pod nazivom „Financiranje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena“. Na zasjedanju su zemlje članice pozvane da povećaju financijska sredstva za osnaživanje politike ravnopravnosti spolova uključujući uvođenje i primjenu rodno odgovornog proračuna jer je zaštita žena žrtava obiteljskog nasilja odgovornost društva u cjelini i na svim razinama državnog ustroja.

Obvezivanju na sustavno financiranje skloništa prethodila je kampanja “Autonomne ženske kuće Zagreb” koja vodi sklonište za žene i djecu žrtve nasilja. 29. rujna 2008. predstavljena je kampanja *Reci da* kojoj je cilj bio senzibilizirati javnosti i predstavnike vlasti o potrebi financiranja skloništa i savjetovališta za žene žrtve obiteljskog nasilja iz proračuna države, gradova i županija. Kampanju je podržala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova jer su posljedice obiteljskog nasilja i financijski toliko velike za državu i društvo u cjelini da se ne radi o trošku države nego o ulaganju koje ima ozbiljno opravdanje.

III. STUDIJA NASTAVNOG ZAVODA ZA JAVNO ZDRAVSTVO PRIMORSKO-GORANSKE ŽUPANIJE

Nastavni Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije dostavio je 2008. godine pravobraniteljici dokument/studiju „Sigurna kuća“ koji je Zavod na inicijativu Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb Primorsko-goranske županije sastavio u suradnji s autorima/cama koji/e se sustavno bave problematikom nasilja. Studija predstavlja snimku stanja problema nasilja u obitelji u Primorsko-goranskoj županiji te donosi Akcijski plan za razdoblje od 2007. do 2009. godine po kojem se ovaj problem nastoji suzbiti. Kao rezultat Akcijskog plana, između ostalog, temeljem zaključka Županijske skupštine u Nastavnom zavodu za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije **formiran je Odsjek za prevenciju nasilja.**

¹⁴ Poglavlje IV., Skloništa i potpora žrtvi nasilja u obitelji, mjera 9. „Osigurati financijsku potporu radu organizacija civilnog društva koje rade na prevenciji i suzbijanju različitih oblika nasilja u obitelji“; 10. „Poticati osnivanje savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji na područjima na kojima još nisu ustrojena i osigurati financijsku potporu“; 11. „Poticati osnivanje tajnih skloništa za žrtve nasilja u obitelji“.

IV. ŽUPANJA - PROJEKT „POLICIJA U ZAJEDNICI“

Žrtve obiteljskog nasilja često su prisiljene trpjeti dugogodišnje nasilje ne samo zbog vlastite neodlučnosti i materijalnih okolnosti koje im onemogućuju napuštanje nasilnog obiteljskog okruženja, nego često i zbog nedostatka potpore lokalne zajednice i tijela državne uprave kojima se obraćaju. Projekt „Policija u zajednici“ dobar je primjer kako lokalna zajednica može pridonijeti rješavanju pojedinačnih slučajeva obiteljskog nasilja. Navodimo stoga jedan slučaj dobre suradnje policijskih službenika, tijela lokalne samouprave i pojedinaca u pružanju potpore žrtvi obiteljskog nasilja.

S. B. i M. F. živjeli su u izvanbračnoj zajednici s dvije malodobne djevojčice od kojih je jedna rođena 2003., a druga 2005. godine. Stanovali su u trošnoj, staroj kući od 15 m², bez osnovnih uvjeta za život, bez vode i struje, bez kupaonice i kuhinje, sa zemljanim podom. U kući nije bilo stola, a svi su spavali na dva stara ležaja. Cijela je obitelj živjela od socijalne pomoći. Majka M. F. zbog djece nije mogla napuštati kuću, a otac S. B. je bio alkoholičar koji je tijekom 2007. fizički zlostavljao suprugu i djecu. Policijski službenici su u više navrata intervenirali na prijavu susjeda ili žrtve te podnosili prijave protiv S. zbog obiteljskog nasilja (podneseno je ukupno 11 prekršajnih i 4 kaznene prijave). Prema podacima dobivenim od Policijske uprave Vukovarsko-srijemske, Policijske postaje Županja načini na koje je S. zlostavljao malodobnu djecu i njihovu majku „uistinu su monstruozni i nesvakidašnji i rijetko zabilježeni u našoj praksi“.

Majka M. F. pokušala je naći izlaz i ove teške situacije za sebe i svoju djecu. Centar za socijalnu skrb je u travnju 2007. izmjestio M. F. i njezinu djecu u sigurnu kuću u O. Međutim, zbog preopterećenosti skloništa, M. F. nisu mogli dugo zadržati. Zbog nepostojanja alternativnog rješenja, M. F. se s djecom vratila u Županju, u kuću u kojoj je ostao živjeti njezin izvanbračni suprug S. B. Nakon povratka zlostavljanje i nasilničko ponašanje supruga prema M. F. i djeci nastavljeno je još žešće i na još okrutnije načine, što je ponovno evidentirano i procesuirano od djelatnika policije.

Nakon ponovljenog obiteljskog nasilja u ovoj obitelji, u policiji su pokrenuti intenzivni razgovori vođe sektora Nikole Kajkića i policijskog službenika za koordinaciju policije u zajednici Tomislava Mikloševića o prevenciji nasilja i zaštiti M. F. i njezine djece, između ostalog i s gradonačelnikom Grada Županje i sa županom Vukovarsko-srijemske županije, koji su obećali pomoć pri zbrinjavanju obitelji nakon njihovog izlaska iz sigurne kuće.

Dana 21. prosinca 2007. godine uz suradnju Centra za socijalnu skrb Županja i djelatnika Policijske postaje Županja, M. F. i njezino dvoje djece izmješteno je bez znanja njezinog supruga u sigurnu kuću. Suprug S. B. je u ožujku 2008. godine preminuo od posljedica prekomjernog uživanja alkohola. M.F. je izrazila želju da se vrati u obiteljsku kuću, ali joj je vlasnik kuće osporio vlasništvo i zabranio pristup u kuću.

Uzevši u obzir sve navedene okolnosti, u suradnji policije (putem projekta Policijska u zajednici), centra za socijalnu skrb, skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, Grada Županje, Vukovarsko-srijemske županije i većine županijskih općina, kupljen je u Županji za M. F. i njezinu djecu stan površine 40m², te uređen i opremljen namještajem, uključujući i igračke za djecu. Grad Županja planira podmiriti troškove vode, struje i komunalne troškove, a djeci osigurati besplatan vrtić do njihovog polaska u školu.

22. prosinca 2008. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u Županji prisustvovala prigodnom programu predaje ključeva stana obitelji M. F. Ključeve stana predao je gradonačelnik Grada Županje Davor Miličević, zajedno s policijskim službenikom Policijske postaje Županja, Nikolom Kajkićem, jednim od inicijatora ovog projekta. Po svečanoj predaji ključeva stana održana je promocija dokumentarnog filma na temu „Prevenција nasilja u obitelji“.

Policijska je u sklopu ovog projekta izradila i stručnu knjigu pod nazivom, „Vodič za žrtve nasilja u obitelji“.

2.2. POLICIJSKI STATISTIČKI PODACI O NASILJU U OBITELJI

Ravnateljstvo policije dostavilo je pravobraniteljici podatke o prekršajima i kaznenim djelima koji se odnose na nasilje u obitelji, za vremensko razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine:

Prikaz stanja i kretanja broja zaprimljenih intervencija i poduzetih mjera i radnji

- U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine zaprimljeno je 16.885 zahtjeva građana za pružanjem policijske intervencije radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 5,40% manje u odnosu na 2007. godinu, kad je zatraženo 17.848 intervencija.

- Tražena intervencija pružena je u 16.885 slučajeva.
- S ciljem zaštite žrtve, a zbog postojanja bojazni od nastavljanja nasilja, protiv 6706 osoba izrečena je i provedena mjera zadržavanja u prostoru policije, što je za 9,38% slučajeva više nego u 2007. godini, kad je izrečena 6131 mjera zadržavanja.
- Zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 16.169 osoba, što je za 7,03% manje u odnosu na 2007. godinu, kad je prekršajno prijavljeno 17.391 osoba.
- U 2008. godini policija je sucima nadležnih prekršajnih sudova predložila izricanje sveukupno 9833 zaštitne mjere, što je za 11,41% manje u odnosu na 2007. godinu, kad je predloženo 11.099 zaštitnih mjera.
- Od 9833 predloženih zaštitnih mjera policija je tijekom 2008. godine provela 466 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada, što predstavlja smanjenje od 23,48% u odnosu na 2007. godinu, kad je policija provela 609 takvih zaštitnih mjera.
- Prekršajem nasilničkog ponašanja u obitelji oštećeno je ukupno 20.566 osoba, od čega je 2639 djece, 1298 maloljetnika, 11.248 odraslih ženskih osoba i 5381 odraslih muških osoba.
- Tijekom 2008. godine evidentirano je 1642 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji iz članka 215.a Kaznenog zakona, što u odnosu na 2007. godinu, kad je evidentirano 1798 kaznenih djela, predstavlja pad za 8,68%.

Primjena odredbe članka 18. u vezi članka 4. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji

Raščlambom podataka koji se odnose isključivo na prekršaj Nasilničkog ponašanja u obitelji, razvidno je da je policija u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine u Republici Hrvatskoj prekršajno prijavila 16.169 počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih je

6610 ili 40,88 % privedeno prekršajnom sucu, dok je, sukladno članku 134. i 137. Prekršajnog zakona, 6706 ili 41,47 % osoba zadržano u prostorima redarstvenih vlasti.

Od strane redarstvenih vlasti podnesene su 94 žalbe na doneseno rješenje suca za prekršaje, što predstavlja smanjenje od 27,66 % u odnosu na 2007. godinu, kad je podneseno 120 žalbi.

Počinjnim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, oštećeno je ukupno 20.566 osoba (unutar ukupnog broja oštećenih – 3937 ili 19,14 % su maloljetne osobe, od čega je 2639 djece) te 16.629 punoljetnih osoba, od čega 11.248 ili 67,64 % odraslih žena.

Prema spolu oštećenih, 13.321 osoba je ženskog spola (maloljetnih osoba ženskog spola i punoljetnih žena) ili 64,77% od ukupnog broja oštećenih nasilničkim ponašanjem u obitelji.

Ukoliko promatramo odnos počinitelj–žrtva, u 2008. godini najčešći počinitelji nasilničkog ponašanja u obitelji bili su:

- u 5845 ili 28,42 % slučajeva suprug nad suprugom;
- u 4093 ili 19,90% slučajeva otac nad djecom;
- u 2650 ili 12,89% slučajeva sin nad roditeljem;
- u 1173 ili 5,70% izvanbračni muž nad ženom;
- u 1026 ili 4,99% žena nad mužem itd.

Primjena odredbi Zakona o prekršajima i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine povodom nasilja u obitelji policija je predložila prekršajnim sudovima izricanje 9833 zaštitnih mjera, i to:

- 4607 zaštitnih mjera obveznog psihosocijalnog tretmana;
- 788 zaštitnih mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja;
- 233 zaštitne mjere zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju;
- 377 zaštitnih mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora;
- 27 zaštitnih mjera osiguranja zaštite osobe izložene nasilju;
- 3517 zaštitnih mjera obveznog liječenja od ovisnosti;

- 284 zaštitne mjere oduzimanja predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

Od 9833 predloženih zaštitnih mjera, policija je provela 466 zaštitnih mjera koje su joj sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji stavljene u djelokrug rada i to:

- 265 zaštitnih mjera zabrane približavanja žrtvi nasilja;
- 72 zaštitne mjere zabrane uznemiravanja ili uhodjenja osobe izložene nasilju;
- 109 zaštitnih mjera udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora.

Primjena odredbe članka 215a. Kaznenog zakona - "Nasilničko ponašanje u obitelji"

Analizom podataka koji se odnose na počinjeno kazneno djelo "Nasilničko ponašanje u obitelji" iz članka 215.a Kaznenog zakona, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. godine policija je otkrila i kazneno prijavila 1412 osoba zbog počinjenja 1642 kaznena djela. Navedenim kaznenim djelima ukupno je oštećeno 1728 osoba, od čega su 1359 oštećene osobe ženskog spola, što predstavlja udio od 78,65% u ukupnom broju oštećenih osoba. S obzirom na dob oštećenih, 141 ili 8,16% svih oštećenih ovim kaznenim djelom su djeca i maloljetne osobe.

Statistički pokazatelji za ubojstva i pokušaje ubojstva u 2008. godini

Ukupan broj ubojstava: 67

Ukupan broj pokušaja ubojstava: 137

Broj ubojstava počinjen među članovima obitelji: 20

Broj pokušaja ubojstava među članovima obitelji: 22

Broj žrtava ženskog spola kaznenog djela ubojstva¹⁵: 11

Broj žrtava ženskog spola kaznenog djela ubojstva u pokušaju: 9

Statistički pokazatelji za silovanja i pokušaje silovanja u 2008. godini

¹⁵ samo kaznena djela među članovima obitelji

Ukupan broj kaznenih djela silovanja: 107

Ukupan broj kaznenih djela pokušaja silovanja: 21

2.3. PRITUŽBE UPUĆENE PRAVOBRANITELJICI

2.3.1. OPIS SLUČAJA (Pov. PRS-03-02/08-02): Pritužiteljica A. B. iz P., privremeno smještena u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja, podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj policija i nadležni Centar nisu pružili odgovarajuću zaštitu od nasilja u obitelji. Pritužiteljica navodi da je od strane bivšeg izvanbračnog supruga bila izložena nasilju od samog početka zajedničkog života, odnosno od 1997. godine, te da ju je zlostavljao fizički i psihički, a kad joj je u kolovozu 2007. godine rekao da ona mora napustiti zajednički dom, pod prisilom je napustila svoje mjesto stanovanja. Odlukom nadležnog Centra za socijalnu skrb, pritužiteljica je zajedno s troje mlt. djece bila smještena u sklonište za žrtve obiteljskog nasilja. Međutim, Centar je naknadno, temeljem obavijesti policije da u njezinom slučaju nije utvrđeno nasilje u obitelji, donio rješenje kojim se prekida njezin smještaj u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja. Pritužiteljica navodi da je nezadovoljna postupanjem policije, koja je obavijestila Centar da nije utvrđeno nasilje u obitelji, kao i da je nezadovoljna stavom Centra da ona nije žrtva nasilja u obitelji. Postupanje policije i centra za nju je, kako navodi u pritužbi, imalo štetne posljedice jer joj se neopravdano prekinuo smještaj u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja. Pritužiteljica posebno ističe da se smještaj u skloništu ne prekida samo njoj, nego i njezinoj mlt djeci, također svjedocima i žrtvama nasilja u obitelji.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju nadležnog Centra, te izvješće Ravnateljstva policije u kojem se navodi da je, nakon što se pravobraniteljica obratila Ravnateljstvu, nadležna policijska uprava zatražila od nadležne PP provođenje kriminalističke obrade nad bivšim izvanbračnim suprugom zbog postojanja osnovane sumnje da je na štetu članova svoje obitelji počinio prekršaj iz članka 18. u vezi s člankom 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te kaznena djela „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz članka 215. a Kaznenog zakona i „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe,“ iz članka 213. Kaznenog zakona. Stoga je pravobraniteljica uputila nadležnom Centru sljedeće **preporuke:** da ispituju sve mogućnosti nastavka smještaja pritužiteljice u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja, sve dok nadležna tijela ne donesu odluku o osnovama sumnje da je prema pritužiteljici počinjeno nasilje u obitelji; da se prema pritužiteljici, a s ciljem

izbjegavanja njezine sekundarne viktimizacije, postupa obzirno, i to na način kojim se poštuje njeno dostojanstvo; te da nadalje prate obitelj pritužiteljice i poduzimaju mjere za zaštitu te obitelji izvješćujući pravobraniteljicu žurno o poduzetim mjerama. Nakon zaprimanja preporuke, Centar je obavijestio pravobraniteljicu da će pritužiteljica, zajedno s troje mlt. djece, i nadalje ostati smještena u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja za vrijeme dok traje žalbeni postupak, jer je na odluku o prekidu smještaja pravovremeno uložila žalbu. Nakon toga pravobraniteljica je zaprimila novo izvješće Ravnateljstva policije, u kojemu se navodi da je u naknadnim obavijesnim razgovorima s pritužiteljicom utvrđeno da je pritužiteljica žrtva nasilja u obitelji. U posljednjoj obavijesti Centar je obavijestio pravobraniteljicu da je pritužiteljica zajedno mlt. djecom napustila sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, a s obzirom da će ostati živjeti s izvanbračnim suprugom, Centar će biti u stalnom kontaktu s njezinom obitelji pružajući im savjetodavnu i stručnu pomoć.

2.3.2. OPIS SLUČAJA (PRS-03-02/08-15): Pritužiteljica O. Č. iz G. podnijela je pravobraniteljici pritužbu kao žrtva obiteljskog nasilja od strane supruga. Pritužiteljica navodi da je nezaposlena i da se suprug nasilnički ponašao prema njoj od 2005. godine, odnosno od sklapanja braka, da je njihova bračna zajednica definitivno prestala prije dva mjeseca, te da je zbog nasilja bila smještena u sigurnoj kući od svibnja 2005. godine do travnja 2006. godine, gdje je 16. lipnja 2005. godine rodila zajedničko dijete. Pritužiteljica navodi da je suprug bio nasilan i prema njezinom djetetu iz ranijeg braka, a nasilje je prijavljivala policiji i djelatnicima nadležnog Centra. Premda je pritužiteljica od početka bila zadovoljna mjerama poduzetim od strane Centra i policije, ističe da je u zadnje vrijeme nezadovoljna radom djelatnica Centra jer smatra da joj kao žrtvi nasilja nije pružena odgovarajuća pomoć. Navodi kako joj s obzirom na loše zdravstveno stanje Centar nije pomogao vezano za osobno uzdržavanje i uzdržavanje mlt. djeteta. U odnosu na postupanje policije, ističe da joj nije poznato je li policija podnijela kaznene prijave protiv supruga.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće Ravnateljstva policije, te izvješće i dokumentaciju Centra. Iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je policija protiv supruga podnosila kaznene prijave, i to dva puta zbog kaznenog djela „Nasilničko ponašanje u obitelji“ te jedanput zbog kaznenog djela „Zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe“. U PP je također zaprimljena i obavijest da je pred Općinskim sudom u G. protiv supruga podignut optužni prijedlog zbog kaznenog djela „Prijetnja“.

Centar je u prilogu svog izvješća dostavio i zapisničku izjavu pritužiteljice da nije nezadovoljna radom Centra, te da se nije pravobraniteljici prituživala na rad Centra, opovrgavajući time svoju izjavu koju je 24. travnja 2008. godine potpisala u Uredu pravobraniteljice. Kako je pritužiteljica odustala od svoje pritužbe, pravobraniteljica nije imala razloga za daljnje postupanje.

2.3.3. OPIS SLUČAJA (PRS-03-02/08-16): Pritužitelj S. P. iz B. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao muškarac diskriminiran u postupanju policije i pravosudnih tijela. Vezano za postupanje policije navodi da ga je bivša snaha prijavila zbog navodnih prijetnji, zbog čega je 13. ožujka 2008. godine uhićen, te su ga nakon kratkog ispitivanja bez dokaza odvezli u zatvor, gdje je i zadržan. Nakon toga mu je određen pritvor u kojemu je bio sve do 18. travnja 2008. godine, kad je nadležni općinski sud donio presudu kojom se odbija optužba protiv njega, budući je bivša snaha prije početka glavne rasprave izjavila da odustaje od prijedloga za njegov kazneni progon. Pritužitelj smatra da je neopravdano priveden u policijsku postaju, gdje su ga policijski službenici upoznali s prijavom bivše snahe u kojoj stoji da joj je 11. ožujka 2008. godine putem mobitela prijetio smrću, za što pritužitelj tvrdi da nije istina. Smatra da su povrijeđena njegova ljudska prava i da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova, te posebno ističe da nije nikada bio nasilan prema ženama, te da se samo zauzeo za zaštitu svojih unuka, koji su jedno vrijeme živjeli s njim, jer smatra da njihova majka ne vodi brigu o njima.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je na temelju izvješća Ravnateljstva policije utvrdila da policija u svojim postupanjima prema pritužitelju nije počinila diskriminaciju na temelju spola te da nije povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova. Naime, iz izvješća Ravnateljstva policije proizlazi da je bivša snaha 12. ožujka 2008. godine u nadležnoj policijskoj postaji podnijela prijedlog za kazneni progon pritužitelja zbog kaznenog djela „Prijetnja“. U okviru kriminalističke obrade, pritužitelj je uhićen 12. ožujka 2008. godine (a ne 13. ožujka 2008. godine, kako pritužitelj navodi), te ispitan u svojstvu osumnjičenika prijavljenog kaznenog djela. Po izvršenoj konzultaciji s nadležnim općinskim državnim odvjetništvom, a radi postojanja pravomoćne presude nadležnog općinskog suda protiv pritužitelja zbog prethodno počinjenog istovrsnog kaznenog djela, uz prijavni akt pritužitelj je prepraćen u istražni centar nadležnog županijskog suda, gdje mu je od strane tijela pravosuda određeno zadržavanje, a nešto kasnije i pritvor.

2.3.4. OPIS SLUČAJA (PRS-03-04/08-03): Pritužiteljica I. G. iz S. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj izražava svoje nezadovoljstvo postupanjem policije, tretmanom od strane djelatnika/ca policije, kao i poduzetim mjerama od strane policije u svezi događaja od 31. prosinca 2007. godine, kad je bila izložena fizičkom nasilju od strane bivšeg partnera, s kojim je do tada bila u vezi. Naime, toga dana oko 14,00 sati u Policijskoj postaji S. prijavila je bivšeg partnera radi udaranja šakama na javnom mjestu. Pritužiteljica navodi da u Policijskoj postaji nije dobila zapisnik, niti je svoju izjavu dobila na potpis, te da joj nije rečeno što će biti još poduzeto od strane policije. Pritužiteljica nadalje navodi da je tri mjeseca nakon tog događaja, uz poziv prekršajnog suda, njezina izjava koju je 31. prosinca 2007. dala u policiji izmijenjena. Naime, u toj izjavi navodi se da je udarena otvorenim dlanom, te se također navodi da su ona i njezin bivši partner remetili javni red i mir. Osim toga, pritužiteljica navodi da je za vrijeme njihove veze bila izložena prijetnjama i prisili od strane bivšeg partnera, zbog kojih ga se nije usudila ranije prijaviti policiji.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješće i dokumentaciju nadležne policijske uprave, pravobraniteljica je zaključila da je policija poduzela sve potrebne radnje i mjere. Naime, vezano za događaj od 31. prosinca 2007. godine iz službene policijske bilješke proizlazi da je pritužiteljica tijekom obavijesnog razgovora s policijom navela da je ona istog dana bivšem partneru upućivala pogrдне izraze, te da nije isključena mogućnost da je i ona njega „okrznila rukom dok se branila“. Iz navedenog je policija zaključila da je i pritužiteljica počinila prekršaj iz članka 6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, a zbog čega je nadležni prekršajni sud izrekao novčanu kaznu bivšem partneru i pritužiteljici. Međutim, budući da je pritužiteljica u svojoj pritužbi upućenoj pravobraniteljici navela da je i ranije bila izložena zlostavljanju od strane bivšeg partnera, policija je slijedom zahtjeva pravobraniteljice s pritužiteljicom obavila obavijesni razgovor o ranijem zlostavljanju. Kako je pritužiteljica tom prigodom pred policijom prvi put izjavila da je tijekom njihovog zajedničkog života bivši partner prema njoj često bio nasilan, nad njim je provedena kriminalistička obrada. Nadležna policijska uprava je naknadno izvijestila pravobraniteljicu da su policijski službenici proveli kriminalističku obradu nad bivšim partnerom zbog osnovane sumnje da je na štetu pritužiteljice počinio kazneno djelo „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz članka 215.a Kaznenog zakona.

O svim poduzetim mjerama i radnjama policija je obavijestila nadležno općinsko državno odvjetništvo za mladež u formi Posebnog izvješća, a prema prethodno obavljenim

konzultacijama sa zamjenikom nadležnog općinskog državnog odvjetnika. O navedenim saznanjima policija je obavijestila i nadležni Centar za socijalnu skrb.

2.3.5. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-39): Pritužiteljica M. F. iz P. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da unazad godinu dana trpi teško psihičko nasilje od strane supruga Ž.F., alkoholičara. Pritužiteljica ističe da ju je suprug znao držati budnom cijelu noć, najčešće poslije odrađene noćne smjene, pritom je vrijeđajući, prijeteći i tjerajući je iz kuće bez troje zajedničke malodobne djece. Suprug je ujedno nazivao i njezine roditelje vrijeđajući ih i tjerajući ih da dođu po nju. Pritužiteljica navodi da je u nekoliko navrata, tj. u studenome 2007. i početkom 2008. godine, zatražila pomoć od policije, ali da se zlostavljanje i dalje nastavilo. Zbog izloženosti nasilju u obitelji pritužiteljica je podigla kaznenu i prekršajnu prijavu protiv supruga, kao i zahtjev za razvod braka te privremeno skrbništvo nad djecom.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješće i dokumentaciju Ravnateljstva policije pravobraniteljica je zaključila da je 4. studenoga 2007. policija podnijela Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka protiv Ž. F. radi nasilja u obitelji, a 5. rujna 2008. i optužni prijedlog. Ujedno je nadležna policijska postaja 4. rujna 2008. primila na zapisnik kaznenu prijavu pritužiteljice protiv supruga Ž. F. radi nasilja u obitelji, te je protiv njega Općinskom državnom odvjetništvu u V., kao i Općinskom državnom odvjetništvu za mladež u V., podnesena kaznena prijava zbog počinjenih kaznenih djela prijetnje, zapuštanja djeteta ili maloljetne osobe i nasilničkog ponašanja u obitelji. Pritužiteljica je dana 22. prosinca 2008. policiji izjavila da nakon njihovih radnji u rujnu 2008. više nije bila izložena nasilju, te da je obustavila brakorazvodnu parnicu i ponovno živi sa suprugom.

2.3.6. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-10): Pritužiteljica Ž. R. iz S. D. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da joj djelatnici/e Centra za socijalnu skrb i policije nisu pružili odgovarajuću zaštitu od nasilja u obitelji. Pritužiteljica navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji kojemu je izložena od strane bivšeg supruga. J. S., koji ju je zlostavljao i prije braka (brak je sklopljen 1993. god.), a nasilje se nastavilo i u braku (bračna zajednica prestala 2000. god., a brak razveden 2001. god.). Pritužiteljica navodi da je tijekom braka bila izložena fizičkom i psihičkom nasilju od strane supruga, a osobito ističe da ju je bivši suprug u dva navrata davio u prisutnosti njihovog mlt. djeteta. Tvrdi da se nasilje

nastavilo i nakon razvoda braka, a kao oblike nasilja ističe verbalno nasilje, vrijeđanje, prijetnje i druge oblike uznemiravanja. Pritužiteljica navodi da je nasilje u obitelji prvi put prijavila policiji krajem kolovoza 2000. godine. Nakon toga još je nekoliko puta prijavljivala nasilje, a zadnji put 2003. god., kad je njezin bivši suprug došao do stana gdje je stanovala, lupao na vrata i prijetio. Pritužiteljica navodi da je nezadovoljna postupanjem policije jer, prema njezinom mišljenju, nisu poduzete nikakve mjere zaštite za nju i njezino mlt. dijete. U pritužbi se dalje navodi da Centar za socijalnu skrb u Đ., kojemu je pritužiteljica prijavila izloženost nasilju, također nije poduzeo odgovarajuće mjere za njezinu zaštitu i zaštitu njezinog djeteta. U nadopuni pritužbe od 13. kolovoza 2008. pritužiteljica navodi još neke situacije kad policija prema njezinom mišljenju nije poduzela odgovarajuće mjere i radnje protiv njezina bivšeg supruga. Ističe kako ju je u kolovozu ili rujnu 2000. godine bivši suprug napao u gradu pred njihovom mlt. kćerkom i počeo joj lomiti ruke kad je htjela mobitelom pozvati policiju, kao i da je 19. ožujka 2002. god. prijavila policiji kako je bivši suprug uznemirava i lupa po njezinim vratima, a na policijsku intervenciju čekala je dulje od dva sata.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u dokumentaciju nadležnog Centra i Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je Centru Đ. uputila **upozorenje i preporuku**. Pravobraniteljica je mišljenja kako pritužiteljici nije pružena odgovarajuća zaštita od nasilja u obitelji od strane stručnih djelatnika/ca Centra sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U izvješću Centra od 15. svibnja 2008. stoji: „...navodno je bilo incidentnih situacija i traženja intervencije policije, no o tome Centar nema službenih obavijesti, već se radi o posrednim saznanjima dobivenim od Ž. R. (...) Pretpostavljeno je da je Ž. R. u situacijama kad je pozivala policiju, ujedno dobila i potrebnu zaštitu“. Pravobraniteljica ističe kako u konkretnom slučaju postupanje Centra nije bilo u skladu s Protokolom, prema kojemu je Centar dužan odmah po saznanju ili zaprimanju dojave o obiteljskom nasilju žurno i bez odgode izvršiti prijavu policiji bez obzira je li to već učinilo drugo tijelo, te dostaviti sve zaprimljene obavijesti o slučaju, a o dojavi i saznanju žurno oformiti spis te izraditi službenu bilješku u koju će se unijeti podaci o žrtvi, počinitelju, te počinjenom nasilju.

Stoga je pravobraniteljica, sukladno ovlastima iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova, Centru izdala upozorenje zbog nepoduzimanja mjera i radnji zaštite od nasilja i sprječavanja nasilja u obitelji sukladno Protokolu, iako su postojala saznanja o nasilju u obitelji pritužiteljice, kao i preporuku da u svim slučajevima odmah po saznanju ili zaprimanju dojave o obiteljskom nasilju žurno i bez odgode izvrši prijavu policiji bez obzira

je li to već učinilo drugo tijelo, te da u slučaju svakog nasilja u obitelji odmah započne s drugim zaštitnim aktivnostima usmjerenima prema zaštiti žrtve nasilja u obitelji.

Pravobraniteljica je Centru nadalje preporučila da poduzme mjere i radnje za zaštitu pritužiteljice i njezine obitelji, te da, budući da su odnosi između bivših supružnika teško poremećeni, izvijesti pravobraniteljicu o poduzetim mjerama.

Što se tiče postupanja policije, uvidom dokumentaciju pravobraniteljica je utvrdila da su policijski službenici/e postupali/e sukladno propisima koji su bili na snazi kad je intervencija pružena. Na zahtjev pritužiteljice policijski službenici PP Đ 25. kolovoza 2000. godine pružili su intervenciju tijekom koje nisu utvrdili elemente prekršaja ili kaznenog djela. Pravobraniteljica ističe da se mora uzeti u obzir da za vrijeme pružanja te intervencije još nisu bili na snazi propisi koji bi omogućili odgovarajuću zaštitu od nasilja u obitelji. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji počeo se primjenjivati tek polovicom 2003. godine. Osim navedenog događaja, u policiji nije evidentirana niti jedna druga pritužiteljčina dojava ili zahtjev za pružanje pomoći radi izloženosti nasilju u obitelji, stoga nije ni bilo potrebe za druge intervencije policije.

2.3.7. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-40): Pritužiteljica V. K. iz K. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji od strane bivšeg supruga s kojim ima dvoje punoljetne djece. Pritužiteljica ističe da je od samog sklapanja braka bila izolirana i ekonomski zavisna od supruga, te da se od 1999. godine, kad je prestala raditi, njezina izolacija još i povećala. Ističe da joj je suprug zabranjivao kontakte s drugim osobama, kao i da je nitko nije smio posjećivati. Pritužiteljica navodi i da je u 2007. godini nasilje prema njoj postalo još intenzivnije. Ističe događaj od 18. prosinca 2007., kad ju je suprug fizički napao, tukao je po glavi, zatim zaključao, te naposljetku napustio kuću. Pritužiteljica je uspjela pozvati kćer koja ju je odvezla na hitnu pomoć. Pritužiteljica ističe i kako je hitna pomoć prijavila njezin slučaj policiji, ali da službenici/e policije s njom tada nisu obavili obavijesni razgovor niti zatražili izjavu. Nakon tog događaja pritužiteljica je otišla živjeti kod svojih roditelja, gdje se i sada nalazi. Navodi i kako je u veljači 2008. godine podnijela tužbu sudu radi razvoda braka. Pritužiteljica naglašava i da je postupak posredovanja prije razvoda braka započeo u ožujku, a okončan u kolovozu 2008. godine, te da je ona od Centra K. tri puta tražila da se postupak posredovanja ubrza. Za vrijeme posredovanja, pritužiteljica je spominjala nasilje kojem je bila izložena, ali zbog straha od suprugova utjecaja ipak nije navela sve što joj se događalo. Pritužiteljica ističe i kako je nitko prije nije savjetovao da prijavi nasilje policiji ili nadležnom Centru, zbog čega je nasilje i

prijavila tek u travnju 2008. godine u nadležnom državnom odvjetništvu. Međutim, tvrdi da nije dobila nikakvu informaciju o tome što je poduzeto po njezinoj prijavi. Također smatra da policija nije ništa poduzela za njezinu zaštitu jer su djelatnici/e policije pristrani/e. Kao razlog navodi veze njezinog supruga u policiji, ali i drugim institucijama, u kojima je kao inženjer zaštite na radu predavao.

PODUZETE MJERE: Uvidom u svu raspoloživu dokumentaciju Ravnateljstva policije i nadležnog Centra pravobraniteljica nije mogla utvrditi da je u konkretnom slučaju bilo koje od navedenih tijela u svojim postupanjima prema pritužiteljici počinilo diskriminaciju na temelju spola ili prekršilo načelo ravnopravnosti spolova.

Djelatnici/e policijske postaje K. poduzeli su sve radnje i mjere predviđene Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Iz izvješća Ravnateljstva policije vidljivo je da su policijski službenici povodom događaja od 18. prosinca 2007. pružili intervenciju u obitelji pritužiteljice, nakon čega je i protiv pritužiteljice i protiv njezinog supruga podnesen optužni prijedlog zbog počinjenja prekršaja nasilja u obitelji. Tada je, sukladno Protokolu, od bivšeg supruga pritužiteljice oduzeto vatreno oružje i oružani list za držanje oružja. I pritužiteljica i njezin bivši suprug presudom Prekršajnog suda u K. oslobođeni su optužbe za prekršaj.

Iz izvješća i dostavljene dokumentacije Centra vidljivo je da je Centar nakon zaprimanja dopisa Policijske postaje K. o nasilju u obitelji pozvao pritužiteljicu i njezinog supruga na razgovor vezano za nasilje u obitelji, o čemu je 1. veljače 2008. sastavljen i zapisnik. Centar navodi i da je pritužiteljica na zapisnik izjavila da ne želi davati nikakve izjave u vezi nasilja u obitelji, da joj trenutno nije potrebna pomoć Centra, kao i da je od strane stručne radnice upoznata s vrstama pomoći i zakonskim pravima u slučaju nasilja u obitelji. Centar je na zahtjev Općinskog suda u K. proveo postupak posredovanja prije razvoda braka, izradio Stručno mišljenje, te ga u zakonskom roku dostavio pritužiteljici i njezinom suprugu.

2.3.8. OPIS SLUČAJA (Pov. PRS-03-02/08-05): Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja uputilo je pravobraniteljici zamolbu da u skladu sa svojim ovlastima reagira na način postupanja Hrvatske odvjetničke komore, koja u svojim rješenjima o imenovanju punomoćnika/ce za zastupanje žrtava nasilja u obitelji bez prava na nagradu navodi naziv skloništa (ustanove) i adresu skloništa u kojoj je žrtva smještena. U konkretnom slučaju radilo se o njihovoj korisnici smještaja Đ. K. iz B., kojoj je Hrvatska odvjetnička komora u dva navrata imenovala odvjetnicu, odnosno odvjetnika, a koji su tu dužnost odbili iz opravdanog razloga, jer zastupaju njezinog supruga. Međutim, uvidom u rješenja Hrvatske odvjetničke

komore bila im je dostupna informacija o ustanovi u koju je korisnica smještena. Preko njih je i suprug korisnice kojeg oni zastupaju mogao doznati o mjestu njezinog smještaja, kao i smještaja njihove zajedničke mlt. djece, pa su na taj način sigurnost i mir svih korisnica u Skloništu bili ugroženi. U skloništu smatraju da u rješenjima o imenovanju punomoćnika/punomoćnice za zastupanje bez prava na nagradu ne bi trebalo navoditi naziv ustanove i mjesto gdje se ustanova nalazi, jer su već imali neugodnosti nakon što su podaci bili dostupni supružnicima, pa čak i novinarima. Naime, punomoćnici žrtava nasilja u obitelji ta rješenja moraju uložiti u sudski spis u koji protivna strana ima pravo uvida.

Djelatnici/e skloništa koje se obratilo pravobraniteljici smatraju da bi u takvim rješenjima trebalo samo navesti da se osoba nalazi u Skloništu za žrtve obiteljskog nasilja, bez navođenja adrese.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je Hrvatskoj odvjetničkoj komori uputila **preporuku** da u svojim rješenjima o imenovanju punomoćnika/ca za zastupanje žrtava nasilja u obitelji smještenih u skloništa (sigurne kuće), razmotre način dostave tih rješenja koji bi omogućio očuvanje tajnosti i sigurnosti adresa žrtava nasilja u obitelji. Hrvatska odvjetnička komora je u načelu prihvatila preporuku, a o načinu provedbe razgovarat će s pravobraniteljicom na posebnom sastanku.

2.3.9. OPIS SLUČAJA (PRS-03-02/08-31): I. T. iz O. podnijela je Pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da su ona i njezin otac žrtve obiteljskog nasilja od strane supruga, njegov oca i brata. U pritužbi navodi da policija prema njoj nije postupala u skladu s načelom ravnopravnosti spolova jer prigodom policijskih intervencija (28. i 29. lipnja 2008.) policijski službenici nisu uzeli izjavu od nje, već samo od njezinog supruga.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješća Ravnateljstva policije - Uprave kriminalističke policije i nadležnog Centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica je zaključila da policija prema pritužiteljici nije počinila diskriminaciju na temelju spola. Naime, iz raspoložive dokumentacije razvidno je da je policija uzela usmenu izjavu od pritužiteljice prigodom intervencije, da je na temelju toga sastavljala službene zabilješke, te da je protiv pritužiteljice podnesen optužni prijedlog nadležnom Prekršajnom sudu zbog nasilja u obitelji, a da je suprug pritužiteljice kriminalistički obrađivan zbog osnovane sumnje u počinjenje nasilničkog ponašanja i zapuštanja mladb. djeteta.

2.3.10. OPIS SLUČAJA (PRS-03-02/08-02): Ženska udruga "IZVOR" iz Tenje podnijela je pravobraniteljici podnesak o anonimnoj dojadi o nasilju u obitelji prema A. K. iz L. i njezinom mlđb. djetetu od strane izvanbračnog supruga. Napominje se da su mještani o tome više puta obavještavali nadležni Centar za socijalnu skrb i policiju, ali da ništa nije poduzeto.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješća nadležnog Centra za socijalnu skrb i Ravnateljstva policije - Uprave kriminalističke policije, pravobraniteljica je zaključila da je policija poduzela sve radnje i mjere u skladu sa svojim obvezama iz Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, ali da to nije slučaj i s nadležnim Centrom. Naime, policija odmah po zaprimanju dojave od strane žrtve obiteljskog nasilja uhitila njezinog izvanbračnog supruga, privela ga Prekršajnom sudu gdje je proglašen krivim, te podnijela kaznenu prijavu nadležnom općinskom državnom odvjetništvu. Osim toga, iz izvješća policije proizlazi da je nadležna Policijska uprava, nakon primitka anonimnih kaznenih prijava protiv izvanbračnog supruga žrtve zbog nasilja u obitelji, istog dana nad prijavljenim obavila kriminalističku obradu te svoje izvješće o poduzetim radnjama i utvrđenim činjenicama dostavila nadležnom državnom odvjetništvu na daljnje odlučivanje.

Međutim, iz izvješća nadležnog Centra za socijalnu skrb proizlazi da djelatnici/c Centra u dva navrata, tijekom 2006. i 2007. god., odmah nakon zaprimanja anonimne dojave o nasilju u navedenoj obitelji, nisu žurno i bez odgode o tome obavijestili policiju, što u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji trebali učiniti. Stoga je pravobraniteljica, temeljem svojih nadležnom Centru za socijalnu skrb uputila odgovarajuće **upozorenje i preporuku**.

2.3.11. OPIS SLUČAJA (PRS-03-02/08-41): Pritužiteljica V. K. iz Z. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji od strane supruga, te da je od 2007. nasilje sve intenzivnije. Ističe da joj je suprug prijetio da će njihova zajednička kuća, sagrađena na zemljištu njezine majke, „letjeti u zrak“. Tu prijetnju pritužiteljica je u lipnju 2007. prijavila policiji, ali smatra da policija njezinu prijavu nije ozbiljno shvatila. Nakon što je policija obavila obavijesni razgovor s njom, nije je izvijestila što je konkretno poduzeto po njezinoj prijavi. Osim toga, navodi da je 9. listopada 2007. njezin suprug promijenio bravu na ulaznim vratima kuće u kojoj su do tada živjeli zajedno. Ističe da je pozvala policiju na intervenciju, ali da nisu ništa poduzeli, već su je savjetovali da ode spavati u Crveni križ.

PODUZETE MJERE: U izvješću Ravnateljstva policije navodi se da je 28. lipnja 2007. pritužiteljica prijavila da joj je suprug prijetio, ali je odbila podnijeti prijedlog za pokretanje kaznenog progona zbog kaznenog djela „Prijetnja“ iz čl.129. Kaznenog zakona, o čemu je sastavljena službena zabilješka. Što se tiče prijave iz listopada, policija ističe da je, postupajući po pritužbi, stupila u kontakt sa suprugom pritužiteljice koji im je rekao da je bravu na ulaznim vratima kuće promijenio njegov otac, koji je ujedno i vlasnik kuće. Također ističu da je tom prilikom pritužiteljici ponuđeno prenoćište u skloništu Autonomne ženske kuće, što je ona odbila. O pruženoj intervenciji sastavljena je službena zabilješka.

Međutim, nakon obraćanja pravobraniteljice, policijski službenici Odjela općeg kriminaliteta Policijske uprave Z. izvršili su uvid u spis koji se odnosi na postupanje policijskih službenika III. PP Z., kojom prilikom je utvrđeno da su policijski službenici propustili poduzeti radnje kako bi točno utvrdili ja li svekar pritužiteljice 9. listopada 2007. promijenio bravu na ulaznim vratima kuće i onemogućavanjem ulaska u stambeni prostor na štetu pritužiteljice počinio prekršaj iz čl. 18. u vezi čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Također, nisu poduzete odgovarajuće radnje kako bi se utvrdilo jesu li prilikom naguravanja 10. listopada 2007. V. K. i I. K. počinili prekršaj nasilja u obitelji.

Zbog uočenih propusta naloženo je načelniku III. PP Z. da o navedenom upozna sve policijske službenike, s ciljem da se ubuduće izbjegnu nepravilnosti u policijskom postupanju. Policijski službenici Odjela općeg kriminaliteta dovršili su 3. prosinca 2008. kriminalističku obradu nad I. K. zbog osnovane sumnje da je na štetu supruge počinio kazneno djelo „Nasilničko ponašanje u obitelji“ iz čl. 215.a Kaznenog zakona. Tijekom obrade nije utvrđeno da je počinio navedeno kazneno djelo, te je o svemu poduzetom i utvrđenom dostavljeno opće Posebno izvješće Općinskom državnom odvjetništvu u Z.

Stoga, pravobraniteljica smatra da je policija u jednom dijelu poduzela sve potrebne mjere, a u drugom dijelu je imala propuste koji su ispravljani naknadnim postupanjem.

2.3.12. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-27): Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske udruge iz T. u kojoj navode da su putem svoga S.O.S. telefona za žrtve obiteljskog nasilja dobili anonimnu dojavu o obiteljskom nasilju u obitelji Š. U pritužbi se ističe da je anonimni izvor naveo kako je dana 14. i 15. lipnja 2008. vidio gospodina R. Š. kako je fizički nasrnuo na svoju suprugu i počeo je tući. Pokušavajući ih razdvojiti, umiješao se njihov ml. Sin, ali je R. Š. i njega išamarao. Anonimni izvor tvrdi da to nije prvi slučaj nasilja u obitelji Š., međutim ono nikada nije prijavljivano.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće nadležnog Centra u kojem se navodi kako su obavljeni razgovori s članovima obitelji Š., te kako je oboje supružnika demantiralo sve navode iz prijave, kao i njihov sin za kojega je iz podataka evidentno da je punoljetan. Izvidom na adresi također je utvrđeno, s obzirom na položaj stana, da je potpuno nemoguće da je bilo tko mogao vidjeti sve što se detaljno opisuje u prijavi. Osim toga, suprug R. Š., koji se u prijavi navodi kao zlostavljač obitelji, teško je narušenog zdravlja i slabo pokretan. U cijeli slučaj uključena je i policija, što je uznemirujuće djelovalo na članove obitelji Š. Centar je 11. kolovoza 2008. zaprimio dopis policije u kojemu stoji da, nakon provedene obrade zbog nasilja u obitelji Š., nisu utvrđeni elementi kaznenog djela, te da je prijava netočna. Centar, također, nije našao elemente bilo kojeg oblika nasilja u obitelji. Nakon zaključenja slučaja, navedena udruga izvijestila je pravobraniteljicu da se iz takvog nalaza i mišljenja policije i Centra može zaključiti da je u ovom slučaju došlo do zlouporabe njihovog S.O.S. telefona, što je prvi takav slučaj u njihovoj dugogodišnjoj praksi.

2.3.13. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-24): Pritužiteljica M. U. iz Z. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da je u dugogodišnjem braku izložena raznim oblicima nasilja koje nije prijavljivala zbog djece koja su sada odrasla. U veljači 2008. odselila je iz zajedničkog stana u strahu od eskalacije nasilja, jer suprugovo liječenje od alkoholizma nije dovelo do poboljšanja situacije. Ističe kako joj suprug prijeti da će prodati stan koji je njihova bračna stečevina, te da ona trenutno živi u garsonijeri s mlađim sinom. Napominje i da su liječnici savjetovali da se suprugu oduzme poslovna sposobnost, te da je ona i pokrenula takav postupak 19. lipnja 2008. u Centru. Također tvrdi da je Centar upoznat s nasiljem u obitelji pritužiteljice, ali ona ne zna jesu li nešto poduzimali. Prilikom podnošenja pritužbe na zapisnik zamolila je pravobraniteljicu da pričeka s postupanjem dva mjeseca.

ISHOD: Pritužiteljica je zatražila od pravobraniteljice da obustavi rad na njezinom predmetu zbog toga što je došlo do hospitalizacije njezinog supruga koji se trenutno nalazi u teškoj zdravstvenoj situaciji. Naglasila je i da je iz istih razloga njezin slučaj u fazi mirovanja pri nadležnom Centru.

2.3.14. OPIS SLUČAJA (PRS 03-02/08-29): Pritužiteljica D. Š. iz Z. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi da je žrtva dugogodišnjeg nasilja u obitelji od strane supruga. Ističe da je nasilju izložena od samog sklapanja braka, i to fizičkom, psihičkom i ekonomskom. Navodi kako je prvi put prijavila nasilje u lipnju 2008., kad je policija podnijela

prekršajnu prijavu. Slijedom te prijave njezin je suprug osuđen za nasilničko ponašanje u obitelji, čime je počinio prekršaj iz čl. 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, te mu je izrečena novčana kazna, kao i zaštitna mjera zabrane približavanja pritužiteljici. Pritužiteljica ističe da je u načelu zadovoljna s postupanjem policije pri podnošenju prekršajne prijave, ali joj nije poznato je li podnesena i kaznena prijava protiv njezinog supruga, kao ni što će se dogoditi kad mjera zabrane približavanja istekne. Osim toga, pritužiteljica ističe i da trpi nasilje od strane svoje majke koja želi nju i djecu izbaciti iz stana u kojemu živi s djecom, nudeći joj smještaj u svojoj kući. Ističe i da je majku prijavila policiji jer je želi izbaciti iz stana kako bi ga mogla prodati, ali da joj je rečeno da se oni ne žele miješati u obiteljske stvari, te da njezina majka može raditi što hoće sa svojim privatnim vlasništvom.

ISHOD: Pritužiteljica se još jednom obratila pravobraniteljici, tvrdeći da je dobro razmislila o cjelokupnoj složenoj obiteljskoj situaciji, te da je odlučila razgovarati sa svojom majkom u cilju postizanja dogovora. Navodi da dok god postoji mogućnost dogovora s majkom, ne želi dodatno zaoštavati situaciju, te zato odustaje od postupanja pravobraniteljice, vezano za probleme s majkom, ali i sa suprugom.

2.4. NACIONALNA STRATEGIJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI, ZA RAZDOBLJE OD 2008. DO 2010. GODINE

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 29. studenoga 2007. godine donijela Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2008. do 2010. godine (NN 126/07 – dalje u tekstu: Nacionalna strategija).

S ciljem praćenja provedbe mjera iz Nacionalne strategije, pravobraniteljica je uputila upit glavnim nositeljima onih mjera čiji je rok provedbe bio 2008. godina.

I. EDUKACIJA STRUČNJAKA KOJI RADE U PODRUČJU ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. - Utvrditi zajedničke i specifične sadržaje i optimalan metodički pristup u poboljšanim programima izobrazbe za djelatnike državnih tijela i javnih ustanova. Glavni nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2008.

Mjera 2. - Provoditi sustavnu izobrazbu djelatnika državnih tijela, javnih ustanova i dijela organizacija civilnog društva o problematici nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1., 2. i 5.). Glavni nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2008.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dostavilo je pravobraniteljici odgovor iz kojeg slijedi da **mjere nisu provedene** iz razloga što je, „*sukladno Strategiji, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa sunositelj ovih mjera. Budući da nije postojala inicijativa nekog od navedenih sunositelja, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa je, u suradnji s Agencijom za odgoji obrazovanje, poduzelo aktivnosti iz svoje nadležnosti, a vezano uz prevenciju nasilja u obitelji. Stručno usavršavanje djelatnika u sustavu odgoja i obrazovanja provodi se sustavno i trajno. Napominjemo kako bi Središnji državni ured za upravu trebao biti nositelj svih aktivnosti koje su vezane za stručno usavršavanje djelatnika u tijelima državne uprave. Provođenje stručnog usavršavanja organizacija civilnog društva također nije u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Vezano za to, Ministarstvo sustavno surađuje s organizacijama civilnog društva, sufinancirajući projekte i programe vezane za edukaciju djece i mladih, kao i djelatnika u odgoju i obrazovanju, protiv nasilja u obitelji.*“

Mjera 3. - Definiranje stavki u Državnom proračunu radi provođenja aktivnosti unaprjeđenja zaštite od nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1.). Glavni nositelj: Ministarstvo financija. Rok provedbe: 2008.

Ministarstvo financija nije dostavilo podatke o provedbi ove mjere.

II. PSIHOSOCIJALNI TRETMAN POČINITELJA NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. - Utvrditi plan razvoja mreže institucija i ovlaštenih fizičkih osoba za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ministarstvo pravosuđa je dostavilo sljedeće podatke o indikatorima provedbe: Izrađena su načela razvoja mreže kao i plan razvoja mreže tretmanskih centara u tri faze. U prvoj fazi (2007.-2008.) u 14 najvećih gradova i županijskih sjedišta, u drugoj fazi (2009.-2010.) sjedišta županija i još 13 gradova, te u trećoj fazi (2011.) ostala mjesta (oko 20) koja će omogućiti dostupnost tretmana počiniteljima. Ministarstvo pravosuđa je u 2008. godini izdalo odobrenje za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova za sedam fizičkih i pravnih osoba, te s istim brojem sklopilo ugovor o pružanju usluga psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova.

Mjera 2. - Osigurati financijske preduvjete za sustavno provođenje tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ministarstvo pravosuđa dostavilo je sljedeće podatke o indikatorima provedbe: „Tijekom 2008. godine identificirane su poteškoće u provedbi tretmana počinitelja nasilja u obitelji koji se nalaze na izvršavanju kazne zatvora. Budući da u sustavu izvršenja kazne zatvora nije bilo osposobljenih stručnjaka za provođenje psihosocijalnog tretmana, pokrenute su aktivnosti s ciljem osposobljavanja stručnjaka za rad na ovim poslovima. Zatvorenicima koji su na izvršavanju kazne zatvora osuđeni zbog nasilja u obitelji temeljem čl. 215.a Kaznenog zakona u pojedinačnim programima izvršavanja kazne zatvora predviđeno je uključivanje u tretman sukladno dijagnosticiranim uzrocima nasilja u obitelji (npr. zlouporaba alkohola, nedostatak socijalnih vještina u rješavanju sukoba u obitelji, usvojenost

nasilnih obrazaca u rješavanju sukoba i sl.). Ministarstvo pravosuđa je u 2008. godini izdalo sedam odobrenja za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova, a javni poziv je objavljen u „Narodnim novinama“ br. 59/07.

Ministarstvo pravosuđa je u studenom 2008. godine raspisalo javni poziv za podnošenje zahtjeva za odobrenje za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova, a na javni poziv, objavljen u „Narodnim novinama“ br. 138/08., javilo se ukupno 27 fizičkih i pravnih osoba.

Tijekom 2008. godine nisu utrošena posebna sredstva za provedbu navedene mjere nego su korištena sredstva za redovnu djelatnost – izvršavanje kazne zatvora.

Prekršajni sud u Zagrebu utrošio je 67.276,99 kn, Prekršajni sud u Rijeci 83.279,82 kn; Prekršajni sud u Zadru 5.682,66 kn (pilot sudovi za provedbu psihosocijalnog tretmana).“

Mjera 3. - Osposobiti stručnjake za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1.) Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je **djelomično provedena**. Prema podacima dostavljenim od Ministarstva pravosuđa tijekom 2008. godine nije bilo specijaliziranih aktivnosti na osposobljavanju stručnjaka za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji. Međutim, tijekom 2008. godine Uprava za zatvorski sustav u suradnji s nizozemskim veleposlanstvom provodila je projekt MATRA-MPAP koji je obuhvaćao osposobljavanje zatvorskih službenika za tretman i postupanje s počiniteljima kaznenih djela s obilježjem nasilja, u koje spadaju i počinitelji nasilja u obitelji. U rujnu 2008. godine izrađen je plan potrebnih sredstava potrebnih za osposobljavanja stručnjaka u zatvorskom sustavu za provođenje psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji.

III. ANALIZA I IMPLEMENTACIJA ZAKONA IZ PODRUČJA ZAŠTITE OD NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. - Osnovati radnu skupinu za izradu analize zakonodavstva Republike Hrvatske u području zaštite od nasilja u obitelji te izradu prijedloga izmjena i dopuna predmetnog zakonodavstva i provođenja njegove implementacije. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je u fazi provedbe. Ministarstvo pravosuđa je dostavilo podatak da se analize zakonodavstva Republike Hrvatske u području zaštite od nasilja u obitelji izrađuju u Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Mjera 2. - Izraditi nadopune analize usklađenosti važećih zakona Republike Hrvatske s temeljnim međunarodnim dokumentima za ukidanje nasilja u obitelji i izraditi komparativnu analizu dobre prakse drugih država te prikupiti statističke podatke.

Glavni nositelj: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Prema podacima o indikatorima provedbe, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti zaključilo je ugovor o autorskom djelu s prof. dr. sc. Ksenijom Turković i dr. sc. Dubravkom Šimonović u cilju izrade *Analize usklađenosti važećih zakona Republike Hrvatske s temeljnim međunarodnim dokumentima za ukidanje nasilja u obitelji*. S obzirom da se radi o opsežnoj analizi, navedenom Ministarstvu je dostavljena radna verzija, dok je završna verzija analize u tijeku.

Mjera 5. - Predložiti novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i izraditi provedbene propise uz predmetni Zakon. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Prema podacima dostavljenim od Ministarstva pravosuđa, izrađen je novi Nacrt prijedloga Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, koji je prešao u nadležnost Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Mjera 7. - Izraditi izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku s ciljem zaštite žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Novi Zakon o kaznenom postupku donesen je 15. prosinca 2008. godine (NN 152/08). Prema podacima dostavljenim od Ministarstva pravosuđa, novi Zakon o kaznenom postupku sadrži odredbe s ciljem zaštite od nasilja u obitelji, osobito one koje se tiču ispitivanje svjedoka te zaštite prava žrtve i oštećenika. Zakonom se po prvi put u hrvatski pravni sustav uvodi žrtva kao sudionik postupka s posebnim pravima. Glava V. uređuje prava žrtve. Žrtva je pojmovno određena u čl. 202. st. 10., sukladno pojmovnom određivanju žrtve u međunarodnom zakonodavstvu i međunarodnim pravnim izvorima. Zakon predviđa određene

dužnosti tijela kaznenog postupka u postupanju prema žrtvi. Žrtva kaznenog djela uživa prema Zakonu i posrednu zaštitu (npr. kao ranjivi ili ugroženi svjedok). Pravni položaj žrtve je diferenciran. Uređuju se četiri (opća) prava koja ima svaka žrtva (čl. 43. st. 1.). U st. 3. istog čl. propisana je dužnost obavještanja žrtve o njezinim pravima.

Mjera 12. - Izraditi prijedlog Zakona o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja sukladno Konvenciji Vijeća Europe o Kompenzaciji žrtava kaznenih djela nasilja.

Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Prema podacima dostavljenim od Ministarstva pravosuđa, Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela donesen je 2. srpnja 2008. godine (NN 80/08), a stupa na snagu na dan prijama Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Zakonom se uređuje pravo na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom, pretpostavke i postupak za ostvarivanje prava na naknadu.

Mjera 17. - Izraditi obrazac standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Glavni nositelj: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Rok provedbe: 2008.

Provođenje mjere je u tijeku. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je u 2008. godini osnovalo Radnu skupinu za izradu obrasca standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. Kako se navodi, s obzirom na dugotrajnost prikupljanja primjedbi i prijedloga tijela uključenih u izrađivanje obrasca standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, izrada obrasca je u tijeku.

IV. SKLONIŠTA I POTPORA ŽRTVI NASILJA U OBITELJI

Mjera 1. - Izraditi prikaz svih zakonskih i podzakonskih propisa vezanih uz stambenu problematiku žrtava nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1., 2. i 3).

Glavni nositelj: Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka. Rok provedbe: 2008.

Mjera nije provedena. Pravobraniteljica je uputila upit Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture o provedbi mjere, a navedeno Ministarstvo je prosljedilo upit Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva. Potonje Ministarstvo u dostavljenom odgovoru navodi da u Upravi za područje posebne državne skrbi nije bilo nikakve aktivnosti.

Mjera 2. - Stvoriti pretpostavke za sustavno i trajno rješavanje potreba zbrinjavanja, pravne i institucionalne zaštite žrtava nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1., 2. i 3).

Glavni nositelj: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je dostavilo sljedeće podatke: Tijekom 2008. godine za zbrinjavanje djece i odraslih žrtava nasilja u obitelji u domovima za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja, te u drugim pravnim osobama koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je izdvojilo iznos od 3.055.582,00 kn. Za promidžbu i informiranje u području obiteljskog nasilja utrošeno je 11.572,92 kn. Odlukom o raspodjeli dijela prihoda od igara na sreću za 2008. godinu, za financijsku potporu projekata udruga koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću, odobreno je 6 financijskih potpora za projekt zaštite žrtava obiteljskog nasilja u ukupnom iznosu od 428.972,00 kn. Predstavnica Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi je sudjelovala kao članica Radne skupine pri Ministarstvu pravosuđa za izradu Nacrta prijedloga Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.

Mjera 4. - Izraditi pregled postojećih odredaba zakonskih i podzakonskih propisa u području zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite u odnosu na žrtve nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi izradilo je popis zakonskih i podzakonskih akata iz područja zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja. Sukladno novim zakonskim propisima, kao i izmjenama i dopunama istih, za sve osigurane osobe Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje utvrđuje se isti opseg prava, kao i način na koji se mogu osigurati. Također se ističe da pravo na plaćanje premije dopunskog osiguranja iz Državnog proračuna, između ostalih, ostvaruju i nezaposlene osobe, osobe kojima je priznato svojstvo ratnog vojnog ili civilnog invalida rada i mirnodopskog vojnog invalida, odnosno status korisnika obiteljske invalidnine, te osobe koje su nesposobne za samostalan život i rad i nemaju sredstava za uzdržavanje.

Mjera 5. - Planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1. i 2.). Glavni nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Međutim, Hrvatski zavod za zapošljavanje iznio je probleme vezane uz provedbu ove mjere. Naime, kako se navodi u njihovom odgovoru pravobraniteljici, provođenje aktivnosti bilo je znatno otežano jer su podaci o žrtvama obiteljskog nasilja povjerljivi, a te podatke nezaposlena osoba ne mora dati savjetniku/ci za zapošljavanje, a koji/a može uključivati osobu u određene programe isključivo temeljem transparentne dokumentacije i/ili izjave nezaposlene osobe. Samo podaci osoba koje pristaju na objavu svojeg statusa mogu biti prezentirani poslodavcu s ciljem zapošljavanja žrtava nasilja obiteljskog nasilja, a žrtve najčešće ne pristaju na navedeno, smatrajući to dodatnim stigmatiziranjem. Nedovoljno je razrađen pristup i način djelovanja u radu s ciljnom skupinom od trenutka identifikacije do uspješne radno-socijalne integracije. Hrvatski zavod za zapošljavanje je dostavio i sljedeće podatke: Provedbom Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2008. godinu zaposleno je 6 nezaposlenih osoba žrtava zlostavljanja u obitelji, a izvan tih mjera zaposlene su dvije osobe. Predstavnic/e HZZ-a su u okviru svojih aktivnosti sudjelovali na radionicama, konferencijama, okruglim stolovima, gdje su predstavili svoje aktivnosti.

Mjera 6. - Poticati poslodavce na zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 2.). Glavni nositelj: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Hrvatski zavod za zapošljavanje je dostavio sljedeće podatke: U ožujku i travnju 2008. godine, u svim područnim službama (22) i lokalnim ispostavama (95), svim partnerima te poslodavcima predstavljen je Godišnji plan za poticanje zapošljavanja za 2008. godinu. Mjere Godišnjeg plana za poticanje zapošljavanja za 2008. godinu predstavljene su na 270 prezentacija i različitim skupovima, a tiskano je i distribuirano 50.000 različitih informativnih materijala, koji su također objavljeni i na internetskoj stranici Hrvatskog zavoda za zapošljavanje: www.hzz.hr. Tijekom 2008. godine savjetnici/ce za posredovanje pri zapošljavanju iz svih područnih službi HZZ-a, izvršili/e su ukupno 17.519 posjeta poslodavcima s ciljem predstavljanja aktivnosti HZZ-a.

Mjera 7. - Planirati i provoditi program doškoloovanja odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji (aktivnosti iz točke 1.). Glavni nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2008.

Mjera 8. - Stvarati uvjete za uključivanje djece žrtava nasilja u obitelji u dječje vrtiće i programe predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja (aktivnosti iz točke 1.). Glavni nositelj: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Rok provedbe: 2008.

Mjere su djelomično provedene. Vezano uz mjeru 7. i 8., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa dostavilo je pravobraniteljici odgovor u kojem se navodi da postoje razni programi osposobljavanja i/ili doškoloovanja odraslih osoba, no ne postoje programi namijenjeni isključivo žrtvama nasilja, posebice djeci i mladima za koje je nadležno ovo Ministarstvo.

U skladu s člankom 3. Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi (NN 10/97 i 107/07) predškolski odgoj organizira se i provodi za djecu od navršениh šest mjeseci života do polaska u osnovnu školu, a ostvaruje se u skladu s razvojnim osobinama i potrebama djece te socijalnim, kulturnim, vjerski i drugim potrebama. Sva djeca rane i predškolske dobi, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi imaju jednaka prava na uključivanje u programe odgoja i obrazovanja, bez obzira na mjesto stanovanja i druge pogodnosti. Slijedom toga, djeca i mladi, žrtve nasilja, pa i nasilja u obitelji, uključuju se u sve razine odgoja i obrazovanja pod jednakim uvjetima kao i ostala djeca i mladi. Štoviše, u takvim se slučajevima uvijek ide u njihovu korist, pa se djeci i mladima osigurava ne samo obrazovna, već i stručna pomoć. Odgojno-obrazovne ustanove se u takvim slučajevima povezuju s centrima za socijalnu skrb te zajedno pronalaze najbolja rješenja za svaki pojedinačni slučaj.

V. POBOLJŠANJE STATUSA ŽRTVE U POSTUPCIMA U KOJIMA SUDJELUJE

Mjera 2. - Odrediti glavnog nositelja kreiranja politike pružanja podrške žrtvama/svjedocima nasilja u obitelji koji bi ujedno i nadgledao provođenje politike zaštite prava žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ured za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske u svom odgovoru je naveo sljedeće: Nakon što je provedeno nekoliko konzultativnih sastanaka s ostalim

nositeljima mjera, predloženo je da se unutar već osnovanog Povjerenstva za unapređenje zaštite od nasilja u obitelji osnuje Radna skupina sastavljena od predstavnika institucija koje su nositelji provedbe navedene mjere. S ciljem poboljšanja položaja žrtava/svjedoka obiteljskog nasilja, Ured za ljudska prava je aktivno sudjelovao u brojnim stručnim radnim skupinama vezanim uz izradu prijedloga novih zakonodavnih rješenja.

Mjera 3. - Izraditi analizu međunarodnih dokumenata, dobre prakse drugih država i zakonodavstva Republike Hrvatske koje se bavi zaštitom prava žrtava/svjedoka te pružanjem podrške žrtvama/svjedocima i izraditi prijedloge izmjena odnosno donošenja novih propisa posebno uzimajući u obzir potrebe žrtava nasilja u obitelji. Glavni nositelj: Ministarstvo pravosuđa. Rok provedbe: 2008.

Mjera je provedena. Ministarstvo pravosuđa je dostavilo podatke da je donesen novi Zakon o kaznenom postupku (NN 152/08), koji sadrži i odredbe s ciljem zaštite od nasilja u obitelji (v. više o Zakonu pod mjerom broj 7. programskog područja /glava/ III.) Nadalje, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima (NN 113/08) propisano je da se u županijskim sudovima u okviru poslova sudske uprave može ustrojiti Odjel za osiguranje podrške svjedocima i žrtvama u sudskim postupcima. Navedena odredba stupa na snagu 1. studenoga 2009. godine.

Vežano za provedbu mjera iz Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, pravobraniteljica smatra pozitivnim što je proveden veliki broj mjera s rokom provedbe u 2008.

2.5. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU NASILJA U OBITELJI

UVOD

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici od 15. rujna 2005. godine donijela Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji¹⁶ (u daljnjem tekstu: Protokol) čija je svrha osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela radi unapređenja zaštite i pomoći žrtvama nasilja u obitelji te pomoći počiniteljima u promjeni njihovog ponašanja odnosno promjeni vrijednosnog sustava s ciljem nenasilnog rješavanja sukoba i uvažavanja ravnopravnosti spolova.

Protokol sadrži i obveze nadležnih tijela¹⁷ i drugih čimbenika¹⁸ koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji.

U odnosu na oblike, načine i sadržaj suradnje između tih tijela i čimbenika, Protokolom je, između ostalog, određeno:

1. Uspostaviti suradnju i razmjenu podataka s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno koordinatorima za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave, povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama i nevladinim organizacijama koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava, radi razmjene iskustava i stvaranja dobre prakse;
2. U jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave održavati redovite sastanke predstavnika nadležnih tijela, odnosno koordinatora za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave, povjerenstvima za ravnopravnost spolova u županijama i predstavnika nevladinih organizacija koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava vezano **uz problematiku pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji i o postignućima u rješavanju problema obiteljskog nasilja;**
3. Na temelju prikupljenih podataka od nadležnih tijela i nevladinih organizacija, koje programski djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja i afirmacije njihovih prava, koordinatori za

¹⁶ 7. rujna 2006. godine donesene su izmjene i dopune Protokola

¹⁷ Nadležna tijela su: a) policija, b) centri za socijalnu skrb, c) zdravstvene ustanove, d) odgojno-obrazovne ustanove i e) pravosudna tijela.

¹⁸ Od čimbenika koji sudjeluju u otkrivanju i suzbijanju nasilja te pružanju pomoći i zaštite osobama izloženim nasilju u obitelji, Protokol navodi jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i nevladine organizacije, vjerske zajednice, obiteljska savjetovališta te stručnjake koji se bave problematikom obiteljskog nasilja.

ravnopravnost spolova u uredima državne uprave izradit će izvješća vezano uz nasilje u obitelji te ih 2-3 puta godišnje dostaviti, između ostalog, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

4. Uspostaviti suradnju s **drugim čimbenicima** koji bi u konkretnom slučaju mogli pomoći, primjerice s nevladinim organizacijama, vjerskim zajednicama, obiteljskim savjetovalištim, te stručnjacima koji se bave problematikom nasilja u obitelji.

PROVEDBA PROTOKOLA

S ciljem praćenja provedbe gore navedenih odredbi Protokola, pravobraniteljica je uputila upite svim koordinatorima/cama u Uredima državne uprave po županijama (njih ukupno 20), i svim županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova te Povjerenstvu za ravnopravnost spolova Grada Zagreba (njih ukupno 21) kojima su zatraženi podaci o provođenju Protokola, posebno u odnosu na oblike, načine i sadržaj suradnje nadležnih tijela.

Do dana predaje ovog izvješća tražene podatke nisu dostavili samo koordinatorica za ravnopravnost spolova Ureda državne uprave u Šibensko-kninskoj županiji i četiri županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova.

Iz dostavljenih odgovora koordinatorica/ica za ravnopravnost spolova proizlazi sljedeće:

Iako velika većina koordinatorica/ica redovito sudjeluje, najčešće kao članovi/ce, u radu povjerenstava za ravnopravnost spolova, neki koordinatori/ice ističu da ne mogu sudjelovati na tim sjednicama jer još nisu imenovani u povjerenstvo za ravnopravnost spolova (iako to nije uvjet da ih se poziva na sastanke povjerenstva, već obratno, po obvezi iz Protokola trebali bi bez obzira na imenovanje sudjelovati u nekim aktivnostima povjerenstava) ili ih uopće ne pozivaju.

Što se tiče suradnje svih tijela i drugih čimbenika u provedbi Protokola, pravobraniteljica smatra da između njih još nije uspostavljena zadovoljavajuća suradnja, kao ni odgovarajuća međusobna izmjena podataka, a nekim koordinatorima/cama čak nije ni poznato koji to drugi čimbenici sudjeluju u provedbi Protokola.

Neki koordinatori/ce ističu pomanjkanje podrške u radu, a neki očigledno ne poznaju ni svoje obveze iz Protokola.

Nadalje, na sastancima povjerenstava za ravnopravnost spolova ili drugim sastancima nadležnih tijela uglavnom se ne raspravlja se o pojedinačnim slučajevima nasilja u obitelji (osim što se na nekima od njih raspravljalo o smještaju žrtve u skloništa za žene žrtve nasilja, te o pomoći žrtvama nasilja nakon izlaska iz skloništa) niti o postignućima u rješavanju problema obiteljskog nasilja, a ta obveza nije u Protokol stavljena slučajno.

Naime, pojedinačni slučajevi osobito teškog nasilja u obitelji, koji se događaju u određenoj lokalnoj zajednici, trebali bi biti alarm toj zajednici, a posebno nadležnim tijelima, da razmotre situaciju u vezi obiteljskog nasilja u svojoj sredini. Bez promišljanja obiteljskog nasilja u društvenom kontekstu nema učinkovite prevencije nasilja u obitelji na lokalnoj razini. Osim toga, neizvješćivanje o postignućima onemogućuje praćenje napretka u borbi protiv obiteljskog nasilja.

IZRADA I DOSTAVA IZVJEŠĆA VEZANIH UZ NASILJE U OBITELJI

Koordinatori/ice za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave dužni su izradivati izvješća vezano uz nasilje u obitelji te ih **2-3 puta godišnje** dostaviti, između ostalog, pravobraniteljici za ravnopravnost spolova i Uredu za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske.

Svega su tri koordinatora/ice ureda državne uprave u 2008. godini samoinicijativno dostavili/e navedeno izvješće pravobraniteljici za ravnopravnost spolova za prvu polovicu 2008. godine, i to iz Karlovačke, Požeško-slavonske i Brodsko-posavske županije.

Ostali su reagirali tek na upite Ureda pravobraniteljice i tek tada, i to ne svi, dostavili izvješća za prethodnu godinu.¹⁹ Mnogi nisu izradili ni jedno jedino izvješće od početka važenja Protokola.

Uvidom u sva dostavljena izvješća razvidno je sljedeće:

¹⁹ Obveza je izvještavati dva-tri puta godišnje.

Uglavnom se iskazuju podaci koji su prikupljeni od policije, centara za socijalnu skrb i općinskog državnog odvjetništva, a rjeđe i od srednjih škola, povjerenstava za ravnopravnost spolova, sudova i zdravstvenih ustanova.

Dostavljeni podaci su, kao i ranijih godina, neujednačeni i nestandardizirani. Naime, svaki od koordinatora/ica po svom nahodjenju prikuplja podatke samo od određenih, a ne od svih, nadležnih tijela i čimbenika. Podaci se osjetno razlikuju ovisno o tijelima koja ih dostavljaju jer su u poziciji da sami kreiraju i odlučuju koje će podatke dostaviti, pa podaci nisu pogodni za uspoređivanje i ne mogu biti mjerilo napretka u vezi s prevencijom i zaštitom od obiteljskog nasilja.

Samo su izvješća nekolicine koordinatora/ica opširna i sadržajna, s vlastitom analizom stanja u odnosu na obiteljsko nasilje.

Budući da je Ured pravobraniteljice već ranije uočio taj problem, predloženo je da se u Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine (NN 126/07) unese i mjera pod nazivom „Izraditi obrazac standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji“, što je prihvaćeno.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao glavni nositelj provedbe navedene mjere, u 2008. godini je osnovalo Radnu skupinu za izradu obrasca standardne metodologije izvještavanja o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. U Radnu skupinu pravobraniteljica je imenovala višeg stručnog savjetnika Branka Borotu, kao predstavnika Ureda.

Izvještavanje o obiteljskom nasilju po metodologiji koja je u izradi znatno će pridonijeti utvrđivanju stanja na lokalnoj razini.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u tijelima državne uprave osim navedenih izvješća moraju pratiti i provedbu Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, surađivati s Uredom za ravnopravnost spolova te pripremati izvješća o provedbi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova koja tijela državne uprave dostavljaju Uredu za ravnopravnost spolova Vlade RH svake dvije godine.

Budući da se radi o ozbiljnim, zakonom utvrđenim obvezama, pravobraniteljica i dalje smatra da koordinatori/ce za ravnopravnost spolova, državni službenici, trebaju primati naknadu za

taj rad jer im to nije u opisu poslova radnog mjesta.²⁰ Nova metodologija izvještavanja o obiteljskom nasilju zahtijevat će još veći angažman, što još više opravdava isplatu naknade.

IZVJEŠĆA POVJERENSTAVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Prema podacima iz izvješća dostavljenih pravobraniteljici od strane županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova te Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, proizlazi da postoje mnoge aktivnosti koje su zajedničke ili većem broju ili svim povjerenstvima, a to su:

- uspostava suradnje i razmjena podataka s čimbenicima koji djeluju s ciljem zaštite žrtava nasilja (npr. centrima za socijalnu skrb, policijom, obiteljskim centrima, županijskim gradskim odjelima za zdravstvo i socijalnu skrb, nevladinim organizacijama itd.) na području njihove županije, te posebno s koordinatorima/cama za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave koji često i prisustvuju sastancima povjerenstava;
- organiziranje okruglih stolova i tribina, edukacijskih predavanja i seminara;
- sudjelovanja u radijskim i televizijskim emisijama vezanim za problematiku nasilja u obitelji;
- obilježavanje značajnih datuma i obljetnica vezanih za ljudska prava i ravnopravnost spolova;
- izrada programa rada i aktivnosti;
- suradnja s nevladinim udrugama s područja njihove županije koje programski djeluju u zaštiti žena i zaštiti žrtava nasilja u obitelji.

Pojedina su povjerenstva:

- inicirala donošenje strateških dokumenta za zaštitu od nasilja u obitelji. Tako je Gradska skupština Grada Zagreba 15. srpnja 2008. godine donijela Zagrebačku strategiju jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010.;
- upućivala nadležnim ministarstvima prijedloge i predstavke s ciljem poboljšanja položaja žrtava nasilja, kao i radi provođenja odgovarajućih tretmana počinitelja nasilja u obitelji;

²⁰ Jedna koordinatorica je u dopisu navela slijedeće: „U svezi održavanja sastanaka s relevantnim čimbenicima...u 2008. godini nisam održavala sastanke zbog obaveza u Uredu državne uprave.“

- na sastancima raspravljala o potrebi osnivanja i financiranja skloništa za žene žrtve nasilja u županijama u kojima još nije osnovana „sigurna kuća“;

Uočena je veća učinkovitost policije, a od problema, osim zbrinjavanja žrtava obiteljskog nasilja i potrebe za psihosocijalnim tretmanom počinitelja nasilja, povjerenstva navode male mogućnosti zapošljavanja žrtava obiteljskog nasilja te alkoholizam.

Osim gore navedenih, karakterističnih podataka, izdvajaju se neke aktivnosti i problemi pojedinih županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova:

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Krapinsko-zagorske županije** navodi da se pojedini članovi/ice konstantno nisu odazivali pozivima za sastanke pa je povjerenstvo provelo samo neke aktivnosti, i to: obilježavanje 14. svibnja, Međunarodnog dana obitelji, s naglaskom na temu „Kako sačuvati zdravu obitelj“, obilježavanje 10. prosinca, Međunarodnog dana ljudskih prava, javnom tribinom „Uvažavanje svih ljudskih prava“. Naglašavaju suradnju s Obiteljskim centrom.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Karlovačke županije** navodi da je raspravljalo o provedbi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. i izvješću u svezi zapošljavanja žena na području njihove županije. Razmatrali su sufinanciranje skloništa za žene žrtve nasilja.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije** navodi da su uspostavili dobru suradnju s Domom za žrtve obiteljskog nasilja „Utočište Sveti Nikola“, Zakladom solidarnosti grada Varaždina, kao i suradnju sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, ogranak u Varaždinu, koja je rezultirala aktivnostima povjerenstva i policijske uprave oko pomoći za uspostavu SOS telefona i nabavku ginekološkog stola za žene s invaliditetom.

U povodu Međunarodnog Dana borbe protiv nasilja nad ženama izdavanjem biltena „Zajedno protiv nasilja“ završena je županijska Kampanja protiv nasilja nad ženama. Iz dana u dan primjećuju povećanje poziva upućenih od susjeda, građana, slučajnih prolaznika vezano za nasilnička ponašanja, što govori o većoj senzibilizaciji građana za tu problematiku.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Koprivničko-križevačke županije** navodi da im je 2008. godina bila prva aktivna godina djelovanja. Angažirali su se oko osnivanja Sigurne kuće, te su, kako bi senzibilizirali javnost u gradovima na području Županije, dali anketnu potporu ideji pod nazivom „Podržite ideju osnivanja Sigurne kuće“. Ukazuju na dobru suradnju s Upravnim odjelom za zdravstvo i socijalnu skrb svoje županije, te Obiteljskim centrom.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije** navodi brojne i vrlo raznolike aktivnosti, uključujući i početak rada Odsjeka za suzbijanje nasilja, te tiskovne konferencije. Dana 20. listopada 2008. godine održan je skup svih povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova s područja Primorsko-goranske županije uz nazočnost pravobraniteljice i predstojnice Vladinog Ureda za ravnopravnost spolova, Helene Štimac Radin, a u prosincu 2008. godine izrađena je internetska stranica povjerenstva. Izvješćuju da je na području njihove županije osnovano 12 gradskih i 12 općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Ličko-senjske županije** navodi suradnju, između ostalog, i s dječjim vrtićima. Kako povjerenstvo nije imalo niti jedan prijavljeni slučaj nasilja u obitelji od strane nadležnih institucija, Ureda državne uprave ili nevladine organizacije, niti je bilo problematičnih pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji koje nadležne institucije nisu mogle same riješiti, nisu održavani kontinuirani sastanci.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Virovitičko-podravske županije** ističe da održavaju tematske sastanke s Policijskom upravom Virovitičko-podravske županije na kojima sudjeluju i predstavnici gradskih povjerenstava, a kao primjer suradnje ističu udrugu S.O.S. telefon. Dva puta godišnje imaju koordinacijske sastanke s gradskim povjerenstvima, koji iznose svoje lokalne pojedinačne slučajeve i problematiku. Upozoravaju na veliki broj recidiva nasilja, problem alkoholizma i male mogućnosti zapošljavanja žrtava obiteljskog nasilja, probleme vezane za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja, ali postignućem smatraju povećanu osjetljivost jedinica lokalne samouprave na problematiku vezanu za obiteljsko nasilje.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Požeško-slavonske županije** navodi da su u mjesecu siječnju, kojega su proglasili „Mjesecom ravnopravnosti spolova“, organizirali

suradnju s Policijskom upravom, Centrom za socijalnu skrb, Zavodom za javno zdravstvo, te civilnom udrugom „Delfin“ iz Pakraca. Redovite razmjene konkretnih podataka nije bilo.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Brodsko-posavske županije** navodi suradnju s gradskim povjerenstvima Slavonskog Broda i Nove Gradiške. U tom povjerenstvu također naglašavaju kako u sve akcije uključuju medije: radio, lokalnu televiziju i tisak. O nekim pojedinačnim slučajevima nasilja u obitelji za koje saznaju iz medija i sami se oglašavaju svojim priopćenjima. Izvješćuju da se projekt „Sigurna kuća“ realizira s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Slavonskog Broda i nevladinom organizacijom „Ženska udruga Brod“, te da su građevinski radovi završeni.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Zadarske županije** navodi da imaju uspostavljenu suradnju sa Zadarskom županijom i jedinicama lokalne samouprave, te nevladinom organizacijom „Duga“. Sa svim čimbenicima održavaju se sastanci dvomjesečno, a po potrebi i češće. Najčešći raspravljani problemi u vezi pojedinačnih slučajeva su smještaj žrtve obiteljskog nasilja u Sigurnu kuću, te pomoć žrtvama nasilja nakon izlaska iz skloništa.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Osječko-baranjske županije** navodi dobru suradnju s jedinicama lokalne samouprave, dok je nedostatnom ocijenjena suradnja s Povjerenstvom Grada Osijeka. Smatraju da se Protokol u odnosu na sve relevantne čimbenike provodi na adekvatan način.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Šibensko-kninske županije** navodi da u slučaju pojedinačnih slučajeva nasilja kontaktiraju s Općinskim državnim odvjetništvom u Šibeniku, Suceom za mladež te Centrom za socijalnu skrb. Osobi izloženoj nasilju daju se smjernice kako će zaštititi svoj integritet, odnosno kome se treba obratiti u slučaju nasilja. Organiziraju i predavanja na temu nasilja u obitelji.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Vukovarsko-srijemske županije** u opširnom izvješću navodi da imaju uspostavljenu suradnju s povjerenstvima gradova Iloka i Vinkovaca, te Udrugom žena Vukovar te da se ta suradnja ogleda u zajedničkom radu na provedbi projekata, u razmjeni statističkih podataka (SOS linija, besplatno davanje pravne pomoći itd.) zajednički organiziranim radionicama i dr. Povjerenstvo je primilo priznanje za provedenu Kampanju za borbu protiv obiteljskog nasilja nad ženama od strane Ministarstva obitelji,

branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a u suradnji s Udrugom B.a.B.e. iz Zagreba otvorilo u srpnju 2008. godine Sklonište za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije** navodi da godišnje održe dva sastanka sa svim nadležnim tijela i čimbenicima, a jedan od tih sastanka organizira Hrvatska udruga socijalnih radnika/ca Splitsko-dalmatinske županije. Zaključak sa sastanka održanog 19. svibnja 2008. godine je njihovo traženje da se donese Nacionalna strategija borbe protiv alkoholizma, a zaključak je upućen Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

Povjerenstvo je organiziralo okrugli stol pod nazivom „Uloga županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova“ na kojem su osim članova/ica povjerenstva, policije te nevladinih udruga sudjelovali/e i predstavnice Zajednice žena Katarina Zrinski, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama, Dom zdravlja Split, KBC Split, Pravni fakultet Split, Dom za odgoj Split te Obiteljski centar Split.

S navedenog okruglog stola „Uloga županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova“ navode se i sljedeći zaključci: potrebno je osnovati Krizni tim za djelovanje u slučajevima nasilja u obitelji; na svim razinama postupanja po Protokolu postoji nedostatak stručnog kadra; predugo traje tijek od prekršajnog do kaznenog postupka što povećava mogućnost recidiva; nužna je bolja komunikacija i koordinirano djelovanje svih sudionika postupka po Protokolu.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Dubrovačko-neretvanske županije** navodi da je uspostavljena suradnja s udrugom Feniks iz Dubrovnika, te da je uočen je problem duljine trajanja postupaka pred pravosudnim tijelima (prekršajni i općinski sudovi), a također je uočena i nevoljkost izricanja zaštitnih mjera prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, posebno mjere obveznog psihosocijalnog tretmana. Također smatraju da Ministarstvo pravosuđa treba inicirati raspravu o tom problemu, provesti izobrazbu sudaca i potaknuti ih na izricanje zaštitnih mjera koje i bez izricanja novčanih kazni mogu primjereno djelovati na počinitelje. Grad Dubrovnik tijekom 2007. i 2008. godine prikupio je znatna financijska sredstva za izgradnju i opremu skloništa za žrtve nasilja u obitelji, koja bi trebala biti realizirana u 2009. godini.

- **Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Međimurske županije** navodi dobru suradnju s Međimurskom županijom, Društvom za psihološku pomoć, gradskim i općinskim

povjerenstvima, Općinskim i Županijskim sudom u Čakovcu, zdravstvenim i odgojnim ustanovama. Na inicijativu Povjerenstva osnovan je Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Sigurna Kuća“ za Međimursku županiju. Vezano za pojedinačne slučajeve nasilja u obitelji, sastanci su se održali sa Centrom za socijalnu skrb. Na održanom okruglom stolu na temu obiteljskog nasilja, pojedine žrtve obiteljskog nasilja opisale su svoj problem. Uočen je problem u nedostatku edukacije sudbenih i policijskih djelatnika/ca za rad sa žrtvama nasilja.

- Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Grada Zagreba navodi da je Gradska skupština Grada Zagreba dana 15. srpnja 2008. godine donijela strateški dokument pod nazivom Zagrebačka strategija jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010. Gradsko poglavarstvo Grada Zagreba donijelo je 20. studenoga 2008. godine Plan provedbe Zagrebačke strategije jedinstvene politike za zaštitu od nasilja u obitelji u razdoblju od 2008. do 2010. koji sadrži 13 konkretnih mjera, odnosno aktivnosti, s nositeljima, utvrđenim rokovima i indikatorima provedbe te potrebnim financijskim sredstvima. Također, Gradsko poglavarstvo Grada Zagreba osnovalo je Povjerenstvo za zaštitu od nasilja.

Zaključak:

Iako su povjerenstva za ravnopravnost spolova odgovarala na upit o provođenju Protokola, u svojim su izvješćima zapravo prikazala sve svoje aktivnosti tijekom 2008. godine.

Analizom svih izvješća dolazi se do zaključka da je nekoliko povjerenstava bilo vrlo aktivno i angažirano oko različitih tema ključnih za pitanja ravnopravnosti spolova, dok su druga orijentirana isključivo na problematiku obiteljskog nasilja.

Neka povjerenstva imaju zanemarive aktivnosti zbog nedostatka podrške lokalne jedinice u kojoj djeluju ili zbog moguće nezainteresiranosti predsjednika/ca povjerenstava koja nije otvoreno iskazana, ali način odgovaranja na upite povezan s očitom neaktivnošću tih povjerenstava jasno ukazuje na mogućnost da je ova pretpostavka pravobraniteljice utemeljena. Također su neka povjerenstva razvila vrlo sadržajnu suradnju s različitim tijelima, udrugama, stručnjacima/ stručnjakinjama i ustanovama, kao i medijima, dok druga, čini se, postoje samo formalno.

Stoga pravobraniteljica ocjenjuje potrebnim organizirati sastanke u 2009. godini, prije svega s onim povjerenstvima čiju aktivnost ocjenjuje formalnom i nedovoljnom, iako će se i dalje odazivati pozivima onih povjerenstava za ravnopravnost spolova koja sustavno organiziraju vrlo posjećene okrugle stolove i tribine relevantne za pitanja ravnopravnosti spolova.

2.6. PSIHOSOCIJALNI TRETMAN POČINITELJA NASILJA U OBITELJI

Iz podataka Društva za psihološku pomoć iz Zagreba o provedbi tretmana za razdoblje od 1. lipnja do 31. prosinca 2008. koje je dostavio mr. sc. Dragan Jusupović, glavni tajnik Društva, proizlazi:

U izvještajnom razdoblju prekršajni sudovi iz Zagreba, Sesveta, Vrbovca, Samobora i Sv. Ivana Zelina, Općinsko državno odvjetništvo iz Zagreba te Općinski sud iz Zaprešića, uputili su u tretman ukupno 72 klijenta (56 muškaraca i 16 žena), odnosno po sudovima:

PS Zagreb:	34
PS Sesvete:	22
PS Vrbovec:	6
PS Samobor:	5
PS Sv. Ivan Zelina:	1
ODO Zagreb:	3
OS Zaprešić:	1

Od upućenih klijenata jedan je u međuvremenu preminuo, a od ostalih 71:

Nije se javilo u tretman:	13
Nije primljeno:	18
Odbili tretman:	3
U postupku procjene:	16
Uključeno u tretman:	21

Razlozi neprimanja u tretman su postojanje kontraindikacija za uspješnu provedbu tretmana (alkoholizam ili druga ovisnost, te duševna bolest) - 14 klijenata, a u 4 slučaja je izrečena zaštitna mjera u trajanju kraćem od trajanja tretmana. Trajanje tretmana (s vremenom javljanja i postupkom procjene) je 6 mjeseci pa klijente kojima je izrečena mjera kraća od 6 mjeseci nije moguće primiti. O klijentima koji su odbili tretman, nisu se javili ili nisu primljeni, poslano je izvješće nadležnim sudovima.

Sa svim klijentima koji su uključeni u tretman obavljena je prethodna procjena. U grupni tretman je uključeno 16 klijenata (dvije grupe), dok se s ostalima provodi individualni tretman. Tretmanski rad s prvom grupom je započeo 22. listopada 2008., a s drugom grupom 19. siječnja 2009. O rezultatima tretmana redovito se izvještavaju sudovi koji su počinitelje uputili u tretman.

Društvo za psihološku pomoć je u svibnju 2008. godine potpisalo s Ministarstvom pravosuđa Ugovor o pružanju usluga psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji izvan zdravstvenih ustanova.

Ministarstvo pravosuđa je prošle godine osiguralo 300.000 kn za prekršajne sudove za pokrivanje troškova tretmana.

Tijekom prošle godine Društvo za psihološku pomoć provelo je dva ciklusa izobrazbe stručnjaka za provedbu psihosocijalnog tretmana. Educirano je ukupno 61 stručnjaka/stručnjakinja iz cijele Hrvatske. Potporu u financiranju ove izobrazbe Društvu je pružilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u iznosu od 57.000 kn (što je pokrilo oko 15% troškova edukacije). Ostatak odnosno veći dio troškova pokrili su sami polaznici edukacije ili njihove ustanove (centri za socijalnu skrb, obiteljski centri, gradska ili županijska poglavarstva, zdravstvene ustanove i sl.). No broj educiranih stručnjaka nije dovoljan da se pokriju potrebe za tretmanom na razini Hrvatske. Procjenjuje se da bi trebalo educirati još oko 60 stručnjaka.

U studenome 2008. godine Ministarstvo pravosuđa je objavilo drugi Javni poziv za podnošenje zahtjeva za odobrenje provođenja psihosocijalnog tretmana koji je bio otvoren do 31. prosinca 2008. No, najveći problem s kojim se susreću oni koji su završili edukaciju i žele započeti tretmanski rad jest problem osiguravanja odgovarajućeg prostora (prostorijska za individualni i grupni rad, čekaonica i zaseban sanitarni čvor) koji mora udovoljavati minimalnim sanitarno-tehničkim i higijenskim uvjetima. Bez pomoći gradova ili županija taj se problem neće moći riješiti.

U sklopu Ministarstva pravosuđa djeluje i Stručno povjerenstvo za provođenje psihosocijalnog tretmana za počinitelje nasilja u obitelji.

Radna posjeta Osječko-baranjskoj županiji povodom Međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama - posjeta skloništu za žene žrtve obiteljskog nasilja

24. i 25. studnoga 2008. pravobraniteljica je bila u radnom posjetu Osječko-baranjskoj županiji povodom Međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama. Tom prigodom, između ostaloga, osobno je razgovarala sa ženama korisnicama Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku (u daljnjem tekstu Sklonište) koje su joj iznijele svoje probleme. Također su je djelatnici/ce Skloništa upoznali s radom Skloništa, osobito s dosadašnjim statističkim podacima.

Sklonište je započelo s radom 2000. godine. Zbrinjava žene i djecu koji su izloženi obiteljskom nasilju. U tom razdoblju, od 1. srpnja 2000. do 31. prosinca 2007., zbrinuto je više od 700 djece i žena žrtava obiteljskog nasilja, i to iz svih dijelova Hrvatske.

Iz podataka o popunjenosti Skloništa vidljivo je konstantno povećanje broja korisnica (2000. godine 7 korisnica, 2007. godine 68 korisnica). Osim korisnica iz Osječko-baranjske županije, od 2003. godine u Sklonište dolaze i žene iz drugih županija.

2007. godine u Skloništu je boravilo ukupno 156 osoba, i to: 68 žena i 88 djece (57 predškolskog uzrasta i 21 školskog uzrasta). Najveći broj korisnica i dalje dolazi iz Osječko-baranjske (42 ili 28,85%) i Vukovarsko-srijemske županije (62 ili 39,74%). Zamjetan je porast smještenih korisnica iz Vukovarsko-srijemske županije u odnosu na 2006. godinu. Najveći broj odraslih korisnica, odnosno njih 64,60%, nema nikakve kvalifikacije, 33,25 % ih ima završenu srednju stručnu spremu uglavnom prehrambene, tekstilne ili trgovačke struke, dok su s višom ili visokom stručnom spremom u Skloništu boravile samo 2 žene ili 3,94%.

Naglašava se i da su korisnice Skloništa, bez obzira na završeni stupanj stručne spreme, uglavnom nezaposlene. Od ukupnog broja korisnica, njih 64 ili 94,12% je tijekom smještaja u Skloništu bilo nezaposleno, odnosno tek su 4 korisnice bile u radnom odnosu. U Skloništu, kao posebno važno, ističu da se tijekom boravka kod njih zaposlilo 14 žena, koje su time stekle i uvjete za samostalni život.

Uvjet za smještaj u Skloništu je nasilje od strane partnera ili članova obitelji - fizičko, psihičko, ekonomsko, socijalno ili seksualno. Žene koje dolaze u Sklonište kao razlog dolaska

najčešće navode fizičko ili psihičko zlostavljanje ili oboje. Uz to spominju i probleme vezane uz PTSP, drogu i alkohol kao pojave koje se najčešće vezuju uz nasilje u obitelji, odnosno nasilnika. Samo alkoholizam se pojavljuje u oko 67,32% slučajeva.

Tijekom 2007. godine, najveći broj korisnica, njih 77,56% je sa djecom u Skloništu boravilo do 3 mjeseca. Također, najviše ih je smještaj u Sklonište zatražilo samo jedanput; tek je njih 4 ili 2,56% u Sklonište došlo dva puta. Prema podacima Skloništa, duljina boravka žena s djecom u Skloništu je individualna i ovisi o vremenu koje im je potrebno za rješavanje njihovih problema, a koji su primarno vezani uz materijalnu egzistenciju.

Od ukupnog broja žena (68) koje su boravile u Skloništu u 2007. godini, njih 26 s 31 djetetom (36,54%) vratilo se u primarnu obitelj. Osamostalile su se 22 žene (32,35%), i to na način da su samostalno organizirale život kroz podstanarstvo, zapošljavanje i slično. Također, 5 žena s devetero djece bilo je prisiljeno otići u drugo sklonište iz sigurnosnih razloga, dok su ostale na neki drugi način riješile svoju situaciju (rodbina, ustanove socijalne skrbi).

Kao poseban problem u radu Skloništa navodi se problem nedostatka stručnog rada sa zlostavljačima. Pored rada na osnaživanju i jačanju žrtve, te pružanju pomoći u raskidanju nasilnog odnosa, nužnim se pokazalo provoditi i programe terapije za nasilne partnere.

U Skloništu naglašavaju da su konstantno popunjeni, zbog čega nisu bili u mogućnosti udovoljiti svim zahtjevima centara za socijalnu skrb i policije za smještajem, te je u 39 slučajeva zlostavljanim osobama smještaj morao biti odbijen.

3.1. RODITELJSKA SKRB

OPIS SLUČAJA (Pov. PRS-03-01/08-02): Pritužiteljica M. B. iz P. podnijela je pravobraniteljici pritužbu radi povrede načela ravnopravnosti spolova u izvršavanju roditeljske skrbi, navodeći da su joj sudskom odlukom zabranjeni susreti i druženje s mlt. djecom. Tvrdi da je za vrijeme trajanja braka bila izložena višegodišnjem nasilju u obitelji od strane bivšeg supruga, s čim je upoznala i stručne djelatnice nadležnog Centra za socijalnu skrb. Osim nje, žrtve i svjedoci nasilja su njihova zajednička mlt. djeca, koja prema njoj imaju izrazito negativan stav, a nadležne institucije ne čine dovoljno u cilju pružanja pomoći njoj i mlt. djeci. Pritužiteljica navodi da bivši suprug bez posljedica izbjegava partnersku i obiteljsku terapiju, koja je određena odlukom suda, što sve dovodi do toga da nije moguće pomoći mlt. djeci u uspostavljanju odnosa s njom. Pored toga, pritužiteljica navodi da je nasilje u obitelji prijavila policiji u travnju 2004. godine, te da nije zadovoljna postupanjem policije jer nije obaviještena što je policija konkretno poduzela.

PODUZETE MJERE i ISHOD: Razmatranjem izvješća i dokumentacije nadležnog Centra, te izvješća Ravnateljstva policije, pravobraniteljica je utvrdila da u konkretnom slučaju nije počinjena diskriminacija na temelju spola ili da je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova. Naime, što se tiče nasilja prema pritužiteljici od strane bivšeg supruga, policija je poduzela sve radnje i mjere predviđene Protokolom, o čemu je pravobraniteljica izvijestila pritužiteljicu. Iz izvješća i dostavljene dokumentacije Centra proizlazi da je nadležni općinski sud donio odluku kojom se pritužiteljici zabranjuju susreti i druženje s djecom, te je određeno provođenje partnerske i obiteljske terapije pri Klinici za psihološku medicinu. Iz dokumentacije je također razvidno da je Centar u sudskom postupku predložio nadležnom sudu da se bivšem suprugu zabrane susreti i druženje s mlt. djecom, da se pritužiteljici odrede susreti i druženja s mlt. djecom, te da je Centar u više navrata upozorio i upoznao nadležni općinski sud na ponašanje bivšeg supruga, odnosno njegovu nesuradnju s Centrom. Centar je također u dva navrata, i to 15. listopada 2007. i 5. svibnja 2008. godine, zatražio od Klinike za psihološku medicinu da ih izvijeste o tome je li bivši suprug inicirao provođenje partnerske i obiteljske terapije prema nalogu nadležnog suda, no Klinika za psihološku medicinu se oglušila na njihova traženja. Stoga je pravobraniteljica **predložila** Centru da se obrate nadležnom Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, koje u okviru svojih ovlasti ima mogućnosti poduzimanja mjera prema istoj zdravstvenoj ustanovi. Pored toga, imajući u vidu da pritužiteljica još uvijek nije u mogućnosti uspostaviti

kontakte sa svojom mlt. djecom, pravobraniteljica je dala **preporuku** Centru da sukladno svojim ovlastima poduzmu mjere i radnje koje bi pritužiteljici omogućile da što prije uspostavi kontakt s djecom, te zatražila da je pisanim putem obavijeste o poduzetim mjerama i radnjama. Centar je nakon požurnice obavijestio pravobraniteljicu da su sukladno njezinom prijedlogu zatražili pomoć od nadležnog Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, te su uputili, sukladno preporuci pravobraniteljice, novom mjesnom nadležnom Centru izvješće i zamolbu za poduzimanje mjera obiteljsko-pravne zaštite, s obzirom da se bivši suprug s mlt. djecom preselio i živi na području novog mjesnog nadležnog Centra. Nakon toga je i novi mjesni nadležni Centar obavijestio pravobraniteljicu koje su radnje i mjere poduzeli. Ponovno je zatraženo od Klinike za psihološku medicinu da ih izvijeste je li bivši suprug inicirao provođenje partnerske i obiteljske terapije koja je određena odlukom nadležnog suda, a zbog nesuradnje te Klinike obratili su se nadležnom Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi. Upućena su četiri službena poziva bivšem suprugu, a budući da su vraćeni s naznakom *obaviješten nije podigao pošiljku*, obavljena su i dva terenska izvida mjesta stanovanja, ali bivši suprug i mlt. djeca nisu pronađeni na toj adresi pa je zatražena provjera adrese stanovanja od strane MUP-a. Policija je bivšeg supruga obavijestila da je tražen od strane Centra, ali se ni tada na poziv nije odazvao. Pritužiteljica je upoznata s mogućnošću ostvarenja svojih prava sudskim putem, s obzirom na to da je obveza obiteljske i partnerske terapije određena sudskom odlukom.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-17): M. K. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi kako je diskriminiran od strane nadležnog Centra za socijalnu skrb. Ističe kako djelatnica Centra nije nikada, prigodom njegovog osobnog dolaska u Centar, napravila zapisnik o svim njegovim usmenim izjavama važnim za ostvarivanje njegovog prava na nesmetane susrete i druženja sa svojim mlt. djetetom koje, po odluci nadležnog suda, živi s majkom. Pritužitelj tvrdi da njegova bivša supruga onemogućuje njegove nesmetane susrete i druženje s djetetom, kao i da utječe na negativan odnos djeteta prema njemu. Također navodi da prigodom njegova obraćanja za pomoć zaposlenici nadležnog Centra uopće ne prave nikakve bilješke, ne uzimajući u obzir da pritužitelj navodi činjenice koje su vrlo važne za rješavanje konkretnog predmeta pred istim tijelom.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja izvješća nadležnog Centra za socijalnu skrb i uvida u raspoloživu dokumentaciju, pravobraniteljica je Centru dala **upozorenje** da u konkretnom slučaju nije postupao u skladu sa Zakonom o općem upravnom postupku i nije sastavljao

zapisnike o usmenim izjavama pritužitelja, a koje su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja njegovih susreta i druženja s mlt. djetetom koje živi s majkom i na razloge te nemogućnosti.

Takav svoj stav pravobraniteljica je utemeljila na činjenici da se u konkretnom slučaju radi o usmenim izjavama pritužitelja koje su važne u postupku ostvarivanja njegovog prava na nesmetane susrete s djetetom, te da je Centar o osobnim dolascima pritužitelja i njegove bivše supruge sastavljao samo službene bilješke psihologa koje ne sadrže osobne izjave pritužitelja. Osim toga, iz bilješke psihologa o provedenom razgovoru s roditeljima od 27. svibnja 2008. vidljivo je da je stručna djelatnica Centra zapisala samo ono što je majka djeteta navela glede susreta i druženja pritužitelja s djetetom, ali ne i navode pritužitelja, oca djeteta. Pravobraniteljica u upozorenju naglašava i da nepostojanje zapisnika u kojima bi bile evidentirane usmene izjave obaju roditelja, važne za rješavanje pitanja ostvarivanja prava pritužitelja na nesmetane susrete i druženja s mlt. djetetom, može kod nekih stranaka stvoriti dojam o nejednakom postupanju nadležnog tijela prema jednom od njih na temelju njihova spola. Pravobraniteljica je temeljem svojih ovlasti nadležnom Centru dala i **preporuku** da u svom daljnjem radu prigodom poduzimanja intervencija iz svoje nadležnosti, a u skladu sa Zakonom o općem upravnom postupku, u zapisnicima evidentira sadržaj izjava stranaka važnih za ostvarivanje njihovih prava, te da prigodom postupanja u okviru svoje nadležnosti vodi računa o poštivanju načela ravnopravnosti spolova.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-35): Pritužitelj R. J. iz G. S. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da su pri nadležnom Centru za socijalnu skrb u postupku posredovanja prije razvoda braka prema njemu neravnopravno postupali u odnosu na njegovu suprugu. Navodi da su se djelatnice nadležnog Centra priklonile njegovoj supruzi koja je iznosila neistinu glede situacije u njihovoj obitelji, kao i da ga je supruga neutemeljeno optužila da ju je fizički zlostavljao, a da djelatnice Centra uopće nisu provjeravale istinitost takve optužbe.

PODUZETE MJERE: Uvidom u veći broj službenih bilješki Centra nije utvrđen nejednak tretman pritužitelja kao muškarca u odnosu na njegovu suprugu, s obzirom na to da su službene bilješke sadržavale samo ono što su pritužitelj i njegova supruga navodili kao razloge nemogućnosti uspostavljanja normalne komunikacije među supružnicima i ostale okolnosti koje su uvjetovale nemogućnost zajedničkog života supružnika. Osim toga, niti u jednoj službenoj bilješci nije bilo zabilježeno da je pritužiteljeva supruga spomenula fizičko zlostavljanje, a takvih njezinih izjava nema niti u izvješću nadležnog Centra. Članovi stručnog tima koji su provodili postupak posredovanja također nemaju saznanja da je ona davala takve izjave.

ISHOD: Nakon razmatranja izvješća i dokumentacije nadležnog Centra za socijalnu skrb, pravobraniteljica je zaključila da u konkretnom slučaju pritužitelj nije diskriminiran na temelju spola nejednakim tretmanom u odnosu na njegovu suprugu.

OPIS SLUČAJA (PRS Pov 03-01/08-03): Pritužiteljica N. O. iz R. podnijela je pritužbu pravobraniteljici u kojoj navodi probleme koji su povezani s njezinom mlt. kćeri M. O. (rođenom 1991. god.). Njezina kći rodila je 15. rujna 2007. sina L. O., a ubrzo nakon toga smještena je na liječenje u Psihijatrijsku bolnicu L., dok je pritužiteljici povjereno skrbništvo nad mlt. unukom. Pritužiteljica navodi kako nije mogla dobiti dozvolu ravnateljice bolnice za posjete svojoj kćeri zbog procjene ravnateljice kako nije spremna za posjet, kao i da je njezina kći više od 100 dana ležala na odjelu s teškim duševnim bolesnicima. Ističe kako nije uopće vidjela svoju mlt. kći 150 dana, te da kći u tom istom razdoblju nije bila u mogućnosti vidati svoje dijete. Pritužiteljica navodi kako joj je tek uz pomoć medija u svibnju 2008. dozvoljeno posjetiti kćer, kao i da se taj susret odvijao u neprikladnom prostoru ambulante.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju Psihijatrijske bolnice L., te izvješće i nadopune izvješća nadležnog Centra za socijalnu skrb. U izvješću Psihijatrijske bolnice L. stoji da je mlt. M. O. u njihovu ustanovu zaprimljena na intervenciju ravnatelja i socijalne radnice Centra kojemu se pritužiteljica obratila za pomoć. Ističe se da je bolesnica odmah uključena u proces resocijalizacije i rehabilitacije uz farmakoterapiju, kao i da je grupnu terapiju samovoljno napustila. Protiv mlt. M. O. kod Prekršajnog suda u R. vodi se prekršajni postupak prema čl. 18/3 Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. U izvješću stoji i da je mlt. M. O. isprva mogla samo pismeno, u dogovoru s terapeutima, komunicirati s majkom. Također se navodi kako je pritužiteljici savjetovano da se uključi u obiteljsku grupu u sklopu bolnice, ali da je ona došla svega nekoliko puta, te se nije aktivno uključivala u rad grupe. U izvješću se ističe i da se pritužiteljica prvi put zanimala za stanje svoje kćeri usput na hodniku, dok je drugi put došla u sobu s pitanjem može li dovesti dijete na odjel. Rečeno joj je da nije baš primjereno dovesti tako malo dijete na odjel među bolesnike, no nikad joj nije zabranjeno.

U izvješću Centra od 10. lipnja 2008. stoji da se mlt. M. O. od studenoga 2007. nalazi na liječenju u Psihijatrijskoj bolnici L. gdje joj nisu bili dopušteni kontakti s majkom i sinom s obzirom na njezino zdravstveno stanje. Navodi se i da je do prvog susreta došlo 2. svibnja 2008. na veliko inzistiranje majke. U izvješću Centra se navodi i to da je M. O. prebačena u grupu za adolescente, te uključena u radnu terapiju. U nadopuni izvješća Centra od 22. rujna 2008. navodi se da se mlt. M. O. nalazila na liječenju u Psihijatrijskoj bolnici L. od 30. studenoga 2007. do 1.

srpnja 2008., kad je zbog poboljšanja zdravstvenog stanja otpuštena iz bolnice. Centar se poziva i na saznanja koja je dobio od pritužiteljice N. O. kako je njezina kći kratko vrijeme nakon otpusta iz bolnice bila dobro, ali se ubrzo vratila starim navikama (učestalo i nekontrolirano bježanje i izbivanje iz kuće, druženje s osobama asocijalnog ponašanja, prijetnje suicidom, te prijetnje majci ukoliko bi je ponovo smjestila u bilo koju ustanovu na liječenje). Nakon liječničke kontrole i priznanja da je konzumirala drogu, mlt. M. O. 18. kolovoza 2008. ponovno je zadržana na liječenju u Psihijatrijskoj bolnici L.

U izvješću se ističe i kako Centar nije imao razloga sumnjati u procjenu i stručnost nadležnog liječnika o tome kad će doći do kontakata i druženja pritužiteljice i njezine kćeri, kao i do kćerinih kontakata s mlt. sinom. Navodi se da je to ujedno i razlog zbog čega Centar nije smatrao da bi bilo potrebno poduzimati mjere i radnje s ciljem uspostavljanja kontakata i druženja. Centar se poziva i na razgovor s pritužiteljicom u kojem su saznali kako je mlt. M. O. božićne praznike provela kod kuće, te da je boravak protekao u najboljem redu. Također, navodi se i da se očekuje kako će uskoro biti otpuštena iz bolnice.

ISHOD: Pritužiteljica je upoznata sa svim navodima iz izvješća i dokumentacije Centra, uz napomenu da se može ponovno obratiti pravobraniteljici ukoliko smatra da navodi Centra, osobito što se tiče održavanja kontakata, nisu vjerodostojni. Pritužiteljica se nije ponovno obratila pravobraniteljici.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/08-31): Pritužitelj T. P. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu na postupanje i pasivnost Centra za socijalnu skrb Z., Ured S. Smatra da Centar prema njemu, kao muškarcu i ocu mlt. djeteta, ima neravno pravao tretman u odnosu na suprugu i majku djeteta D. R. P. Pritužitelj navodi kako ga je u lipnju 2008. supruga napustila, te sa sobom pavela njihovo zajedničko mlt. dijete koje je tada imalo mjesec dana. Ističe kako mu je supruga nakon odlaska u nekoliko navrata omogućila viđanje djeteta, ali da mu od polovice kolovoza više ne dopušta vidati dijete. Početkom rujna 2008. pritužitelj se pisanom zamolbom obratio za pomoć Centru radi posredovanja kod ostvarivanja kontakata s djetetom. Naglašava kako nije dobio nikakav odgovor niti poziv od strane Centra, već da je sam, kao i njegovi roditelji, samoinicijativno nekoliko puta odlazio u Centar s ciljem omogućavanja kontakata s djetetom. međutim, bez ikakvog uspjeha. Pritužitelj ističe i da mu je poznato kako su stručne radnice Centra bile u kontaktu s majkom djeteta, da imaju saznanja kako on dijete ne vida, ali da mu nije naveden niti jedan ozbiljan razlog zbog kojeg on ne bi mogao vidati svoje dijete. Osim toga, napominje kako od strane djelatnica Centra kao otac nije upoznat sa svojim pravima, odnosno nije dobio njihov stručni savjet što bi u konkretnom slučaju mogao poduzeti.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće i dokumentaciju Centra iz koje je razvidno da je pritužitelj 2. rujna 2008., nakon što se pisanom zamolbom obratio Centru, dobio informaciju da je Općinski sud u Z. nadležan za reguliranje osobnih susreta i druženja roditelja i djece u situaciji kad roditelji mlt. djeteta žive odvojeno, s tim da Centar može posredovati i pokušati postići dogovor između roditelja. Pritužitelj je upoznat i s činjenicom da je zbog starosti djeteta jedino majka ovlaštena pokrenuti postupak razvoda braka. Centar je izvijestio pravobraniteljicu i kako je od nadležnog Centra Z., Ured P., zatražio izvješće o prilikama u kojima živi pritužiteljeva supruga i dijete, te zapisničku izjavu o održavanju osobnih susreta i druženja pritužitelja s djetetom. U izvješću Centra se navodi i da je, nakon zaprimljenog odgovora Ureda P., pritužitelj pozvan na razgovor i upoznat sa sadržajem izvješća iz kojeg je razvidno da majka ne osporava održavanje kontakata, te da će ih omogućiti nakon što je pritužitelj ili njegovi roditelji telefonski kontaktiraju. U izvješću Centra ističe se i da je socijalna radnica osobno kontaktirala pritužiteljevu suprugu koja je ponovila da dopušta kontakte, ali uz prethodnu telefonsku najavu zbog vremenskih prilika i niske životne dobi djeteta. Nakon toga i pravobraniteljica je izvijestila pritužitelja o mogućnostima dogovornog viđanja djeteta prije sudske odluke.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/08-10): D. G. iz R. podnio je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj navodi da mu njegova supruga, koja je napustila izvanbračnu zajednicu zajedno s mlt. djetetom od osam mjeseci, uskraćuje viđanje djeteta. Navodi da se zbog toga obraćao za pomoć nadležnom Centru za socijalnu skrb, ali da isti nije ništa poduzeo kako bi mu se omogućili susreti i druženja s djetetom.

PODUZETE MJERE: Na temelju izvješća i dokumentacije nadležnog Centra, pravobraniteljica je zaključila da nije počinjena diskriminacija na temelju spola prema pritužitelju. Naime, iz izvješća i raspoložive dokumentacije vidljivo je da se pritužitelj obraćao Centru za pomoć jer mu supruga uskraćuje pravo na viđanje njihovog zajedničkog mlt. djeteta, te da su roditelji na zakazanom ročištu u Centru postigli dogovor o načinu pritužiteljevog viđanja djeteta.

S obzirom da mu supruga i dalje nije dopuštala kontaktiranje s djetetom, pritužitelj se ponovno obratio Centru, što je rezultiralo zakazivanjem ročišta za 25. travnja 2008., na kojemu se pritužiteljeva supruga nije pojavila. Tom prilikom pritužitelj je u savjetodavnom razgovoru informirao djelatnike/ce Centra kako je pokrenuo postupak razvoda braka i donošenja odluke o susretima i druženjima s djetetom. Centar je pritužitelju i njegovoj supruzi 8. svibnja 2008.

ponovno zakazao dolazak radi postizanja dogovora oko viđanja djeteta. Na drugom zakazanom ročištu nije se pojavio niti jedan od supružnika. Pritužiteljeva supruga izostanak je opravdala zdravstvenim razlozima, dok pritužitelj svoj izostanak nije opravdao. To upućuje na zaključak da je nadležni Centar poduzeo sve potrebne radnje iz svoje nadležnosti u konkretnom slučaju, te da svojim postupanjem nije diskriminirao pritužitelja na temelju spola.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/08-13): Pritužiteljica S. K. iz P. podnijela je pravobraniteljici pisanu pritužbu na ponašanje službenih osoba u Centru za socijalnu skrb P. Pritužiteljica, žrtva obiteljskog nasilja, nalazi se u postupku posredovanja prije razvoda braka koji se vodi pri tom Centru. Pritužiteljica osobito ističe pristrano ponašanje službene osobe, uključene u rješavanje njezinog slučaja, a koja obnaša dužnost voditeljice nadzora nad roditeljskom skrbi. Nadalje ističe kako Centar ne reagira na njezine navode o obiteljskom nasilju. Osim toga, tvrdi da je djelatnica Centra pred pritužiteljicom izjavila kako smatra opravdanom bojazan njezina supruga da je pritužiteljica u stanju uzeti djecu i otići s njima u Australiju. S. K. se pritužuje i na tri druge djelatnice Centra koje također pokazuju svoju pristranost izlazeći stalno u susret njezinom suprugu. Pritužiteljica ističe i kako je njezin suprug moćan čovjek, te da je u svojstvu službene osobe ispred Gradske uprave preuzeo i zaposlio jednu djelatnicu Centra u Gradskoj upravi. Također navodi i da je Centar P. nagovijestio podnošenje kaznene prijave Općinskom državnom odvjetništvu protiv nje osobno nakon što je odlučio obustaviti nadzor nad roditeljskom skrbi.

PODUZETE MJERE I ISHOD: Nakon uvida u izvješće i dokumentaciju Centra, pravobraniteljica nije mogla zaključiti da je prema pritužiteljici počinjena diskriminacija na temelju spola od strane Centra P. U odnosu na obiteljsko nasilje, tj. postupanje policije i Centra, iz dostavljene raspoložive dokumentacije proizlazi da je Centar P. postupio u skladu s čl. 5. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, jer je po saznanju za nasilje u obitelji žurno i bez odgode o tome obavijestio policiju, a policija je protiv pritužiteljinog supruga, Z. K., podnijela prekršajnu i kaznenu prijavu. Postupajući po dopisu Centra P., policija je utvrdila da je dana 15. kolovoza 2007. došlo do nasilničkog ponašanja u obitelji od strane Z. K. na štetu njegove supruge S. K., a što su djelomično vidjela i čula njihova mlt. djeca. Nakon toga policijski su službenici sukladno čl. 145. Zakona o prekršajima uhitili Z. K., oduzeli mu automatski pištolj za kojega nije imao dozvolu za posjedovanje, te ga uz zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka doveli sucu za prekršaje. Također, policija je protiv Z. K. podnijela kaznenu prijavu Općinskom državnom odvjetništvu zbog nedozvoljenog posjedovanja oružja i eksplozivnih tvari iz čl. 335. st. 1. Kaznenog zakona.

Što se tiče drugih postupanja Centra, pravobraniteljica se ne može upuštati u procjenu stručnog rada centara za socijalnu skrb i drugih tijela u njihovom rješavanju konkretnih slučajeva, pa tako ni u procjenu odluke vezane za nadzor nad izvršenjem roditeljske skrbi, niti u ocjenu kvalitete tog nadzora. S obzirom na izjave pritužiteljice kako joj je Centar P. nagovijestio podizanje kaznene prijave Općinskom državnom odvjetništvu protiv nje osobno, pravobraniteljica je obavijestila pritužiteljicu da je podnošenje kaznene prijave isključivo u nadležnosti Centra. Međutim, upozorila je pritužiteljicu kako je prema Kaznenom zakonu lažno prijavljivanje kaznenog djela posebno kazneno djelo.

Pravobraniteljica je osim toga na temelju vrlo detaljnog izvješća Centra P. o nadzoru nad izvršavanjem roditeljske skrbi utvrdila da niti pritužiteljica niti njezin suprug nisu pokazali spremnost na komunikaciju i suradnju s ovlaštenom osobom za provođenje nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi prema ml. djeci.

Pravobraniteljica je također informirala pritužiteljicu da prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima koji je stupio na snagu u ožujku 2008., državnom službeniku prestaje državna služba po sili zakona ako je pravomoćno osuđen za kazneno djelo protiv javnog reda (kao što je nedozvoljeno posjedovanje oružja) ili za kazneno djelo nasilničkog ponašanja u obitelji.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/08-25): Pritužitelj A. H. iz S. podnio je pravobraniteljici pisanu pritužbu u kojoj se pritužuje na neravnopravan tretman od strane Centra za socijalnu skrb V. Pritužitelj tvrdi da je kao muškarac diskriminiran od strane Centra, te da se njegova supruga, I. H., cijelo vrijeme nalazi u povoljnijem položaju od njega, od trenutka napuštanja njihovog doma, preko pokretanja postupka za razvod braka, pa i kroz sam postupak razvoda i postupak za dodjelu djeteta. Naglašava kako Centar od samog početka omalovažava njegove iskaze, kao i njegova roditeljska prava, i to isključivo temeljem spola, bez valjanih argumenata, vodeći se predrasudama da samo majka ima pravo na roditeljsku skrb. U prilog takvim tvrdnjama pritužitelj navodi mišljenje i prijedlog Centra s kojim će roditeljem dijete živjeti, a koje je Centar samoinicijativno dostavio Općinskom sudu u S. pred kojim se vodi postupak za razvod braka. Pritužitelj tvrdi kako je navedeno mišljenje utemeljeno, samo i isključivo, na razgovoru s majkom djeteta, bez stvarnog uvida u stanje stvari, te bez provjeravanja izjava majke i okolnosti u kojima živi dijete. Pritužitelj, također, ističe kako Centar V. nije nadležan za donošenje navedenog mišljenja i prijedloga o roditeljskoj skrbi, nego Centar S.

PODUZETE MJERE: Uvidom u izvješće Centra i ostalu dokumentaciju, pravobraniteljica je utvrdila da u konkretnom slučaju Centar prema pritužitelju nije počinio diskriminaciju na temelju spola, te da nije razvidno da je pritužitelj neravnopravno tretiran u odnosu na suprugu.

U izvješću Centra V. stoji da je Centar svoje mišljenje i prijedlog s kojim će roditeljem dijete živjeti dostavio na zahtjev Općinskog suda u S. Navedeni sud je najprije pozvao Centar da dostavi, za potrebu postupka, socijalnu anamnezu za pritužiteljevu suprugu I. H. Drugim dopisom od 7. travnja 2008. Sud je pozvao Centar da dopuni socijalnu anamnezu i da dostavi svoj prijedlog s kojim će roditeljem živjeti dijete. Dakle, Centar je izradio svoje mišljenje i prijedlog po nalogu Općinskog Suda u S. U tom smislu nad pritužiteljevom suprugom, I. H., izvršena je psihosocijalna obrada, kao i uvid u mjesto stanovanja nje i mlt. djeteta, pa se iz toga može zaključiti kako su provjeravane izjave majke i okolnosti u kojima dijete živi.

Što se tiče sposobnosti pritužitelja za skrb za dijete, Centar V. nije vršio nad njim psihosocijalnu obradu (pritužitelj spada u nadležnost drugog Centra), te se njegova sposobnost ni na jednom mjestu ne dovodi u pitanje.

Također se u izvješću Centra ističe da Sud nije isključivo vezan za njihovo mišljenje i prijedlog koji su dostavili, već u donošenju svoje odluke o skrbi za dijete može pribaviti i druga mišljenja.

ISHOD: Iz dostavljene dokumentacije Centra vidljivo je i da je pritužitelj 25. listopada 2008. uputio dopis Centru V., ali i Centru S., u kojem ih izvještava da je na sudskoj raspravi postignut sporazum između njega i supruge o viđanju djeteta, te da se zahvaljuje Centrima na profesionalnoj i stručnoj pomoći. Iz toga proizlazi da pritužitelj više nema ozbiljnih primjedbi na rad Centra V.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-01/08-30): Pritužitelj K. P. iz Z. podnio je pravobraniteljici pisanu pritužbu na djelatnike/ce Centra za socijalnu skrb Z., Ured S. Pritužitelj tvrdi da stručne radnice Ureda S. prema njemu kao muškarcu imaju diskriminirajući odnos, a posebno socijalna radnica V. M. Pritužitelj smatra da je diskriminiran iz razloga što se njemu kao muškarcu ništa ne vjeruje, ne poklanja se pozornost njegovim izjavama i prijavama koje podnosi u Centar, dok se njegovoj bivšoj supruzi J. P. ukazuje apsolutno povjerenje. Pritužitelj naglašava da je u posljednjih mjesec i pol dana tri puta bio u Uredu S., i to kod imenovane socijalne radnice, gdje je prijavio da bivša supruga ne postupa na odgovarajući način prema njihovom zajedničkom mlt. djetetu. Između ostalog, prijavio je da majka psihički i fizički zlostavlja dijete, te tvrdi da stručne radnice Ureda ni na to nisu reagirale. Također, iz razloga što majka djeteta nije sposobna skrbiti o djetetu, pritužitelj je zatražio nadzor nad roditeljskom skrbi. Pritužitelj navodi da je socijalna radnica V. M. tada sačinila zapisnik, ali da on još uvijek nije obaviješten o tome hoće li biti

postavljen nadzor nad roditeljskom skrbi. Također, pritužitelj naglašava kako on od strane socijalne radnice nije upoznat sa svojim pravima kao otac, npr. da može pokrenuti postupak radi izmjene odluke o skrbi za dijete.

PODUZETE MJERE: Nakon razmatranja navoda iz pritužbe, izvješća Centra i ostale dokumentacije, pravobraniteljica je utvrdila da u konkretnom slučaju Centar prema pritužitelju nije počinio diskriminaciju na temelju spola. Iz izvješća i dokumentacije Centra proizlazi da je Centar provjeravao svaki navod pritužitelja, te odmah uspostavljao kontakt s majkom djeteta i vrtićem. Vezano uz prijavu pritužitelja da njegova bivša supruga zlostavlja njihovo dijete, Centar navodi da je pritužitelj tek nakon višekratne opomene donio liječnički nalaz, da bi se ispostavilo da je ozljeda nastala prilikom sukoba s drugim dječakom u vrtiću, o čemu je vrtić sastavio bilješku i obavijestio majku. U izvješću Centra navodi se i da je pritužitelj 7. studenoga 2008. došao u Ured S. te se pred svojim mlt. Djetetom povišenim tonom obratio socijalnoj radnici riječima: „Gospođo M., ona P. (zajedničko mlt. dijete) ne voli! Ona P. ne voli.“ nakon čega je upozoren da takav način komunikacije uznemirujuće djeluje na dijete. Bez obzira na upozorenje, pritužitelj je nastavio uvjeravati socijalnu radnicu u nasilje nad djetetom i majčinu „hladnoću“. Prema navodima Centra pritužitelj je upozoren da se u takvim okolnostima (pred djetetom) razgovor ne može nastaviti, te je napustio Centar prijeteći tužbama, inspekcijama, otkazom i televizijom. Nakon što se vratio, pritužitelj je nastavio razgovor u istom tonu, te završio riječima: „Sve ću vas povući za sobom.“ Centar također navodi da je pritužitelj 1. prosinca 2008. donio djetetovo pismo Djedu Mrazu, koje je on pisao prema djetetovom diktatu, tvrdeći da se u pismu vide izravni znakovi zlostavljanja, tražeći da Centar nešto poduzme i tvrdeći da ga je tako uputila psihijatrica J. Centar je nakon razgovora s psihijatricom J. utvrdio da to nije istina, te da ga je ona uputila da pismo pokaže logopedu.

U izvješću Centra navodi se i da je o sumnjama na zlostavljanje obaviještena i policija, te da je dječak u postupku obrade Poliklinike za djecu, a Centar u stalnom kontaktu s majkom i vrtićem radi praćenja situacije. Navodi se i da je udovoljeno traženju pritužitelja, te je određena mjera nadzora nad vršenjem roditeljske skrbi, te odlučeno da će Centar nakon nekoliko mjeseci provođenja mjere odlučiti o eventualnim daljnjim mjerama obiteljsko-pravne zaštite djeteta u odnosu na oba roditelja.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-04): Pritužiteljica A. B. iz Z. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je kao žena i majka imala neravnopravni tretman u postupanjima Centra, vezano za razvod braka, jer je bila pozvana u Centar u dva navrata, dok je s druge strane

njezin suprug puno više puta pozivan i bio u prilici o braku i njihovoj djeci iznositi svoje stavove s kojima se ona ne slaže. Osim toga, pritužiteljica navodi da od Centra nije dobila stručnu pomoć.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je uz požurnicu pribavila izvješće i dokumentaciju Centra, te zaključila da Centar svojim postupanjem nije pritužiteljicu doveo u neravnopravan položaj. Naime, iz izvješća i dokumentacije proizlazi da je pred nadležnim općinskim sudom u tijeku postupak razvoda braka između pritužiteljice i supruga, a pred Centrom je vođen postupak posredovanja prije razvoda braka, koji je, između ostalog, jedan od oblika pružanja stručne pomoći bračnim drugovima uoči razvoda braka. Osim toga, u tijeku je nadzor nad ostvarivanjem roditeljske skrbi, koji je izrečen od Centra i koji je također jedan od oblika stručne pomoći roditeljima.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-21): Pritužitelj M.V. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je nadležni Centar za socijalnu skrb imao prema njemu kao ocu diskriminacijski tretman u odnosu na bivšu suprugu. Pritužitelj navodi da je, kao otac, isključen iz postupka lišavanja poslovne sposobnosti za njihova zajedničkog sina, i od strane bivše supruge, i od strane nadležnog Centra, te da je u Centru zatražio informacije o navedenom postupku lišavanja poslovne sposobnosti, ali djelatnik koji radi na skrbništvu mu nije dao nikakvu informaciju, već mu je rekao da će dobiti sudsku odluku. Pritužitelj navodi da je zatražio i uvid u dokumentaciju na temelju koje je pokrenut postupak lišavanja poslovne sposobnosti, ali mu dokumentacija nije dana na uvid.

PODUZETE MJERE: Razmatranjem izvješća i dokumentacije nadležnog Centra, pravobraniteljica je utvrdila da u konkretnom slučaju nije počinjena diskriminacija na temelju spola te da Centar prema pritužitelju kao ocu nije imao neravnopravan tretman u odnosu na bivšu suprugu. Naime, iz dostavljenog izvješća i dokumentacije nadležnog Centra vidljivo je da je nadležni Centar na prijedlog majke djeteta, odnosno bivše supruge, pokrenuo postupak lišavanja poslovne sposobnosti i imenovanja posebnog skrbnika njihovom zajedničkom punoljetnom sinu. U tom postupku, koji se vodio pred Centrom, a kao stranka u postupku, sudjelovao je pritužitelj te je zapisnički saslušan u tom postupku. Centar je u istom postupku donio rješenje kojim se za posebnu skrbnicu njihovom zajedničkom punoljetnom djetetu imenuje njegova majka, odnosno bivša supruga, a isto rješenje je dostavljeno i pritužitelju, koji nije uložio žalbu. O eventualnom

sudjelovanju pritužitelja u postupku lišavanja poslovne sposobnosti, koji se vodi pred nadležnim sudom u izvanparničnom postupku, odluku može donijeti jedino taj sud.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-18): Pritužitelj D. M. iz T. podnio je pritužbu radi povrede načela ravnopravnosti spolova u izvršavanju roditeljske skrbi, navodeći neravnan tretman od strane tijela koja su nadležna za donošenje odluke o skrbi za mlt. dijete, te posebno rad stručnih radnica nadležnog Centra, koje prema njemu kao muškarcu imaju izraziti diskriminirajući odnos, i to otkad im se prvi put obratio za pomoć 2006. godine. Naime, iste stručne radnice tada su mu govorile da je djetetu puno bolje uz njegovu bivšu suprugu, odnosno majku, budući da se radi o ženskom djetetu. Pritužitelj navodi da se obraćao i raznim medijima iz razloga što mu nadležne institucije nisu osigurale ravnopravnu skrb i njegovo pravo na roditeljsku skrb, a nakon toga se povećao diskriminirajući odnos Centra prema njemu. U prilog tome navodi da je Centar, a na prijedlog bivše supruge, podnio prijedlog nadležnom sudu radi donošenja privremene mjere, kojom mu se zabranjuju kontakti s njegovim mlt. djetetom, a što je sud prihvatio. Naposljetku navodi da ne samo da mu, bez obzira što je mlt. dijete višekratno izražavalo želju da bi živjelo s njim, nisu osigurani kontakti s djetetom, već je uslijedila i zabrana kontakata.

PODUZETE MJERE: Razmatranjem izvješća i dokumentacije nadležnog Centra, pravobraniteljica je utvrdila da u konkretnom slučaju nije počinjena diskriminacija na temelju spola niti je povrijeđeno načelo ravnopravnosti spolova. Naime, iz dokumentacije je razvidno da je od 28. veljače 2008. godine, odnosno otkad je nadležni općinski sud donio novo rješenje o kontaktima s mlt. djetetom, u prostorijama tog Centra održan samo jedan kontakt pritužitelja s djetetom, na kojemu je pritužitelj izvijestio djelatnike Centra da na susrete i druženja u Centar više neće dolaziti. Nakon toga pritužitelj je u Centar pristupio na poziv, a tom prigodom stručne radnice pokušale su ga savjetovati da poštuje sudsku odluku u vezi kontakata s djetetom, na što ih je pritužitelj optuživao za nestručnost, a potom i demonstrativno napustio Centar. Međutim, imajući u vidu da se kontakti između pritužitelja i mlt. djeteta ne odvijaju već duže vrijeme, pravobraniteljica je dala preporuku Centru da sukladno ovlastima poduzmu mjere i radnje koje će osigurati da se odluka nadležnog općinskog suda o kontaktima s djetetom provede, te da je pisanim putem obavijeste o poduzetim mjerama i radnjama.

OPIS SLUČAJA (PRS- 03-01/08-08): Pritužitelj I. D. iz Z. podnio je pravobraniteljici pritužbu za neravnan tretman prema njemu od strane tijela koja su nadležna za donošenje odluke o

skrbi za mlt. dijete. Pritužitelj navodi da je 15. studenoga 2007. godine podnio zahtjev nadležnom sudu radi donošenja nove odluke s kojim će roditeljem dijete živjeti. Međutim, premda je nadležni sud morao donijeti odluku o skrbi bez odgode, a najkasnije u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva, isti sud nije donio odluku u zakonskom roku, a pritužitelj čak nije ni upoznat kad će se održati sljedeće ročište. Stoga pritužitelj smatra da se samo zbog činjenice da je on otac, tj. muškarac, dovodi u pitanje njegova sposobnost da brine o maloljetnom sinu u zajednici s izvanbračnom suprugom. Osim toga, u odnosu na rad nadležnog Centra, pritužitelj ističe pasivnost u postupanju, neopravdano odugovlačenje, stalno dovodenje u pitanje njegove sposobnosti za skrb o djetetu i nepoduzimanje mjera za zaštitu djeteta.

PODUZETE MJERE: Za donošenje odluke o roditeljskoj skrbi nadležan je sud, stoga je pravobraniteljica ispitala samo postupanje Centra za socijalnu skrb. Na temelju izvješća i dokumentacije nadležnog Centra zaključila je da pritužitelj nije diskriminiran u odnosu na svoju bivšu suprugu. Naime, Centar je dostavio nadležnom sudu izvješće i mišljenje, u kojemu predlažu da do okončanja vještačenja mlt. dijete nastavi živjeti s pritužiteljem. Predstavnica Centra je, na održanoj sudskoj raspravi, izrazila svoje mišljenje da bi za dijete nastala nenadoknativa šteta ukoliko ostane živjeti kod majke. Pored navedenog, Centar je poduzeo odgovarajuće obiteljsko-pravne mjere za zaštitu djeteta.

OPIS SLUČAJA (PRS-03-01/08-06): A. T. iz V. podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da je u više navrata obavještavala nadležni Centar za socijalnu skrb o tome da je njezina mlt. kćer stalno zlostavljana od strane njezinog bivšeg supruga s kojim dijete živi po odluci suda, ali da Centar nije ništa poduzeo.

PODUZETE MJERE: Nakon uvida u izvješće i dokumentaciju nadležnog Centra, pravobraniteljica je zaključila da djelatnici/e Centra nisu postupali/e u skladu s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, tj. da nakon dojave pritužiteljice o nasilju u obitelji nije žurno i bez odgode o tome obaviještena policija. Naime, iz raspoložive dokumentacije i izvješća proizlazi da je Centar nakon nekoliko telefonskih dojava od strane pritužiteljice o nasilju prema njezinoj mlt. kćeri izvršio terenske izvide i obavio razgovore s njezinim bivšim suprugom i djetetom, ali nije izvršio žurnu prijavu nasilja u obitelji policiji. Stoga je pravobraniteljica, sukladno svojim ovlastima, Centru dala **upozorenje i preporuku** o budućem postupanju u slučaju dojava o obiteljskom nasilju.

OPIS SLUČAJA (PRS 03-05/08-13): Pravobraniteljici se obratila I. P. s pritužbom vezanom uz upis novorođenčadi u matične knjige u Matičnom uredu S. Pritužiteljica navodi kako je na vrata Matičnog ureda S. stavljena obavijest da je za upis djeteta u matične knjige potrebno prisustvo oba roditelja, te da je potrebno priložiti vjenčani list što pritužiteljica smatra diskriminirajućim prema nevjenčanim i samohranim roditeljima.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pribavila izvješće nadležnog Ureda državne uprave vezano uz navode iz pritužbe. U izvješću se navodi kako je sasvim razumljivo da će onaj roditelj koji sam skrbi o djetetu (ako npr. jedan roditelj nije na životu, ili ne može izvršavati roditeljsko pravo, ili je nepoznat) pružiti potrebne podatke za upis činjenice rođenja nadležnom matičaru i odrediti osobno ime djeteta. Navodi se i da je za upis podataka u maticu rođenih koji se utvrđuju temeljem izjave roditelja (osobno ime, narodnost i dr.) potrebno prisustvo oba roditelja ili roditelja koji skrbi o djetetu. Ured državne uprave ističe i kako roditelji najčešće dolaze zajedno radi pružanja podataka za upis rođenja djeteta u maticu rođenih kako bi brže regulirali određena pitanja. Takva praksa ne znači da roditelj koji je iz bilo kojeg razloga spriječen naknadno ne može dati suglasnost na već date podatke drugog roditelja. Također, sasvim je jasno da će roditelj koji sam skrbi o djetetu biti taj koji će pružiti potrebne podatke za upis rođenja djeteta.

U izvješću Ureda državne uprave naglašava se i kako sve isprave koje su potrebne za upis djeteta u maticu rođenih nije moguće (za sve slučajeve) istaknuti na vratima.

ISHOD: Djelatnici/e ureda složili su se s primjedbom da je sporni natpis, na koji je ukazala i pritužiteljica, doista „*nespretno napisan*“, te su ga i uklonili s vrata Matičnog ureda S.

3. SEKSUALNE I RODNE MANJINE U 2008.

Zakonski okvir

U 2008. donesen je novi Zakon o ravnopravnosti spolova²¹, kojim je, između ostalog, **zabranjena i diskriminacija na temelju spolne orijentacije**²² (koja je bila zabranjena i odredbama u Zakonu o ravnopravnosti spolova iz 2003.²³ i odredbom Zakona o radu²⁴).

9. srpnja 2008. Hrvatski sabor je donio Zakon o suzbijanju diskriminacije²⁵ s danom stupanja na snagu 1. siječnja 2009. Ovim se zakonom uređuje zaštita od diskriminacije, između ostalog, i na osnovi rodnog identiteta, izražavanja te spolne orijentacije²⁶.

Europski parlament je, na temelju Konvencije Ujedinjenih naroda o ljudskim pravima i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 2006. donio Rezoluciju o homofobiji (RC-B6-0025/2006) koja od zemalja članica EU traži usvajanje zakonodavstva kojim se zabranjuje diskriminacija i **govor mržnje**²⁷ **prema manjinskim seksualnim skupinama**, a u članku 5. potiče države članice i Komisiju da pojačaju borbu protiv homofobije putem edukacije – kao što su **kampanje protiv homofobije** u školama, na sveučilištima i u medijima.

Kampanje u 2008.

Smatrajući da su medijske kampanje javnog zagovaranja usmjerene senzibilizaciji javnosti za problematiku seksualnih i rodni manjina važne i potrebne za daljnji demokratski razvoj društva, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u 2008. podržala neprofitnu kampanju Queer Zagreb festivala za zaštitu i promoviranje ljudskih prava seksualnih i rodni manjina.

²¹ NN 82/08

²² NN 82/08, čl. 6., st. 3.

²³ NN 116/03, čl. 6., st.2.

²⁴ NN 137/04, čl. 2., st. 1.

²⁵ NN 85/08

²⁶ NN 85/08, čl. 1., st. 1.

²⁷ Dana 26. siječnja 2008. godine Općinski kazneni sud u Zagrebu donio je prvu presudu za zločin iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije u trajanju od 14 mjeseci optuženom J. Š. zbog napada Molotovljevim koktelima na sudionike manifestacije Zagreb Pride 2007.

Pravobraniteljica je također podržala i 7. po redu Zagreb Pride koji je održan 26. lipnja 2008. Iako je povorka, uz jako policijsko osiguranje, protekla bez izgređa, nakon njezinog službenog završetka fizički su napadnuti aktivisti udruga Kontra i Iskorak, pred ulazom u prostorije njihove udruge, a na drugom mjestu u gradu još trojica mladića koji su prethodno bili sudionici povorke.

Pravobraniteljica je odmah, javnim priopćenjem, osudila nasilnički napad na aktiviste Kontre i Iskoraka te sudionike povorke.

Diljem svijeta Povorke ponosa održavaju se u svrhu senzibiliziranja javnosti za toleranciju prema različitosti, za nenasilje i za nediskriminaciju. Budući da mediji igraju značajnu ulogu u stvaranju tolerantnog i nenasilnog društvenog okruženja, pravobraniteljica smatra da je prije subotnje Zagreb Pride povorke javna televizija trebala prikazati spot snimljen za potrebe **kampanje za toleranciju prema homoseksualnim osobama.**

Osim održavanja Zagreb Pridea, postoji i potreba za provedbom šire, sustavne kampanje osvještavanja o toleranciji i nenasilju prema pripadnicima/cama seksualnih i rodni manjina u kojoj jednu od ključnih uloga imaju i mediji. Niti jedan slučaj nasilja nad bilo kime i po bilo kojoj osnovi ne smije se tretirati kao manje važan i ostati nekažnjen.

4. PODRUČJE OBRAZOVANJA

Pravobraniteljica redovito prati primjenu relevantnih međunarodnih dokumenata²⁸ i nacionalnih zakona i propisa vezanih uz zaštitu i provedbu načela ravnopravnosti spolova u području obrazovanja.

Zakon o ravnopravnosti spolova

Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08), u daljnjem tekstu ZORS, koji je stupio na snagu 15. srpnja 2008., u članku 14. donosi izmijenjene i dopunjene odredbe za područje obrazovanja u odnosu na ZORS iz 2003.

Stavak 1. propisuje koja su tijela obvezna sustavno provoditi mjere osiguravanja jednakog pristupa obrazovanju na svim razinama²⁹;

stavak 2. propisuje da su sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova integralni dio odgoja i obrazovanja od predškolske do visokoškolske razine te cjeloživotnog obrazovanja;

stavak 3. propisuje da će ti sadržaji promicati nediskriminacijska znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova i rodnih stereotipa na svim razinama obrazovanja i uvažavanje rodni aspekata u svim obrazovnim područjima;

a stavak 4. propisuje brigu o ujednačenoj zastupljenosti po spolu u učeničkoj i studentskoj populaciji i u upravljačkim strukturama svih odgojno-obrazovnih ustanova.

Prema stavku 5. „*sve obrazovne ustanove, kao i sve druge, moraju u sadržajima svjedodžbi, certifikata, licencija i diploma koristiti jezične standarde sukladno ovome Zakonu, navodeći strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja u ženskom, odnosno muškom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta*“ što je u skladu s mjerom 3.1.6. Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.³⁰

²⁸ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW (u daljnjem tekstu: Konvencija), koja je pravno obvezujući međunarodni dokument za sve zemlje potpisnice, među kojima je i Republika Hrvatska od 1991., člankom 10., koji se odnosi na obrazovanje, obvezuje države stranke na poduzimanje svih odgovarajućih mjera kako bi se uklonila diskriminacija žena u obrazovanju.

²⁹ „Državno tijelo nadležno za obrazovanje, agencije vezane za odgoj i obrazovanje te ustanove kojima je obrazovanje primarna djelatnost“ (ZORS, čl. 14. st. 1.)

³⁰ 3.1.6. Sukladno načelima ravnopravnosti spolova, uvest će se jezični standardi za sadržaje svjedodžbi, certifikata, licencija i diploma navođenjem strukovne kvalifikacije, zvanja i zanimanja u muškom, odnosno ženskom rodu, ovisno o spolu primatelja/primateljice dokumenta.

Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006.-2010.

Pravobraniteljica prati i provedbu Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006. do 2010. (NN 114/06.)³¹ (u daljnjem tekstu Nacionalna politika).

Nacionalna politika u poglavlju V., *Strateški okvir za provedbu politike ravnopravnosti spolova i akcijski plan djelovanja*, uključuje *Rodno osjetljivo obrazovanje*³². Rok provedbe u 2008., kojima su nositelji Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (u daljnjem tekstu MZOŠ) i Agencija za strukovno obrazovanje, imaju mjere:

3.2.1. Uskladit će se strukovno obrazovanje s rezultatima analize potreba na tržištu rada te sustavno poticati uravnoteženu zastupljenost obaju spolova pri upisima u srednje škole.

3.2.2. Izradit će se poseban, rodno osjetljiv program profesionalnog usmjeravanja učenika i učenica.

3.3.1. Ustrojit će se baza podataka o postojećim kolegijima ženskih studija i studija roda na visokim učilištima.

Stoga je pravobraniteljica uputila upite nositeljima o provedbi ovih mjera. Nositelji mjera dostavili su sljedeće odgovore:

Vežano za mjeru 3.2.1. MZOŠ je dostavilo odgovor da „srednjoškolski programi obrazovanja i sadržaji tih programa ne sadrže diskriminacijske elemente, a da pri izboru programa obrazovanja oba spola imaju jednaka prava bez ograničenja. U razvoju strukovnoga obrazovanja posebna se pozornost poklanja razvoju suradnje sa socijalnim partnerima i svim ostalim partnerima (HGK, HOK, HZZ, DZS, ministarstva, visoka učilišta, strukovna društva i komore, mala, srednja i velika poduzeća, jedinice lokalne i područne (regionalne)

Nositelji: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Vijeće za normu hrvatskog standardnog jezika, Ured za ravnopravnost spolova. Rok provedbe: 2008.–2009. Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010., poglavlje 3. Rodno osjetljivo obrazovanje.

³¹ Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje od 2006. do 2010. (NN 114/06.) navodi da je „nacionalni prioritet u području obrazovanja detektiran u potrebi uvođenja rodno osjetljivog obrazovanja u nastavne planove i programe, uz otklanjanje spolnih stereotipa i edukaciju odgajatelja/odgajateljica i nastavnog osoblja o ravnopravnosti spolova“ te da u tu svrhu treba „ubrzati uvođenje konkretnih mjera radi postizanja navedenih ciljeva“ (str. 27).

³² točka 3.

samouprave) kako bi se razvijalo u skladu s potrebama na tržištu rada. Sustavnim profesionalnim informiranjem učenica i učenika te suradnjom s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje nastoje se zadovoljiti potrebe tržišta rada, a učenici i učenice se upisuju u srednjoškolske programe sukladno svojim interesima i sposobnostima.“

Iz dostavljenog odgovora proizlazi da **mjera 3.2.1. nije provedena u cijelosti**, budući da se ne navodi da je provedena analiza potreba na tržištu rada niti da se **sustavno potiče** uravnotežena zastupljenost obaju spolova pri upisima u srednje škole, a upravo je sustavno poticanje ono na kojem treba aktivnije poraditi, budući da prema podacima o učenicima/ama koji/e su završili/e srednju školu u šk. god. 2005./2006. Državnog zavoda za statistiku u publikaciji „Žene i muškarci u Hrvatskoj u 2008.“, veći postotak djevojaka upisuje, odnosno završava umjetničke škole (71,7%) i gimnazije (62,7%), dok veći broj dječaka upisuje i završava industrijske i obrtničke škole (62,5%), što se kasnije reflektira i na tržištu rada odnosno na „feminizaciji“ odnosno „maskulinizaciji“ pojedinih zanimanja.

Stoga, u svrhu potvrđivanja provedbe mjere 3.2.1., pravobraniteljica smatra da bi resorno ministarstvo, kao nositelj te mjere, trebalo provesti analizu potreba na tržištu rada i uskladiti strukovno obrazovanje prema njezinim rezultatima, jer to navedena mjera zahtijeva.

Mjera 3.2.2. nije provedena u 2008. Prema odgovoru koji je dostavila Agencija za strukovno obrazovanje, rodno osjetljiv program profesionalnog usmjeravanja učenika i učenica, u svrhu postizanja spolne ravnoteže u odabiru područja obrazovanja u srednjim školama i visokoškolskim ustanovama, izradit će se tijekom 2009. godine u dogovoru s predstavnicima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u čijoj je nadležnosti profesionalno usmjeravanje učenika i učenica.

Mjera 3.3.1. nije provedena. Prema podacima MZOŠ-a, baza podataka o postojećim kolegijima ženskih studija i studija roda na visokim učilištima još nije uspostavljena. Moći će se ustrojiti nakon ustrojavanja studijskog programa ženskih studija i studija roda na visokim učilištima, sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03)³³.

Osim toga, vezano za ženske i rodne studije, Nacionalna politika u poglavlju 3., *Rodno osjetljivo obrazovanje*, predviđa mjere:

³³ Članak 18., 51. i 78. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju

3.3.2. *uvođenje posebnih programa sa žensko-studijskim sadržajima u preddiplomske, diplomske, stručne studije i poslijediplomske studije* - Rok provedbe: 2008.-2009.

3.3.3. *institucionaliziranje ženskih studija na preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj razini prema Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* – Rok provedbe: 2008.-2009.

I na europskoj i na svjetskoj razini rodni/ženski studiji se smatraju strateški važnim u preobrazbi kako visokog obrazovanja, tako i društva u cjelini. Afirmacija ženskih/rodnih studija naglašena je i u Svjetskoj deklaraciji o visokom obrazovanju za 21. stoljeće³⁴, koja u članku 4. stavku c) ističe da: *Rodne studije (ženske studije) treba promovirati kao polje znanja koje ima stratešku ulogu u transformaciji visokog obrazovanja i društva.*

Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje usvojilo je 10. rujna 2008. Preporuku o uvođenju kolegija ženskih studija na preddiplomske, diplomske i poslijediplomske studije³⁵. Međutim, **Nacionalno vijeće za znanost**, koje donosi odluku o utvrđivanju polja³⁶, prethodno nije prihvatilo prijedlog Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu³⁷ da se u Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama, koji je donesen 20. lipnja 2008.³⁸, u interdisciplinarna područja znanosti uvrste rodni studiji kako bi se otvorila mogućnost za osnivanje odsjeka za rodne/ženske studije, za ovjere znanstvenih stupnjeva i za priznavanje diploma stečenih na srodnim visokoškolskim institucijama u svijetu.

Budući da, prema Nacionalnoj politici, rok provedbe mjera 3.3.2. i 3.3.3. ističe krajem 2009. godine, pravobraniteljica se nada da će Nacionalno vijeće za znanost u tom razdoblju donijeti nadopunu Pravilnika o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama kako bi se on uskladio s Preporukom o uvođenju kolegija ženskih studija na preddiplomske, diplomske i poslijediplomske studije Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje i kako bi se u potpunosti ostvario cilj Nacionalne politike o institucionaliziranju ženskih studija.

³⁴ donesena na Svjetskoj konferenciji o visokom obrazovanju 1998.

³⁵ 56. sjednica Nacionalnog vijeća za visoko obrazovanje, 10. rujna 2008.

³⁶ Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 78/08), čl. 6. Interdisciplinarna područja znanosti

³⁷ Prijedlog dopune područja: Interdisciplinarno područje znanosti poljem: Rodni studiji, od 27. lipnja 2007.

³⁸ Pravilnikom o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama (NN 78/08) utvrđuju se znanstvena područja, te znanstvena polja i znanstvene grane unutar znanstvenih područja s pripadajućim klasifikacijskim oznakama, umjetničko područje, te polja i grane unutar umjetničkog područja za sve vrste umjetnosti s pripadajućim klasifikacijskim oznakama, interdisciplinarna područja znanosti i umjetnosti, te pripadajuća polja.

Nadalje, **Nacionalna politika u poglavlju 6., Žene i zdravlje**, donosi mjeru:

6.4.3.: U osnovnim i srednjim školama proširit će se sadržaji zdravstvenog odgoja i obrazovanja temama o spolnosti, s naglaskom na zaštiti od svih spolno prenosivih bolesti, s rokom provedbe 2007.-2008. Nositelj je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

U dostavljenom odgovoru MZOŠ-a navodi se da je MZOŠ u 2007. objavilo Javni natječaj za odabir osnovnih i srednjih škola za provođenje eksperimentalnih programa zdravstvenog odgoja i obrazovanja, koji je uključivao i teme o spolnosti, te da se na natječaj prijavila ukupno 21 škola, od toga 10 osnovnih i 11 srednjih škola. Odabrani eksperimentalni programi zdravstvenog odgoja i obrazovanja Foruma za slobodu odgoja i Udruge GROZD (Glas roditelja za djecu), provodili su se **tijekom drugog polugodišta šk. god. 2007./2008.** uz obveznu suglasnost roditelja onih učenika i učenica koji su sudjelovali u provedbi programa. U eksperimentalnom programu sudjelovalo je 2009 učenika i učenica, od kojih 1123 iz osnovnih, a 886 iz srednjih škola.

Praćenje provedbe eksperimentalnih programa i vanjsko vrjednovanje rezultata proveo je **Nacionalni centar za vanjsko vrjednovanje obrazovanja** u suradnji s Institutom društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Školom narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ i Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo. Stručno usavršavanje izvoditelja/ica programa obavila je Agencija za odgoj i obrazovanje u suradnji s udrugama koje su predložile programe.

Rezultati vanjskoga vrjednovanja eksperimentalnih programa zdravstvenoga odgoja i obrazovanja u hrvatskim osnovnim i srednjim školama predstavljeni su 18. prosinca 2008. u Institutu društvenih znanosti „Ivo Pilar“. Prema navodima voditeljice skupine za evaluaciju eksperimentalnih programa, gđe Jasminke Buljan Culej, rezultati istraživanja u kontrolnim i eksperimentalnim školama pokazali su da ne postoji mjerljiva razlika u znanju između učenika/ca koji su pohađali i onih koji nisu pohađali program te je stoga zaključeno da se odustaje od njegove daljnje provedbe u školama.³⁹

Budući da je zaključak Nacionalnog centra za vanjsko vrjednovanje da *ne postoji mjerljiva razlika u znanju između učenika i učenica koji/e su pohađali/e eksperimentalne programe*

³⁹ Slobodna Dalmacija, 18. prosinca 2008. „Država odustala od seksualnog odgoja“

zdravstvenog odgoja i obrazovanja u hrvatskim osnovnim i srednjim školama i onih koji nisu, može se donijeti zaključak o uspješnosti, odnosno neuspješnosti tih programa.

Međutim, o tome kakva je uopće razina znanja učenika i učenica o temama i sadržajima koji su bili predviđeni za obradu tijekom eksperimentalne provedbe programa, je li zadovoljavajuća, te ukoliko nije što bi trebalo učiniti da bude, kako u školama gdje se provodio eksperimentalni program zdravstvenog odgoja i obrazovanja tako i u školama koje su služile kao kontrolne škole, ne znamo ništa.

Prema informacijama koje je pravobraniteljici dostavilo MZOŠ, program zdravstvenog odgoja i obrazovanja, koji, između ostaloga, obuhvaća i teme o spolnosti, ostvaruje se interdisciplinarno kroz sve predmete koji sadrže programske teme bliske temama zdravstvenog odgoja i obrazovanja, kroz izvannastavne aktivnosti u vidu projekata, kroz izvanškolske aktivnosti, odnosno sustavno kroz cjelokupni školski plan i program. MZOŠ, osim toga, sufinancira i projekte i programe udruga koje se bave zaštitom spolno prenosivih bolesti i općenito zaštitom zdravlja.

Prema svemu navedenom, mjera 6.3.4. Nacionalne politike je bila provedena, međutim, budući da se nije pokazala učinkovitom, njezina je provedba ukinuta, a *zdravstveni odgoj i obrazovanje s temama o spolnosti, i naglaskom na zaštiti od svih spolno prenosivih bolesti*, provodi se u sklopu drugih predmeta, projekata i projekata i programa udruga financiranih od strane MZOŠ-a.

4.1. VISOKO OBRAZOVANJE

U organizaciji Instituta za razvoj obrazovanja održan je seminar „**Pravo na obrazovanje: povećanje jednakog pristupa visokom obrazovanju u Hrvatskoj**“. Budući da je povećanje broja visokoobrazovanih jedno od važnijih opredjeljenja Republike Hrvatske⁴⁰, glavni cilj seminara bio je ukazati na trenutne nejednakosti u pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj te definirati mehanizme i *policy* preporuke. Na seminaru je sudjelovalo 76 sudionika/ca iz državnih institucija, uključujući i predstavnike pravobranitelja/ica, visokih učilišta, studentskih udruga, instituta, organizacija civilnog društva i medija.

⁴⁰ Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja, 2005.-2010., MZOŠ, 2005.

Povećanje pristupa visokom obrazovanju mora uključiti ne samo veći broj upisnih mjesta na institucijama visokog obrazovanja, već i promišljanje o strukturi studenata/studentica kojima će se otvoriti pristup visokom obrazovanju. Osim identificiranja dijelova populacije koji se tradicionalno manje uključuju u visoko obrazovanje (npr. osobe s invaliditetom, Romi/Romkinje, studenti/ce slabijeg imovinskog stanja i sl.), potrebno je istražiti i uzroke njihovog manjeg uključivanja. Stoga su izrađene „*Policy* preporuke za povećanje jednakog pristupa visokom obrazovanju“ koje će biti upućene hrvatskim visokim učilištima, studentskim zborovima, institucijama Vlade RH, i ostalim dionicima u visokom obrazovanju.

Jedna od društvenih grupa smanjenog pristupa obrazovanju su Romi i Romkinje. Na primjer, podaci Državnog zavoda za statistiku objavljeni u publikaciji „Ravnopravni pristup Roma kvalitetnom odgoju i obrazovanju“⁴¹ ukazuju na nejednakost spolova na svim razinama obrazovanja, a ona je tim veća što je viša razina: od 308 Roma sa svjedodžbama srednje škole, samo je 76 žena (24,68%), od kojih je 80,26% završilo srednju strukovnu školu; samo 14 Roma ima velučilišnu ili sveučilišnu diplomu, a od toga samo su dvije Romkinje s diplomom fakultetske razine. Istovremeno dvostruko više Romkinja nego Roma nema niti osnovnu školu (1132:563). Među razlozima takve situacije spominje se napuštanje škole na prijelazu s razredne na predmetnu nastavu, siromaštvo većine Roma koje uvjetuje rad od rane dobi te ranu udaju djevojčica Romkinja koje zbog toga napuštaju školu.⁴²

Međutim, treba istaknuti da i tu dolazi do pozitivnih pomaka. Posljednje dvije godine broj romske djece u osnovnoj školi je znatno porastao i sada broji 3010 učenika/ca u osnovnim školama; broj stipendiranih srednjoškolaca Roma udvostručio se s 55 u 2006. na 101 u 2007., kao i broj stipendiranih studenata/studentica s 5 u 2006. na 11 studenata/studentica u 2007.⁴³

⁴¹ Izdavač: Institut Otvoreno društvo, Zagreb, 2008.

⁴² „Ravnopravni pristup Roma kvalitetnom odgoju i obrazovanju“, str. 93. IOD, Zagreb, 2008.

⁴³ mr. spec. Jagoda Novak, 19. prosinca 2008., „Romi i Romkinje u visokom obrazovanju“, www.iro.hr

4.1.1. ANALIZA DRŽAVNIH STIPENDIJA REDOVITIM STUDENTIMA/CAMA SVEUČILIŠNIH I STRUČNIH STUDIJA 2008. PREMA SPOLU

Između 1991. i 2004. godine, postupno se reducirala praksa besplatnog visokog obrazovanja te u 2008. oko 56,7% studenata i studentica plaća neku vrstu školarine.⁴⁴ U 2008., od ukupne studentske populacije koja iznosi 130.000 studenata i studentica, državnu stipendiju primilo je njih 2519, što iznosi 2%.

Na temelju Odluke o dodjeljivanju državnih stipendija redovitim studentima/cama sveučilišnih i stručnih studija za 2008.⁴⁵, a sukladno prijedlozima sveučilišta, veleučilišta i visokih škola prema zaprimljenim prijavama studenata i studentica, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa odobrilo je ukupno 2584 državnih stipendija i naknada dijela troškova školarine studentima/cama poslijediplomskih studija s invaliditetom za 2008.

Na internetskim stranicama MZOŠ-a – www.mzos.hr – 21. ožujka 2008. objavljeni su rezultati raspodjele stipendija prema kriterijima i odlukama sveučilišta, veleučilišta i visokih škola. Za svako sveučilište, veleučilište i visoku školu zasebno su iskazane tablice iz kojih se moglo iščitati ime studenta/ice, ime oca studenta/ice, datum rođenja, godina upisa/studija, upisni rok, razredbeni prosjek 1, prosjek 2 i bodovi.

Tablice nisu uključivale kategoriju spola pa, osim prebrojavanjem ženskih i muških imena, nije bilo moguće po spolu odrediti broj i postotak studenata/ica dobitnika/ca državnih stipendija niti njihov omjer ovisno o području znanosti kojem pojedini fakultet i/ili fakulteti pripadaju.

Budući da je u nadležnosti pravobraniteljice za ravnopravnost spolova praćenje i provedba Zakona o ravnopravnosti spolova (u daljnjem tekstu: ZORS) vezano za način prikupljanja, evidentiranja i obradu statističkih podataka i informacija (čl. 17. ZORS-a) i na području obrazovanja (čl. 14 ZORS-a), pravobraniteljica je od MZOŠ-a zatražila dostavu rezultata natječaja za dodjelu državnih stipendija po spolu za svaku od kategorija natječaja i posebno za svaki prijavljeni fakultet, akademiju i sveučilište, što je MZOŠ i dostavio.

⁴⁴ Z.Babić, T. Matković, V.Šošić, „Strukturne promjene visokog obrazovanja i ishodi na tržištu rada“, str. 48; 59

⁴⁵ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa donijelo 17. ožujka 2008.

Na temelju dostavljenih podataka, Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova izračunao je sljedeće postotke:

Tablica 1: Dobitnici/e stipendija po spolu:

Studentice	1669	65%
Studenti	915	35%
Ukupno	2584	100%

Ukupan broj studentica koje su prema zbroju svih 9 kategorija dobile državne stipendije gotovo je dva puta veći od broja studenata.

Tablica 2: Državne stipendije po spolu prema kriterijima dodjeljivanja stipendija:

KRITERIJ	Studentice	%	Studenti	%	Ukupno
A - osobito nadareni/e redoviti/e studenti/ce sveučilišnih i stručnih studija	914	64%	508	36%	1.422
B - redoviti/e studenti/ce deficitarnih studija i struka	128	55%	106	45%	234
C - redoviti/e studenti/ce sveučilišnih i stručnih studija koji/e su se obvezali/e da će se nakon završetka studija zaposliti na područjima od posebne državne skrbi ili na otocima	89	65%	47	35%	136
D1 - redoviti/e studenti/ce - djeca osoba poginulih, umrlih i nestalih ⁴⁶	9	69%	4	31%	13
E - redoviti/e studenti/ce slabijeg imovinskog stanja	454	72%	179	28%	633
F - redoviti/e studenti/ce s prebivalištem u Gradu Vukovaru, koji/e su se obvezali da će nakon završetka studija raditi na području Grada Vukovara, najmanje dvostruko više vremena od vremena za koje su primali stipendiju	48	51%	47	49%	95
G - redoviti/e studenti/ce koji su do punoljetnosti bili smješteni u domove socijalne skrbi ili u udomiteljske obitelji	5	62%	3	38%	8
I - redoviti/e studenti/ce s invaliditetom	20	53%	18	47%	38
P - studenti/ce poslijediplomskih studija s invaliditetom - naknade za pokriće dijela troškova školarine poslijediplomskog studija	2	40%	3	60%	5
Ukupno	1.669		915		2.584

⁴⁶ Djeca osoba poginulih, umrlih i nestalih pod okolnostima iz članaka 6., 7. i 8. Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata te djeci mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata čije je oštećenje organizma nastalo pod okolnostima iz članaka 6., 7. i 8. istog zakona i mirnodopskim vojnim i civilnim invalidima rata, čije je oštećenje organizma nastalo pod okolnostima iz čl. 6., 7. i 8. istog zakona.

Najveći broj stipendija dodijeljen je prema kriteriju A (osobito nadareni/e redoviti/e studenti/ce sveučilišnih i stručnih studija) i E (redoviti/e studenti/ce slabijeg imovinskog stanja) u kojima je i najveća razlika u postotku dobivenih državnih stipendija između studentica i studenata.

Podaci koje je MZOŠ dostavilo po spolu navedeni su zasebno za svako visoko učilište koje je sudjelovalo na natječaju. Budući da su izračuni pokazali da su studentice u većem postotku od studenata dobile stipendije, pravobraniteljicu je zanimalo u kojem postotku su studentice, dobitnice stipendija, zastupljene u odnosu na područja znanosti kojima pripadaju visoka učilišta. Stoga je grupirala sva visoka učilišta prema područjima znanosti i izračunala postotke po spolu za svako područje. Postoci su izračunati za ukupno 2219 dodijeljenih stipendija.⁴⁷

Područja znanosti za koja su izrađeni postoci dobivenih državnih stipendija po spolu su: područje tehničkih znanosti, područje prirodnih znanosti, područje biomedicinskih znanosti, područje biotehničkih znanosti, područje društvenih znanosti i područje humanističkih znanosti.

Tablica 3: Prikaz dobitnika/ca stipendija visokih učilišta prema područjima znanosti

Visoka učilišta po područjima znanosti	Dobitnici državnih stipendija M	%	Dobitnice državnih stipendija Ž	%	Ukupno	% u ukupnom broju stipendija
Društvene znanosti	193	29%	482	71%	675	30%
Tehničke znanosti	358	62%	221	38%	579	26%
Humanističke znanosti	100	20%	396	80%	496	22%
Biomedicinske znanosti	49	24%	152	76%	201	9%
Prirodne znanosti	50	33%	101	67%	151	7%
Biotehničke znanosti	41	35%	76	65%	117	5%
Ukupno	791	36%	1428	64%	2219	100%

⁴⁷ Nije bilo moguće odrediti područje znanosti za veleučilišta pojedinih gradova za koje se navode ukupni podaci, a ne podaci prema područjima upisa (npr. Sveučilište u Puli, Sveučilište u Osijeku i sl.)

Prema analizi podataka dodijeljenih stipendija prema područjima znanosti, vidljivo je da je područje tehničkih znanosti ono na kojem su žene zastupljene s dvostruko manjim postotkom od muškaraca, dok je velika podzastupljenost muškaraca na području humanističkih znanosti, društvenih znanosti i biomedicinske znanosti.⁴⁸

Važno je, međutim, istaknuti da unutar područja tehničkih znanosti također postoje razlike te da broj dodijeljenih državnih stipendija studenticama fakulteta s područja tehničkih znanosti nije manji u odnosu na studente jednako na svim fakultetima tog područja. Na primjer, na arhitektonskim fakultetima državnu stipendiju dobilo je 15 studentica i 4 studenta, na tekstilno-tehnološkom 34 studentice i 4 studenta. Međutim, zato je četiri puta veći broj studenata dobio stipendije na fakultetima elektrotehnike i računarstva te strojarstva i brodogradnje - 156 studenata i 42 studentice.

Općenito gledano, prema podacima Državnog zavoda za statistiku u publikaciji „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008.“, žene u većem postotku upisuju i završavaju fakultete.⁴⁹ Međutim, ako pogledamo fakultete u humanističkim znanostima, na ukupno šest Učiteljskih fakulteta u RH državnu stipendiju dobilo je 84 studentica i 1 student, što je rezultat koji odgovara i podacima Državnog zavoda za statistiku gdje je od ukupnog broja diplomiranih na području obrazovanja odgajatelj/ica i učitelj/ica – 94,4% žena, na području znanosti u obrazovanju 85,2% žena, a ukupno u humanističkim znanostima 78,6 % žena.⁵⁰

Ovakvi su rezultati sukladni rezultatima prethodnih analiza Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova na području jednakih mogućnosti u obrazovanju⁵¹ koje su pokazale da studentice manje upisuju fakultete tehničkih znanosti, te da je manje žena voditeljica znanstvenih projekata na tom području. Činjenica je i da muškarci manje upisuju fakultete s područja društvenih i humanističkih znanosti, a da ih na pojedinim fakultetima gotovo i nema. Nije uočen značajan pomak u 2008. u odnosu na prethodno razdoblje.

⁴⁸ **Tehničke znanosti:** Arhitektonski fakultet, Fakultet elektronike i računarstva, Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Fakultet prometnih znanosti, Fakultet strojarstva i brodogradnje; Geodetski fakultet, Geotehnički fakultet, Građevinski fakultet, Rudarsko-geološko-naftni fakultet, Tekstilno-tehnološki fakultet; **Prirodne znanosti:** Prirodoslovno-matematički fakultet; **Biomedicinske znanosti:** Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Medicinski fakultet, Stomatološki fakultet, Veterinarski fakultet, **Biotehničke znanosti:** Agronomski fakultet, Prehrambeno-biotehnoški fakultet, Šumarski fakultet; **Društvene znanosti:** Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Ekonomski fakultet, Fakultet organizacije i informatike, Kineziološki fakultet, Pravni fakultet; **Humanističke znanosti:** Filozofski fakultet, Hrvatski studiji, Katolički bogoslovni fakultet, Umjetničke akademije, Akademija dramske umjetnosti, Akademija likovnih umjetnosti, Muzička akademija, Učiteljski fakultet

⁴⁹ 2006./2007. upisano 54,1% žena i 45,9% muškaraca, a 2006. diplomiralo 59,3% žena i 40,7 % muškaraca.

⁵⁰ Državni zavod za statistiku - Publikacija *Žene i muškarci u 2008.* - str. 31. - podaci za 2006.

⁵¹ Izvješće o radu za 2006. i izvješće o radu za 2007. Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova

Vezano za gore navedene razlike upisa fakulteta prema područjima znanosti, treba spomenuti da Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06) u strateškom okviru za provedbu politike na području rodno osjetljivog obrazovanja navodi i mjeru 3.2.3. *poticanje uključivanja zainteresiranih učenica u izborne programe informatike/računarstva, odnosno biologije, fizike, kemije i/ili matematike, kao i učenika zainteresiranih za tradicionalno „ženska područja“, primjerice materinski i strane jezike, likovnu i glazbenu kulturu/umjetnost* koja za rok provedbe ima 2008.-2010. godinu. Ne bude li se ova mjera provodila sustavno i učinkovito, pravobraniteljica smatra da će gore navedeni prikaz stanja ostati isti te da neće doći do pomaka u svrhu kojeg je i bila predviđena mjera 3.2.3.

Pravobraniteljica će i dalje pratiti njezinu provedbu i stoga ponovno ističe da je edukacija temeljena na uklanjanju stereotipa prema kojima su obrazovna područja spolno označena kao „muška“ ili kao „ženska“, ključna i za uravnoteženiju zastupljenost spolova na tržištu rada.

4.2. PRIKAZ NEKIH SLUČAJEVA PRITUŽBI NA DISKRIMINACIJU NA TEMELJU SPOLA U PODRUČJU OBRAZOVANJA

4.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS - 05-01/08-16): Dana 4. rujna 2008. u dnevnom tisku je objavljen članak pod naslovom "*Odvojili dječake od djevojčica na nastavi*", o dvije osnovne škole u Z. u kojima djevojčice i dječaci od 5. do 8. razreda odvojeno slušaju predmete poput zemljopisa, biologije, matematike i tjelesnog odgoja. U izjavi za jedan internetski portal ravnatelj jedne od škola naveo je da "polovica zagrebačkih škola radi na isti način".

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zatražila od spomenutih osnovnih škola, kao i od nadležnog ministarstva, očitovanje i dostavu propisa na temelju kojih se provodi takva odvojena nastava, kao i popis svih škola u kojima se provodi takva nastavna praksa.

Zaprimila je odgovor i MZOŠ-a i jednog od ravnatelja, koji je kao razlog djelomično odvojene nastave naveo „*kadrovska i prostorna ograničenja*“, te istaknuo da je odvojena nastava uvedena na temelju Obavijesti o radu u školskoj godini 2006./2007. koju je svim školama dostavilo MZOŠ. U navedenoj obavijesti stoji da je „*za što učinkovitije izvođenje nastave tjelesne i zdravstvene kulture poželjna podjela učenika po spolu iz dvaju razrednih odjela, s tim da se podjela ne može provoditi u neparnom razrednom odjelu i ako je nerazmjeran broj učenica i učenika*“. U obrazloženju ove upute, koju je MZOŠ potvrdilo, ističe se da je „*navedeno obrazloženje odaslano kako ne bi dolazilo do teškoća, tj. nastava*

tjelesne i zdravstvene kulture ne može se ostvarivati samo prvi ili zadnji sat te se učenici dvaju razreda spajaju na nastavi tjelesne i zdravstvene kulture i nastavnog predmeta koji ima isti tjedni broj sati". Uprava za inspekcijske poslove MZOŠ-a izvršila je nadzor u obje osnovne škole i „*utvrdila da nema nepravilnosti koje su suprotne zakonu ili drugom propisu*". U prilogu očitovanja MZOŠ je pravobraniteljici dostavilo izvadak iz Nastavnog plana i programa za osnovnu školu⁵² kao i dopis Uprave za školstvo MZOŠ-a s nekim uvjetima koje treba poštovati u ustrojstvu nastave tjelesne i zdravstvene kulture⁵³, a u kojima se također navodi da se nastava treba organizirati odvojeno za dječake i djevojčice već od petog razreda te da je jedan od način provedbe bez povećanog broja sati i „*spajanje dvaju usporednih razrednih odjela te istodobnim izvođenjem nastave tjelesne i zdravstvene kulture i nekog drugog predmeta s istim tjednim brojem nastavnih sati*".

ISHOD: Pravobraniteljica je zaključila da iako je u ovom slučaju došlo do odvajanja djevojčica i dječaka po spolu, to odvajanje ne predstavlja diskriminaciju po spolu kako je ona definirana člankom 7. ZORS-a. Međutim, pravobraniteljica smatra da organizacijski razlozi, u ovom slučaju nedostatak prostora, nemogućnost zapošljavanja više nastavnika i sl., te preporuke koje se odnose na odvojenu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, ne smiju biti osnova za odvajanje učenika i učenica i na nastavi predmeta poput zemljopisa, matematike i biologije. Naime, iako svako odvajanje po spolu nije automatski i diskriminacija po spolu (npr. ženski i muški zatvori, ženski i muški higijenski čvorovi i sl.), to ne znači da i u školama možemo početi opravdavati odvajanje po spolu organizacijskim problemima.

4.2.2. OPIS SLUČAJA (PRS 02-04/08-01): Anonimna pritužiteljica podnijela je pravobraniteljici pritužbu u kojoj navodi da jedan fakultet u Z. upisuje dvostruko više studenata nego studentica. Pravobraniteljici je dostavljena i kopija informativne brošure o nastavi tog sveučilišnog studija u kojoj stoji da se planom upisa na taj studij upisuje „*ukupno 255 studenata i to 165 studenata, 85 studentica i 5 studenata i studentica - stranih državljana*“.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je pregledom internetskih stranica fakulteta potvrdila navode iz pritužbe te pronašla i informaciju o razlikama u iznosima umanjene školarine koju plaćaju studenti i one koju plaćaju studentice. Stoga je od fakulteta zatražila

⁵² U poglavlju „Tjelesna i zdravstvena kultura“ navodi se da „temeljna postavka ovog programa uzima u obzir biološke i popratne psihosociološke različitosti između učenika i učenica. Zbog toga predmetna nastava tjelesne i zdravstvene kulture sa stajališta znanstvenih i stručnih spoznaja, mora biti organizirana posebno za učenike i učenice“.

⁵³ Dopis svim osnovnim školama Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Uprave za školstvo (klasa: 602-01/96-01/128) od 1. ožujka 1996.

očitovanje. Fakultet je dostavio objašnjenje u kojem stoji da se već godinama na predmetni studij prijavljuje daleko manji broj studentica nego studenata (npr. 2007./2008. u ukupnom broju prijavljenih bilo je 25% studentica i 75% studenata), pa je odnos između upisne kvote studenata i studentica proizašao iz interesa koji svaki spol pokazuje za upis ovog studija. Upisanih studentica, međutim, u ukupnom broju bilo je 32%, a studenata 68%. U svom objašnjenju fakultet je naveo i da je do sada imao „*problema u popunjavanju upisne kvote studentica, pa za žensku populaciju provodimo razredbeni postupak i u drugom upisnom roku, i upisujemo sve djevojke koje pređu razredbeni prag, što nije slučaj i za muškarce*“.

Što se tiče razlike u visini primjene stope linearnog porasta školarine za studentice i studente, ona nastaje kao posljedica prihvaćenog modela za određivanje visine participacija na Sveučilištu u Z. i razlike u upisnim kvotama između studentica i studenata. Iako se razlika vidi u apsolutnom iznosu stope, u relativnim odnosima iznosi su izjednačeni – npr. 30% najbolje plasiranih i studenata i studentica je oslobođeno participacije, no kako je upisna kvota za muškarce veća (165), nego za žene (85), tako je i apsolutni broj upisanih studenata koji su oslobođeni participacije veći (50) u odnosu na upisani broj studentica oslobođenih participacije (25). Postoji prihvaćenog modela participacije za studente i studentice uključuju: oslobođenje od participacije (30%), participacije s linearnim porastom (55%) i maksimalne participacije (15%), koje su jednake za oba spola. Fakultet planira i reviziju planova i programa studija kako bi se izjednačili za oba spola i kako bi se stvorila pretpostavka za jedinstvenu upisnu listu.

ISHOD: Na temelju objašnjenja koje je dostavio predmetni fakultet, pravobraniteljica je zaključila da se u ovom slučaju ne radi o diskriminaciji po spolu, već o primjeni čl. 9. st.2. i 14. st. 4. ZORS-a.⁵⁴

4.3. OBRAZOVANJE - OSTALO

Dana 15. srpnja 2008. Hrvatski sabor donio je i **Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08)** koji kao novinu donosi polaganje državne mature.

⁵⁴ Čl. 9. st. 2. ZORS-a: „Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca i ne smatraju se diskriminacijom“ ; Čl. 14. st. 4. ZORS-a: „Na svim razinama odgoja i obrazovanja primjereno će se brinuti o ujednačenoj zastupljenosti po spolu u učeničkoj i studentskoj populaciji, a sve odgojno-obrazovne ustanove će posebnu pozornost posvetiti ujednačenoj zastupljenosti obaju spolova u upravljačkim strukturama.“

U Gradu Zagrebu i tri hrvatske županije - Vukovarsko-srijemskoj, Ličko-senjskoj i Šibensko-kninskoj, u listopadu 2008. održan je **Tjedan cjeloživotnog učenja**, na kojem se nizom predavanja, tribina i radionica informiralo o obrazovnim mogućnostima i cjeloživotnom učenju i obrazovanju odraslih, te poticalo rasprave i suradnju s ustanovama za obrazovanje odraslih. U sklopu tjedna održani su i Sajmovi cjeloživotnog učenja na kojima su predstavljani primjeri dobre prakse i predstavljani projekti dionika, a građani su mogli saznati informacije o programima putem kojih mogu steći dodatno obrazovanje, prekvalifikaciju i/ili osposobljavanje za neko od zanimanja. Budući da u Republici Hrvatskoj zasad nema jedinstvenog prikaza stanja u obrazovanju odraslih koji bi obuhvatio podatke o ustanovama za obrazovanje odraslih, polaznicima, djelatnicima i programima, Agencija je započela razvoj baze podataka. Pravobraniteljica će pratiti razvoj baze podataka koja, sukladno čl. 17. ZORSA, mora sve podatke o polaznicima i djelatnicima voditi i iskazivati po spolu.

Republika Hrvatska dužna je u 2009. podnijeti 4. i 5. periodično izvješće o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena Odboru za uklanjanje diskriminacije žena (u daljnjem tekstu: Odbor), koji nadzire primjenu Konvencije u državama strankama. Važno je napomenuti da je Odbor u zaključcima na 2. i 3. periodično izvješće, koja je RH podnijela 2003., izrazio zabrinutost što „*djevojčice i žene u srednjim školama i na fakultetima nastavljaju s izborom područja obrazovanja na koja se tradicionalno gleda kao na 'ženska područja' te što su premalo zastupljene u znanosti*“⁵⁵ te pozvao Republiku Hrvatsku da „*dalje potiče unošenje raznolikosti u izbor obrazovanja dječaka i djevojčica, te u visokom obrazovanju, pa i putem privremenih posebnih mjera u skladu s člankom 4. i stavkom 1.*“⁵⁶ u svrhu privlačenja više žena u područje znanosti i tehnologije⁵⁷.

U Preporuci Vijeća Europe, Rec (2007)17 Odbora ministara državama članicama i Memorandumom s objašnjenima pod nazivom „**Standardi i mehanizmi ravnopravnosti spolova**“⁵⁸ u poglavlju 2., *Obrazovanje, znanosti i kultura* navodi se da „*vlade moraju*

⁵⁵ Točka 33 Zaključnih komentara Odbora za uklanjanje diskriminacije žena UN-a na 2. i 3. periodično izvješće RH o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

⁵⁶ Usvajanje od država stranaka privremenih posebnih mjera usmjerenih na ubrzanje *de facto* jednakosti između muškaraca i žena, ne smatra se diskriminacijom kako je definirana u ovoj Konvenciji, ali ne smije ni na koji način imati za posljedicu zadržavanje nejednakih ili posebnih mjerila; ove mjere prestaju se provoditi kada se ostvare ciljevi jednakosti u pogledu mogućnosti i tretmana. (Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, čl. 4. st. 1.)

⁵⁷ Točka 34 Zaključnih komentara Odbora za uklanjanje diskriminacije žena UN-a na 2. i 3. periodično izvješće RH o primjeni Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

⁵⁸ Izdavač: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, Biblioteka ONA, Zagreb 2008.

*osigurati jednak pristup obrazovanju djevojčicama i dječacima, ženama i muškarcima, i to na svim razinama obrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja, znanosti, istraživanja i kulture*⁵⁹.

Među elementima koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova iz ove perspektive, nalazi se i „**redovit nadzor obrazovnih kurikuluma, sadržaja predmeta, obrazovnih standarda, predavačkih resursa i sredstava za učenje; organizacija učionice i škole s namjerom da se ukinu rodni stereotipi na svim razinama obrazovnoga sustava**“⁶⁰ i „*provedba pozitivnih mjera/privremenih posebnih mjera kojima bi se djevojčicama i dječacima omogućio jednak pristup obrazovanju, stručnomu i profesionalnomu osposobljavanju u onim područjima u kojima je jedan spol tradicionalno zastupljeniji od drugoga; tako bi se osigurao jednak razvoj osobnih vještina (poput samopoštovanja, timskoga rada, obraćanja većemu broju ljudi ili mirnoga rješavanja konflikta) koje su se zbog stereotipnoga pogleda na rodne uloge obično povezivale s jednim od spolova*“.⁶¹

Upravo i zbog gore navedenih dokumenata i preporuka, Pravobraniteljica je analizirala i sakupila podatke iznesene u ovom poglavlju Izvješća o radu za 2008. kako bi poslužili, između ostalog, i kao sažetak postojećeg stanja u području obrazovanja i poticaj za cjelovitu provedbu mjera Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. i Zakona o ravnopravnosti spolova vezano za obrazovanje.

⁵⁹ Preporuka Rec (2007) Odbora ministara državama članicama, točka 24.

⁶⁰ Preporuka Rec (2007) Odbora ministara državama članicama, točka 26. VI.

⁶¹ Preporuka Rec (2007) Odbora ministara državama članicama, točka 26. VII

5. MEDIJI

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, sukladno svojim zakonskim ovlastima⁶², pored drugih zakonom definiranih područja (područja zapošljavanja i rada, obrazovanja, političke participacije, zakonodavstva), redovito prati i medije. Osim svakodnevnog praćenja, i periodičnih te godišnjih analiza tiskanih i elektroničkih medija, izdavanja priopćenja za javnost u slučajevima uočene diskriminacije po spolu, obiteljskom ili bračnom statusu i spolnoj orijentaciji, te izdavanja upozorenja medijima koji krše načela ravnopravnosti spolova u svojim programskim sadržajima, pravobraniteljica prati i provedbu zakona Republike Hrvatske koji se odnose na medije, kao i drugih zakona i propisa vezanih uz medije.⁶³

Pravobraniteljica redovito prati i međunarodne dokumente i propise te preporuke međunarodnih tijela vezane uz ulogu medija u promociji načela ravnopravnosti spolova i uklanjanju diskriminacije na osnovu spola.⁶⁴

Dana 15. srpnja 2008. Hrvatski sabor donio je **Zakon o ravnopravnosti spolova**⁶⁵ (u daljnjem tekstu ZORS) koji u članku 16. propisuje:

(1) Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca.

(2) Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.

Oba članka jednaka su člancima iz Zakona o ravnopravnosti spolova iz 2003. Međutim, novost je prekršajna odredba čl. 36. ZORS-a koja predviđa kaznu za medije koji prekrše odredbu članka 16. ZORS-a „*objavom programskog sadržaja ili oglašavanjem predstave žene i muškarce na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol i spolnu orijentaciju*“, u iznosu do 1.000.000,00 kuna, (čl. 36 ZORS-a).

⁶² Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova (NN, 82/08) i Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, 85/08)

⁶³ Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 82/08; Zakon o medijima, NN 59/04, Zakon o elektroničkim medijima, NN 122/03, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima, NN 79/07, NN 32/08

⁶⁴ Preporuka 1555/2002 o prikazivanju žena u medijima Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006-2010“, Europske komisije, Akcija protiv seksizma u medijima, Dokument 11714 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe. Kako marketing i oglašavanje utječu na ravnopravnost između žena i muškaraca, Europski Parlament, INI/2008/2038, Vijeće Europe: Preporuka Rec(2003)3 Odbora ministara zemljama članicama o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca u političkim tijelima i tijelima odlučivanja s Memorandum objašnjenja, Akcijska platforma, Sekcija J.2. (244, a-d) Pekinške deklaracije itd.

⁶⁵ Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08)

Prema **Zakonu o medijima** (NN 59/04), članak 20. stavak 8. određuje da „*nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način, s obzirom na spol ili spolno opredjeljenje*“. Predviđena sankcija za „*pravne ili fizičke osobe koje obave oglašavanje protivno odredbi članka 20.*“ Zakona o medijima iznosi novčanu kaznu u iznosu do 1.000.000,00 kuna (čl. 59., st. 1., alineja 4.). Ovaj je iznos jednak novčanom iznosu predviđenom za isti prekršaj u Zakonu o ravnopravnosti spolova. Razlika je u tome što se prema ZORS-u kažnjavaju mediji koji prekrše odredbu članka 16. ZORS-a i objavom programskog sadržaja i oglašavanjem, što obuhvaća šire područje medijskih sadržaja koji podliježu sankcijama od navedene sankcije Zakona o medijima koja se odnosi samo na oglašavanje.

U Nacionalnoj politici za ravnopravnost spolova 2006.-2010. (NN 114/06), u daljnjem tekstu Nacionalna politika, propisane su mjere koje se odnose na medije.

7.3.4. Unaprijedit će se učinkovitost zaštite od spolne diskriminacije i povrede prava na privatnost u medijskom zakonodavstvu izmjenama i dopunama postojećih zakona.

Mjera 7.3.4. je provedena u 2007. Nositelj je bilo Ministarstvo kulture, a rok 2007.-2008.

Ministarstvo kulture obavijestilo je pravobraniteljicu da je provelo mjeru 7.3.4. Naime, u srpnju 2007. donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima (NN 79/07) kojim su u Zakon uvrštene dodatne odredbe o pravu na zaštitu od diskriminacije pojedinaca i skupina. U Zakon je unesen novi članak 17. a kojim je, između ostaloga, određeno da televizijsko oglašavanje i teletrgovina ne smiju uključivati bilo kakvu diskriminaciju na temelju rase, spola ili nacionalnosti. Izmjene Zakona izričito navode dužnost Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, koji djeluje u okviru Agencije za elektroničke medije, da potiče proizvodnju i objavljivanje programskih sadržaja elektroničkih medija na lokalnoj i regionalnoj razini koji je od javnog interesa, a osobito je važan za poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova. Agencija za elektroničke medije može privremeno ograničiti prenošenje programskih sadržaja iz zemlje članice EU, ako televizijska emisija potiče mržnju na temelju rase, spola, vjere ili nacionalnosti.

Osim što prati medije i zakonodavstvo vezano za ravnopravnost spolova u medijima, pravobraniteljica i osobno, svojim sudjelovanjem u televizijskim i radio emisijama, izjavama i javnim priopćenjima, promovira ravnopravnost spolova u medijima.

Tijekom 2008. porastao je interes različitih medija za teme vezane uz ravnopravnost spolova na različitim područjima pa je pravobraniteljica dala izjave i/ili sudjelovala u programu nacionalne radiotelevizije⁶⁶ i lokalnih radio⁶⁷ i TV postaja⁶⁸. Prilikom 30 gostovanja i snimljenih izjava, pravobraniteljica je govorila o raznovrsnim temama, poput položaja žena na tržištu rada, sudskoj odluci o izjednačavanju dobi muškaraca i žena za odlazak u mirovinu, obiteljskom nasilju, stambenom zbrinjavanju žena žrtava nasilja, financiranju skloništa iz državnog/gradskog proračuna, političkoj participaciji žena, ženama i siromaštvu, o izvješću Svjetskog gospodarskog foruma o položaju RH prema kriteriju ravnopravnosti spolova, o diskriminaciji po spolu u obrazovanju, o Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o ravnopravnosti spolova, o Zagreb Prideu, o nasilju nad ženama s invaliditetom.

Nastavljeno je ažuriranje službenih internetskih stranica pravobraniteljice – www.prs.hr – u svrhu transparentnosti rada Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova te omogućavanja što bolje dostupnosti dokumentima, izvješćima, istraživanjima te svim materijalima vezanim uz ravnopravnost spolova kojima pravobraniteljica raspolaže, kao i u svrhu informiranja javnosti o načinima kontaktiranja pravobraniteljice, njezinim ovlastima i djelokrugu rada. Tijekom 2008. internetska statistika pravobraniteljičinih web stranica zabilježila je ukupno 70.466 individualnih posjetitelja/ica, što je **povećanje od 19%** (11.389 posjeta više) u odnosu na 2007. godinu.

Pravobraniteljica je tijekom 2008. reagirala na događanja i medijske sadržaje vezane uz diskriminaciju po spolu i spolnoj orijentaciji javnim priopćenjima i izjavama za tisak koje su tiskani mediji u više navrata tražili telefonom ili e-mailom.

U 2008. objavljeno je ukupno 159 članaka koji su izvještavali o radu pravobraniteljice, objavili intervju ili duže i kraće izjave pravobraniteljice, što je **povećanje za 81%** u odnosu na 2007. (88 članaka).

U izjavama za tisak pravobraniteljica je govorila o donošenju novog Zakona o ravnopravnosti spolova, edukaciji o ravnopravnosti spolova u srednjim školama, diskriminaciji u obrazovanju, stereotipima u udžbenicima za osnovnu školu, položaju i diskriminaciji žena na

⁶⁶ HTV 1: *Dnevnik, Podnevne vijesti, Dobro jutro, Hrvatska*, HTV 2: *Zagrebačka panorama*, Hrvatski radio I. program, Nova TV, RTL.

⁶⁷ Radio Pula, Zagrebački radio, Radio Slobodna Europa, Novi Radio Đakovo, Radio 101

⁶⁸ NIT TV Pula, Z1, OTV

tržištu rada, općenito o ravnopravnosti spolova u RH, o Zakonu o suzbijanju diskriminacije, ravnopravnosti žena i muškaraca vezano za roditeljsku skrb, obiteljskom nasilju, zapošljavanju žena žrtava obiteljskog nasilja i sustavnom financiranju skloništa, nasilničkom napadu na sebe zbog reagiranja na govor mržnje, političkoj participaciji žena⁶⁹.

5.1. OPISI SLUČAJEVA

U ovoj izvještajnoj godini pravobraniteljica je reagirala na kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o medijima te poduzimala mjere sukladno svojim ovlastima. Slijedi opis nekih konkretnih slučajeva.

5.1.1. OPIS SLUČAJA - (PRS 05-06/08-07 & PRS 05-03/08-01) U dnevnom i tjednom tisku oglašen je Internet oglasnik tvrtke Nj.d.o.o., koji žene i muškarce uspoređuje s modelima automobila te govori o njima kao o „markama“ i „modelima“ koji imaju „godinu proizvodnje“, „prvu registraciju“, „radni obujam“, „vlasnika“ te mogu ili ne moraju biti „garažirani/e“. Oglašivač je u odnosu na gore navedene karakteristike automobila koje su se odnosile na fotografije žena i muškaraca popratio i navodom „*usporedbu funkcije žena/muškaraca/punica nemamo, niti ćemo je imati, ali zato imamo funkciju usporedbe automobila*“.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je odmah izdala priopćenje za javnost u kojem je osudila nedopušteno prikazivanje žena i muškaraca na uvredljiv i ponižavajući način koje je u suprotnosti sa Zakonom o medijima⁷⁰ i Zakonom o ravnopravnosti spolova⁷¹ te upozorila da su za takav prekršaj predviđene sankcije⁷². Istovremeno se Pravobraniteljica obratila izravno oglašivaču upozorenjem i preporukom da, zbog navedenog oglasa koji je u suprotnosti sa zakonskim odredbama, odmah povuče navedenu reklamu. Oglašivač je na pravobraniteljičino upozorenje odgovorio „*da sadržaj oglasa smatra duhovitim, a nikako uvredljivim*“, te „*da je odobrenju objave oglasa prethodila konzultacija sa strukom koja je oglase ocijenila dopuštenim i u skladu sa zakonima*“. Uz to je naveo da će, „*uvažavajući mišljenje*“ pravobraniteljice, izvršiti dodatne konzultacije i ukoliko se „*pokaže održivost argumenata*“

⁶⁹ Javna priopćenja i detaljan spisak izjava Pravobraniteljice u tiskanim medijima nalazi se na službenim web stranicama www.prs.hr

⁷⁰ Zakon o medijima, NN 59/04, čl. 20. stavak 8.

⁷¹ Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 82/08, čl. 16. st. 2.

⁷² Zakon o medijima, NN 59/04, čl. 59. stavak 4.

koje je pravobraniteljica navela, spremni su dati nalog da se oglas povuče. O pravobraniteljičinom priopćenju za javnost pisali su tiskani i internetski mediji.

ISHOD: Ured pravobraniteljice je redovito pratio dnevni tisak kao i portal oglašivača. Ustanovljeno je da je oglas u roku od nekoliko dana povučen s portala te da se u dnevnom tisku pojavio samo još jednom nakon pravobraniteljičinog upozorenja. Stoga prijava za prekršaj nije podnesena.

5.1.2. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/08-13) - Na stranicama jednog internetskog portala objavljen je vulgaran vic pod nazivom „Račun ogorčenog bivšeg“ u kojem se žena naziva krajnje uvredljivim, prostačkim izrazima. Pravobraniteljici je dostavljena pritužba sa spornim vicem, upozorenjem koje su isti/e pritužitelji/ce poslali izravno portalu, te odgovorom urednice rubrike u kojoj je vic objavljen. Urednica je smatrala „*da bi se trebali pozabaviti ozbiljnijim stvarima kad su u pitanju prava žena i muškaraca, a ne našim vicevima, koji su naposljetku samo vicevi*“. Stajalište urednice je da „*vicevi predstavljaju najmanju opasnost po ikoga od nas*“ te da oni koji „*tako reagiraju na svaku takozvanu povredu 'prava' ljudi, a ovdje mislim na viceve, onda, nemojte mi zamjeriti, imate stvarno previše slobodnog vremena i premalo svog privatnog života pa se bavite glupostima*“.

Pravobraniteljica je odlučila ovaj slučaj uključiti u izvješće kako bi, pored toga što je na službenim internetskim stranicama otvorila rubriku „Šale i ravnopravnost spolova“, i na ovaj način skrenula pozornost na medijsku praksu u kojoj se seksizam i uvredljivi spolni stereotipi opravdavaju „duhovitošću“, „šalom“, „vicem“, i kao takvi smatraju bezopasnima.

Činjenica je da se vicevi uglavnom zasnivaju na stereotipima po različitim osnovama, pa tako i po spolu, što je bio slučaj i u navedenom vicu. Oglašivači, marketinške agencije, a u ovom slučaju i urednica web portala, koriste se istim opravdanjem: nemaju namjeru nikoga vrijeđati i njihov se sadržaj na zabavan i duhovit način poigrava stereotipima. Međutim, sadržaj utemeljen na stereotipu, vizualno ili tekstualno „upakiranom“ u šalu, štos, vic, skeč i sl., što ga na prvi pogled čini prihvatljivim i bezopasnim, zapravo potvrđuje i osnažuje stereotipe. A osnaživanje stereotipa, kroz tobožnju duhovitost i zabavu, u izravnoj je suprotnosti sa njihovim ukidanjem, bez obzira na namjere oglašivača, urednika/cc, marketinških agencija i drugih. Jedna od smjernica za uklanjanje rodni stereotipa u medijima glasi: „*Mediji igraju ključnu ulogu u suprotstavljanju rodni stereotipima. Oni mogu pridonijeti predstavljanju realne slike i vještina i sposobnosti žena i muškaraca u suvremenom društvu izbjegavanjem*

njihova portretiranja na degradirajući i uvredljiv način.“⁷³ Prikazivanje žena i muškaraca na degradirajući i uvredljiv način ne može se tumačiti kao zabava, a pogotovo ne kao bezopasna zabava.

Nadalje, pričanje viceva u privatnom okruženju ne može se poistovjećivati s javno izgovorenim riječi za koju se ipak snosi veća odgovornost.

Ismijavanje, vrijeđanje, ponižavanje, omalovažavanje bilo koje osobe **na temelju spola** u javno izgovorenoj riječi ili objavljenom medijskom sadržaju nosi **jednaku težinu** kao ismijavanje, vrijeđanje, ponižavanje, omalovažavanje bilo koje osobe **po nekoj drugoj osnovi** kao npr. na temelju invaliditeta, rase, nacionalnosti, dobi, vjeroispovijesti, bračnog i obiteljskog stanja, seksualne orijentacije i drugih.

To se odnosi i na TV spotove koji se pozivaju na svoju tzv. duhovitost pa, na primjer, prikazuju muškarca kao gorilu koja jedino mari za nogomet ili ženu koja bježi s vlastitog vjenčanja da bi zagrlila rajčicu koja joj nudi povoljnu ponudu telefoniranja!

5.1.3. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/08-15) - Dana 27. kolovoza 2008. jedan je dnevni list na naslovnici objavio naslov: „Priklala kćeri na spavanju“.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je odmah uputila upozorenje redakciji lista da je ovakav izbor naslova potpuno neprimjeren, senzacionalistički način informiranja o jednoj teškoj obiteljskoj tragediji, što je suprotno smjernicama *Priručnika sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji*, koji je 2007. izdalo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u okviru Nacionalne Kampanje Vijeća Europe za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući obiteljsko nasilje, a koja je službeno završila 8. ožujka 2008. Također je upozorila da je u Nacionalnoj strategiji zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. (NN 126/07) jedno od navedenih područja djelovanja i senzibilizacija javnosti za problematiku nasilja u obitelji u kojoj se ističe posebna uloga medija u slučajevima izvještavanja o nasilju u obitelji, te da i Etički kodeks novinara nalaže da „novinar treba štititi čovjekovu intimu od neopravdanog i senzacionalističkog otkrivanja u javnosti“. Pravobraniteljica je preporučila da prilikom izvještavanja o obiteljskom nasilju ubuduće ne koriste neprimjerene izraze poput navedenog senzacionalističkog izraza „priklati“. Budući da mediji imaju moć utjecaja na javno mnijenje, time je veća i njihova odgovornost za svaku

⁷³ Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca, smjernice za razdoblje od 2006.-2010., Europska komisija 1.3.2006.

napisanu riječ, ne samo u odnosu na istinitost vijesti, već i u odnosu na način prenošenja informacije koji mora uključivati poštovanje osoba o kojima se radi, pogotovo u osjetljivim slučajevima kao što je obiteljsko nasilje i obiteljske tragedije.

5.1.4. OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/08-28) - Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu zbog intervjua objavljenog u jednom nacionalnom dnevnom listu, a kasnije i u internetskoj verziji toga dnevnika, u kojem je intervjuirani „grubo omalovažio i uvrijedio“ pritužiteljicu te posredno i udruhu u kojoj djeluje te „samu borbu za ravnopravnost spolova u Republici Hrvatskoj“. Pritužiteljica se pozvala na dio intervjua, citat: „Ona ne predstavlja nikakvu udruhu, odbor, društvo, što li već, ona je bivša vjeroučiteljica koja dolazi direktno iz srednjeg vijeka. Ona je predsjednica nekakve udruge za nešto, pitaj Boga za što, a njezina doktrina zasniva se na vrijeđanju drugih žena. Stravično je izvrijeđala našu glavnu glumicu, a govori o pravima žena?! Ponizila je, pokušala osramotiti, a ta je odlučna glumica dobila samo pohvale, dobila je u Puli nagradu, svuda od kritičara i znalaca prima pohvale. I onda se nađe anonimna bivša vjeroučiteljica da sere po njoj i filmu... I što, ja sad trebam biti fin prema njoj? Ma, ko je jebe!“ Pritužiteljica je tražila od pravobraniteljice da službeno intervenira.

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je ustanovila da su pojedine izjave intervjuiranog upućene na račun pritužiteljice bile zaista uvredljive. Međutim, svaka uvreda, ma kako gruba i nekulturna bila, neovisno o tome kojeg spola bila osoba koju se vrijeđa, ne može se tretirati kao diskriminacija na temelju spola. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nadležna je razmatrati pritužbe vezane uz diskriminaciju na temelju spola, a u navedenom slučaju, usprkos doista grubom vrijeđanju, to nije bio slučaj. Intervjuirani je, stajući u obranu glavne glumice u filmu, za koju je smatrao da je u prethodnim izjavama medijima bila grubo izvrijeđana od strane pritužiteljice, istovremeno izvrijeđao pritužiteljicu, ali prema mišljenju pravobraniteljice ne zato što je pritužiteljica žena, dakle ne na temelju spola, već zato što se nije slagao s njezinim mišljenjem o filmu i izjavama vezanim uz pojedine scene koje je pritužiteljica u nekoliko navrata dala u javnosti. Stoga je pravobraniteljica obavijestila pritužiteljicu o tome da u ovom konkretnom slučaju, iako je pritužiteljica žena i iako je intervjuirani uputio uvrede na njezin račun, ista nije bila diskriminirana na temelju svog spola. Svako šire tumačenje diskriminacije na temelju spola značilo bi da je **svaka** uvreda upućena ženi ili muškarcu diskriminacija temeljem spola, što ne bi bilo u skladu s definicijom diskriminacije prema Zakonu o ravnopravnosti spolova.

5.1.5. OPIS SLUČAJA (PRS 05-03/08-04) - Pravobraniteljica je e-mailom primila pritužbu na promidžbene letke jedne marke piva koje je pritužiteljica smatrala „seksističkima“ i „uvredljivima“. U prilogu e-maila je dostavila i kopije letaka na kojima uz oskudno odjevene manekenke stoje spolno stereotipni i seksistički tekstovi poput: *„Muškarac ne može protiv svoje prirode. Za razliku od žena koje sakupljaju bobice i brinu za dom, muškarcu je prirodno da izbiva iz kuće i da lovi. Lovio žene, loptu ili nešto drugo, nije bitno, to je njegova prirodna uloga... Pivo je kao žena, traži samo najbolje za sebe i tako lako se zapjeni“*, *„Pivo je kao žena, najbolje je kada je sočno i kada ti se orosi u ruci“*, *„Pivo mora biti hladno, a žene vruće. To je jedna od brojnih velikih životnih istina... Pivo je kao žena, dugo ga čekaš, onda u njemu uživaš par minuta i već želiš ponovo.“*

PODUZETE MJERE: Budući da je prema Zakonu o medijima (čl. 20. st. 6.) *„za sadržaj oglasnih poruka odgovoran isključivo oglašivač“*, pravobraniteljica je pokušala utvrditi identitet oglašivača. Provjerom podataka o proizvođaču dotičnog piva, utvrdila je da je isti izvan nadležnosti pravobraniteljice jer nije iz Republike Hrvatske. Nakon toga je utvrđivala tko je distributer tog piva u Hrvatskoj, kako bi došla i do informacije o distributeru letaka. Iako se u nekoliko novinskih članaka spominjalo zagrebačko sjedište proizvođača piva, njegovu adresu u Republici Hrvatskoj nije bilo moguće utvrditi niti preko distributera. Stoga oglašivaču nije bilo moguće uputiti izravno upozorenje.

5.2. PROGRAMSKI KONCEPTI

Prema ZORS-u, mediji su dužni promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte.⁷⁴

Pravobraniteljica je tijekom 2008. zatražila od Hrvatske radiotelevizije - HTV-a, RTL Televizije, OTV - Otvorene televizije, Televizije Sljeme d.d. (Z1) i Nove TV da joj dostave na uvid interne akte kojima reguliraju poštivanje zakonskih odredbi o promicanju svijesti o ravnopravnosti spolova u programskim sadržajima⁷⁵, programskim osnovama⁷⁶ i usmjerenjima, sukladno odredbi ZORS-a. Odgovor je dobila od Hrvatske radiotelevizije - HTV-a, RTL Televizije, OTV - Otvorene televizije, Televizije Sljeme d.d. (Z1). Nova TV nije odgovorila do kraja izvještajne godine.

Hrvatska televizija navela je da je svoje programske smjernice „*oduvijek zasnivala na temeljima donesenih zakona i akata koji, među ostalima, reguliraju i ravnopravnost spolova*“ te da „*u svom programu HTV nastoji povećati svijest o ravnopravnosti spolova*“, ali da niti jednim svojim sadržajem „*ne želi posebno isticati pojedini spol*“. Umjesto internih akata, HTV je u odgovoru dostavila izvadak iz Zakona o hrvatskoj radioteleviziji (NN 25/03) u kojem se navodi da je u programima HR-a i HTV-a zabranjeno poticati na diskriminaciju ili neprijateljstvo prema pojedincima ili skupinama, između ostalog i zbog njihova spola⁷⁷. U nastavku odgovora je citiran i članak 6. Etičkog kodeksa IIRT-a (2006.) koji propisuje da je zabranjena cenzura, između ostalog, i na spolnoj procjeni, „*koja nije u skladu s Ustavom RH, zakonima, odredbama Kodeksa, drugim općim aktima te drugim profesionalnim standardima i etičkim načelima i međunarodnim normama o slobodi informiranja*“.

Pravobraniteljica smatra da pojedini članci zakona nisu interni akti te da zabrana poticanja na diskriminaciju i zabrana cenzure na osnovu spola nisu isto što i promicanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova. Rodna analiza medijskih sadržaja, koju je proveo Ured pravobraniteljice, pokazala je da je od 603 emitirane teme u sklopu emisije „Dobro jutro,

⁷⁴ Zakon o ravnopravnosti spolova, čl. 16. s.1.

⁷⁵ „Programski sadržaji medija su informacije svih vrsta (vijesti, mišljenja, obavijesti, poreuke i ostale informacije) te autorska djela koja se objavljuju putem medija u svrhu obavješćivanja, te zadovoljavanja kulturnih, znanstvenih, obrazovnih i ostalih potreba javnosti.“ (Zakon o medijima NN59/04, čl. 2.)

⁷⁶ „Programske osnove medija su odabrani programski sadržaji (opći ili specijalizirani) što ih pri pokretanju medija utvrđuje i objavljuje nakladnik.“ (Zakon o medijima NN 59/04, čl. 2.)

⁷⁷ Zakon o hrvatskoj radioteleviziji, članak 8. stavak 1.

Hrvatska“, na HTV 1, tek 2% tema, odnosno 7% od 166, ukoliko isključimo sve informativne blokove, vijesti, najave, glazbene spotove i sl., imalo veze s ravnopravnošću spolova, i da su se te teme odnosile uglavnom na zdravlje i/ili reproduktivno zdravlje žena.

HTV je u svom odgovoru pravobraniteljici naveo da pridaju *posebnu pozornost* sadržajima koji se zalažu za ravnopravnost spolova u Programu za djecu i mlade te da će „*jedan od ključnih čimbenika u kreiranju Programskog usmjerenja za 2009. svakako biti poticanje sadržaja koji se zalažu za ravnopravnost spolova*“. Pravobraniteljica će u idućem izvještajnom razdoblju analizirati navedeno Programsko usmjerenje sukladno čl. 16. st. 1. ZORS-a.

5.2.1. OPIS SLUČAJA (PRS- 05-01/08-09) - Pravobraniteljica je tijekom 2008. primila pritužbu na način na koji su u emisijama Sportskog programa, koji se emitirao iz studija kao popratni informativno-zabavni sadržaj uz Hrvatsku nogometnu ligu, prikazane žene: „*Žene, u pravilu vrlo mlade djevojke, u gotovo svim studijskim emisijama Športskog programa HTV-a, kao polu(raz)odjevene manekenke, de facto, obavljaju (danu im) zadaću erotiziranja ovih emisija* kako u specijalnim emisijama posvećenim Europskom prvenstvu u nogometu, tako i u emisijama 'Hrvatska nogometna liga'“. ⁷⁸

PODUZETE MJERE: Pravobraniteljica je zatražila očitovanje urednika Sportskog programa i primila odgovor u kojem se navodi da se „*u emisijama Sportskog programa žene ne prikazuje na ponižavajući način, već dapače, u nizu naših emisija, daje im se tretman jednak muškarcima*“. Budući da su dvije članice Programskog vijeća HRT-a također imale primjedbe na Sportski program i način na koji su u njemu prikazane žene ⁷⁹, na 54. sjednici Programskog vijeća zaključeno je „*kako taj program najprije mora završiti da bi ga se ocijenilo*“ te da je „*predložena izvanredna sjednica Programskog vijeća u 7. mjesecu*“. Pravobraniteljica je zatražila uvid u ocjenu Programskog vijeća s najavljenih sjednica, no do kraja 2008. nije ih dobila na uvid, a isti nije dostupan niti na web stranicama HRT-a.

RTL Televizija je uz odgovor pravobraniteljici dostavila i Programske smjernice društva RTL Hrvatska d.o.o. ⁸⁰ U stavku 4. *Općih načela* stoji da će RTL „*težiti kroz svoje programske koncepte promicanju razvoja svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca u današnjem*

⁷⁸ Pritužba PRS- 05-01/08-09

⁷⁹ Večernji list, 24.6.2008, str. 23. „Kiša kritika zbog Eura“

⁸⁰ Zagreb, lipanj 2004. (revidirane prosinac 2005.)

društvu, te pridonositi razvoju iste“, a u poglavlju 5., *Vjeroispovijest, zabrana diskriminacije i promicanje svijesti o ravnopravnosti spolova*, navodi da treba u potpunosti izbjegavati svaki oblik diskriminacije te da se u emisijama *„zabranjuje poticanje diskriminacije ili netrpeljivosti prema pojedincima ili skupinama“* između ostalog *„na temelju njihovog spola, bračnog stanja, spolnih ili drugih sklonosti i obilježja“* te dodaje da će *„RTL u svom programskom konceptu ustrajati na promicanju svijesti o ravnopravnosti spolova u skladu s europskim standardima“*.

U odnosu na HTV, u temelje na kojima je zabranjeno poticanje diskriminacije ili netrpeljivosti RTL dodaje i *„bračno stanje“*, a uz zabranu diskriminacije, za razliku od IITV-a, navodi i promicanje svijesti o ravnopravnosti spolova.

Televizija Sljeme, koncesionar programa **Televizije Z1**, dostavila je odgovor i detaljne programske smjernice, koje su, prema riječima glavnog i odgovornog urednika, osnovni interni akt kojim se urednici/e i novinari/ke koriste tijekom proizvodnje programa za Z1 i koji predstavlja temelj njihovog djelovanja.

U poglavlju V., *Ukus i pristojnost*, navode se odredbe za prikazivanje seksa (7.1.). Uz odredbe vezane za sadržaj i vrijeme prikazivanja, napominje se da *„treba imati na umu da velik broj gledatelja još uvijek ima velik stupanj zazora od homoseksualizma“*. Nije navedeno znači li to da se takvi sadržaji mogu prikazivati, ali u određenom terminu, ili da ih zato ne bi trebalo prikazivati. *Prikazivanje sadržaja sa seksualnim nasiljem nad ženama i maloljetnicima* zahtijeva ozbiljnu raspravu s urednicima i može se pojaviti samo iz *„opravdanih razloga“* koji nisu specificirani. Programske smjernice u ovom poglavlju ističu da se treba voditi računa o tome da se *„nepromišljeno ne naglašavaju stereotipi ni muškog ni ženskog ponašanja“*. Iako je termin *„nepromišljeno“* u ovom kontekstu pomalo neprikladan, jer bi to moglo značiti da se stereotipi mogu naglašavati ukoliko su promišljeni, pravobraniteljica smatra pozitivnim što se u programskim smjernicama vodi računa o uklanjanju stereotipa za oba spola.

U poglavlju V., *Nasilje*, u točki 3.4., *Nasilje nad ženama*, navodi se: *„Nasilje nad ženama u drami ne bi smjelo ohrabrivati mišljenje da žene trebaju biti izrabljivane ili ponižavane nasiljem. Isto tako, u scenama nasilja žene se ne smije prikazivati kao dobrovoljne žrtve. Silovanje nije ništa do nesreća za žrtvu i pogrešno je sugerirati bilo što drugo. Nasilje nad ženama ne smije biti prikazano kao erotsko iskustvo.“*

U poglavlju VIII., *Portretiranje*, preporučuje se da se, kad se govori o zanimanjima, treba koristiti ženski rod ukoliko se govori o ženi. U točki 2.2., *Uvredljivi i netočni stereotipi*, navodi se da Televizija Sljeme neće koristiti stereotipe koji bi na određene socijalne i/ili etničke skupine „navlačili podozrivost ili ih ismijavali“, već da će ih „prikazati u punini njihova postojanja i uloge u društvu“. Izriječno se navodi da neće u programu, između ostalog, „prikazivati žene kao domaćice, osobe s dodatnim potrebama kao žrtve, stare ljude kao teret, Rome kao prosjake“. Također, s obzirom da žene čine većinu hrvatskog stanovništva a još su nedovoljno zastupljene u programima hrvatskih televizija, preporučuje se „uporaba neseksističkog jezika“ kao jedan od načina „da se izbjegne stvaranje nazora kako su neke djelatnosti određene samo za jedan spol“.

Vežano za seksualnu orijentaciju, Televizija Sljeme u točki 6., *Seksualna opredijeljenost*, navodi da TV Sljeme „ne smije biti osloncem širenja bilo koje vrste predrasuda“ te da „osobe lezbijskog ili homoseksualnog opredjeljenja ili oni koji su biseksualno opredijeljeni čine u našem društvu manjinu koja ima pravo na pravedan prikaz“. U istom se poglavlju spominje mogućnost upadanja u stereotip ukoliko se homoseksualne osobe prikazuje samo radi njihove „seksualne opredijeljenosti ili je njihovo seksualno opredjeljenje jedina razlika“. I u jeziku se obavezuje na korištenje prihvatljivih izraza „homoseksualci“ i „lezbijke“ za ovu društvenu skupinu.

OTV - Otvorena televizija je obavijestila pravobraniteljicu da nemaju interne akte kojima reguliraju poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova sukladno odredbi ZORS-a, ali da ih planiraju izraditi. Neovisno o formalnim aktima, OTV je navela da „od svojih početaka nastoji, kako svojim cjelokupnim poslovanjem tako i programskim sadržajima, promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti spolova“ te da su te teme bile obrađivane i u specijaliziranim emisijama s gostima/gošćama iz udruga, Vlade RH, Ureda za ravnopravnost spolova i sl. poput: *Otvorena TV, Dvogled, Pečat vremena, Svakodnevnica, Klub žena, Povećalo*.

Dnevna emisija „Svakodnevnica“ OTV-a bila je uključena u Rodnu analizu medijskih sadržaja, koju je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova provela u 2008. Pokazalo se da se u toj emisiji 13% tema od ukupno obrađenih 109 odnosilo na ravnopravnost spolova, ili čak 38% od 37 tema iz kojih su isključene informativne vijesti i glazbeni spotovi.

5.3. ANALIZA ČLANAKA VEZANIH UZ PODRUČJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE OD 1. SIJEČNJA DO 31. PROSINCA 2008.

Osim što svakodnevno, preko agencije za praćenje medija, prima isječke iz tiska vezane uz ravnopravnost spolova⁸¹, Ured pravobraniteljice samostalno prati, prikuplja, sortira i analizira *press-clipping* prema područjima u kojima Pravobraniteljica prati provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova te drugih zakona i propisa vezanih uz ravnopravnost spolova.

Tijekom razdoblja od 1. siječnja do 31. prosinca 2009. Ured pravobraniteljice je analizirao **ukupno 3135 članaka** vezanih uz djelokrug rada pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i objavljenih u dnevnom i tjednom, nacionalnom i regionalnom tisku te na internetskim portalima.⁸²

Poredak pojedinih tema po postocima zastupljenosti:

	Tema	Broj članaka	Postotak
1	Nasilje (obiteljsko, seksualno) ⁸³	963	31%
2	Politika i zakonodavstvo	534	17%
3	Tržište rada (rad i zapošljavanje)	375	12%
4	Mediji	249	8%
5	Nevladine organizacije	209	7%
8	LGBTQ ⁸⁴	150	5%
9	Ravnopravnost spolova (općenito)	126	4%
6	Obrazovanje	110	3%

⁸¹ Agencijska usluga pokriva nacionalni i regionalni dnevni tisak i nacionalne tjednike (Arena, Bjelovarac, Dnevnik, Dubrovački vjesnik, Dubrovački list, 24 sata, Banka, Cosmopolitan, Extra, Feral Tribune, Fokus, Glas Istre, Glas Slavonije, Glas Podravine i Prigorja, Elle, Globus, Gloria, Gloss, Grazia, Hrvatski narodni list, Jutarnji list, Karlovački list, Karlovački tjednik, Lisa, Međimurske novine, Metro Express, Moby, Nacional, Novi list, Novi sisački tjednik, Osječki dom, Posavska Hrvatska, Poslovni tjednik, Slobodna Dalmacija, Stars, Story, Šibenski list, Varaždinske vijesti, Večernji list, Virovitički list, Vita, Vjesnik, Vukovarske novine, Zadarski regional, Zadarski list, Zagreb News, Zaposlena, Zarez); Informativne emisije radija: HR1: Dnevne novosti, Dnevnik, Kronika dana; Radio 101: Aktualni 101; internetske portale (Biznis infoforum, Bankamagazine.hr, Bug online, Corner, Hina, Indeks online, Iskon, Izvješća Sabora, Moj htnet, Monitor, www.liderpress.hr, www.business.hr, croatiabiz.com, VIP online, www.h-alter.org, T-portal, Indeks online, www.net.hr)

⁸² objavljenih u 48 različitih dnevnih i tjednih nacionalnih i regionalnih tiskovina i na 10 internetskih portala

⁸³ U analizi nisu korišteni članci iz Crne kronike, već članci koji su na ostalim stranicama izvještavali o posebnim slučajevima, statistici, nacionalnoj politici, kampanjama, istraživanjima i sl.

⁸⁴ skraćena za lezbijku, gej, biseksualnu i transrodnu populaciju

7	Zdravlje	110	3%
10	Osobe s invaliditetom	88	3%
11	Prostitucija/trgovina ljudima	62	2%
12	Ostalo	159	5%
	Ukupno	3135	100%

U rubrici *Ostalo* nalazi se 159 članaka koji, u pojedinačnim vrlo malim postocima, obuhvaćaju teme: žene u ruralnim područjima, braniteljice, žene u vojsci, pripadnice nacionalnih i etničkih manjina, žene u zatvorima i sl.

Ako analiziramo postotke **učestalosti pisanja o pojedinim temama** vidimo da od 3135 analiziranih članaka:

- o **svaki 3.** članak govori o **nasilju i obiteljskom nasilju**;
- o **svaki 6.** članak o ravnopravnosti spolova u politici i zakonodavstvu⁸⁵;
- o **svaki 8.** članak o tržištu rada;
- o **svaki 21.** članak je o temama vezanim uz homoseksualnu orijentaciju;
- o **svaki 25.** članak općenito o ravnopravnosti spolova;
- o **svaki 28.** članak o obrazovanju i zdravlju;
- o **svaki 36.** članak o ravnopravnosti osoba s invaliditetom.

Iako u ovu analizu nisu bili uključeni članci iz crnih kronika, već samo članci koji na drugim stranicama tiskovina progovaraju o problematici obiteljskog i seksualnog nasilja, tema obiteljskog i seksualnog nasilja i dalje je bila najzastupljenija od svih praćenih tema u ukupno 3135 analiziranih članaka.

Na drugom mjestu, u dvostruko manjem postotku po zastupljenosti, je tema politike i zakonodavstva vezanog uz ravnopravnost spolova. Čak 24% članaka unutar ove teme odnosilo se na donošenje dva važna zakona: Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08) koji je stupio na snagu 15. srpnja 2008. i Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08) koji stupa na snagu 1. siječnja 2009.

⁸⁵ Velika zastupljenost vezana je za donošenje dva značajna zakona – Zakona o ravnopravnosti spolova i Zakona o suzbijanju diskriminacije

Najslabije zastupljene teme, s manje od 5% od ukupno 3135 članaka, jesu teme o ravnopravnosti spolova općenito, ravnopravnosti u obrazovanju, teme o zdravlju, osobito reproduktivnom zdravlju žena, diskriminaciji osoba s invaliditetom te teme o prostituciji i trgovini ljudima (*traffickingu*). S 5% zastupljene su teme vezane uz LGBTQ problematiku.

Usporedba s analizama iz 2006. i 2007.

Pravobraniteljica je u 2006. pratila i analizirala ukupno 3105 članka, a u 2007. ukupno 3835 članka.

I 2006. i 2007. godine nasilje nad ženama, obiteljsko i seksualno nasilje bila je najzastupljenija tema; 2006. s 28%, 2007. s 21%.

I u 2008. ova je tema na prvom mjestu po zastupljenosti s 31% od ukupno 3135 članaka.

Način obrade pojedinih tema

Važno je napomenuti da broj članaka unutar svake pojedine teme naglo raste kad, uglavnom zbog senzacionalizma, gotovo svi mediji dani, katkad i tjednima, izvještavaju o istom individualnom slučaju, proizvodeći veliku količinu novih članaka u kojima se opetovano problematizira ista tema, a često se svode samo na prepričavanje već ranije objavljenih informacija. Iz toga proizlazi da unutar velikog broja članaka, pojedinih ovdje navedenih tema, ima manje raznovrsnosti nego u temama o kojima se pisalo u manjem broju članaka. Jedini uvjet za ekstenzivno pisanje o pojedinačnom slučaju jest da su osoba ili osobe o kojima se piše otprije poznati javnosti te da njihova životna priča ima elemente skandala vezanog uz bračnu prijevaru ili rastavu braka. U nastojanju da zadrže pozornost javnosti mediji su u dva slučaja kad su žene smrtno stradale nakon nasilničkog napada spekulirali o njihovim seksualnim aktivnostima, što predstavlja sekundarnu viktimizaciju nevine žrtve.

Medijska slika žena iz ruralnih područja

Žene iz ruralnih krajeva RH rijetko su vidljive u medijima. U tisku je tijekom 2008. bilo svega **20 članaka** koji su se odnosili na **žene u ruralnim krajevima** i to na sljedeći način:

Članci uglavnom izvještavaju o obilježavanju nekog datuma, kao što su na primjer datumi tradicionalno vezani uz određeni kraj u Republici Hrvatskoj, a žene iz ruralnih krajeva su u

njima predstavljene kako u narodnim nošnjama pokazuju tradicionalne kulinarske specijalitete toga kraja.

Drugi povod za izvještavanje o ženama iz ruralnih krajeva je izbor „Najuzoritije hrvatske seoske žene“ (*„žene koja osim što ima lijepo uređeno kućanstvo i poljoprivredno gospodarstvo, proizvodi poljoprivredne proizvode, rukotvorine ili umjetnička djela, te mora biti prepoznata od strane svoje zajednice kao borac za razvitak i napredak društvenog, kulturnog i gospodarskog života žene, obitelji i zajednice“*⁸⁶) koji se svake godine pod pokroviteljstvom Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja organizira uoči 15. listopada - Svjetskog dana seoske žene.

Iako je Svjetski dan seoske žene, 15. listopada 2008., obilježen u općinama i županijama Republike Hrvatske raznovrsnim aktivnostima, uglavnom u organizaciji županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, poput tribine o „Ulozi seoske žene u kreiranju života lokalne zajednice“ (Brodsko-posavska županija), dodjelom priznanja seoskim ženama „*koje su zaslužne za očuvanje seoskog načina života, pripremanje tradicionalnih jela te promicanje kulturne baštine našeg podneblja*“ (Varaždinska županija), i izložbom „Žene i ruralno poduzetništvo“ (Virovitičko-podravska županija), informacije o tim događanjima mogle su se pronaći samo pretraživanjem vijesti na županijskim internetskim portalima, ali ne i u tisku.

Iako je 13. ožujka 2008. Europski parlament prihvatio tekst o Položaju žena u ruralnim područjima Europske unije, tisak o tome nije izvještavao premda se mnogi dijelovi toga teksta mogu primijeniti na položaj žena u ruralnim krajevima Republike Hrvatske poput konstatacija „*da mnogo žena na selu nikako nije evidentirano na tržištu rada, ne vode se kao nezaposlene niti su uključene u statističke podatke o nezaposlenosti*“; „*da su mnoge žene na selu zaposlene na poslovima koji nisu priznati, zaštićeni i plaćeni iako su mjerljivi*“, „*da je malo žena vlasnica imanja, a ako i jesu ona su mala i slabo dohodovna*“; „*da većina žena na selu radi kod svojih očeva, braće i muževa koji su isključivi vlasnici imanja*“; „*da se značajan doprinos žena u lokalnom razvoju i razvoju zajednice premalo održava u njihovom sudjelovanju u odlučivanju*“; „*da kod izrade proračuna više pozornosti treba posvetiti programima za razvoj seoskih područja te posebno više sredstava namijeniti za posebne potrebe žena u tim područjima*“ i „*da je za uključivanje pitanja jednakosti među spolovima na seoskim područjima ključna strategija, ne samo za poticanja jednakosti žena i muškaraca,*

⁸⁶ Iz Pravilnika o Izboru najuzoritije hrvatske seoske žene, Krapinsko-zagorska županija

već za *gospodarski rast i trajni razvoj sela*". Europski parlament je ovim tekstom pozvao države da, uključujući regionalne i lokalne zajednice i poduzeća, otvore mogućnost za poboljšanje stupnja izobrazbe i osposobljavanja seoskih žena za njihovo sudjelovanje u kontingentu radne snage, da svoju politiku usmjeravaju na poboljšanje općih životnih uvjeta za žene na selu, da potiču žensko poduzetništvo, podupiru ženske mreže, modele mentorstva (instruiranja) i udruge poduzetnica; da razvijaju pravni oblik zajedničkog vlasništva koji će u cijelosti poštivati prava žena, te osigurati socijalnu zaštitu i priznavanje njihovog rada; da podupiru poduzeća koja ulažu u seoska područja i ženama nude kvalitetno zaposlenje.

Vlada Republike Hrvatske je na sjednici 21. svibnja 2008. godine, donijela „Strategiju ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2008. – 2013. godine“ koja je rodno neutralna.

Iako se prema Popisu stanovništva iz 2001. 44,4 % (1.971.005) stanovnika smatra ruralnim stanovništvom, u tisku nema članaka koji govore o bilo kojoj od navedenih konstatacija o položaju žena u ruralnim krajevima, kao npr.: koliko je poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu žena u odnosu na činjenicu da na selu žene rade iste poslove kao i muškarci te da dodatno još brinu o kućanstvu i obitelji, kakve su im mirovine i imaju li ih uopće, jesu li zdravstveno osigurane, jesu li žrtve obiteljskog nasilja, imaju li pristup obrazovanju i kreditima, kakav je njihov pravni i ekonomski status. Položaj žene u ruralnim sredinama, iz ove perspektive, medijima nije zanimljiva tema.

Međutim, ono što medijima jest zanimljiva tema, vezana uz žene na selu, pokazali su početkom godine 2008. kad je većina medija (Večernji list, 24sta, RTL, HRT 1, Nova TV) posvetila pažnju snimanju 3. kalendara prvog hrvatskog poljoprivrednog portala Seljaci.org. Razlog interesa bile su fotografije djevojke obučene u nošnju, postavljene u seksualno sugestivnu pozu u kojoj među razmaknutim nogama sa zadignutom suknjom rukama drži klip kukuruza. I sam natječaj, koji je prije odabira djevojke za kalendar raspisao navedeni portal, osmišljen je uz seksualne aluzije pa su tako kandidatkinje, navodno, bile „testirane“ u vožnji traktora, čišćenju štale i mužnji krave, dok su cijelo vrijeme nosile majicu na kojoj uz uzdignuti klip kukuruza piše: „*Jer seljak more duboko da ore.*“

I krajem 2008. ponovili su se napisi na istu temu budući da je ponovno raspisan natječaj za izbor najljepše djevojke istoga portala za kalendar za 2009. u „*standardnoj pozi s otkrivenim*

bedrima i klipom kukuruza u rukama“. Jedan od članaka koji su popratili izbor za Miss sela citirao je organizatora izbora: „*Miss sela mora biti lijepa i 'donekle pametna'*“.⁸⁷

Mediji se uporno opravdavaju da je njihov posao izvještavati o onome što postoji u stvarnom životu, iako čak i površno praćenje medija dovodi do zaključka da je stvarnost samo ono o čemu mediji **selektivno** odaberu pisati i izvještavati. U stvarnosti na selu ne postoje djevojke koje gule kukuruz na način na koji to prikazuje ovaj kalendar. Međutim, već četvrtu godinu za redom, preko internetskog portala glasa se za djevojku koja će na kalendaru za iduću godinu guliti kukuruz u navedenoj pozi. To je „stvarnost“ koju su mediji objavili s puno simpatija, i to **u udarnim dnevnim informativnim emisijama**. Život žena koje na selu obavljaju raznovrsne neplaćene poslove u i oko kuće te veoma teške fizičke poslove na poljima, za medije je i dalje nestvaran.

Jedini pozitivni primjer koji treba istaknuti jest članak objavljen u Jutarnjem listu 6. rujna 2008. pod naslovom „*Bake postavile zamku inflaciji*“ koja je u formi reportaže progovorila o stvarnom položaju dijela starijih žena na selu, o tome kako se nose sa siromaštvom, prema tvrdnji da žive sa svega 600 kuna mjesečno.

Žene u sportu i seksizam

O sportu se, općenito, u tisku dosta piše. Nacionalni dnevni tisak ima i redovite tjedne priloge o sportu, a svakoga dana o sportskim događanjima pišu na 6-8 stranica na kojima se nalazi između 20-30 članaka, što godišnje po jednim novinama iznosi između 7000 - 10.000 članaka o sportu, u koje su uključeni rezultati i reportaže s utakmica ženskih timova u grupnim sportovima te postignuća u individualnim sportovima, uglavnom naše najbolje atletičarke, skijašica te rjeđe stolnotenisačica, klizačica i plivačica.

Na Olimpijskim igrama u Pekingu medalje su osvojile upravo žene (četiri od pet), što je bio povod nešto češćim medijskim izvještavanjima o ženama u sportu. Veći broj članaka, njih 30, odnosio se na osvajačicu dviju zlatnih medalja u Pekingu na Paraolimpijadi, no sadržajno su najmanje bili vezani za njezine medalje, a najviše za naknadne kontroverze koje su se odnosile na njezin invaliditet, optužbe na račun trenera i sl.

⁸⁷ www.javno.com, 6. studenoga 2008.

Neovisno o gore spomenutim člancima koji su se odnosili na pregled rezultata i reportaže s utakmica, o samom položaju žena u sportu prikupljeno je tijekom 2008. svega 20 članaka⁸⁸, među kojima su i oni o članicama hrvatske ženske ekspedicije koja se popela na Cho Oyu te se priprema za pohod na Mount Everest, te oni o skandalu vezanom uz optužbe juniorskih stolnoteniskih reprezentativki koje su optužile izbornika zbog nasilja.

Ženski sport dobio je više medijske pozornosti pojavom fotografija odbojkašica u *seksi* kalendaru za 2009.⁸⁹ Poruka članka vezanog uz ovaj kalendar, pod naslovom „*Odbojkašice su izvrsni modeli jer imaju stav*“, jest da se ženski sport može promovirati i pomoću poluobnaženih tijela sportašica. „*Želimo pokazati humano lice odbojke, a to ćemo najbolje postići našim djevojkama – otkrio nam je predsjednik Hrvatskoga odbojkaškog saveza*“, dodajući da je cilj „*povratak pozitivnog imidža ženskoj odbojci*“, (Večernji list, 10. rujna 2008.).

U medijima će sportašice naći svoje mjesto i na temelju svog izgleda. O estetskoj operaciji naše najbolje atletičarke i o usporedbi njezinog prethodnog i sadašnjeg izgleda raspravljalo se detaljno u velikom članku u kojem su svoje mišljenje o njezinom „novom“ izgledu bile pozvane iznositi mnoge javne ličnosti. Iako su sportski nastupi i rezultati te atletičarke uglavnom uvijek popraćeni člankom na sportskim stranicama, ovako veliki članak (na pune dvije stranice) „zaslužila“ je tek estetskom operacijom.

U člancima se često koristi seksizam. Sportski pojmovi koji se inače koriste u izvještavanju o sportskim događajima, koriste se kao seksualne dvosmislenosti: „*Mastersom u Madridu dominirale 'loptice' ispod uskih majica*“.⁹⁰ Muškarci su u članku „*velikani teniskih terena*“ čiju vrhunsku igru može zasjeniti jedino žensko tijelo: „*Malo tko je na tom turniru oči držao na loptici koja je mijenjala stranu mreže*“ budući da su na terenu bile „*zanosne hvatačice loptica s modnih pista, koje su u potpunosti zasjenile tenis*“. Nadalje se u članku muškarci nazivaju „*testosteronom nabijenim teniskim zvijezdama*“, a priznanje djevojkama glasi: „*Ipak su te djevojke 'prenaporno' vježbale, kako bi dale novi šarm tom turniru, a po svemu sudeći, čini se da im je to i pošlo za - sisama.*“

⁸⁸ Iz tiska navedenog u referenci 1.

⁸⁹ Iz najave kalendara iz Večernje lista, 16. rujna 2008.

⁹⁰ www.index.hr, 17. listopada 2008.

Mediji se ne libe objavljivati članke u kojima ismijavaju sportašice na temelju njihovog izgleda. Jedan od primjera je i članak „Maratonom u 3. kolo“, objavljen u Večernjem listu 27. lipnja 2008. Uz sportski članak o rezultatima teniskog turnira u Wimbledonu objavljene su četiri fotografije, jednog tenisača i tri tenisačice. Dvije od njih su prikazane na način da je njihova stražnjica u prvom planu, a kod treće je fokus na dubokom dekolteu. U tekstu ispod fotografija tenisačica ističe se da je jedna od njih Playbojev model, a za tenisačicu s dekolteom se, dvosmisleno, sugerira „da je imala što pokazati“.

Fizički izgled muških sportaša nije tema niti jednog članka o sportu jer se muškarci u sportu ne ocjenjuju prema fizičkom izgledu i/ili ljepoti. Njihova heteroseksualna orijentacija također nije upitna jer se o mogućoj homoseksualnosti sportaša niti ne nagađa u medijima, dok se recimo nogometašici čak izravno postavlja pitanje „Je li vaša seksualna orijentacija drukčija?“ (Jutarnji list, 23. studenoga 2008., „Lopta je moja jedina obitelj“).

U cijeloj izvještajnoj godini samo su dva članka na ozbiljan način izvještavala o položaju žena u sportu i analizirala taj položaj u odnosu na muškarce: „Dvoboj spolova“, objavljen u Sportskim novostima 12. listopada 2008. s podnaslovom „Vrjednujemo li jednako sportske domete sportaša i sportašica“, u kojem se problematizira pitanje seksizma u sportu, kao i medijsko ignoriranje grupnih sportskih natjecanja, poput ženske košarke, ženskog nogometa ili ženskog rukometa, te članak „Seksizam vlada gradskim sportom“, Večernji list, 17. rujna 2008.

Žensko tijelo i dalje ostaje u centru interesa medija, a fotografije koje u prvom planu ističu ženske grudi i/ili stražnjice koriste se kao ilustracija raznim temama. Najbolji primjer je Europsko nogometno prvenstvo u lipnju 2008., kad su i tisak i internetski portali obilovali fotografijama navijačica čija su oskudno odjevena tijela bila oslikana nacionalnim simbolima.⁹¹ Tako je, na primjer, posebni prilog jednog tjednika, EURO 2008., posvećen Europskom nogometnom prvenstvu, donio intervju s muškarcima koji obnašaju neku funkciju u nogometnim upravljačkim strukturama i/ili su izbornici reprezentacija, kao i detaljne podatke o 16 reprezentacija. Na dnu svake stranice za svaku reprezentaciju nalazila se rubrika „Navijački info“ u kojoj se pored broja žena u svakoj od zemalja nalazila i dosjetka o ženama poput: „Što reći, najljepše žene na kugli Zemaljskoj“ (Hrvatska); „Bujne plave

⁹¹ Primjer: Jutarnji list, 10. lipnja 2008. „Seksi tsunami: Bože, hvala ti za naše navijačice!“

raspjevane i najbitnije - obožavaju pivo!!!“ (Njemačka); „*Najseksi jezik na svijetu. Ugasite svjetlo i zamolite ih da vam recitiraju Brella. Bolje od seksa!*“ (Francuska), „*Sitne, crne, orne, bujne!*“ (Italija), „*Visoke, plave (u kombinaciji s narančastim dresom, mljac!), razuzdane...*“ (Nizozemska). U nastavku je reklama za pivo i krilatica kojom se naručuje, što će navijači/cc nositi sa sobom, kako ih prepoznati i slika (polu)razgolićene djevojke s komentarima koji često nose seksualne aluzije. Način na koji su ženska tijela bila korištena u sportskom programu posvećenom Europskom nogometnom prvenstvu doživio je i kritiku članica Programskog vijeća HRT-a⁹², a spolni stereotipi korišteni u vezi nogometa, piva i navijačica kritiku ženskih udruga, dok je potpredsjednica Vlade i ministrica obitelji, braniteljica i međugeneracijske solidarnosti, gđa Jadranka Kosor, upozorila na „*eskalaciju obiteljskog nasilja za vrijeme nogometnog ludila, u kojem su žene najčešće žrtve*“⁹³.

Medijska slika žena i muškaraca

Medijima često neki događaj ili osoba postanu i ostanu zanimljivi kad i sve dok ih mogu prezentirati na način koji sugerira senzacionalizam ili skandal, ne vodeći računa o tome hoće li svojim izvještavanjima zadirati u nečiji privatni život.

Tako se, na primjer, o problematici samohranih očeva u ovom razdoblju pisalo vrlo malo, no broj članaka na tu temu se povećao kad su mediji u dva odvojena slučaja spekulirali o tome da bi se, javnosti dobro poznate muške osobe, uskoro mogle obratiti udrugama za zaštitu prava samohranih očeva zbog moguće povrede njihovih prava. Kako se oni ipak nisu obratili tim udrugama, interes medija za položaj samohranih očeva naglo je splasnulo.

Kao pozitivan primjer ističemo regionalne novine Zagorski list, koji je 12. prosinca 2008. objavio članak o novom zakonu o roditeljskim potporama s naslovom „*Tate, ajmo na porodiljni*“ u kojem se govori o trenutačnom postotku očeva u Republici Hrvatskoj koji koriste pravo na porodiljni dopust (2%), i informira o pravima očeva prema novom Zakonu o roditeljskim i roditeljskim potporama (NN 85/08).

⁹² Večernji list, 24. lipnja 2008., „Kiša kritika zbog Eura“

⁹³ Slavonski dom, 13. lipnja 2008., „Ženski dio Vlade i nevladinih udruga upozorava: Žene su žrtve nogometnog ludila!“

Primjeri korištenja obnaženog ženskog tijela kao ilustracije i dekoracije, osim u razdobljima nogometnih prvenstava, su: auto-moto reportaža ilustrirana fotografijama djevojaka oskudno odjevenih u odijela djeda Božićnjaka pod naslovom „*Blagdanski kutak za užitak*“⁹⁴, nacionalni tjednik koji uz ironičan i kritičan tekst pod naslovom „*Odgojno pero: Nježno po guzi*“ o kampanji „Podignite ruku protiv tjelesnog kažnjavanja“ Vijeća Europe objavljuje fotografiju na kojoj je prikazana gola ženska stražnjica koju netko gladi perom⁹⁵ ili članak o proslavi rođendana zagrebačkog gradonačelnika, gdje je tekst, osim fotografijom gradonačelnika, ilustriran i starom fotografijom gradonačelnikove glasnogovornice obučene samo u grudnjak, koja ni na koji način nije bila povezana sa sadržajem članka.⁹⁶

Kad mediji pišu o muškarcima u spolno nestereotipnim ulogama, čine to s puno simpatije i podrške, što je dobro. Na primjer, veliki članak o dva muškarca u tradicionalno ženskom zanimanju: „*Muške 'tete' u vrtiću*“ bez ironije prikazuje dva muškarca kao izuzetno simpatične osobe, odlične u svom poslu, obožavane od djece.⁹⁷

Međutim, kad mediji pišu o ženama u tradicionalno muškom zanimanju, uvijek nastoje istaknuti da i te žene imaju svoju žensku stranu, odnosno da im taj posao ne smeta da budu „*normalne žene*“. Na primjer, u članku „*Žene za akcije visokog rizika*“ o prvim hrvatskim specijalkama, na nekoliko načina se ističe da „*iako u najmuškijem zanimanju na svijetu*“, one se ne razlikuju od svih drugih žena: „*Jako smo obučene za borbu protiv terorista i diverzije, živimo kao i druge žene: šminkamo se, tračamo s prijateljicama i čitamo Cosmo*“, „*Uživam doći kući kad imam slobodan vikend, srediti se, obuti štikle i biti normalno žensko... Iako sam specijalac, imam tu žensku stranu*“. ⁹⁸

Razlikovanju po spolu, kad se radi o muškarcima u tradicionalno ženskom i ženama u tradicionalno muškom zanimanju, pridonose i mediji koji jedino ženama u „muškoj“ profesiji postavljaju pitanja (i dobiju odgovor) o njihovoj „ženskoj“ strani.

⁹⁴ Glas Istre, 20. prosinca 2008. (str. 8. Auto-moto)

⁹⁵ Globus, 4. srpnja 2008.

⁹⁶ Jutarnji list, 23. studenoga 2008. „Bandić: Ne nosite mi darove, evo vam uplatnice“.

⁹⁷ Jutarnji list, 31. siječnja 2008.

⁹⁸ Globus, 3. listopada 2008.

O čemu mediji rijetko pišu

O jednakim mogućnostima osoba s invaliditetom, koje čine oko 10% stanovništva⁹⁹, pisalo se u 88 članaka koji su obuhvatili različite teme, poput dodjele nagrada za najbolje poslodavce za osobe s invaliditetom, potrebu olakšavanja svladavanja prepreka na ulici i na ulazima u zgrade/fakultete osobama u invalidskim kolicima, ratificiranju konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom, osobnim asistentima, zakonskim odredbama o zapošljavanju osoba s invaliditetom u državnim tijelima, obilježavanju prve godine rada SOS telefona za žene s invaliditetom 15. svibnja 2008., obilježavanju Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3. prosinca, te službenom otvorenju ureda Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 19. studenoga 2008. godine.

Međutim, **o dvostrukoj diskriminaciji kojoj su izložene žene s invaliditetom**, kao osobe s invaliditetom i kao žene, piše se vrlo malo. U zanemarivom broju članaka pisalo se o diskriminaciji žena s invaliditetom, i to vezano za diskriminaciju po spolu na koju žene s invaliditetom nailaze u zdravstvu, ponajviše prilikom ginekoloških pregleda, a o kojoj se razgovaralo na okruglom stolu koji je pod nazivom „Zdravstvena zaštita žena s invaliditetom“ organiziralo Povjerenstvo za osobe s invaliditetom Grada Zagreba i Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Gradske skupštine Grada Zagreba¹⁰⁰. Povodom Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama kraćim člancima popraćen je rad „Mreže žena s invaliditetom“ koja je ukazivala na činjenicu da su žene s invaliditetom također često žrtve nasilja¹⁰¹ i njihov zahtjev da se kazni seksualno nasilje počinjeno nad nepokretnom ženom s invaliditetom¹⁰².

O položaju Romkinja i/ili **diskriminaciji po spolu osoba pripadnika/ca manjinskih naroda i etničkih skupina** u RH piše se malo. Nešto je više članaka koji govore općenito o aktivnostima vezanim uz Rome (predstavljanju romsko-hrvatskog rječnika, informatičkim tečajevima, uvjetima stanovanja, reguliranju pravnog statusa, te općenito o provedbi Nacionalnog programa za Rome i obilježavanju Svjetskog dana Roma). O položaju Romkinja, njihovom obrazovanju, zapošljavanju, te o aktivnostima ženskih romskih udruga nije bilo članaka osim ako se nije radilo o obiteljskom nasilju.

⁹⁹ Vjesnik, 4. prosinca 2008. „Deset posto stanovništva Hrvatske su osobe s invaliditetom“

¹⁰⁰ www.javno.com - 31. siječnja 2008.

¹⁰¹ Novi list, 23. rujna 2008. „Predstavljen rad „Mreže žena s invaliditetom“

¹⁰² Slobodna Dalmacija, 16. prosinca 2008. „Mreža žena s invaliditetom traži najveću kaznu za silovatelja“

5.4 RODNA ANALIZA TV SADRŽAJA

Mediji imaju veliku moć i utjecaj u promoviranju društvenih vrijednosti i oblikovanju stavova pa je, stoga, način na koji medijski sadržaji prikazuju žene i muškarce jedan od ključnih čimbenika u promociji i jačanju društvene svijesti o ravnopravnosti spolova te prevenciji i uklanjanju diskriminacije na osnovu spola.

Mediji su dužni poštivati nacionalne i međunarodne zakone i propise koji reguliraju njihovu obvezu promicanja vrijednosti ravnopravnosti spolova i uklanjanja stereotipa, seksizma i uvredljivih i ponižavajućih načina prezentacije žena i muškaraca u medijskim sadržajima.

Budući da Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova prati provedbu zakona i na području medija, u uvodnom dijelu Rodne analize sakupljen je i prikazan pregled najvažnijih zakona i propisa Republike Hrvatske, kao i međunarodnih dokumenata, vezanih uz društvenu ulogu i obveze medija. Svrha ovog pregleda je ukazati na nacionalni i međunarodni zakonodavni okvir unutar kojeg mediji stvaraju svoje programske sadržaje te i na taj način doprinijeti osvješćivanju kako medija tako i ostalih društvenih dionika o neophodnosti poštivanja odredbi vezanih za jačanje društvene svijesti o ravnopravnosti spolova.

Na temelju i u kontekstu navedenih odredbi zakona i propisa Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova je, u suradnji sa Ženskom infotekom iz Zagreba, proveo istraživanje pod nazivom „Rodna analiza medijskih sadržaja“.

Nadležnosti Pravobranitelja/ice

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, sukladno svojim zakonskim ovlastima¹⁰³, pored drugih zakonom definiranih područja (područje zapošljavanja i rada, obrazovanja, političke participacije, zakonodavstva), redovito prati i područje ravnopravnosti spolova vezano uz medije. Osim svakodnevnog praćenja tiskanih i elektroničkih medija, izdavanja priopćenja za javnost u slučajevima uočenih spolnih stereotipa, seksizma i/ili diskriminacije po spolu, obiteljskom ili bračnom statusu i spolnoj orijentaciji, te izdavanja upozorenja medijima koji krše načela ravnopravnosti spolova u svojim programskim sadržajima,

¹⁰³ Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova (NN, 82/08) i Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, 85/08)

pravobraniteljica prati i provedbu zakona Republike Hrvatske koji se odnose na medije, kao i drugih nacionalnih, ali i međunarodnih dokumenata i propisa te preporuke međunarodnih tijela vezane uz ulogu medija u promociji načela ravnopravnosti spolova i uklanjanju diskriminacije na osnovu spola.

Dana 15. srpnja 2008. Hrvatski sabor donio je **Zakon o ravnopravnosti spolova**¹⁰⁴ (u daljnjem tekstu ZORS) koji u članku 16. propisuje:

(1) Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmjerenja i samoregulacijske akte promicati razvoj svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca.

(2) Zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju.

Kazna za medije, koji prekrše odredbu članka 16. ZORS-a „objavom programskog sadržaja ili oglašavanjem predstave žene i muškarce na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način s obzirom na spol i spolnu orijentaciju“, iznosi do 1.000.000,00 kuna, (čl. 36 ZORS-a).

Ravnopravnost spolova i mediji u zakonodavstvu Republike Hrvatske

Zakon o medijima (NN 59/04)

Definicija medija

Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. Mediji nisu knjige, udžbenici, bilteni, katalozi ili drugi nositelji objavljivanja informacija koji su namijenjeni isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu, oglašavanju, poslovnoj komunikaciji, radu trgovačkih društava, zavoda i ustanova, udruga, političkih stranaka, vjerskih i ostalih organizacija, školska glasila, »Narodne novine« Republike Hrvatske, službena glasila jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ostala službena priopćenja, plakati, letci,

¹⁰⁴ Zakon o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, broj 82/08)

prospekti i transparentni, te video stranice bez žive slike i druge besplatne obavijesti, osim ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.¹⁰⁵

Prema članku 3. stavak 4. Zakona o medijima „**zabranjeno je** prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, rasnu, vjersku, **spolnu ili drugu neravnopravnost ili neravnopravnost na temelju spolne orijentacije**, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama, te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, **spolno** ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, **neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije, poticati nasilje** i rat“.

Prema članku 5. istog zakona, Republika Hrvatska „potiče i štiti pluralizam i raznovrsnost medija na način propisan zakonom“, a između ostalog „poticat će se i proizvodnja i objavljivanje **programskih sadržaja** koji se odnose na **promicanje razvoja svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca**“.

Oglašavanje

Oglas je „plaćena obavijest čiju objavu naruči pravna ili fizička osoba s namjerom da time pospješi pravni promet proizvoda, usluga, nekretnina, prava ili obveza, pridobije poslovne partnere ili u javnosti ostvari ugled ili dobro ime. Oglašavanje se obavlja uz novčanu ili drugu naknadu ili u svrhu samopromidžbe“ (Zakon o medijima, čl. 20. st.1).

Iako je prema članku 20. stavak 6. za sadržaj oglasnih poruka odgovoran *isključivo oglašivač*, stavak 8. istog članka određuje da „**nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način, s obzirom na spol ili spolno opredjeljenje**“.

¹⁰⁵ Zakon o medijima, čl. 2.

Predviđena sankcija za „pravne ili fizičke osobe koje obave **oglašavanje** protivno odredbi članka 20.“ iznosi novčanu kaznu „do 1.000.000,00 kuna“ (čl. 59. st. 1, alineja 4). Novčani iznos ove sankcije jednak je novčanom iznosu predviđenom za isti prekršaj u Zakonu o ravnopravnosti spolova. Razlika je u tome što se u Zakonu o ravnopravnosti spolova kažnjavaju mediji koji prekrše odredbu članka 16. ZORS-a objavom **programskog sadržaja i oglašavanjem** što sankcijama obuhvaća šire područje medijskih sadržaja od navedene sankcije Zakona o medijima koja se odnosi na oglašavanje.

Definicija programskih sadržaja

Programski sadržaji medija (u daljnjem tekstu: programski sadržaji) su informacije svih vrsta (vijesti, mišljenja, obavijesti, poruke i ostale informacije) te autorska djela koja se objavljuju putem medija u svrhu obavješćivanja, te zadovoljavanja kulturnih, znanstvenih, obrazovnih i ostalih potreba javnosti.¹⁰⁶

Zakon o elektroničkim medijima (NN 122/03)

Definicija elektroničkih medija

Elektronički mediji: televizijski i radijski programi te elektroničke publikacije (programski sadržaji koje fizičke ili pravne osobe prenose putem informacijsko-komunikacijskih veza na način da su dostupni širokoj javnosti bez obzira na njihov opseg (čl. 2. st. 1).

Članak 12. propisuje da će se programski sadržaji nakladnika, koji obavlja djelatnost radija i televizije trebaju, između ostalog, osobito „**boriti za ravnopravnost žena i muškaraca**“.

Zabranjeno je „**poticati na diskriminaciju ili neprijateljstvo** prema pojedincima ili skupinama **zbog** njihova podrijetla, boje kože, političkog uvjerenja, svjetonazora, zdravstvenog stanja, **spola, seksualnih ili drugih određenja ili osobina**“ (čl. 15. st.2.).

¹⁰⁶ Zakon o medijima, čl. 2.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima (NN79/07) donosi značajne izmjene vezane za zaštitu načela ravnopravnosti spolova:

Članak 8. donosi izmjenu članka 15. stavka 2. podstavka 1. i propisuje da je **u programskim sadržajima zabranjeno** „*poticati, pogodovati poticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju na temelju rase, spola, vjere ili nacionalnosti, antisemitizam i ksenofobiju, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima ili druge oblike mržnje utemeljene na netoleranciji prema pojedincima ili skupinama zbog njihova podrijetla, političkog uvjerenja, svjetonazora, zdravstvenog stanja ili drugih određenja ili osobina.*“

Članak 11. propisuje da se iza članka 17. dodaje članak 17.a. koji određuje da **televizijsko oglašavanje** i teletrgovina **ne smiju** „*dovesti u pitanje poštivanje ljudskog dostojanstva*“ te „*uključivati bilo kakvu diskriminaciju na temelju rase, spola ili nacionalnosti*“.

Članak 23. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima navodi da se u članku 57. st. 1. Zakona o elektroničkim medijima dodaje podstavak 7. koji „**poticanje razvoja svijesti o ravnopravnosti spolova**“ uključuje u **sadržaje od osobito važnog javnog interesa**, a odnosi se na poticanje proizvodnje i objavljivanje programskih sadržaja od javnog interesa u elektroničkim medijima na lokalnoj i regionalnoj razini, sredstvima Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija.

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti izdalo je „**Priručnik sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji**“ 2007. godine namijenjen „*novinarkama i novinarima te svim osobama koje su odgovorne za kreiranje i objavljivanje tekstova ili emitiranje priloga u kojima se govori o nasilju u obitelji*“, a u svrhu ukazivanja na posljedice koje pojedini načini predstavljanja nasilja u obitelji u medijima imaju u javnosti. Na definiranju smjernica za medijsko izvještavanje u Priručniku surađivali su članovi i članice Odbora za provedbu Kampanje za borbu protiv obiteljskog nasilja nad ženama, među kojima je bila i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Među šest smjernica nalazi se i smjernica koja ukazuje na neophodnost izbjegavanja diskriminacije i stereotipa (smjernica br. 6).

Europske inicijative i dokumenti vezani uz medije i ravnopravnost spolova

Ulogu i značaj medija prepoznaje i europsko zakonodavstvo koje i zakonodavnim mjerama i preporukama nastoji pokazati kako je bez poštivanja i promoviranja načela ravnopravnosti spolova nemoguće postići punu demokratizaciju društva.

U travnju 2002. godine **Parlamentarna skupština Vijeća Europe** usvojila je **Preporuku o predstavljanju žena u medijima**¹⁰⁷. U Preporuci se navodi da „*iako je vidljiv napredak u nekoliko Europskih zemalja, žene se u medijima i dalje prečesto negativno prikazuju, često ih se, stereotipno i seksistički, smješta u privatnu sferu, u dom i obitelj, a mediji ih prikazuju kao seksualne objekte.*“ U Preporuci se Vlade zemalja članica, među kojima je i Republika Hrvatska, pozivaju da u zakonodavstvo uvedu koncept „seksizam“ te da ga osude jednako kao i rasizam. Seksizam se u preporuci definira kao negiranje jednakog dostojanstva ljudskim bićima na temelju njihovog muškog ili ženskog spola.¹⁰⁸

1. travnja 2006. **Europska komisija** usvojila je **Putokaze ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010.**,¹⁰⁹ koji u točki 5.3. pod naslovom *Uklanjanje rodnih stereotipa u medijima* navodi sljedeće:

„Mediji igraju ključnu ulogu u suprotstavljanju rodnim stereotipima. Oni mogu pridonijeti predstavljanju realne slike vještina i sposobnosti žena i muškaraca u suvremenom društvu izbjegavanjem njihova portretiranja na degradirajući i uvredljiv način. Dijalog sa svim dionicima, kao i provođenje kampanja osvještavanja trebaju se poticati na svim razinama.“¹¹⁰

Putokaze ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010, preveo je i objavio Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH 2006. godine.

¹⁰⁷ „Slika žena u medijima“, Preporuka 1555 (2002) Parlamentarne skupštine Vijeća Europe

¹⁰⁸ Točka 10. Preporuke 1555 (2002), <http://assembly.coe.int>

¹⁰⁹ Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006-2010“, Europske komisije

¹¹⁰ Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb, Biblioteka ONA, Zagreb 2006.

19. rujna 2008. u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Europe pokrenuta je **Inicijativa za donošenje rezolucije** nazvana „**Akcija protiv seksističkog predstavljanja u medijima**“.¹¹¹ Inicijativu je ispred osam zemalja potpisnica¹¹² predstavila predstavica Švicarske, gđa Doris Stump. U inicijativi se između ostalog navodi da su „*na televiziji i u tisku, žene još uvijek često žrtve seksizma: opisivane ili predstavljene kao slabe, ranjive, ovisne, posvećene svojoj ulozi majke ili supruge. Nasuprot tome, žene koje su uspješne na tržištu rada prikazane su kao karijeristice s „muškim“ kvalitetama.*“ Žene koje se kandidiraju za politički položaj ili neko odgovorno mjesto u poslovnom svijetu u medijima se sudi prema izgledu i kritizira zbog postojanja, odnosno neposjedovanja kvaliteta koje se tradicionalno vežu uz ženstvenost ili majčinstvo. „Takav seksistički odnos je diskriminacijski“, navodi se u inicijativi, a u točki 3. **ističe odgovornost medija:**

„Mediji imaju pristup u veliki broj domova zbog čega je njihova moć velika u oblikovanju stavova i postavljanju standarda. Stoga imaju i posebnu odgovornost u borbi protiv seksističkog predstavljanja i u promociji ravnopravnosti žena i muškaraca“.

Na temelju ove inicijative Parlamentarna skupština Vijeća Europe pozvala je zemlje članice da se bore protiv svih oblika seksizma u medijima, da ojačaju ulogu medija u promociji ravnopravnosti spolova, da kroz medijske kodekse ponašanja zabrane seksističku praksu i predodžbe te promoviraju uređivačku politiku koja obuhvaća i rodnu dimenziju.

Europski parlament je 3. rujna 2008. donio, pravno neobvezujuću **Rezoluciju o utjecaju marketinga i oglašavanja na ravnopravnost spolova (INI/2008/2038)** ¹¹³ na temelju izvješća zastupnice Švedske, Eve-Britt Svensson koje je podnijela u ime Odbora za prava žena i ravnopravnost spolova Europskog parlamenta.¹¹⁴ U Izvješću se navodi da su rodni stereotipi u oglašavanju jedan od nekoliko čimbenika koji imaju velikog utjecaja na napore koje društvo čini u smjeru rodne ravnopravnosti. Taj utjecaj je veći stoga što mnogi nisu svjesni načina na koji na nas utječu sveprisutne slike koje nas okružuju.

¹¹¹ „Akcija protiv seksizma u medijima“, Doc. 11714, predstavljena od strane Mrs Doris Stump iz Švicarske <http://assembly.coe.int>

¹¹² Švicarska, Ukrajina, Republika Češka, Luksemburg, Rumunjska, Švedska, Turska, Mađarska

¹¹³ „Kako marketing i oglašavanje utječu na ravnopravnost između žena i muškaraca“, Europski parlament, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2008-0401>
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/file.jsp?id=5597832>

¹¹⁴ Odbor za ženska prava i rodnu ravnopravnost - http://www.europarl.europa.eu/committees/femm_home_en.htm

Europski parlament pozvao je Vijeće Europe, Europsku komisiju i zemlje članice da „*razviju aktivnosti jačanja razine svijesti protiv seksističkih vrijeđanja i degradirajućih slika žena i muškaraca u oglašavanju i marketingu*“ te naglasio potrebu za medijskim opismenjavanjem od najranije dobi u kojem najvažniju ulogu igra razvoj kritičkih sposobnosti.

Vezano za stereotipe, Europski parlament je pozvao zemlje članice da na adekvatne načine garantiraju poštivanje ljudskog dostojanstva i integriteta osobe u marketingu i oglašavanju bez izravne i neizravne diskriminacije i bez poticanja na mržnju temeljenu na spolu, rasi ili etničkom podrijetlu, religiji ili vjeri, invalidnosti, dobi ili seksualnoj orijentaciji.

Parlament je pozvao i oglašivače da pažljivo razmotre angažiranje izuzetno mršavih žena u oglašavanju proizvoda budući da takve slike mogu utjecati na samopouzdanje tinejdžera zbog idealiziranja predodžbe mršavog tijela.

Vijeće Europe smatra da medijsko izvještavanje može imati velik utjecaj u društvu, u pozitivnom i negativnom smislu, te da mediji čak i kada izvještavaju o slučajevima nasilja nad ženama često dolaze u situaciju da promoviraju spolne stereotipe. 2002. u **Preporuci Vijeća Europe Rec (2002) 5 Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja i Memorandumu s objašnjenjima**¹¹⁵ ističe se da bi države članice trebale:

Potaknuti medije da promoviraju sliku žene i muškarca neopterećenu stereotipima, a koja se temelji na poštovanju ljudske osobe i ljudskog dostojanstva; da izbjegavaju programe koji povezuju nasilje sa seksom; koliko god je to moguće te bi kriterije trebalo uzeti u obzir i u području novih informacijskih tehnologija; (17)

Potaknuti organiziranje izobrazbe koja će novinare upozoriti na moguće posljedice programa koji povezuju nasilje sa seksom; (19)

U Memorandumu s objašnjenjima ovih preporuka ističe se da mediji imaju veliki utjecaj u suvremenom društvu te da on može biti negativan ukoliko potiču nasilje širenjem stereotipa, ali i pozitivan ukoliko informiraju javnost i podižu svijest. Poštujući slobodu tiska, vlade bi mogle poduzeti mjere kojima bi upoznale medije s razmjerima njihova utjecaja u oba navedena slučaja, a s ciljem da se privole na suradnju. (67)

¹¹⁵ http://www.ured-ravnopravnost.hr/slike/File/Vijece%20Europe/vijece%20europe%20FINAL_preporuka.pdf

Budući da se i preporuka i objašnjenje pozivaju na stereotipe, u nastavku dokumenta stoji i definicija:

Stereotipno prikazivanje žena označava predstavljanje žena u vrlo ograničenim ulogama i uzorke ponašanja povezane s niskom društvenom vrijednošću. Takvo prikazivanje sugerira da žene zaslužuju manje poštovanja od muškaraca i da su svaku kaznu koju dobiju same izazvale. U potpuno demokratskoj Europi žene treba realistično i ravnopravno prikazivati u svim njihovim fizičkim, gospodarskim, rasnim i kulturalnim različitostima i sa svim njihovim sposobnostima, samopouzdanjem i karijerističkim afinitetima.

U Preporuci Rec (2003)3 Odbora ministara državama članicama o uravnoteženom sudjelovanju žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju ¹¹⁶ među čimbenike nedovoljne zastupljenosti žena, koji su povijesni, kulturološki, društveno-gospodarski, uključuje i **sliku žena u medijima, uporabu seksističkog jezika**, kao i političke čimbenike, poput kriterija odabira i procesa političkih stranaka i institucija koje se zasnivaju na «muškim vrijednostima». **Tradicionalna podjela uloga između žena i muškaraca stvara dodatnu prepreku.** (110).

U Memorandumu s objašnjenjima navodi se značajna uloga medija u demokratizaciji društva i odgovornost novinara i drugih predstavnika medija da za nepristrano i nestereotipno prikazivanje žena i muškaraca te potrebu njihove edukacije o pitanjima rodne jednakosti kako bi promicali uravnoteženiji prikaz žena i muškaraca u medijima.

Istraživanja načina na koji su muškarci i žene prikazani na javnim televizijama pokazala su da su žene manje prisutne. To ukazuje i na manje mogućnosti priznanja i izgradnje vlastitog identiteta. Muškarci se često pojavljuju u ulozi stručnjaka, političara ili znanstvenika, dok su žene često promatrane kao žrtve, majke, kućanice ili samo šute u pozadini. Tijekom izbornih

¹¹⁶ Vijeće Europe: Preporuka Rec(2003)3 zemljama članicama o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca u tijelima političkog i javnog odlučivanja sa Memorandumom objašnjenja

kampanja teme kojima se bave mediji i vrijeme posvećeno ženama i muškarcima može imati utjecaj na rezultate izbora.

Pekinška deklaracija i Platforma za djelovanje

1995. održana je u Pekingu Četvrta svjetska konferencija o ženama. Republika Hrvatska bila je jedna od zemalja koja je potpisala Pekinšku deklaraciju i Platformu za djelovanje odredbe kojih su tijekom narednog razdoblja na razne načine imale utjecaja na politiku i praksu na području ravnopravnosti spolova. Poglavlje J. Platforme za djelovanje naslovljeno je *Žene i mediji*.

Kao strateški cilj ovog poglavlja navodi se promocija uravnoteženog i ne-stereotipnog prikazivanja žena u medijima. Među akcijama koje bi u vezi tog cilja trebale poduzeti vlade zemalja potpisnica, između ostalog navodi se i:

- poticanje rodno osjetljive edukacije medijskih profesionalaca, uključujući vlasnike medija i rukovoditelje, kako bi se potaklo stvaranje i korištenje ne-stereotipne, uravnotežene i raznovrsne slike žena u medijima (J2, 243, c).
- poticanje medija da ne predstavljaju žene kao inferiorna bića i eksploatiraju ih kao seksualne objekte i robu, već kao kreativna ljudska bića, ključne čimbenike koji doprinose i imaju koristi od razvojnog procesa (J2, 243, d)
- promocija stava da su seksistički stereotipi prikazani u medijima rodno diskriminacijski, degradirajući i uvredljivi (J2, 243, e)

Akcije koje bi trebali poduzeti mediji i oglašivačke organizacije su:¹¹⁷

- razviti, u suglasju sa slobodom izražavanja, profesionalne smjernice i kodekse ponašanja i druge oblike samoregulacije za promociju ne-stereotipnih slika žena;

¹¹⁷ Platforma za djelovanje, strateški ciljevi J.2. (244, a-d)

- donijeti, u suglasju sa slobodom izražavanja, profesionalne smjernice i kodekse ponašanja vezane za nasilan, degradirajući ili pornografski materijal vezan za žene u medijima, uključujući oglašavanje;
- razviti rodnu perspektivu za sva pitanja od važnosti za zajednice, potrošače i civilno društvo,
- povećati sudjelovanje žena u procesu odlučivanja na svim razinama u medijima

Kodeksi

Prema Zakonu o medijima, samoregulacijski akti su akti kojima se utvrđuju strukovna i druga pravila ponašanja ili uređuju odnosi u medijskoj djelatnosti, a koje samostalno utvrđuju nakladnici, novinari i njihove udruge.

Pojedini medijski nakladnici donijeli su etičke kodekse. Među njima je i Hrvatska radiotelevizija. Na temelju članka 26. **Zakona o HRT-u** (NN 25/03), članaka 21. i 50. Statuta HRT-a, Ravnateljstvo Hrvatske radiotelevizije na 136. sjednici održanoj 14. srpnja 2006. usvojilo je **Etički kodeks** u kojem se člancima 48. i 49. zabranjuje diskriminacija i vrijeđanje žena te homoseksualnih osoba kao i generalizacija ili prikazivanje u skladu s postojećim društvenim stereotipima. Također se propisuje i izbjegavanje svjetonazorskih ili osobnih zaključaka.

Prema odredbi članka 63. promidžbene poruke moraju zadovoljiti etičke standarde koji, između ostalog, uključuju sljedeće:

- ne smiju navoditi na rasnu, vjersku, nacionalnu, **spolnu** i drugu nesnošljivost,
- ne smiju vrijeđati osobe i ljudsko dostojanstvo i dostojanstvo društvenih skupina
- ne smiju biti suprotne općeprihvaćenim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima.

Hrvatska gospodarska komora¹¹⁸ objavila je u veljači 2005. Kodeks pravila oglašavanja članica Udruženja marketinga HGK, Grupacije agencija za tržišno komuniciranje temeljen na Generalnim odredbama o oglašavanju i marketingu¹¹⁹ Međunarodne trgovinske komore¹²⁰ (International Chamber of Commerce - ICC) čija je članica i Hrvatska gospodarska komora.

¹¹⁸ www.hgk.hr

¹¹⁹ Opće odredbe o oglašavanju i marketinškoj komunikacijskoj praksi, www.iccwbo.org

Prema članku 1. Kodeks „predstavlja minimum standarda etike kojih se treba pridržavati u oglašivačkoj praksi i drugim oblicima komuniciranja s jedinstvenim kriterijima za rad svih pojedinaca i pravnih osoba uključenih u proces komuniciranja na području Republike Hrvatske“.

Generalne odredbe Međunarodne trgovinske komore u članku 4. - Društvena odgovornost navode sljedeće: „**Marketinška komunikacija mora poštivati ljudsko dostojanstvo te ne smije poticati i odobravati nikakav oblik diskriminacije, uključujući diskriminaciju temeljenu na rasi, nacionalnosti, religiji, rodu, dobi, invalidnosti ili seksualnoj orijentaciji**“.

Na temelju Generalnih odredbi o oglašavanju i marketingu Međunarodne trgovinske komore i druge su zemlje članice donijele svoje kodekse. Republika Slovenija, na primjer, čija je Slovenska oglaševalska zbornica donijela Slovenski oglaševalski kodeks koji poštuje europske primjere samoregulative, ali ih i proširuje te u članku 3. - Dostojnost - navodi: „**Oglašavanje ne smije biti u suprotnosti podrazumijevajućoj jednakosti među spolovima, niti prikazivati muškarca, ženu ili dijete na uvredljiv tj. podcjenjujući način. Prikazivanje golotinje i seksualnih aluzija samo radi šokiranja ili zadobivanja pažnje bez smislene povezanosti s proizvodom nije prihvatljivo. Kada se golotinja i spolne aluzije koriste u vezi sa porukom, ne smiju vrijeđati dobar ukus.**“¹²¹

Za razliku od Slovenskog oglaševalskog kodeksa, **Kodeks pravila oglašavanja Udruženja marketinga Hrvatske gospodarske komore** koji je donio većinu svojih odredbi u skladu sa Generalnim odredbama o oglašavanju i marketingu Međunarodne trgovinske komore, u članku 13. koji se odnosi na odgovornosti prema društvu, kao niti u drugim člancima, **ne spominje zabranu diskriminacije po bilo kojem osnovu, pa tako ni spolnom/rodnom.**

Rodna analiza TV sadržaja

Kao što je vidljivo iz uvodnog pregleda zakona i propisa, zakonodavstvo Republike Hrvatske vezano uz medije uključuje odredbe vezane za uklanjanje diskriminacije na osnovu spola i promociju ravnopravnosti spolova. Javnost je sve osjetljivija na rodne stereotipe i seksizam u medijima. Iz pritužbi Uredu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova vidi se da sve više

¹²⁰ www2.hgk.hr/icc/

¹²¹ „Člen 3. Dostojnost: Oglaševanje ne sme nasprotovati samoumevni enakopravnosti med spoloma niti prikazovati moškega, ženske ali otroka na žaljiv oz. podcjenjujoč način. Prikazovanje golote in spolnih namigovanj zgolj zaradi šokiranja ali zbujanja pozornosti ter brez smiselne povezave z izdelkom ni sprejemljivo. Kadar se golota in spolni namigi uporabljajo v povezavi s sporočilom, naj ne žalijo dobrega okusa“ - www.soz.si

žena i muškaraca rodne stereotipe smatra neprihvatljivima i uvredljivima. Pojedini oglasni spotovi izazivaju pravo ogorčenje i društvenu osudu.

Rodna analiza TV sadržaja provedena je u svrhu kvantitativne i kvalitativne analize oglasnih spotova u kojima se koriste rodni stereotipi, seksizam ili u kojima se muškarce i žene prikazuje na uvredljiv, ponižavajući i omalovažavajući način i analize zastupljenosti tema vezanih uz ravnopravnost spolova u programskim sadržajima dnevnih emisija.

Rodna analiza TV sadržaja uključila je:

1. Rodnu analizu televizijskih spotova

2. Rodnu analizu sadržaja dnevnih emisija

Cilj Rodne analize televizijskih spotova bio je istražiti zastupljenost žena i muškaraca u oglasnim spotovima, način na koji su prikazani, sličnosti/razlike u prezentaciji reklamiranog proizvoda namijenjenog ženama od onih namijenjenih muškarcima te prisutnost rodnih stereotipa. Kao uzorak snimljeno je **ukupno 617 oglasa** u razdoblju od 24 sata u radni dan (petak - 3. listopada 2008.) i 24 sata u dan vikenda (subota - 4. listopada 2008.) emitiranih na prvom programu Hrvatske radiotelevizije kao javne televizije i RTL Televizije kao komercijalne televizije.

Cilj analize sadržaja dnevnih emisija bio je istražiti kolika je zastupljenost tema vezanih uz ravnopravnost spolova u dnevnim emisijama javne televizije (HTV 1) i jedne od gradskih televizija (OTV). Osim provjere koliko mediji u najgledanijim dnevnim emisijama promoviraju ravnopravnost spolova, po spolu su analizirani i glavni likovi u priložima, gosti u studiju, novinari/ke i voditelji/ice.

Rodna analiza sadržaja dnevnih emisija provedena je u razdoblju od mjesec dana (20 radnih dana) na uzorku emisije „Dobro jutro Hrvatska“ (20 emisija) Prvog programa Hrvatske radiotelevizije (u daljnjem tekstu: HTV 1) i emisije „Svakodnevnica“ (20 emisija). Otvorene Televizije (u daljnjem tekstu: OTV). Ukupno je snimljeno i analizirano 40 emisija u razdoblju od 15. rujna do 13. listopada 2008. U navedenom periodu u snimljenim emisijama obrađeno je **712 različitih tema**.

5.4.1. RODNA ANALIZA TV SPOTOVA EMITIRANIH NA PRVOM PROGRAMU HRVATSKE TELEVIZIJE I RTL TELEVIZIJI

Primarna funkcija oglašavanja je prijenos informacija proizvođača potrošaču putem promidžbenih oglasa koji, osim što se emitiraju na televiziji, emitiraju se i na radio postajama, na Internetu, u tisku te na plakatima, većim ili manjim, koji su postavljeni na javnim prostorima. S obzirom na veliki broj onih koji, putem promidžbenih oglasa, žele prenijeti svoju poruku te „nagovoriti“ potrošače/ice na kupnju, sudjelovanje ili korištenje onoga što se oglašava, oglašivači se koriste raznim načinima da bi privukli potrošače/ice. Uvredljiv ili omalovažavajući način ne smije biti jedan od tih načina, što je regulirano i postojećim, važećim i obvezujućim zakonskim regulativama.

1.1. Odredbe o oglašavanju

Prema **Zakonu o medijima**¹²² „nije dopušteno oglašavanje u kojem se žene i muškarci prikazuju na uvredljiv ili ponižavajući način, s obzirom na spol ili spolno opredjeljenje“ (čl. 20. st. 8).

Prema **Zakonu o ravnopravnosti spolova**¹²³ „zabranjeno je javno prikazivanje i predstavljanje žena i muškaraca na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, s obzirom na spol i spolnu orijentaciju“ (čl. 16. st. 2). Za prekršitelje ove dvije zakonske odredbe, oba zakona predviđaju novčane kazne do milijun kuna.

1.2. Terminologija

Iako se u svakodnevnom govoru najčešće koristi termin *reklame*, u zakonskoj regulativi promidžbene poruke emitirane između ili u sklopu drugih televizijskih sadržaja, potpadaju pod kategoriju **oglašavanje** i nazivaju se **oglasima**.

„Oglas je plaćena obavijest čiju objavu naruči pravna ili fizička osoba s namjerom da time pospješi pravni promet proizvoda, usluga, nekretnina, prava ili obveza, pridobije poslovne partnere ili u javnosti ostvari ugled ili dobro ime.“ (Zakon o medijima, čl. 20. st. 1.).

¹²² Zakon o medijima, Narodne novine br. 59/04

¹²³ Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine br. 82/08

U **Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima** spominju se termini „spotovi za oglašavanje“ i „spotovi za teletrgovinu“.¹²⁴ U **Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima** (NN 32/08) u članku 10. spominje se i termin „odvojeni reklamni spotovi“ dok se u **Zakonu o HRT-u** (NN 25/03) spominju „promidžbene poruke“ (čl. 12).

U ovoj analizi televizijskih promidžbenih poruka korišteni su termini **TV spot i oglasni TV spot**, koji označavaju kratku audiovizualna formu, u ograničenom trajanju do 30 sekundi (u rijetkim slučajevima do 1 minute), kojom se u sklopu televizijskog programa oglašava neki proizvod, usluga, akcija i sl.

2. CILJEVI RODNE ANALIZE TV SPOTOVA

Ciljevi rodne analize oglasnih TV spotova bili su utvrditi:

- zastupljenost žena i muškaraca kao glavnih likova u TV spotovima,
- ciljane grupe TV spotova po spolu,
- način predstavljanja žena i muškaraca,

Ciljevi su definirani kako bi se prema spolu kvantitativno odredila zastupljenost likova u TV spotovima kao i ciljane grupe kojima se oglašivači obraćaju kao potencijalnim potrošačima/cama, te kvalitativno analizirali načini predstavljanja žena i muškaraca u TV spotovima tj. definirale eventualne razlike u prezentaciji i porukama ovisno o tome kojem spolu su oglasi prvenstveno namijenjeni.

3. METODOLOGIJA

3.1 Uzorak

Za analizu su korišteni oglasni TV spotovi emitirani u razdoblju od 24 sata u petak, 3. listopada 2008., i u razdoblju od 24 sata u subotu 4. listopada 2008. na javnoj televiziji i to

¹²⁴ „Trajanje prijenosa namijenjenog spotovima za teletrgovinu, spotovima za oglašavanje i drugih oblika oglašavanja, uz izuzeće izloga za teletrgovinu iz članka 19.b stavka 1. ovoga Zakone, ne smiju prijeći 20% dnevnog vremena prijenosa. Vrijeme prijenosa spotova za oglašavanje ne smije prijeći 15% dnevnog vremena prijenosa.“ (čl. 14. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkim medijima. NN 79/07).

Prvom programu Hrvatske televizije (u daljnjem tekstu: HTV 1) i na komercijalnoj televiziji i to RTL televiziji (u daljnjem tekstu: RTL).

3.2. Postupak

Nakon snimanja, svi su oglasni TV spotovi pažljivo pregledani i podaci o svakom od njih uneseni su u matricu prema zadanim kategorijama. Na temelju dobivenih rezultata izrađene su tablice frekvencija te iz rodnog aspekta analiziran sadržaj TV spotova prema tematici i načinu prezentacije.

3.3. Kategorije kodiranja

Za svaki TV spot kodiran je broj prikazivanja, naziv proizvoda koji se oglašava, spol glavnog lika u spotu; spol ciljane grupe; spol stručne osobe koja govori o ili preporučuje određeni proizvod/uslugu/akciju i način privlačenja potrošača. U TV spotovima namijenjenim promidžbi nekog proizvoda i/ili usluge koriste se razne metode privlačenja pažnje potrošača/ica pa su analizirani u odnosu na zastupljenost bilo koje od tih metoda, ili više njih, kako bi se ustanovilo koriste li TV spotovi različite metode i koje, ovisno o spolu glavnog lika i/ili spolu ciljane grupe.

Metode ili načini privlačenja pažnje potrošača/ica koje smo uključili u analizu su:

- emocionalni transfer - odnosi se na kreiranje pozitivnih emocija kod gledatelja/ica koje se povezuju s oglašenim proizvodom kako bi se stvorio osjećaj dobrog raspoloženja, radosti, sreće, blagostanja i sl., prijenosom tih emocija povezao sa oglašenim proizvodom;
- seksualnost/erotika - korištenje razodjevenih dijelova muškog ili ženskog tijela;
- strah - u fokusu je nesigurnost, strah, neugoda;
- simboli - npr. nacionalni simboli kojima se pobuđuje patriotizam i domoljublje i povezuje s kupnjom određenog proizvoda ili korištenjem određene usluge;
- uklapanje - o kupnji određenog proizvoda ovisi uklapanje u društvo, sreća, uspjeh, prihvaćenost (npr. korištenje određene gume za žvakanje znači da osoba postaje poželjnija za ljubljenje);

- ljupkost - TV spotovi u kojima se pojavljuju mala djeca i životinje; g) svjedočanstva - poznati i slavni ili anonimni, ali s određenom profesijom ili strukom (npr. zubari) koja im daje kredibilitet, a koji svjedoče o učinkovitosti oglašenog proizvoda;
- laskanje - podilaženje potrošačima/cama i uvjeravanje kako su lijepi/e, pametni/e, dobri/e, zaslužni/e i kao takvi/e će se odlučiti na odabir određenog proizvoda/usluge. (npr. „Jer vi to zaslužujete!“); i) ostalo - akcije i nagradne igre, informacije, najave;
- jednostavnost korištenja - TV spotovi koji koriste uvjeravane da će oglašeni proizvod riješiti neki problem na najlakši i najjednostavniji način;
- magični sastojak - revolucionarno otkriće koje se nalazi u oglašenom proizvodu sve prethodne proizvode iste vrste čini manje vrijednim, manje učinkovitim, manje dobrim i sl.
- animacija - crtani ili kompjutorski generirani likovi

4. REZULTATI RODNE ANALIZE OGLASNIH TV SPOTOVA

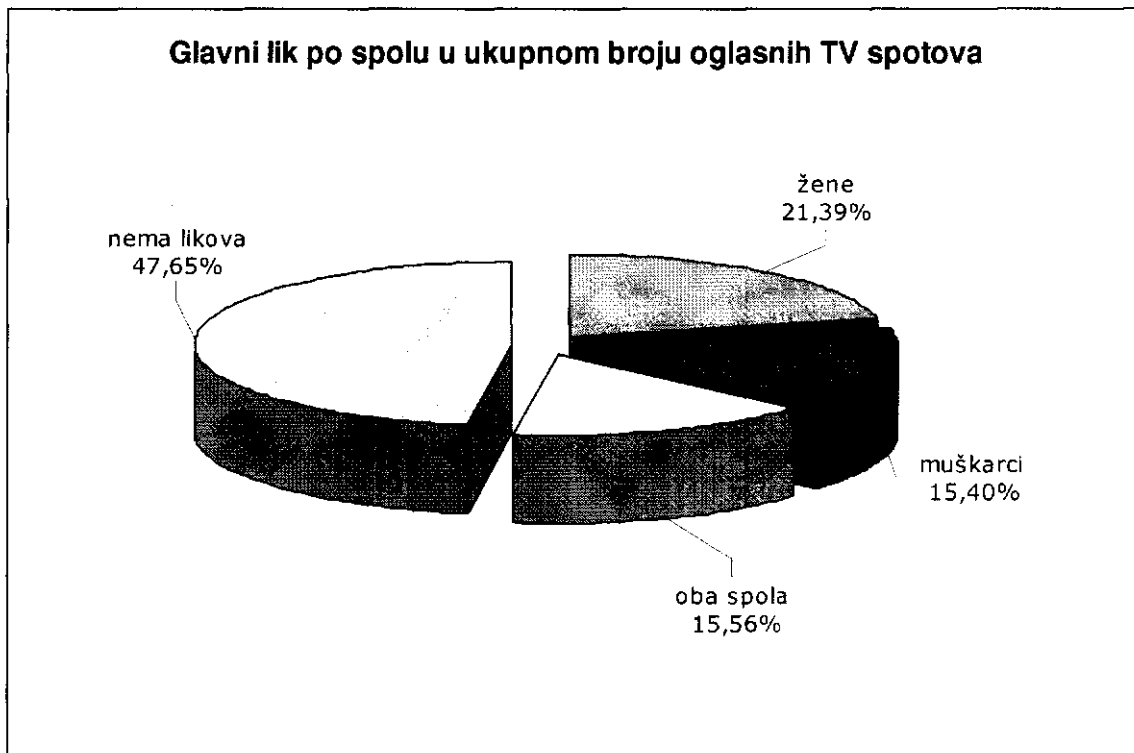
U razdoblju od dva dana po 24 sata, prikazano je i snimljeno ukupno 617 oglasnih spotova , od čega je 348 prikazano na RTL-u, a 269 na HTV-u.

Analizirani spotovi prikazani su ukupno 1.358 puta.

4.1. Glavni lik - zastupljenost po spolu

U ukupnom broju od 617 spotova:

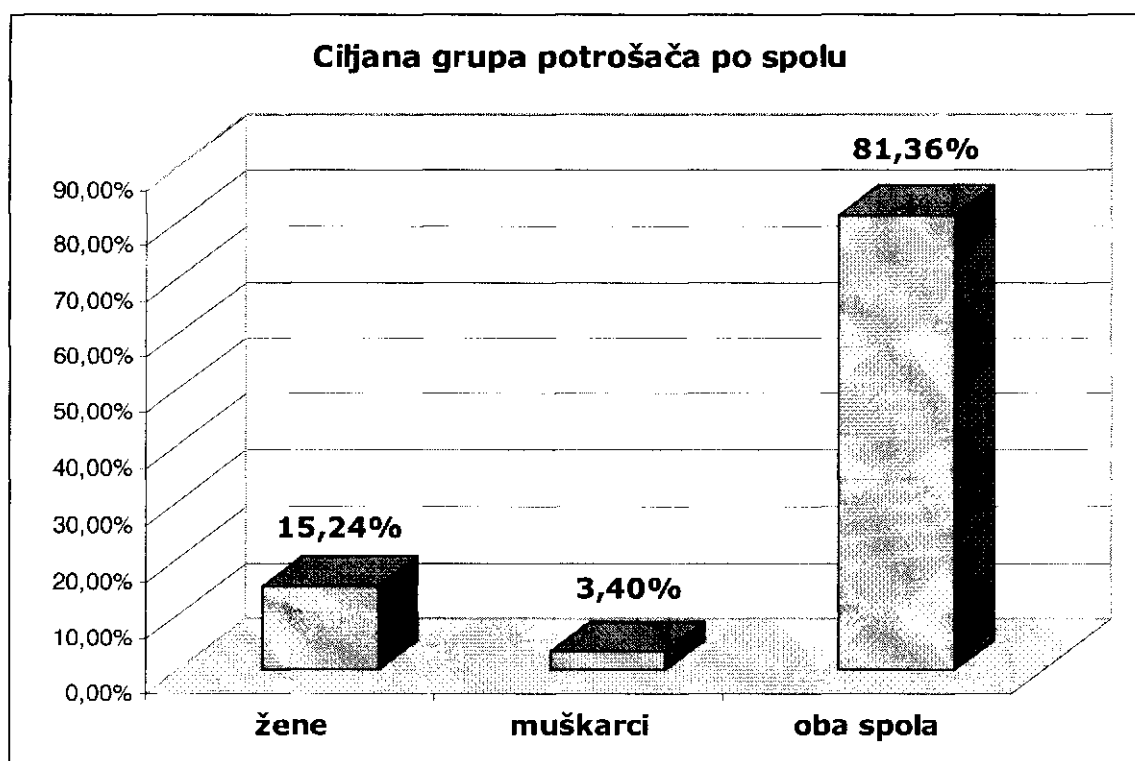
- 323 spota (52,35%) imaju likove, a u 294 spota (47,65%) nema likova,
- u 132 spota (21,39%) glavni lik bio je ženskog spola,
- u 95 spotova (15,40%) muškog,
- u 96 spotova (15,56%) zastupljena su oba spola.

Iz grafičkog prikaza vidi se da, pojedinačno gledano, **najveći postotak oglasnih TV spotova nema likova**, da su oba spola zastupljena u gotovo istom postotku kao samo muški likovi, te da ako računamo spotove u kojima se pojavljuju kao glavni lik i one u kojima se pojavljuju zajedno sa suprotnim spolom, **žene se pojavljuju u gotovo 37% promidžbenih TV spotova, a muškarci u 31%.**

4.2. Ciljana grupa po spolu

Od ukupno 617 analiziranih spotova, **u 81,36% spotovi se obraćaju i ženama i muškarcima** tj. oglašeni proizvod i/ili usluga ne ističu ni na koji način spol potrošača. To su, najčešće spotovi bez likova kao na primjer, TV spotovi za čokoladu, smrznute proizvode, čaj, pružatelje Internet usluga ili telefonije, automobile i sl. **Samo ženama se obraća 15,24% spotova, a samo muškarcima 3,40%.**

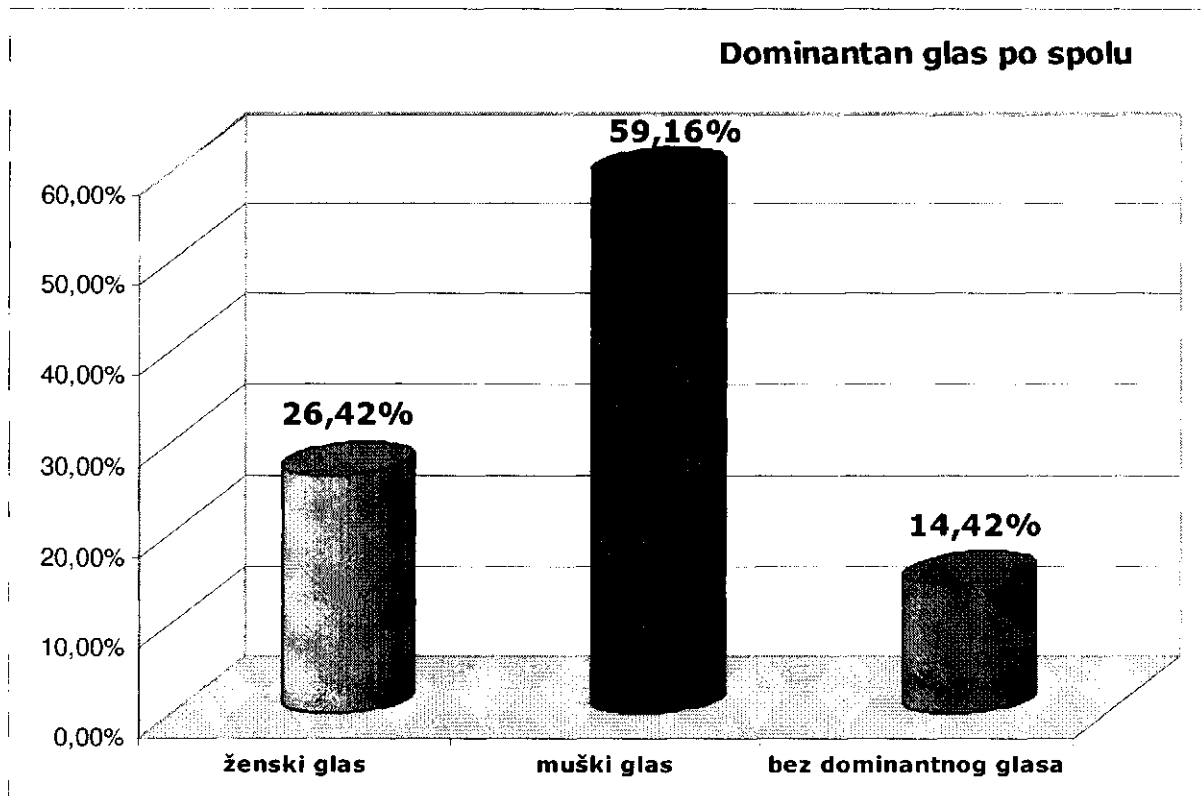

4.3. Dominantan glas u televizijskom spotu po spolu

Osim spola glavnog lika u TV spotu i spola ciljane grupe kojoj se oglašni TV spot obraća, analiziran je i glas osobe koja govori o oglašenom proizvodu/usluzi/akciji sa pozicije autoriteta, odnosno osobe koja preporučuje oglašeni proizvod i uvjerava nas u njegovu kvalitetu. Jedan od ciljeva analize bio je provjeriti statističku zastupljenost ženskog i muškog glasa na toj poziciji.

Od ukupno 617 prikazanih spotova, u gotovo 86% (528) spotova pojavljuje se glas koji govori o oglašenom proizvodu. **Dominantan glas jest muški glas** u čak 59,16% spotova od ukupno 528 spotova. Ženski glas se pojavljuje u 26,42% spotova.

Simptomatično je da se muški glas, kao glas autoriteta kojem se vjeruje kad govori o kvaliteti proizvoda koji se oglašava, pojavljuje u gotovo svim oglasima vezanim za proizvode za čišćenje u kućanstvu, najčešće deterdženta i sredstva za skidanje mrlja. Nadalje, često se pojavljuje u oglasima vezanim za djelotvornost paste za zube ili sredstva za održavanje perilice rublja. Muški glas koristi se i prilikom nagovaranja na korištenje omekšivača za rublje. U svim oglasima glavni lik kojem se muški glas obraća je žena!

4.4. NAČINI PRIVLAČENJA POTROŠAČA/ICA

TV spotovi nisu kodirani na način jedan TV spot jedna kategorija, budući da se u većini spotova pojavljuje više kategorija; na primjer u istom TV spotu emocionalni transfer se postiže prikazivanjem nacionalnih simbola, a u drugom prikazivanjem djece ili pasa, dok se u TV spotu za kozmetički proizvod istovremeno kreira strah od npr. starenja/bora ili ispadanja kose koristi svjedočanstvo poznatih, javnih osoba kojim se želi uvjeriti potencijalne potrošače/ice u učinkovitost oglašenog proizvoda.¹²⁵

5. NAČINI PREDSTAVLJANJA ŽENA I MUŠKARACA U TV SPOTOVIMA

Iz ukupnog broja svih emitiranih TV spotova, isključeni su spotovi kojima se oglašavaju razne pogodnosti kupovine, akcijske prodaje, poslovne informacije banaka, najave predstava i filmova, knjige, akcijske prodaje automobila i sl., a analizirani su spotovi u kojima se pojavljuju žene i/ili muškarci u ulogama koje se povezuju sa jednim ili oba spola.

¹²⁵ Analizirani su različiti načini privlačenja potrošača/ica u odnosu na kategorije objašnjene u Metodologiji, točka 3.3.

Prema temi svakog TV spota, izdvojeni su i iz rodnog aspekta analizirani TV spotovi koji oglašavaju kozmetiku i proizvode za higijenu, sredstva za čišćenje i održavanje kućanstva i hranu, te spotove u kojima se pojavljuje obitelj. Rodna analiza spotova s ovom tematikom fokusirala se na to tko se pojavljuje u spotu, kome je namijenjen proizvod, na koji je način prezentiran, kome pripada glas koji govori o proizvodu, koliko i na koji način se u njima koriste spolni stereotipi.

TV spotova navedene tematike, pojedinačno ili kombinirano, bilo je **ukupno 127 ili 39,32%** od ukupno 323 TV spota u kojima se pojavljuju osobe ženskog i muškog spola.

Navedenih **127 spotova** bilo je **prikazano ukupno 332 puta u roku 48 sati**:

Na RTL-u su bili prikazani 234 puta:

121 put 3. listopada (petak) i 113 puta 4. listopada (subota).

Na HTV-u su bili prikazani 98 puta:

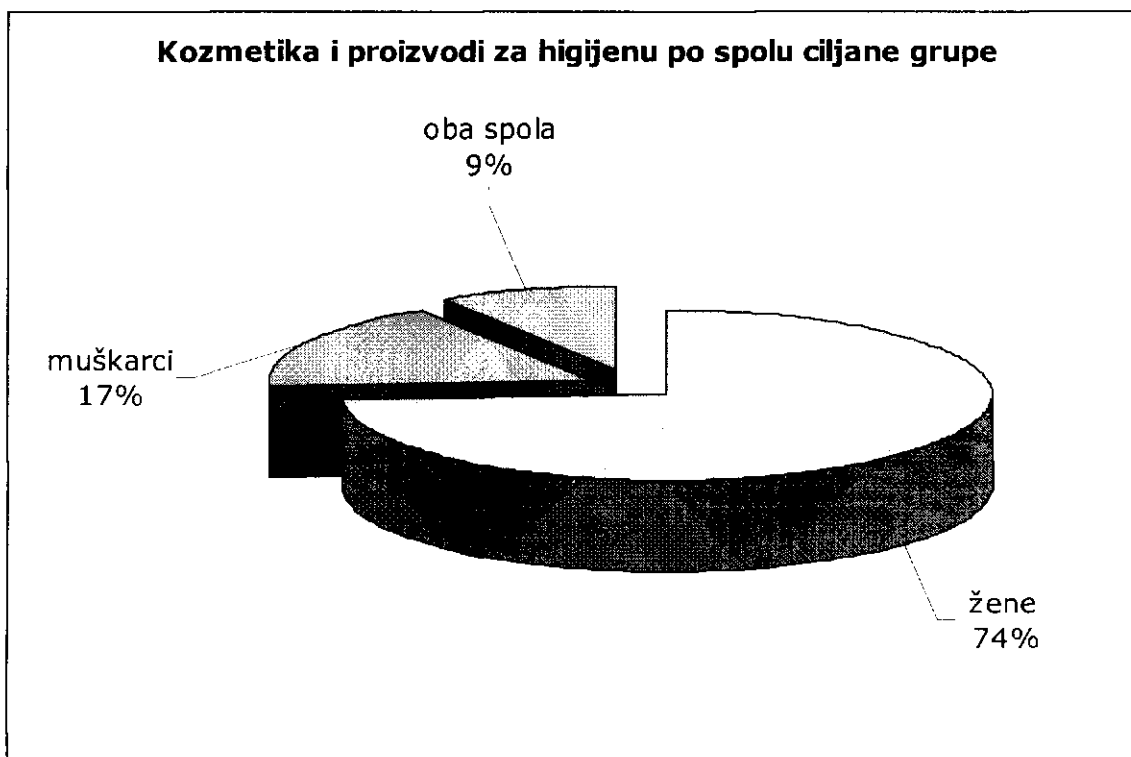
46 puta 3. listopada (petak) i 52 puta 4. listopada (subota).

Broj prikazivanja TV spotova ove tematike čini 24,45% prikazivanja od ukupno 1.358 prikazivanja svih analiziranih TV spotova u razdoblju od dva dana.

5.1. KOZMETIKA

Ukupno 46 TV spotova (14% svih spotova u kojima se pojavljuju likovi) oglašava kozmetiku (šminku, proizvode za njegu kose, mirise) i/ili proizvode za higijenu (pastu za zube, dezodoranse, gelove za tuširanje).

Najveći postotak takvih TV spotova namijenjen je ženama (74%) i u svim spotovima namijenjenim ženama pojavljuju se žene kao glavni likovi.

Ljepota, zdravlje, profesionalnost

U svim TV spotovima vezanim uz kozmetiku za žene naglašava se da šminka, parfemi, kreme i proizvodi za njegu služe samo **naglašavanju i isticanju već postojeće ljepote žena, te brizi za zdravlje.**

Zaštitni slogan jednog proizvođača maskare za trepavice glasi: „Naglasite svoju ljepotu.“ Drugi povezuje ljepotu sa sastojkom koji se u oglašavanom proizvodu ističe: Ljepota je sloboda (depilator), Ljepota je sjaj (spray za kosu), Ljepota je radost života (krema za lice), Ljepota je samouvjerenost (preparat za njegu kose). Treći ističe povezanost svog proizvoda sa zdravljem „Samo jaka kosa je zdrava kosa“, „Zdravlje je bitno, započnite sa svojom kožom“.

Većinom se u spotovima naglašava inovacija (magični sastojak koji je unaprijedio učinkovitost svih prethodnih), u kombinaciji sa jednostavnošću korištenja - „Djeluje već od 1. dana“.

TV spotovi laskaju potrošačima/cama prikazujući laboratorije u kojima istraživači ulazu svoje znanje i trud da stvore „magične“ sastojke zato „jer mi to zaslužujemo“: „istraživači

laboratorija L.O. stvaraju budućnost ljepote“, „profesionalna njega kose - za Vas“, „šminka poznatih svjetskih šminkera“.

U 10% TV spotova za kozmetiku pojavljuju se poznate glumice, manekenke, pjevačice koje svojim izgledom i svjedočanstvima „garantiraju“ učinkovitost određenog proizvoda.

Strah

Od kategorija, uzetih u obzir u Rodnoj analizi TV spotova, u oglašavanju kozmetičkih i higijenskih proizvoda najčešće se koristi - STRAH. Tekstualni dio, često popraćen i vizualnim prikazom, fokusira se na neki dio tijela i aludira na neku neugodnu situaciju koja bi se mogla dogoditi ukoliko ne koristimo određeni proizvod : „*Kad imaš problematičnu kožu, svi to vide*“.

Jedan od najilustrativnijih primjera kako se u TV spotovima koristi strah kao motivacija za kupovinu određenog proizvoda je TV spot u kojem se reklamira dezodorans za žene. Djevojka ulazi u lift pun ljudi. Zgodan muškarac kojeg ugleda okreće glavu od nje. Ona podiže ruku i na pazuhu joj je nacrtana svinja koja sugerira neugodan miris. Djevojka posramljena ostaje stajati, dok muškarac izlazi na silu otvarajući vrata lifta. Slogan ovog TV spota u kojem se, naravno, nudi ženama rješenje odnosno prevencija za takve neugodne situacije je: „*Ne dajte da vas miris tijela obilježi.*“

I svi spotovi vezani uz kreme za lice naglašavaju starenje kože, a strah kreiraju vizualnom prezentacijom u kojoj kamera zajedno sa ženom pažljivo promatra svaki centimetar lica u potrazi za borama. Često prikazuju kožu pod povećalom ili čak iu animirani mikroskopski prikaz kako bi se ukazalo na postojanje problema koji se čak ne mogu vidjeti golim okom, ali koji zato nisu zanemarivi jer ih se, osim izgleda, najčešće, dovodi i u vezu sa zdravljem.

Razlike u prikazivanju

Usporedbom TV spotova za parfem namijenjen muškarcima i onaj namijenjen ženama uočava se razlika u načinu prikazivanja i poruci. U oglašavanju mirisa za žene koriste se lepršave, senzualne haljine, bajkovita scenografija, aluzije na romansu - žena djeluje više kao eterično biće, fantazija ili lik iz filma, osoba koja sanjari. U TV spotu u kojem se u istom kadru sa

ženom pojavljuje krokodil (zaštitni znak parfema), žena senzualno „zavodi“ kameru pokretima.

U oglašavanju parfema za muškarce, međutim, koristi se vrlo urbana scenografija grada, stana, nebodera i aluzija na slobodu, nesputanost, postojanost: „*Slobodni smo i nesputani. Tvoj svijet se mijenja, ja ću ostati isti*“.

Privlačnost između spolova često je korišten motiv u TV spotovima, no kada se radi o dezodoransima, tada je uočljiva razlika u načinu prezentacije kada se radi o onima namijenjenim ženama i onima namijenjenim muškarcima.

Dok se u spotovima vezanim za dezodorans namijenjen ženama prvo kreira situacija u kojoj se sugerira neugodan miris tijela i stvara osjećaj nesigurnosti i/ili srama te straha od odbijanja, u spotovima vezanim za dezodorans namijenjen muškarcima koristi se samo pozitivna konotacija isticanjem izuzetno privlačnog mirisa koji suprotan spol baca u trans, izazivajući fizičku reakciju (širenje zjenica, seksualnu želju). U ovim se TV spotovima ističe da je najvažnija karakteristika proizvoda za muškarce, zapravo u tome što djeluje privlačno - ženama.

Iznimka je TV spot namijenjen dezodoransu za tinejdžerke, koji je zasnovan na istom motivu privlačnosti suprotnom spolu zbog korištenja određenog mirisa. Spotovi čija su ciljana grupa tinejdžeri uglavnom ravnopravno prikazuju osobe oba spola u istima aktivnostima, zajedničkom druženju i/ili zabavi.

Izgledati i biti

Poznate osobe koje reklamiraju proizvod za žene su glumice, manekenke i pjevačice koje se pojavljuju zbog svog izgleda. Poruka koju ovakvi TV spotovi šalju ženama je da **moгу** i da zaslužuju **izgledati** lijepo poput njih.

Poznate osobe koje reklamiraju određeni proizvod za muškarce su sportaši kod kojih se naglašavaju njihova vrhunska sportska postignuća: „*Fenomenalni golfer Tiger Woods osvojio je svoje prvo prvenstvo kao petogodišnjak. Fenomenalni tenisač Roger Federer, najbolji tenisač na svijetu četiri godine za redom, fenomenalni nogometaš Thierry Henry, u dvije*

godine osvojio i europsko i svjetsko prvenstvo". Nabranjanje vrhunskih postignuća ovih muškaraca, služi kako bi se potencijalnim muškarcima potrošačima poručilo da **moгу biti** kao te poznate osobe kupnjom proizvoda (britvice za brijanje) koji i oni koriste - „*Svaki je dan nova prilika da pokažete svijetu kako fenomenalni možete biti*“.

Higijena zubi

Od 10 TV spotova vezanih za brigu o zubima u 6 se pojavljuju isključivo žene, a u 4 se pojavljuju žene koje vlastitim imenom svjedoče o kvaliteti određenog proizvoda (1 poznata osoba i tri žene kojima se navode imena kako bi se dao kredibilitet njihovim izjavama).

U samo jednom TV spotu prikazan je odnos oca i sina kroz godine odrastanja. U dva spota pojavljuju se znanstvenici/e kako bi potrošače/ice uvjerali u znanstvenu vrijednost paste za zube. Međutim, **omjer znanstvenika i znanstvenica je uvijek u korist znanstvenika** (u jednom spotu 3:1, uz to što je muškarac još i zubar koji savjetuje ženu, a u drugom 2:1).

5.2. KUĆANSTVO

51 spot bio je vezan uz dom/kućanstvo, od toga u 13 spotova oglašavalo se proizvode za čišćenje u kućanstvu, uključujući sredstva za pranje posuđa ili rublja, te mirise i osvježivače za prostor¹²⁶, a u 38 spotova hrana/namirnice.

Sredstva za čišćenje

U svih 13 spotova pojavljuju se žene, a u 11 su i glavni likovi.

Žena nije glavni lik u spotu u kojem su prikazani isključivo muškarci znanstvenici koji pronalaze sredstvo protiv mrlja, ali je prikazana na kraju kao korisnica tog sredstva.

U drugom spotu koji oglašava isti proizvod glavni lik je muškarac - vlasnik restorana, koji zahtijeva bjelinu stolnjaka, a žena se pojavljuje na tren u ulozi zabrinute servirke i/ili pralje koja ukazuje na mrlju.

¹²⁶ Nisu uključeni spotovi koji oglašavaju ove proizvode, ali u kojima nema likova.

Glas koji govori o „magičnim“ karakteristikama proizvoda¹²⁷ u 8 ovakvih spotova je glas muškarca, u 2 glas muškarca i glas žene, a u 3 glas žene. Glas muškarca pojavljuje se gotovo uvijek u TV spotovima koji su vezani uz pranje rublja, odnosno oglašavaju prašak za rublje, sredstvo za uklanjanje mrlja i omekšivače. U jednom od spotova za omekšivač za rublje, u kojem glavni ženski lik koristi senzualne pokrete tijela i mimiku kako bi dočarala mekoću odjeće dok muški glas sugestivno ističe: „Naglasit će vašu privlačnost i inspirirati nove komplimente“.

Ženski glas je vezan uz akcijske prodaje i proizvode za osvježivanje prostora ili mirise. U jednom jedinom spotu muškarac treba oprati veću količinu prljavog posuda, a žena mu savjetuje s kojim sredstvom. Radi se o peraću suđa u restoranu, a ne o muškarcu koji pere suđe kod kuće.

Mame su te koje brinu za čistoću rublja svoje djece ma što ona radila odnosno bez obzira na koji način zaprljala rublje (u nogometnoj utakmici ili kašicom za bebe). U jednom spotu beba, koja po svom uzrastu u stvarnom životu još ne bi mogla govoriti, hvali svoju mamu koja se ne ljuti što beba prlja podbradnik jer će ga svakodnevno oprati idealnim deterdžent za pranje jer je ona: „super mama“, a deterdžent kaže muški glas, je za „super mame“.

Hrana

U spotovima za hranu prevladavaju žene i to u ulogama majke, supruge, kuharice, potrošačice i stručnjakinje i savjetnice za hranu koja određeni proizvod povezuje sa zdravljem. Za razliku od TV spotova koji oglašavaju proizvode za pranje i čišćenje u kućanstvu i u kojima se u ulozi znanstvenika i stručnjaka koji pronalaze „magični sastojak“ i proizvod preporučuju ženama i likom i glasom pojavljuju uglavnom muškarci, u TV spotovima u kojima se preporučuje određena hrana dobra za cijelu obitelj, u ulozi stručnjaka se pojavljuje žena.

Uz vrlo rijetke iznimke, muškarci su glavni likovi u TV spotovima u kojima se koristi humor te u TV spotovima u kojima se koriste kompjuterski kreirani likovi kako bi se naglasila energija, snaga, brzina.

¹²⁷ (tkzv. glas u off-u, ne glas lika koji se pojavljuje u spotu)

U TV spotovima koji oglašavaju hranu tj. pojedine namirnice najčešće se pojavljuju majke s jednim djetetom, a nakon toga cijele obitelji - majka, otac, dvoje djece koja su uvijek različitog spola. Muškarci se u TV spotovima ove tematike pojavljuju kao očevi, najčešće kako sjede za stolom s cijelom obitelji.

TV spot u kojem se pojavljuju samo muškarci, prikazuje stručnjake mesne industrije koji putuju u Italiju provjeriti kvalitetu mortadele koju su proizveli kod, kako ih i sami nazivaju, „pravih stručnjaka“ u liku četiri starija muškarca na gradskom trgu.

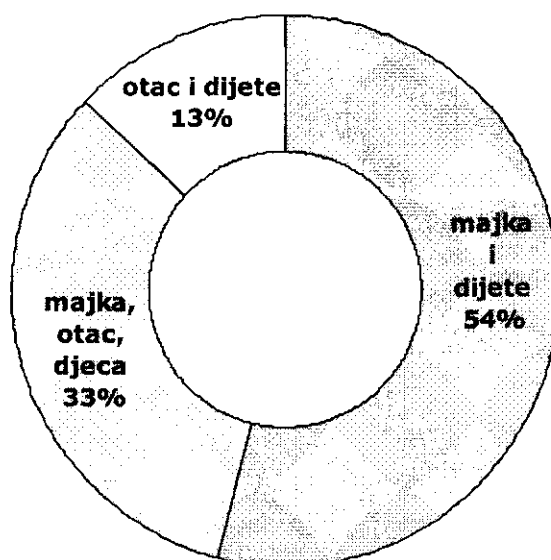
U jedinom rodno nestereotipnom, iako ne i rodno neutralnom TV spotu, prikazane su dvije lutkice revolveraša i sugeriran dvoboj, no u „stvarnom“ životu za stolom, zahvaljujući brzini, djevojčica pobjeđuje dvojicu dječaka u hvatanju posljednje hrenovke na tanjuru.

OBITELJ

Od 24 TV spota u kojima su prikazani majke, očevi i djeca, u:

- 13 spotova (54%) prikazana je majka s djetetom (tematika: hrana i sredstva za pranje rublja tj. uklanjanja mrlja),
- 8 spotova (33%) prikazana je cijela obitelj (tematika: konzumiranje hrane),
- 3 spota (12%) otac s djetetom (tematika: bečki međunarodni aerodrom, briga za zube, vezanje djece sigurnosnim pojasevima na zadnjem sjedištu u automobilu).

Obitelj u TV spotovima

Stajalište da je majka ta čiji je posao da brine o obitelji, jasno je izraženo u spotu koji oglašava nadomjestak za doručak. Naime, zbog brige za svoju obitelj, to jest podmirenje jutarnjih potreba članova/ica svoje obitelji, razumljivo je da žena nema vremena za sebe tj. za svoj doručak: „Kao dobra mama jutrima vodite brigu o cijeloj obitelji. No zbog toga nemate ponekad vremena za doručak.“ U TV spotu nema niti jednog odraslog muškog lika, a ženski likovi - mame - prikazane su s različitim zanimanjima: liječnica, cvjećarica i uredska djelatnica.

Prema TV spotovima majke su te koje brinu za hranu, koje hranom štite zdravlje svoje obitelji, te ukoliko su prikazane kao znanstvenice, savjetuju što je zdravo za cijelu obitelj.

Muškarac je u spotovima koji prikazuju obitelj prikazan kao otac koji zajedno s djecom sjedi za stolom, u jednom spotu kako na tribinama navija za sina na utakmici (zajedno sa majkom i kćerkom), a u jednom se, nespretno, pokušava snaći u kuhinji. U snalaženju mu pomaže kći koja je vještija od njega.

Samo su 3 TV spota u kojima je otac sam sa djetetom. Niti jedan nije povezan s domom i hranom. U TV spotu koji govori o njezi zubi kroz život, otac se na kratko, u jednom kadru, pojavljuje u igri s vrlo malim djetetom. U jednom od preostala dva, poznato lice s televizije govori o važnosti vezivanja djece na zadnjem sjedištu automobila, a u drugom, prilično

nerazumljivom, otac sjedi na klupi dok se dijete igra u pješčaniku iz kojeg mu kasnije pomaže iskopati tablu na kojoj se oglašava „blizina“ međunarodne bečke zračne luke.

5.3. TRADICIONALNA PODJELA ULOGA između žena i muškaraca prikazana je u dvominutnim sponzoriranim spotovima, prikazanim ukupno 8 puta u dva dana, za proizvode koje je moguće naručiti samo telefonom.

U jednom muški glas govori o prednostima i karakteristikama proizvoda za kućanstvo, usisavača, a svi prikazani likovi koji ga koriste su žene. Iako se uspoređuju karakteristike nekadašnjih usisivača i promoviranog usisivača na vodu, osoba koja ga koristi i nekada i sada je žena.

Razlika u poruci koja se oglasom prenosi vidljiva je u prezentaciji muškaraca i žena u spotovima koji oglašavaju sprave za vježbanje. U jednom od spotova oglašava se sprava za sklekove. Spot se u cijelosti obraća muškarcima, a naglasak je na izgledu mišića, na jačini ruku, općenito na snazi i energiji. U spotu se ističe i da su vježbe na toj spravi nastale po uzoru na američke marinice. U spotovima koji oglašavaju slične sprave za žene (iako u analiziranom razdoblju nisu prikazani) naglasak je uvijek na gubitak težine i prevenciju odnosno uklanjanje celulita. Fokus je uvijek na problemu koji treba ukloniti, a ne na rezultatu koji se želi postići, kao što je to slučaj u ovom, a i u drugim spotovima namijenjenim muškarcima.

5.4. STEREOTIP

U spotovima koji promoviraju nagradnu igru i akciju jedne banke, korišten je stereotip o ženama koje nekontrolirano kupuju i „peglažu kartice“ sve dok ne mogu zatvoriti prtljažnik automobila ili dok im iz prepunog ormara ne poispadaju na stotine cipela. U jednom od spotova prikazana je žena koja primamljena akcijskom prodajom jedne tvrtke namještaja baca kroz prozor stari namještaj, ali s njim i vlastitog partnera.

U analiziranom razdoblju nije bilo TV spotova za pivo koji su koristili, inače za ovu vrstu reklama česte, stereotipe i seksizam. Pivo je uglavnom oglašavano u spotovima bez likova. Samo u jednoj reklami i žene i muškarci su prikazani stereotipno. Muškarci koji piju pivo i gledaju utakmicu, i žena koja prigovara. Iako vidimo njezinu naglašenu mimiku prigovaranja

zbog piva, ne čujemo ju jer spot sugerira da ju niti muškarci ne čuju iako očekuju njezino prigovaranje kao nešto neminovno.

5.5. SEKSIPIL/EROTIKA

Analizirana je i zastupljenost seksipila i erotike, odnosno razodjevenih muških i ženskih tijela, ili dijelova tijela u svim TV spotovima u kojima se pojavljuju likovi, a vezani su s gore navedenom tematikom. U analiziranim oglasnim TV spotovima seksipil/erotika koristila se u veoma malom postotku od svega 5% spotova i odnosila se na proizvode za higijenu tijela (gelove za tuširanje, parfeme) i to ravnopravno i za žene i za muškarce.

Jedini TV spot u kojem su i muško i žensko tijelo korišteni kao dekoracija i u kojoj prikazivanje tijela nije u vezi s oglašenim proizvodom je spot u kojem se promovira vrsta čokoladnog deserta.

5.6. SEKSISTIČKI TV SPOTOVI

Stereotipno prikazivanje bilo kojeg spola ljudska bića svodi na pojedinačne fizičke i/ili psihičke karakteristike za koje se pretpostavlja da određuju pojedince/ke unutar pojedinog spola i sve pripadnike/ce tog spola.¹²⁸ Primjer negativnog stereotipiziranja po spolu u TV spotovima je prikazivanje žena kao nekontroliranih potrošačica, materijalistički nastrojenih osoba, supruga koje samo zanovijetaju, osoba koje su hirovite te osoba koje nalaze osobno zadovoljstvo u čistom rublju ili posuđu. Iako se i muškarce prikazuje stereotipno, naročito u TV spotovima koji ih prikazuju kao pivopije kojima su nogometne utakmice životni prioritet, stereotipi koji se koriste u prikazivanju muškaraca su uglavnom afirmativni, odnosno prikazuju ih kao snažne, pune energije, snalažljive, profesionalne bez obzira radi li se o vlasniku restorana, frizeru ili istraživaču u laboratoriju, osobe koje nešto postižu ili mogu postići nešto u životu. Žene se prikazuju u domeni doma i brige za obitelj i/ili u domeni brige za zdravlje i prije svega preokupirane fizičkim izgledom. Ili, ako to nisu, trebale bi biti jer toliko je problema sa svakim djelićem njihovog lica i tijela.

¹²⁸ Definicija stereotipa, „Pojmovnik rodne terminologije prema EU standardima“, Biblioteka ONA, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Zagreb, 2007.

Spot, koji je bio prikazan ukupno 5 puta u dva dana, a koji ženu svodi na seksualni objekt i vlasništvo muškaraca je spot jednog *mobilnog operatera*. U spotu su prikazani sami muškarci, a situacija je aluzija na mafijaške obitelji. Glavni „kum“ govori: „*Svi morate ući u obitelj*“. Ali ne bojte se, slatka je to obitelj“, a kao ilustraciju stavlja ruku na stražnjicu jedinoj ženi u spotu koja stoji pored njega. Na kraju spota, zadovoljan postignutim dogovorom, drugi muškarac koji sjedi za stolom, slijedeći primjer prvog govornika potvrđuje gestom pripadnost obitelji i udara po stražnjici istu ženu uz riječi: „*Dobro došli u obitelj*“. Žena u spotu je osoba koja nema pravo glasa, na čijem licu se očitava da bez riječi podnosi takvo ponašanje. Žena je ovdje predstavljena kao objekt, a njezino tijelo služi kao simbol izražavanja muškog bratstva.

Osim toga žene se u spotovima prikazuju i kao osobe čiji je osnovni prioritet materijalno i financijski status. Primjer takvih spotova su spotovi jednog telefonskog operatera u kojima žena na vlastitom vjenčanju napušta mladoženju pred oltarom, a žena na kolodvoru mladića koji je čeka, jer obje odabiru bolju financijsku ponudu koju im, u ovim slučajevima, nudi telefonijski operater, inače otjelovljen u obliku rajčice što je dodatni element ismijavanja žena. „*Ali draga zašto?*“ zbunjeno pitaju ostavljeni muškarci, dok ona odgovara: „*Zato što mi on može ponuditi ono što ti ne možeš*“ (besplatne minute i besplatne SMS-ove).

6. ZAKLJUČAK

Iako su u ovu analizu uključeni svi TV spotovi emitirani u razdoblju od 24 sata i dva dana u tjednu, na jednoj javnoj i jednoj komercijalnoj televiziji, oni ne uključuju sve televizijske spotove koji se inače emitiraju, a svakim danom se na televizijama pojavljuju novi, drugačiji, potencijalno „problematični“ spotovi gledano iz rodne perspektive. Stoga je važno napomenuti da se ovdje navedeni rezultati odnose na one TV spotove koji su bili emitirani na navedenim televizijama u navedenom razdoblju. Ipak, nije za pretpostaviti da će se postotci zastupljenosti po spolu kao i način prikazivanja žena i muškaraca u spotovima određene tematike vezane uz njihovu spolnu tj. rodnu društvenu ulogu, značajno razlikovati u analizi spotova snimanih u nekom drugom razdoblju i s nekih drugih televizija.

Gotovo svi emitirani spotovi prikazani su na obje televizije. Statistički zanemarivo mali broj spotova je bio emitiran na jednoj od televizija, dok na drugoj nije.

Najveći postotak oglasnih TV spotova nema likove. Ako u obzir uzmemo spotove u kojima se pojavljuju kao glavni lik i one u kojima se pojavljuju zajedno sa suprotnim spolom, žene se pojavljuju u gotovo 37% promidžbenih TV spotova, a muškarci u 31%.

TV spotovi se obraćaju ženama u daleko većoj mjeri nego muškarcima - u čak 96,60% slučajeva, ako uzmemo u obzir spotove koji se obraćaju isključivo ženama i one koji se obraćaju i muškarcima i ženama. **Samo ženama se obraća skoro 5 puta više TV spotova nego muškarcima.**

Od ukupno 617 prikazanih spotova, u gotovo 86% (528) spotova pojavljuje se glas osobe koja govori o oglašenom proizvodu. Dominantan je muški glas (59,16% spotova).

74% spotova koji oglašavaju kozmetiku i higijenske proizvode namijenjeno je ženama, a u oglašavanju kozmetike najčešće se kreira osjećaj straha, nelagode, neugodnosti, srama zbog izgleda kako bi se potencijalne potrošačice nagovorile na kupnju proizvoda koji će prevenirati situacije u kojima bi se mogle tako osjećati. 17% spotova koji oglašavaju kozmetiku i higijenske proizvode namijenjeno je muškarcima, a karakteristika ovih spotova je da vrlo rijetko se služe stvaranjem osjećaja straha, nelagode, neugodnosti i srama te da koriste, reakciju žene na dotični proizvod za muškarce kako bi istaknuli njegovu kvalitetu.

Za razliku od TV spotova koji oglašavaju proizvode za pranje i čišćenje u kućanstvu i u kojima se u ulozi znanstvenika i stručnjaka koji pronalaze „magični sastojak“ i proizvod preporučuju ženama i likom i glasom pojavljuju uglavnom muškarci, u TV spotovima u kojima se preporučuje određena hrana dobra za cijelu obitelj, u ulozi stručnjaka/inje pojavljuje se žena.

Prema TV spotovima majke su te koje brinu za hranu, koje hranom štite zdravlje svoje obitelji, te ukoliko su prikazane kao znanstvenice, savjetuju što je zdravo za cijelu obitelj. Muškarac se u spotovima koji prikazuju obitelj pojavljuje kao otac koji sa svojom obitelji sjedi za stolom i doručkuje ili ruča.

Analizom je utvrđeno da u TV spotovima seksipil i erotika nisu značajno zastupljeni kao način prikazivanja žena i muškaraca. Isto tako vrlo malen broj reklama prikazuje žene i muškarce na uvredljiv, omalovažavajući ili ponižavajući način, ali postoje određeni stereotipi

po spolu koji sugeriraju da je, na primjer, super mama ona koja sa smiješkom svaki dan pere isti odjevni predmet, da je dobra mama ona koja se pobrine za sve osim za sebe, da žena treba koristiti omekšivač za rublje kako bi bila poželjna, da su u laboratorijima zaposleni muškarci koji nastoje pronaći čarobni sastojak kako bi ženama olakšali pranje rublja ili posuda, glačanje ili mladost kože.

Neosporna je činjenica kako su stereotipi štetni jer promoviraju podjelu uloga po spolu kao i neke druge društvene odnose koji već dugo nisu dio suvremene stvarnosti. Još štetniji su ako sadržajno predstavljeni kao duhovita dosjetka vrijeđaju, ponižavaju ili omalovažavaju ženu ili muškarca samo na osnovi spolnih karakteristika ili rodnih uloga.

5.4.2. RODNA ANALIZA TELEVIZIJSKIH EMISIJA "DOBRO JUTRO, HRVATSKA" HTV 1, "SVAKODNEVNICA" OTV

Televizijski programi imaju pristup u gotovo sve domove. Neka istraživanja pokazuju da se u Hrvatskoj u prosjeku pred TV ekranima provede oko 260 minuta na dan.¹²⁹ Anketa Državnog zavoda za statistiku koja se provodi u skladu s metodološkim preporukama Europske unije te međunarodnim standardima i klasifikacijama, na uzorku od 3.004 kućanstava pokazala je da je u Republici Hrvatskoj televizor najčešće zastupljen aparat u kućanstvu: čak 96,2 % kućanstava posjeduje televizor, a 19,7% ima dva.¹³⁰

Ovi podaci ukazuju na sveprisutnost televizijskih sadržaja koji time igraju veliku ulogu u oblikovanju stavova i promoviranju vrijednosti, a samim time i snose veliku odgovornost.

Prema hrvatskim zakonima i propisima mediji su u svojim programskim sadržajima dužni zalagati se za ravnopravnost žena i muškaraca i poticati razvoj svijesti o ravnopravnosti spolova.

2. CILJ ANALIZE

Cilj Rodne analize TV emisija bio je istražiti u kojoj mjeri javna televizija, (u ovoj analizi je obrađena Hrvatska televizija - Prvi program) i neka lokalna (gradska) komercijalna televizija

¹²⁹ AGB Nielsen Media Research za 2007. godinu

¹³⁰ Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2008., 10-8 Opremljenost kućnim trajnim dobrima, str. 201

(u ovoj analizi Otvorena televizija - OTV) promoviraju ravnopravnost spolova u sadržajima svojih dnevnih emisija.

Promatrane i analizirane emisije odabrane su zbog termina prikazivanja - jutarnji i popodnevni program - te zbog toga što uključuju široki spektar tema. Obje emisije imaju tradiciju prikazivanja i gledanosti na svojim matičnim televizijama.

3. METODOLOGIJA

3.1 Uzorak

Za analizu su odabrane:

1. «Dobro jutro, Hrvatska» - emisija jutarnjeg programa Hrvatske televizije - prvog programa (u daljnjem tekstu: HTV1), koja se emitira svakog radnog dana od 7:00-9:00;
2. „Svakodnevice“ - večernja emisija Otvorene televizije (u daljnjem tekstu: OTV), koja se emitira svakog radnog dana od 17:30 -18:30.

3.2 Postupak

Snimljeno je ukupno 40 emisija: 20 emisija «Dobro jutro, Hrvatska» i 20 emisija «Svakodnevice» u 20 radnih dana.

Navedene emisije su snimane **u razdoblju od četiri tjedna:** «Dobro jutro, Hrvatska» od 15. rujna - 10. listopada 2008., „Svakodnevice“ od 16. rujna 2008. do 13. listopada 2008. ,

Nakon snimanja, sve su emisije pažljivo pregledane. Za svaki prilog i javljanje i/ili gostovanje u studiju, prema zadanim kategorijama uneseni su podaci u matricu. Na temelju dobivenih rezultata izrađene su tablice frekvencija i grafovi pomoću kojih su dobiveni rezultati slikovito prikazani.

3.3 Kategorije kodiranja

Prilikom pregledavanja snimljenog materijala, svaka od tema obrađivanih u emisijama unesena je u matricu, odnosno kodirana prema sljedećim kategorijama:

1. ukupan broj svih obrađenih tema;
2. ukupan broj snimljenih priloga;
3. spol glavnog lika u snimljenom prilogu;
4. spol osobe koja sudjeluje u razgovoru u studiju;
5. ukupan broj tema vezanih za ravnopravnost spolova po područjima
6. na kome je fokus navedenih tema i područja pod 5.
7. tko govori o temi vezanoj uz ravnopravnost spolova
8. zastupljenost tema vezanih za ravnopravnost spolova u ukupnom broju obrađenih tema
9. ostale teme koje su se pojavljivale u emisijama

4. REZULTATI RODNE ANALIZE TV EMISIJA

4.1. i 4.2. Ukupan broj obrađenih tema i snimljenih priloga

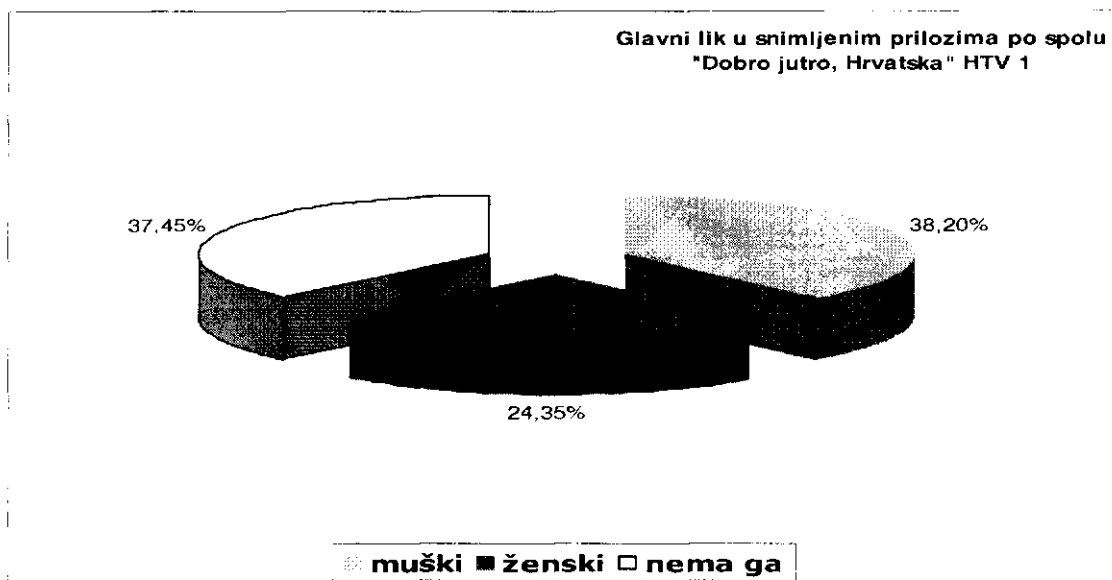
Obrađeno je ukupno 712 različitih tema, od čega 603 emitiranih u „Dobro jutro, Hrvatska“ (267 ili 44% bili su snimljeni prilozi¹³¹) i 109 u „Svakodnevi“ (34 snimljena priloga ili 31%).

4.3. Glavni lik u snimljenim priložima - zastupljenost po spolu

Forme koje su najčešće zastupljene u analiziranim emisijama su snimljeni prilozi i razgovori s gostima/gošćama u studiju.

Od ukupno 267 snimljenih priloga u 20 emisija „**Dobro jutro, Hrvatska**“ u 38,20% slučajeva (ili 102 priloga) glavni lik bio je muškoga spola. Ženski spol zastupljen je u 24,35% ili 65 priloga. U 37% priloga nije bilo glavnoga lika.

¹³¹ Snimljeni prilozi bili su ili ilustracija teme o kojoj se razgovaralo u studiju, ili tema za sebe.

U «Svakodnevici» OTV televizije, od ukupno 34 snimljena priloga u 73,53% priloga (25) glavni lik je osoba muškoga spola, a u 26,47 % priloga (9) ženskoga spola.

4.4. Gostovanja u studiju – zastupljenost po spolu

U emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“, od ukupno 133 gosta/gošće koji su bili pozvani u studio, 73 ili 54,89% bile su osobe ženskoga spola, a 60 ili 45,11% muškoga.

U «Svakodnevici» je od ukupno 59 gostiju/gošći, gostovao 41 muškarac (69%) i 18 žena (31%).

5. Teme vezane za ravnopravnost spolova

Sve teme obrađene u 40 emisija u ukupnom trajanju od 60 sati kodirane su, zasebno za svaku od televizija. Iz ukupnog broja obrađenih tema (712) izdvojene su teme koje se tiču ravnopravnosti spolova, sukladno područjima uključenim u Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08) i u Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. (NN 114/06)¹³²:

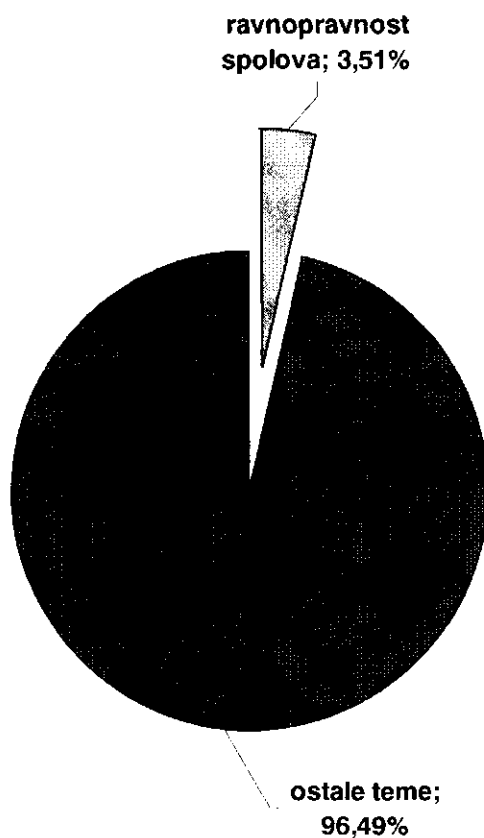
1. tržište rada/rad i zapošljavanje,
2. obrazovanje,
3. politička participacija,
4. mediji,
5. obiteljsko nasilje,
6. zdravlje,
7. trgovina ljudima - *trafficking* i prostitucija,
8. položaj žena s invaliditetom,
9. obiteljska problematika,
10. istospolne zajednice,
11. žene u ruralnim područjima,
12. žene pripadnice nacionalnih i etničkih manjina,
13. žene u sportu,
14. žene u vojsci i ratu/braniteljice,
15. žene u zatvorima,
16. aktivnosti nevladinih organizacija koje se bave ravnopravnošću spolova ili ženskim ljudskim pravima,
17. zakoni i propisi,

5.1. Zastupljenost tema vezanih za ravnopravnost spolova u ukupnom broju obrađenih tema

U 40 emisija, odnosno 60 sati emitiranog programa obje analizirane emisije, 712 obrađenih tema samo 25 ili 3.51% priloga (snimljenih i studijskih) bilo je posvećeno nekom od područja koja su povezana sa ravnopravnošću spolova.

¹³² Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, prateći redovito medije, detektirao je i popisu kategorija za kodiranje dodao neka, u medijima, često spominjana područja u kojima se rijetko spominju žene (npr. žene u vojsci i braniteljice, žene u ruralnim područjima, žene u zatvorima i sl).

**Zastupljenost tema vezanih uz ravnopravnost spolova
u ukupnom broju obrađenih tema**

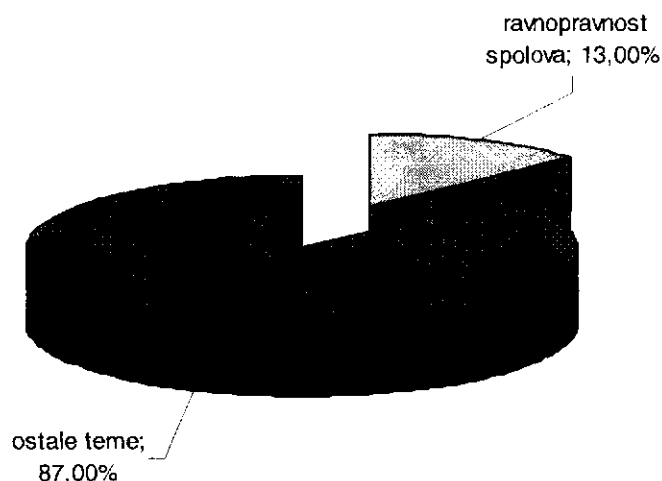

Teme vezane uz ravnopravnost spolova, po emisijama:

„Dobro jutro, Hrvatska“ - 11 tema = 2% od ukupno 603 obrađene teme;

„Svakodnevica“ - 14 tema = 13% od ukupno 109 obrađenih tema.

Zastupljenost tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisiji "Svakodnevica"

5.1.1. Dobro jutro, Hrvatska - HTV 1

Od 17 predviđenih područja vezanih uz ravnopravnost spolova u emisiji «Dobro jutro, Hrvatska» obrađene su teme iz 5 područja: obrazovanja, političke participacije, obiteljskog nasilja, zdravlja i žene u ruralnim područjima, a o kojima se ukupno govorilo 11 puta.

Najučestalija tema bila je iz područja zdravlje žena, o čemu se razgovaralo ukupno 5 puta. Teme zdravlja obuhvaćale su razgovore i priloge o raku grlića maternice, raku dojke, o rizicima ženske oralne kontracepcije, poremećajima i bolestima vaginalne mikroflore. Razgovaralo se i o zdravstvenim i drugim problemima s kojima se suočavaju trudnice.

Od ostalih tema koje nisu vezane za žensko zdravlje, prisutne su bile teme o aktivnostima Udruge vunarica Mrkopalj, odnosno o načinima kvalitetnog provođenja slobodnog vremena žena u malome selu na način da se žene povezuju, razgovaraju, razmjenjuju iskustva, te zajedno pleću.

Iz područja obrazovanja razgovaralo se o ženama u znanosti i stipendijama za buduće znanstvenice, iz područja političke participacije o podzastupljenosti žena u politici u Republici Hrvatskoj i o novom Zakonu o ravnopravnosti spolova.

Iz područja obiteljskog nasilja predstavljena je Strategija za zaštitu od nasilja u obitelji te obilježavanje 22. rujna - Nacionalnog dana borbe protiv nasilja u obitelji.

5.1.2. Svakodnevica - OTV

Od 17 predviđenih područja vezanih uz ravnopravnost spolova u emisiji «**Svakodnevica**» obrađene su teme iz 7 područja: obrazovanja, medija, obiteljskog nasilja, zdravlja, aktivnosti civilnog društva, zakonima, ženama u sportu, o kojima se govorilo ukupno 14 puta.

Govorilo se o obiteljskom nasilju, odnosno kampanji «Reci da» za žene žrtve nasilja, te o Zakonu o oružju, o aktivnostima udruga i organizacija koje se bave temama ravnopravnosti spolova, o anoreksiji, mršavljenju i nametnutim standardima ženske ljepote, o kontracepciji i rizicima kontracepcijskih pilula, odnosno oralne kontracepcije, o mladim majkama studenticama te o motociklasticama („bajkericama“) - ženama u dominantno muškoj sportsko-rekreativnoj aktivnosti.

Ni u «Svakodnevici» ni u «Dobro jutro, Hrvatska» teme poput primjerice ravnopravnosti spolova i diskriminacije na tržištu rada i zapošljavanju, trgovine ljudima i prostituciji, položaju žena s invaliditetom, istospolnim zajednicama, položaju pripadnica nacionalnih i etničkih manjina, ženama u vojsci i braniteljicama i slično nisu obrađivane u analiziranom razdoblju.

5.2. OSTALE TEME EMITIRANE U EMISIJI „DOBRO JUTRO, HRVATSKA“

Prije ove analize utvrđeno je 17 područja za rodnu analizu. U odnosu na ta područja pokazalo se da od ukupnog broja **od 712 tema** samo **3.51%** se moglo kodirati kao teme vezane uz ravnopravnost spolova. Od 603 teme u „Dobro jutro, Hrvatska“ - svega **2%** je bilo vezano uz ravnopravnost spolova, a od 109 tema u „Svakodnevici“ - **13%**.

U emisiji „Svakodnevica“ teme vezane uz ravnopravnost spolova s 13% zastupljenosti u ukupnom broju svih emitiranih tema nalaze se na visokom trećem mjestu.

Međutim, budući da veliki postotak tema u obje emisije otpada na informativne vijesti i poruke te glazbene spotove, postotci po emisijama su drugačiji ako ih računamo u odnosu na

ukupan broj tema koje nisu informativni blokovi ili glazbeni spotovi. Tako na primjer, u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ od 603 tema, 437 tema (72%) se odnosilo na informacije (vijesti, poslovne informacije, prognozu vremena, stanje na cestama, najava događanja, osvrti i sl. i glazbu i spotove). U preostalih 166 tema, teme vezane uz ravnopravnost spolova čine 7%. U emisiji „Svakodnevica“ bilo je 72 (66%) informativnih vijesti te glazbenih spotova pa su u preostalih 37 tema, teme vezane uz ravnopravnost spolova bile zastupljene sa čak 38%. Gledano ukupno za obje emisije u 203 tematske cjeline u analiziranom razdoblju, 25 tema je bilo vezano za ravnopravnost spolova što iznosi: 12,3%.

5.3. Na kome je fokus u temama vezanim za ravnopravnost spolova

Analiziran je i rodni aspekt samog priloga (snimljenog ili studijskog) u odnosu na fokus samog priloga, tj. je li u fokusu žena, muškarac ili udruga koje se bave ravnopravnošću spolova, odnosno njihove akcije i kampanje.

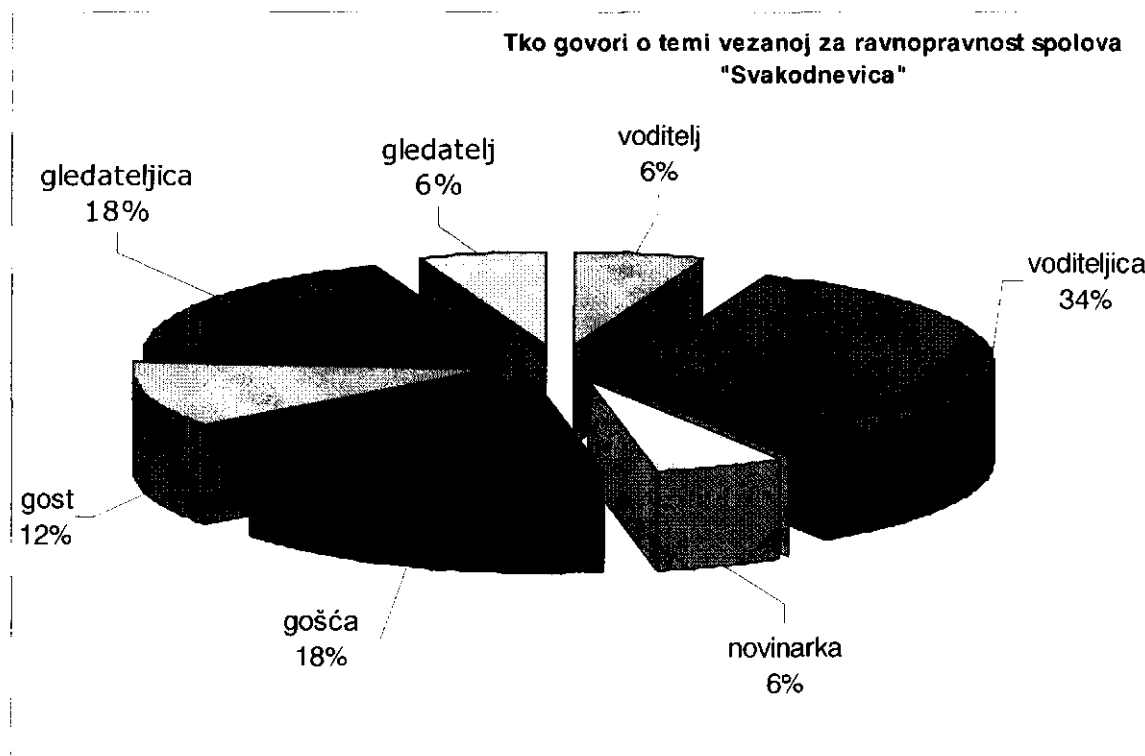
U emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ fokus je u 7 priloga bio na ženama, u ostalih 4 priloga na zakonima, udrugama, akcijama i kampanjama u svrhu poboljšanja položaja žena ili povećanja ravnopravnosti među spolovima. Niti u jednoj obrađenoj temi fokus nije bio na osobama muškog spola.

U emisiji „Svakodnevice“ tematika ravnopravnosti spolova obrađivana je jedino iz perspektive žena.

5.4. Tko govori o temama vezanim za ravnopravnost spolova

U emisiji «Dobro jutro, Hrvatska» o temama vezanim za ravnopravnost spolova u govore gošće u studiju, pravnice, političarke, aktivistkinje udruga za ženska ljudska prava i gledateljice. Premda su osobe muškoga spola u manjini što se tiče sudjelovanja u razgovorima, ipak su se u emisiju javili i muški gledatelji sa svojim komentarima.

U emisiji «Svakodnevica» o temi ravnopravnosti spolova govorile su većinom žene, voditeljica (34%) i gošća (18%), te gledateljica (18%) i novinarka (6%). Međutim, u razgovorima su sudjelovali i muškarci, i to gost (12%), te voditelj (6%) i gledatelj (6%).

6. ZAKLJUČAK

Iako je u «Svakodnevnici» prikazano i obrađeno više tema vezanih za ravnopravnost spolova, obje su emisije tim temama pristupile na objektivan i kritički način, te su za takve teme pozivale relevantne goste. Međutim, o temama vezanim uz ravnopravnost spolova uglavnom govore žene te se stoga može steći dojam da je ravnopravnost spolova područje koje se tiče samo žena te da muškarci nisu pozvani da o tome promišljaju i da uspostavi ravnopravnosti spolova doprinose svojim trudom, zalaganjem i angažmanom.

Briga za zdravlje žena, pogotovo reproduktivno zdravlje jedno je od područja o kojima govore i međunarodni dokumenti koje je Republika Hrvatska ratificirala i koji je pravno i politički obvezuju (UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Pekinška platforma i Plan akcije) kao i nacionalni dokumenti koji se odnose na ravnopravnost spolova (Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010., NN 114/06). Prema tim dokumentima država je dužna „*promicati i osigurati prava žena na najviše standarde tjelesnog i duševnog zdravlja žena*“, te „*promicati i poticati kao i provoditi programe i to uz potporu medija, usmjerene na sprječavanje, rano otkrivanje i liječenje raka dojke, maternice i drugih vrsta zloćudnih bolesti reproduktivnog sustava žena*“.

Teme vezane uz zdravlje žena bile su najviše zastupljene od svih tema vezanih uz ravnopravnost spolova. Druga po učestalosti tema je obiteljsko nasilje i nasilje nad ženama.

Kako u «Svakodnevi», tako i u «Dobro jutro, Hrvatska» teme poput diskriminacije na osnovu spola na tržištu rada i prilikom zapošljavanja, položaju žena s invaliditetom, ravnopravnošću spolova u ruralnim sredinama, istospolnim zajednicama, položaju pripadnica nacionalnih i etničkih manjina, ženama u vojsci i braniteljicama, trgovini ljudima i prostituciji, nisu obrađivane u analiziranom razdoblju.

Teško je odrediti što je dovoljna ili nedovoljna zastupljenost određene teme u odnosu na druge teme. 38% tema vezanih uz ravnopravnost spolova u emisiji „Svakodnevica“ od ukupnog broja obrađenih tema koje nisu čisto informativne naravi, te 7% u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ ukazuje na prisutnost takvih tema. Međutim, tema koje bi pokrivala svih 17 područja vezanih uz ravnopravnost spolova ima premalo u ukupnom broju svih tema, uključujući i informativne, naročito ako se u obzir uzme činjenica da neke teme uopće nisu bile obrađivane u analiziranom razdoblju (tržište rada i zapošljavanje, trgovina ljudima, prostitucija, položaj žena s invaliditetom, istospolne zajednice, i slično).

ZAKLJUČCI RODNE ANALIZE TV SADRŽAJA

Sažetak i preporuke

Značajnu ulogu koju mediji imaju u demokratizaciji društva, odgovornost novinara/ki i drugih predstavnika/ca medija za nepristrano i nestereotipno prikazivanje žena i muškaraca, potrebu edukacije o pitanjima rodne jednakosti u svrhu promicanja uravnoteženijeg prikaza žena i muškaraca u medijima, ističu i međunarodni dokumenti i nacionalni zakoni i propisi.

U uvodnom dijelu Rodne analize TV sadržaja prikazan je presjek međunarodnih dokumenata i nacionalnog zakonodavstva koji obavezuju medije na promicanje ravnopravnosti spolova i uklanjanje rodnih stereotipa i seksizama iz medijskih sadržaja te prihvaćanje međunarodnih etičkih standarda u samoregulirajućim aktima medijskih i marketinških kuća.

I u tijelima Europske unije javljaju se nove inicijative koje ističu da su rodni stereotipi u oglašavanju jedan od nekoliko čimbenika koji imaju velikog utjecaja na napore koje društvo čini u smjeru rodne ravnopravnosti zbog čega je Europski parlament 2008. pozvao Vijeće

Europe, Europsku komisiju i zemlje članice da „*razviju aktivnosti jačanja razine svijesti protiv seksističkih vrijeđanja i degradirajućih slika žena i muškaraca u oglašavanju i marketingu*“.¹³³

Međunarodni dokumenti u svoje odredbe uključuju i način na koji mediji prezentiraju žene i muškarce u svojim sadržajima jer je **utjecaj medija velik i zato što mnogi nisu svjesni načina na koji na nas utječu sveprisutne slike koje nas okružuju**. Stoga je važno kod djece od najranije dobi razvijati kritičke sposobnosti vrednovanja sadržaja u medijima kako ih ne bi uzimali zdravo za gotovo i prihvaćali medijski nametnute stereotipe.

U Republici Hrvatskoj javnost je sve osjetljivija na rodne stereotipe i seksizme u medijima te je sve sklonija reagirati i tražiti uklanjanje pojedinih oglasa zbog vrijeđanja, ponižavanja ili omalovažavanja žena i/ili muškaraca. Ova rodna analiza TV sadržaja pokazala je da iako postoje, oglasi koji direktno vrijeđaju, ponižavaju ili omalovažavaju žene ili muškarce, rijetki su. Međutim, mediji promoviraju mnoge stereotipe koji na prvi pogled djeluju simpatično, duhovito i/ili posve bezazleno te ne nailaze toliko na osudu javnosti, a koji su jednako štetni za uspostavu stvarne ravnopravnosti spolova.

Budući da je cilj svakog marketinškog oglasa promovirati određeni proizvod i/ili uslugu, a da bi to postigao služi se često i provokacijom kako bi svoj oglas izdvojio iz mora drugih oglasa i skrenuo na njega pažnju potencijalnog potrošača/ice, oglašivači se u tu svrhu ne libe koristiti i stereotipima i seksističkim porukama. Ukoliko su kritizirani zbog ponekad ekstremnih provokacija, opravdavaju se da njihovi oglasi nemaju namjeru nikoga vrijeđati te da su napravljeni kako bi se na zabavan i duhovit način poigrale stereotipima.

Međutim, sadržaj oglasa zasnovanog na stereotipu, vizualno „upakiranom“ u šalu, štos, vic, skeč, dosjetku, karikaturu i sl., što ga na prvi pogled treba učiniti prihvatljivim i bezopasnim, zapravo rezultira osnaživanjem stereotipa. A takvo je osnaživanje stereotipa navodno „duhovitim“ reklamama u direktnoj suprotnosti sa njihovim ukidanjem prema kojem su usmjerene nastale odredbe međunarodnih dokumenata i nacionalnog zakonodavstva, bez obzira na namjere oglašivača ili marketinških agencija.

Medijska prezentacija žena još uvijek zadržava diskurs stereotipnog doživljavanja i prikazivanja žene kao osobe čija je uloga u životu primarno uloga supruge i majke. Žene se

¹³³ Rezolucija o utjecaju marketinga i oglašavanja na ravnopravnost spolova (INI/2008/2038)

prikazuju u domeni doma i brige za obitelj i/ili u domeni brige za zdravlje i prije svega preokupiranosti fizičkim izgledom.

U gotovo svim člancima/intervjuima/portretima žena koje su uspjele u nekoj sferi javnog života, napominje se njihov bračni/obiteljski status, a uspjeh u poslu uvijek je popraćen isticanjem obitelji/djece kao prioriteta u njihovom životu.¹³⁴

Na osnovu preporuka i smjernica sadržanih u međunarodnim dokumentima kao i odredbi nacionalnog zakonodavstva čiju primjenu prati Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, te rezultata ove rodne analize TV sadržaja, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova daje sljedeće **preporuke**:

1. uključiti i provoditi odredbe međunarodnih propisa koji se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova i uklanjanje diskriminacije po spolu i seksizma iz svih medijskih sadržaja, u programskim osnovama, programskim usmjerenjima i samoregulacijskim aktima svih medija;
2. sustavno provoditi rodno osjetljive edukacije medijskih djelatnika/ca, uključujući vlasnike/ce medija i rukovoditelje/ice, kako bi se potaklo stvaranje i korištenje nestereotipne, uravnotežene i raznovrsne slike žena u medijima;
3. u odgojno obrazovne programe uključiti sustavno obrazovanje za medije kroz kritičko promišljanje medija i medijsko opismenjavanje od najranije dobi;
4. uvesti u sve medijske programe i sadržaje rodno osjetljiv jezik;
5. uključiti muškarce u teme o ravnopravnosti spolova na ravnopravnim osnovama;
6. povećati broj i raznovrsnost tema vezanih za ravnopravnost spolova u TV emisijama namijenjenim širokoj publici, posebno na javnoj televiziji.

¹³⁴ Analiza tiskanih medija u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2006. Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova na uzorku od 3.105 članaka.

6. ŽENE I ZDRAVLJE

Pravobraniteljica prati primjenu međunarodnih dokumenata kao i nacionalnih politika, zakona i propisa koji se odnose na zaštitu ženskog zdravlja.

Pravo na zdravlje štite mnogi međunarodni dokumenti, među kojima se nalazi i **UN-ova Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena**, (u daljnjem tekstu Konvencija) i **Pekinška platforma za djelovanje u kojoj se posebno ističe „važnost seksualnoga i reproduktivnoga zdravlja žena i stvara osnovu za pristup nasilju nad ženama kao zdravstvenomu pitanju“**.¹³⁵

Preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara Vijeća Europe državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova i Memorandum s objašnjenjima (u daljnjem tekstu Preporuka)¹³⁶ među elementima koji ukazuju na postojanje političke volje i opredijeljenost država za ravnopravnost spolova na području zaštite zdravlja, seksualnih i reproduktivnih prava, u članku 45. navodi sljedeće točke:

- iii. postojanje i promicanje rodno osjetljivoga obrazovanja i dostupnost informacija o zdravlju (dakle i o seksualnome i reproduktivnome zdravlju), što valja ostvarivati ponajprije kroz obrazovni sustav i programe za podizanje javne svijesti;
- iv. postojanje usluga zdravstvene zaštite jednake i rodno osjetljive kvalitete za žene i muškarce, i to onih koje se odnose na zajednička zdravstvena pitanja i onih koje se odnose na rodno specifična zdravstvena pitanja proizašla iz bioloških razlika;
- v. omogućavanje potpunoga i jednakoga pristupa odgovarajućim, pravovremenim i razumljivim informacijama i savjetodavnim uslugama potrebnima ženama i muškarcima – bez obzira na bračno stanje i dob – pri donošenju odluka o vlastitome zdravlju;
- vi. postojanje rodno osjetljivih istraživanja;
- vii. organiziranje edukativnih programa o rodnoj ravnopravnosti pomoću osnovnoga i kontinuiranoga obrazovanja stručnjaka u zdravstvu;

¹³⁵ Preporuka CM/Rec (2007) 17 Odbora ministara državama članicama o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova i Memorandum s objašnjenjima, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2008.

¹³⁶ Izdavač: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, 2008.

viii. postojanje politika i učinkovite primjene mjera koje se sa zdravstvenoga stajališta bave različitim vrstama nasilja uključujući obiteljsko nasilje, seksualno nasilje te štetne tradicionalne prakse.

Vezano za dio Preporuke (točka iii.) koji se odnosi na postojanje i promicanje rodno osjetljivoga obrazovanja i dostupnost informacija o zdravlju u obrazovnom sustavu, pravobraniteljica izvještava u dijelu ovog Izvješća koji se odnosi na obrazovanje.

Vezano za dio Preporuke (točka vii.) koji se odnosi na organiziranje edukativnih programa o rodnoj ravnopravnosti i kontinuiranoga obrazovanja stručnjaka u zdravstvu, pravobraniteljica je 7. studenoga 2008. u Rijeci sudjelovala na javnoj tribini „**Uloga i zadaci liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u prevenciji nasilja u obitelji**“ u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora, podružnica Rijeka, u suradnji s Nastavnim Zavodom za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centrom za participaciju žena u društvenom životu.

Ovdje treba spomenuti da i **Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2008. do 2010. godine** (NN 126/07, dalje: Strategija) kao jedno od područja djelovanja navodi i edukaciju stručnjaka koji rade u području zaštite od nasilja u obitelji među kojima su i liječnici primarne zdravstvene zaštite. U Strategiji se navodi da su „*u okviru specijalizacije iz obiteljske medicine uvedeni neki sadržaji koji bi trebali senzibilizirati liječnike na problem obiteljskog nasilja*“. Strategija predviđa i stručno usavršavanje stručnjaka i stručnjakinja za provedbu psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji kako bi se ostvarila planirana mreža tretmanskih centara za rad s nasilnicima u svim županijama i većim gradovima do 2010. godine.

I u **Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji** navode se obveze zdravstvenih ustanova prilikom pružanja zdravstvene skrbi žrtvi „*s ciljem očuvanja tjelesnog i psihičkog zdravlja žrtve kao i sanacije nastalih ozljeda i psihotrauma*“.

U narednom razdoblju, pravobraniteljica će posebnu pozornost posvetiti upravo problematici obrazovanja stručnjaka/inja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti vezano za nasilje u obitelji.

O provedbi mjera iz Strategije i Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, pravobraniteljica izvješćuje u ovom Izvješću u dijelu koji se odnosi na nasilje.

U odnosu na postojanje politika i učinkovite primjene mjera koje se sa zdravstvenoga stajališta bave različitim vrstama nasilja, uključujući obiteljsko nasilje i seksualno nasilje, **Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006.-2010.** predviđela je mjeru 5.2.14. o donošenju **Protokola o postupanju liječničkog osoblja u slučajevima nasilja nad ženama** (u daljnjem tekstu Protokol), osobito onog seksualnog. Rok provedbe je bio 2007.

Iz odgovora Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi koji je dostavljen na upit pravobraniteljice o provedbi, proizlazi da mjera 5.2.14 nije provedena niti u 2008. Razlog koji Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi navodi je taj što se pri izradi Protokola „*ustanovilo da postoji potreba objedinjavanja postupaka u svezi protokola o postupanju liječničkog osoblja u okviru nekoliko područja (nasilje nad ženama, nasilje u obitelji i dr.). Kako bi na jedinstven način objedinili pristup svim osobama kod kojih postoji potreba za poduzimanjem mjera zdravstvene zaštite na navedenim područjima, ovo ministarstvo je pripremilo nacrt jedinstvenog obrasca koji ima za cilj ispunjavanje svih zadanih obveza.*“ Predstavnik Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi sudjeluje u radu radne skupine pri Ministarstvu branitelja, obitelji i međugeneracijske solidarnosti u svezi pripreme izrade odgovarajućih provedbenih propisa, stoga je za očekivati da će Protokol biti donesen u 2009.

Treba naglasiti da **Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006.-2010.** predviđa brojne mjere u poglavlju 6. *Žene i zdravlje:*

Mjera 6.3.2. - Izradit će se sveobuhvatan program humanizacije rađanja, koji će uključiti izradu i usvajanje smjernica za prirodan porođaj, promociju fiziološkog porođaja te edukaciju žena i zdravstvenih radnika/ca o pravima pacijenta/pacijantica radi većeg sudjelovanja žena u odlučivanju o porođaju. Nositelji: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, u suradnji s povjerenstvima za zaštitu prava pacijenata/pacijantica, stručnjacima/stručnjakinjama i udrugama. Rok provedbe 2007.

Prema podacima koje je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi dostavilo pravobraniteljici, neke su aktivnosti provedene u 2007., a neke u 2008. Tako, na primjer, što se tiče humanizacije rađanja, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ured UNICEF-a za Hrvatsku zajednički su u 2007. pokrenuli primjenu programa „Rodilišta - prijatelji djece“, čiji je cilj bio stvaranje uvjeta koji osiguravaju „*najbolju moguću podršku majci i djetetu u prvim danima, te*

individualan pristup svakoj rodilji“. U dvadeset rodilišta, od ukupno 36 u Republici Hrvatskoj, obavljani su izvidi ocjenjivačkog tima te dane preporuke za poboljšanje.

U 2008., kako izvještava Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, ginekolozi/ginje su izradili dio smjernica, koje su koncipirane kao praktične i jednostavne za neke postupke koji se odnose na sve razine porodničke djelatnosti, dok vezano uz projekt humanizacije rađanja i odlučivanju žena o načinu dovršenja poroda, Ministarstvo ističe da je „*izuzetno teško donijeti konsenzus jer struka ima jasno definirane stavove i medicinske indikacije, te će se rasprava o istom nastaviti na sastancima stručnog društva i Povjerenstva za perinatalnu medicinu*“.

Praćenjem aktivnosti nevladinih udruga (npr. RODA - Roditelji u akciji), a koje su vezane za mjeru 6.3.2. o humanizaciji rađanja i većem sudjelovanju žena u odlučivanju o porođaju, vidljivi su brojni problemi na koje nailaze trudnice, u vezi prenatalne skrbi i samog porođaja. Prema svjedočanstvima brojnih porodilja, porođaj je za mnoge od njih traumatičan zbog ponižavajućeg odnosa tijekom same procedure rađanja u kojoj je porodiljama onemogućeno sudjelovanje u odlučivanju o porođaju.¹³⁷

Stoga pravobraniteljica smatra da je provedba mjere 6.3.2. izuzetno važna, zbog čega bi trebalo prevladati i prepreke u postizanju konsenzusa.

Mjera 6.4.2. Izradit će se cjelovit program borbe protiv spolno prenosivih bolesti.

Nositelji: Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, u suradnji s udrugama i nezavisnim stručnjacima/stručnjakinjama.

Prema odgovoru nositelja mjere, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (u daljnjem tekstu HZJZ), cjeloviti program borbe protiv spolnih bolesti provodi se sustavno već više od 60 godina. Izrađuje ga od početka do danas HZJZ, a u njemu su sudjelovali mnogi dionici zdravstva na primarnoj, polikliničko-konzilijarnoj (sekundarnoj) i tercijarnoj (bolničkoj) razini.

Područje suzbijanja spolnih bolesti obrađeno je u Programu mjera zdravstvene zaštite na nekoliko načina i mjesta u okviru cjelovitog programa borbe protiv zaraznih bolesti, među kojima su i spolne bolesti, te kao posebno poglavlje među značajnim zdravstvenim

¹³⁷ www.roda.hr

problemima, pod naslovom Program mjera protiv spolno prenosivih bolesti i infekcija urogenitalnog sustava. Program je ažuriran u nekoliko navrata, posljednji put službeno u 2006. (NN 126, 20. studenoga 2006. – Plan i program mjera zdravstvene zaštite iz osnovnog zdravstvenog osiguranja).

Sve mjere zaštite od zaraznih bolesti jednako se odnose na svakog stanovnika i stanovnicu Republike Hrvatske i svatko, bez obzira na to je li državljanin/ka Hrvatske ili ne, kao ni je li zdravstveno osiguran/a ili nije, ima pravo koristiti se svom zdravstvenom zaštitom predviđenom u mjerama, uključujući i najskuplje oblike liječenja (na primjer liječenje HIV infekcije).

1. prosinca 2008. obilježen je Dan borbe protiv AIDS-a. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u publikaciji „Žene i muškarci u Hrvatskoj u 2008.“, u razdoblju od 1986. do 2007. bilo je ukupno 270 oboljelih od AIDS-a, od čega 15,2% žena i 84,8% muškaraca, te 125 umrlih, od čega 13,6% žena i 86,4% muškaraca. Hrvatska ima najnižu pojavnost AIDS-a u svijetu.

U cilju zaštite zdravlja Hrvatski sabor je 17. listopada 2008. donio **Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda** kojim se utvrđuju mjere za smanjenje i ograničavanje uporabe duhanskih proizvoda, štetnih sastojaka cigareta i obvezne oznake na pakiranjima duhanskih proizvoda, preventivne mjere protiv pušenja te nadzor nad provedbom ovoga Zakona.

U lipnju 2008. u saborsku proceduru upućen je Prijedlog Zakona o liječenju neplodnosti i postupcima oplodnje s biomedicinskom pomoći koji nije prihvaćen.

Zdravlje - ostalo

U Hrvatskoj je u protekloj godini organizirano nekoliko akcija u svrhu podizanja svijesti o zaštiti reproduktivnog zdravlja žena, poput akcije „Više od riječi“ za rano otkrivanje raka dojke, u sklopu koje je obilježen i Dan ružičaste vrpce.

Tijekom 2008. provedena je i zdravstveno-edukativna kampanja „Prekrižimo rak dojke i vrata maternice“, koju je u siječnju 2008. podržala i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. U

sklopu kampanje organizirani su i besplatni ginekološki pregledi i PAPA testovi za žene koje nisu bile na pregledu u posljednje tri godine. Kampanja se pokazala izuzetno uspješnom.

Prema objavljenim podacima, u Hrvatskoj na godinu samo od raka vrata maternice, koji je drugi po učestalosti rak u žena, oboli oko 400 žena, a 100 ih umire.

U svrhu informiranja javnosti, Gradski ured za zdravstvo, rad, socijalnu zaštitu i branitelje Grada Zagreba tiskao je informativnu knjižicu pod nazivom „Zašto bi se moja kći u ovim godinama trebala cijepiti?“, a u travnju 2008. u suradnji sa Zavodom za javno zdravstvo počelo je besplatno cijepljenje protiv HPV infekcije za učenice sedmih razreda osnovnih škola koje dolaze iz obitelji slabijeg imovnog stanja te djecu branitelja. U godinu dana registracije cjepiva cijepjeno je ukupno 500 djevojčica.

Pravobraniteljica redovito prati i informacije vezane uz područje zdravlja o kojima izvještavaju mediji.

OPIS SLUČAJA (PRS 05-01/08-19) - Na temelju medijskih napisa o navodnoj štetnosti jedne vrste kontracepcijskih tableta, koje su povezivane i sa smrću jedne mlade žene, te informacije da se iste mogu nabaviti u ljekarnama bez liječničkog recepta, što je suprotno propisima i odobrenju Agencije za lijekove i medicinske proizvode Republike Hrvatske, Pravobraniteljica je zatražila očitovanja nadležnih institucija. Budući da se radi o ženskom reproduktivnom zdravlju te da predmet zahtijeva dodatnu provjeru navoda iz odgovora koje je primila krajem 2008., pravobraniteljica će o svojim saznanjima u ovom slučaju izvijestiti u sljedećem izvještajnom razdoblju.

III. AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE NA PROMICANJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

1. NACIONALNA POLITIKA ZA PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA ZA RAZDOBLJE 2006.-2010. GODINE

U svrhu praćenja provedbe mjera iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010. godine, pravobraniteljica je uputila upit nositeljima onih mjera čiji je rok provedbe bio 2008. godina, ili koje nisu bile provedene u 2007. pa je njihova provedba praćena u 2008.

LJUDSKA PRAVA ŽENA

Osobe s invaliditetom

Mjera 1.3.3. - Provest će se empirijsko istraživanje o položaju žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj. Nositelj: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi. Rok provedbe: 2008.

Prema podacima koje je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi (MZSS) dostavilo pravobraniteljici, **mjera nije provedena.** MZSS je navelo da istraživanje nije bilo moguće provesti s postojećim resursima ministarstva. Stoga je MZSS 7. svibnja 2008. objavilo Poziv udrugama za prijavu projekata iz područja socijalne skrbi, a čiji se sadržaj odnosi na provedbu mjera iz nacionalnih strategija, planova i programa. Budući da niti jedna udruga nije prijavila projekt takvog sadržaja, mjera nije provedena, ali će ministarstvo ponoviti poziv, a planira organizirati provedbu ove mjere u suradnji s drugim vanjskim stručnjacima.

Pripadnice nacionalnih manjina

Mjera 1.3.1. Osnovat će se radna skupina radi prikupljanja podataka o ženama pripadnicama nacionalnih manjina i izraditi program djelovanja o unapređenju njihova položaja. Nositelj: Ured za nacionalne manjine. Rok provedbe: 2006.–2007.

Mjera je **djelomično provedena**. 6. studenog 2008. Ured za ravnopravnost spolova u suglasnosti s Uredom za nacionalne manjine donio je Odluku o osnivanju Radne skupine radi prikupljanja podataka o ženama pripadnicama nacionalnih manjina i izrade programa djelovanja o unapređenju njihova položaja. Program radne skupine bit će, prema podacima zaprimljenim od Ureda za nacionalne manjine, donesen na drugom sastanku Radne skupine u veljači 2009.

Mjera 1.4.3. Organizirat će se međunarodna konferencija o unapređenju položaja Romkinja. Nositelj: Ured za nacionalne manjine. Rok provedbe: 2007.

Mjera nije provedena. Prema podacima Ureda za nacionalne manjine, razlog neprovođenja ove mjere jest taj što Udruga žena Romkinja „Boja budućnost“ Zagreb nije završila istraživanje „Zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine u RH, s posebnim osvrtom na zapošljavanje Romkinja“ koje je trebala provesti u suradnji s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje. Završetak se očekuje u siječnju 2009., te bi rezultati trebali biti predstavljeni na Međunarodnoj konferenciji o položaju Romkinja u ožujku 2009.

Žene i ratna stradanja

Mjera 1.8.1. Provest će se sustavno prikupljanje i analiza podataka o ulozi žena u ratnim stradanjima, njihovom doprinosu izgradnji mira, posljedicama rata na žensku populaciju u RH, a rezultate i preporuke integrirati u socijalnu i razvojnu politiku, poštujući pritom različitost potreba muškaraca i žena u ratnom i poratnom razdoblju. Nositelj: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Rok provedbe: 2008.

Mjera se provodi. Prema podacima dostavljenim od Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Odjel za psihosocijalnu pomoć Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti kontinuirano provodi Nacionalni program psihosocijalne pomoći sudionicima i stradalnicima Domovinskog rata. U sklopu Programa u 21 županijskom Centru za psihosocijalnu pomoć stručni suradnici sustavno pružaju pravnu savjetodavnu pomoć hrvatskim braniteljima i članovima njihovih obitelji. U sklopu Centra organizirane su radionice u kojima stručni suradnici organiziraju obiteljske tretmane, dječje radionice i, prema potrebi, bračne tretmane. Stručni suradnici pravu i savjetodavnu pomoć pružaju stacionarno, putem svakodnevno organiziranih dežurstava u prostorijama Centra, te mobilno, kroz timske posjete domovima i obiteljima hrvatskih branitelja.

Prema redovnom praćenju u 2006. zabilježena je 41.137 intervencija za 31.513 korisnika, u 2007. pruženo je 70.311 intervencija za 53.087 korisnika, do kolovoza 2008. zabilježeno je 30.682 intervencija za 23.781 korisnika.

U obavljanju navedenih aktivnosti i pružanju cjelovite pomoći sudionicima i stradalnicima Domovinskog rata, stručni suradnici Centara redovito kontaktiraju s nizom institucija na lokalnoj i županijskoj razini.

U 2008. započela je provedba Programa za poboljšanje kvalitete življenja u obiteljima poginulih hrvatskih branitelja, hrvatskih ratnih vojnih invalida i hrvatskih branitelja oboljelih od PTSP-a. Program je usmjeren na organizaciju sistematskih pregleda i sustavno praćenje zdravstvenog statusa supruge i djece hrvatskih branitelja.

Mjera 1.8.3. Preispitat će se programi obuke za pripadnike/pripadnice sigurnosnih službi iz perspektive rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena. Nositelj: Ministarstvo obrane. Rok provedbe: 2007.–2008.

Prema odgovoru koji je dostavilo Ministarstvo obrane, „programi obuke - vojna izobrazba, funkcionalna obuka, specijalistički tečajevi, seminari u zemlji i inozemstvu, tečajevi stranih jezika i drugih oblici izobrazbe i obuke po svojim uvjetima ne poznaju diskriminaciju između spolova te su iz perspektive rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena dostupni svima pod jednakim uvjetima i pružaju jednake mogućnosti profesionalnog usavršavanja i napredovanja“.

Moglo bi se reći da je mjera 1.8.3. provedena samo ukoliko je Ministarstvo obrane provelo preispitivanje programa obuke iz perspektive rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena, što iz gore navedenog odgovora nije moguće zaključiti.

JEDNAKE MOGUĆNOSTI NA TRŽIŠTU RADA

Žene u ruralnim krajevima

Mjera 2.2.10. Provest će se sekundarna analiza postojećih rezultata istraživanja te financirati nova istraživanja radi utvrđivanja položaja, svijesti, obrazaca ponašanja i potreba seoskih žena te izraditi akcijski plan utemeljen na rezultatima takvih

znanstvenih analiza. Nositelj: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva. Rok provedbe: 2008.

Mjera se provodi. Na upit pravobraniteljice, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva dostavilo je vrlo detaljan i informativan odgovor u kojem je navelo brojne aktivnosti koje su sukladne mjeri 2.2.10., ali i drugim mjerama Nacionalne politike.

Temeljem Upisnika poljoprivrednih gospodarstava (dalje: Upisnik), s ciljem spoznaje rodne jednakosti izrađena je **analiza upisanih nositelja/ica poljoprivrednih gospodarstava** (obiteljska poljoprivredna gospodarstva, obrti te trgovačka društva i zadruga), kao i nositelja/ica ukupne obradive poljoprivredne površine.

Vezano za **nositelje/ice poljoprivrednih gospodarstava upisane u Upisniku**, proizlazi sljedeće:

Od 181.008 nositelja/ica poljoprivrednih gospodarstava, 29% je nositeljica i 71% nositelja;

Od 2.822 nositelja/ica obrta, 21% je nositeljica i 79% nositelja;

Od 2.648 nositelja/ica trgovačkih društava, 16% je nositeljica i 84% nositelja.

Od ukupno 186.478 upisanih u Upisnik, 29% je nositeljica poljoprivrednih gospodarstava, i 71% nositelja.

Vezano za **nositelje/ice obradivih poljoprivrednih površina u Upisniku**, proizlazi da su od sveukupnog broja upisanih hektara obradivih poljoprivrednih površina za 18,20% upisane nositeljice, a za 81,80% nositelji poljoprivrednih gospodarstava.

Potrebne su dodatne analize položaja žena nositeljica poljoprivrednih gospodarstava i/ili vlasnica obradivih poljoprivrednih površina, kako za cijelo područje Hrvatske tako i po pojedinim županijama.

Izrađena je i analiza primljenih i odobrenih prijava vezanih za sufinanciranje raznih programa vezanih za mjere ruralnog razvitka, koja je pokazala koliko je podnositeljica a koliko podnositelja prijava, razvrstano po županijama.

Temeljem natječaja zaprimljeno je ukupno 2.877 prijava, od čega je bilo 22% (621) podnositeljica prijava na natječaj i 78% (2.256) podnositelja.

Odobreno je 1.759 programa za sufinanciranje, od čega su 22% (393) bili programi nositeljica i 78% (1.366) nositelja. Izraženo u novčanim iznosima, od ukupno 173.032.351,40 kuna, podnositeljice prijava ostvarile su 18,27% ili 31.616.235,25 kuna, a podnositelji prijava 81,73% ili 141.416.116,15 kuna.

Vezano za izradu sekundarne analize postojećih rezultata istraživanja te financiranje novih istraživanja radi utvrđivanja položaja, svijesti, obrazaca ponašanja i potrebe seoskih žena te izradu akcijskog plana utemeljenog na rezultatima takvih znanstvenih analiza sukladno mjeri 2.2.10. Nacionalne politike, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja izvijestilo je da je u tijeku provedba i izrada iste u suradnji s Institutom društvenih znanosti „Ivo Pilar.“

Osim toga, u pripremi je i organizacija konferencije: „Položaj žena u ruralnim područjima Republike Hrvatske“ koja bi trebala biti održana u listopadu 2009.

Mjera 2.5.6. Razmotrit će se uvođenje poreznih olakšica izmjenama Zakona o porezu na dobit za organizaciju odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi u trgovačkim društvima i poslovnim organizacijama radi odgoja i obrazovanja djece zaposlenih, sukladno ulaganjima i organizacijskim troškovima trgovačkih društava. Nositelj: Ministarstvo financija. Rok provedbe: 2008.

U odgovoru na upit pravobraniteljice o provedbi mjere 2.5.6., Ministarstvo financija dostavilo je odgovor da ista **nije provedena u 2008.** Kao objašnjenje Ministarstvo financija je navelo da su Zakonom o izmjenama Zakona o porezu na dobit (NN 90/05) i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit (NN 57/06) brisane odredbe o poreznim olakšicama, oslobođenjima i poticajima za porezne obveznike na područjima posebne državne skrbi, porezne obveznike na području Grada Vukovara, porezne obveznike na brdskim-planinskim područjima, porezne obveznike u slobodnim zonama, porezne obveznike koji su registrirani i obavljaju isključivo istraživačko-razvojnu djelatnost, poticaje ulaganja te poticaje poreznim obveznicima osnovanima u svrhu profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom). Brisanjem navedenih odredaba o poreznim olakšicama, oslobođenjima i poticajima, ista nisu ukinuta, jer su u pravilu propisana posebnim zakonima u skladu s pravnom stečevinom Europske unije.

Ministarstvo financija smatra da u sustavu poreza na dobit nema potrebe za uvođenjem novih poreznih olakšica ili proširenja postojećih, s obzirom na to da bi isto rezultiralo dodatnim teškoćama u provedbi pozitivnih poreznih propisa i povećanjem troškova ubiranjem poreza, a kao rezultat je upitan i njihov učinak u postizanju cilja promicanja ravnopravnosti spolova.

Prihodi od poreza na dobit jesu prihodi državnog proračuna te svako uvođenje novih poreznih olakšica ili proširenje postojećih utječe i na smanjenje prihoda državnog proračuna.

Tijekom 2008. objavljen je Zakon o dopunama Zakona o porezu na dobit (NN 146/08.) koji stupa na snagu danom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji. Naime, navedenim Zakonom usklađuje se Zakon o porezu na dobit s pravnom stečevinom Europske unije, odnosno, u pravni sustav RH prenose se Direktive Europske unije iz područja poreza na dobit.

Mjera 2.5.1. Provodit će se medijske kampanje za poticanje jednake raspodjele kućanskih i obiteljskih poslova te ravnopravnu podjelu roditeljske odgovornosti za skrb o djeci, uključujući promociju korištenja roditeljskog dopusta od strane očeva radi aktivnijeg uključivanja žena na tržište rada i povećanja broja očeva koji koriste roditeljski dopust. Nositelj: Ured za ravnopravnost spolova. Rok provedbe: 2007.– 2008.

Iz odgovora Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH slijedi da se **mjera provodi** sukladno financijskim mogućnostima Ureda: provedena je edukativna kampanja na navedene teme u časopisu National Geographic Junior, prilagođena učenicima/cama nižih razreda osnovne škole. U 2008. godini izašlo je ukupno 6 brojeva sa slikovnim i narativnim materijalom u obliku stripa na navedene teme pod sloganom 'Zajedno smo jači', odnosno s pojedinačnim tematskim područjima 'Tata na roditeljskom dopustu', 'Poziv u pomoć', 'Što ću biti kad odrastem' (I), 'Što ću biti kad odrastem' (II), 'Kad se ruke slože', 'Neka bolji pobijedi!'.

U smislu promicanja jednakih mogućnosti na tržištu rada, predstojnica Ureda je u 2008. godini sudjelovala u nizu tribina, okruglih stolova i drugih događanja uključujući medijske istupe u kojima se isticao značaj ovog tematskog područja za postizanje stvarne ravnopravnosti spolova.

NASILJE NAD ŽENAMA

Trgovanje ljudima

5.2.8. Nastavit će se provedba mjera iz godišnjih Operativnih planova za suzbijanje trgovanja ljudima. Nositelj: Ured za ljudska prava. Rok provedbe: 2008.

Mjera 5.2.8. se provodi. Operativni plan za suzbijanje trgovanja ljudima za 2008. usvojen je na sjednici Vlade RH 7. prosinca 2007. s rokom provedbe do kraja prosinca 2008. Operativnim planom su određene mjere i aktivnosti za provedbu ciljeva utvrđenih Nacionalnim programom za suzbijanje trgovanja ljudima 2005. - 2008.

Na upit pravobraniteljice, Ured za ljudska prava Vlade RH dostavio je vrlo detaljan odgovor iz kojeg slijedi da je Ured za ljudska prava uputio Ministarstvu pravosuđa prijedlog za izmjenama i dopunama Kaznenog zakona te Zakona o kaznenom postupku. Prijedlog dopuna vezanih uz Kazneni zakon tiče se dopuna članka 175. „Trgovanje ljudima i ropstvo“. Odredbom čl. 175. st. 2. određuju se oblici iskorištavanja za dijete ili maloljetnu osobu, te istim stavkom nije određeno i nezakonito posvajanje kao jedan od oblika iskorištavanja za djecu ili malodobne osobe žrtve trgovanja ljudima. Stoga je Ured za ljudska prava predložio izričito navođenje nezakonitog posvajanja kao jednog od oblika iskorištavanja. Ured za ljudska prava predložio je da se u članku 175. doda novi stavak koji glasi: *„Ako je kazneno djelo iz stavka 1. ili 2. ovog članka počinila službena osoba u obavljanju svojih dužnosti ugrožavajući život žrtve trgovanja ljudima, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.“* Navedeno je predloženo iz razloga što počinjenje kaznenog djela u svojstvu službene osobe predstavlja kvalificirani oblik kaznenog djela budući da se radi o zloupotrebi položaja.

Nastavljene su aktivnosti održavanja redovitih sastanaka specijaliziranih policijskih službenika i državnih odvjetnika koji se bave problematikom trgovanja ljudima, uspješno je završen CARDS 2004 projekt „Suzbijanje trgovanja ljudima“ u lipnju 2008. te su sve iz njega proizašle preporuke implementirane u nacionalni referalni sustav.

Do prosinca 2008. godine identificirano je ukupno 6 žrtava trgovanja ljudima, od kojih su 3 žene i 3 muškarca. Od navedenih žrtava 2 ženske osobe bile su seksualno iskorištavane, dok su radno eksploatirani 3 muškarca i 1 žena.

U državnom proračunu osigurana su sredstva za nastavak kontinuiranog rada 2 službena skloništa za žrtve trgovanja ljudima, provedeni su individualizirani programi pomoći prilagođeni potrebama svake pojedine žrtve, sklopljen je Sporazum o suradnji vezan uz pružanje pomoći i zaštite žrtvama trgovanja ljudima između Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi (MZSS), Hrvatskog Crvenog križa i Organizacije za integritet i prosperitet Split, izrađene su Standardne operativne procedure postupanja u slučajevima trgovanja ljudima za MUP, MZSS i Državno odvjetništvo RH.

Provedene su i javne rasprave i seminari vezani uz problematiku trgovanja ljudima. U lipnju 2008. Ured za ljudska prava proveo je javnu kampanju usmjerenu na podizanje svijesti potencijalnih korisnika usluga žrtava trgovanja ljudima u sklopu koje je izrađen TV spot, plakati koji su bili postavljeni u tramvajima na zagrebačkom području, a obilježen je i Europski dan suzbijanja trgovanja ljudima (18. listopada) prigodnim programom na Cvjetnom trgu na kojem su sudjelovale i organizacije civilnog društva.

Nastavljeno je obrazovanje ciljanih skupina o problematici trgovanja ljudima te su u 2008. održani seminari za djelatnike MUP-a, djelatnike u sustavu socijalne skrbi, djelatnike obiteljskih centara, zdravstvene djelatnike, suce i državne odvjetnike, diplomatsko i konzularno osoblje, pripadnike Oružanih snaga RH koji se upućuju u mirovne misije te organizacije civilnog društva.

Nadležna tijela nastavila su kroz 2008. aktivno sudjelovati u regionalnim i međunarodnim inicijativama za suzbijanje trgovanja ljudima. Budući da je Ured za ljudska prava ujedno i ured nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima, Ured je sustavno pratio provedbu mjera i aktivnosti svih nadležnih institucija u području suzbijanja trgovanja ljudima te su održavane redovite sjednice Operativnog tima Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima.

Mjera 5.2.10. Republika Hrvatska će se pridružiti međunarodnoj Mreži za borbu protiv štetnih tradicija – NAHT i provesti istraživanje radi definiranja mjera za borbu protiv štetnih tradicionalnih praksi. Nositelji: Ured za ravnopravnost spolova, Ured za nacionalne manjine, u suradnji s udrugama. Rok provedbe: 2006.–2008.

Neke aktivnosti mjere **5.2.10. su provedene, dok su druge u fazi provedbe.** Posredstvom Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH Hrvatska se početkom 2006. pridružila međunarodnoj Mreži za borbu protiv štetnih tradicionalnih praksi (Network Against Harmful Traditions – NAHT), međunarodnoj platformi za predstavnike nevladinih organizacija i organizacija Europske zajednice te vladinih tijela i političkih organizacija drugih zemalja koje se bave pitanjima ravnopravnosti spolova i zdravlja. Predstojnica Ureda je kao članica Mreže sudjelovala u radu ministarske konferencije pod nazivom „Zajednička akcija zemalja članica protiv štetnih tradicionalnih praksi“ koja je održana u siječnju 2006. u sjedištu Europske komisije u Bruxellesu.

Provođenje istraživanja radi definiranja mjera za borbu protiv štetnih tradicionalnih praksi planira se provesti u okviru rada Radne skupine za unapređivanje prikupljanja statističkih podataka o položaju Romkinja u lokalnim zajednicama i cjelokupnom društvu, u suradnji s UNDP Hrvatska, sukladno već započetim aktivnostima na istraživanju koje UNDP provodi u tom području, pod radnim naslovom „Reproduktivno zdravlje Romkinja“.

Mjera 5.3.3. Tiskat će se edukativni materijal o svim oblicima nasilja nad ženama i distribuirati svim nadležnim ustanovama. Nositelj: Ured za ravnopravnost spolova. Rok provedbe: 2007.–2008.

Mjera je provedena. Nositelj mjere, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, preveo je, tiskao 2000 komada i distribuirao tijelima državne uprave, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, organizacijama civilnog društva te drugim institucijama *Preporuku (2002) 5 Odbora ministara Vijeća Europe o zaštiti žena od nasilja* kao i *Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama* UN-a koja je tiskana u obliku letka u nakladi od 10.000 primjeraka, s ciljem osvješćivanja javnosti za problematiku nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

U 2008. godini Ured je također objavio *UN Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama* u Jutarnjem listu i Večernjem listu povodom 22. rujna, Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama te u Jutarnjem listu, Večernjem listu i Vjesniku povodom 25. studenoga, Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.

2. OSTALE AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE ZA RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

2.1. OBILAZAK ŽUPANIJA

ISTARSKA ŽUPANIJA

28. listopada 2008. – Pravobraniteljica je, kao jedna od uvodničarki o novom Zakonu o ravnopravnosti spolova, sudjelovala na prvom seminaru za političarke u sklopu projekta „(I)zborimo načelo ravnopravnosti spolova“. Seminar je, za predstavnice različitih stranaka i nezavisne liste iz **Poreča**, organizirala Civilna građanska inicijativa Poreč.

9. prosinca 2008. – Pravobraniteljica je u **Puli** sudjelovala na tribini pod nazivom „**Žene, politika, religija**“ koju je, u sklopu višednevnog programa povodom Međunarodnog dana ljudskih prava i 60. godišnjice Opće deklaracije o ljudskim pravima, organizirala Udruga za zaštitu ljudskih prava i građanskih sloboda „HOMO“.

MEĐIMURSKA ŽUPANIJA

24. siječnja 2008. – Pravobraniteljica je sudjelovala na tribini pod nazivom „**Odgoj za rodnu ravnopravnost**“ koju je za obrazovne djelatnike i djelatnice **Čakovca** organiziralo Županijsko povjerenstvo za ravnopravnost spolova Međimurske županije u suradnji s Uredom državne uprave u Međimurskoj županiji, Služba za društvene djelatnosti – Odsjek za rad, socijalnu skrb, školstvo i zdravstvo.

OSJEČKO- BARANJSKA ŽUPANIJA

24. – 25. studenoga 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova posjetila je **Osječko-baranjsku županiju** povodom Međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama.

24. studenoga 2008. pravobraniteljica je imala priliku osobno razgovarati sa ženama korisnicama Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja **u Osijeku** koje su joj iznijele svoja iskustva s obiteljskim nasiljem.

25. studenog 2008. pravobraniteljica je **u Osijeku** bila gošća tribine „**Obiteljsko nasilje – zaštita prava djece**“ u organizaciji Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku i Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova, a nakon toga je sudjelovala u radu okruglog stola „**Mehanizmi djelovanja lokalne zajednice protiv nasilja u obitelji**“ u organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova i Ženske udruge „Izvor“ iz Osijeka. Cilj rasprave bio je razmatranje djelovanja mehanizama lokalne zajednice u promicanju politike jednakih mogućnosti u području Poglavlja V. - „Nasilje nad ženama“ Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2006.-2010.“

25. studenoga 2008. pravobraniteljica je **u Đakovu** sudjelovala na tribini „**Uloga i zadaci mehanizama za sprječavanje nasilja u obitelji**“ u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Grada Đakova čiji je cilj bio razmotriti koliko su svi postojeći mehanizmi pridonijeli sprječavanju nasilja u obitelji od 2003. do danas, te što donosi novi Zakon o ravnopravnosti spolova.

POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA

30. siječnja 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova **u Požegi** se sastala sa županom Požeško-slavonske županije, mr. sc. Ratislavom Navratilom, s kojim je razgovarala o politici ravnopravnosti spolova s naglaskom na zaštiti zdravlja žena. Istoga dana, Pravobraniteljica je u Požegi održala predavanje na tribini pod nazivom „**Ravnopravnost spolova na području zapošljavanja i rada**“, koju je, organiziralo Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Požeško-slavonske županije. Predavanju su nazočili predstavnici/ce sindikalnih podružnica, odgojnih i zdravstvenih ustanova, jedinica lokalne samouprave i drugi/e.

Tijekom boravka u Požegi Pravobraniteljica se u gradskoj upravi Požege susrela s gradonačelnikom Zdravkom Ronkom, s kojim je sudjelovala i na prijemu gradonačelnika za novorođene bebe na području Grada Požege.

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

20. i 21. listopada 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova posjetila je Primorsko-goransku županiju. U Rijeci se pravobraniteljica:

- susrela se sa sestrom Suzanom Samardžić, ravnateljicom Caritasovog doma za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, koja ju je informirala o životu i radu korisnica doma s kojima je pravobraniteljica i pojedinačno razgovarala;
- posjetila Centar za pravno savjetovanje žena žrtava nasilja, gdje je razgovarala s predsjednicom Antonijom Pintar i suradnicama te se informirala o aktivnostima koje provode.
- posjetila gradonačelnika Rijeke, g. Vojka Obersnela, i održala sastanak s članovima/icama Odbora za ravnopravnost spolova.

Na sastanku s gradonačelnikom Rijeke, kao i s članovima/icama Odbora za ravnopravnost spolova, pravobraniteljica je razgovarala o dužnostima tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u provedbi izobrazbe o ravnopravnosti spolova za svoje djelatnike/ce u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Članovi/ice Odbora za ravnopravnost spolova upoznali/e su Pravobraniteljicu s aktivnostima u Rijeci u provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

Na poziv Županijskog povjerenstva za ravnopravnost spolova Primorsko-goranske županije, u Konferencijskoj dvorani „Transadria“ u Rijeci, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i predstojnica Vladinog Ureda za ravnopravnost spolova održale su zajedno radni sastanak novoosnovanih Povjerenstava/odbora za ravnopravnost spolova s područja Primorsko-goranske županije. Na sastanku su se razmatrali mehanizmi i načini provedbe Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova, Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, Zakon o ravnopravnosti spolova i druge teme vezane za promicanje ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljicu je primio i župan Primorsko-goranske županije, g. Zlatko Komadina, a razgovoru su prisustvovali/e: zamjenica župana Nada Turina-Đurić, predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova PGŽ Irena Gregorović-Filipčić i njihovi/e suradnici/e. Razgovaralo se o aktivnostima Primorsko-goranske županije u provedbi Zakona o

ravnopravnosti spolova i Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, uz najavu skorog stupanja na snagu Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Pravobraniteljica je ukazala na važnost vođenja rodno osviještene politike te ponovno naglasila da će u idućem razdoblju tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave bit u obvezi provoditi programe izobrazbe o ravnopravnosti spolova za svoje djelatnike/cc u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

7. studenoga 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je **u Rijeci** i na javnoj tribini „Uloga i zadaci liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u prevenciji nasilja u obitelji“ u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora, podružnica Rijeka, u suradnji s Nastavnim Zavodom za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centrom za participaciju žena u društvenom životu.

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

4. – 5. prosinca 2008. – Pravobraniteljica je posjetila Splitsko-dalmatinsku županiju.

5. prosinca 2008. – Pravobraniteljica se **u Splitu** sastala sa županom Splitsko-dalmatinske županije, g. Antom Sanaderom, i suradnicima/cama, a nakon toga i s predsjednicom i članovima/icama Povjerenstva za ravnopravnost spolova Splitsko-dalmatinske županije s kojima je razgovarala o Zakonu o ravnopravnosti spolova te o statusu žena na tržištu rada. Pravobraniteljica je govorila i o zaštiti žena od obiteljskog nasilja, u čemu je dobila potporu i župana i Povjerenstva.

4. prosinca 2008. – Pravobraniteljica je **u Makarskoj** sudjelovala na 4. Koordinacijskom sastanku žena Hrvatske udruge sindikata na nacionalnoj razini koji je organiziran pod naslovom „**Oснаživanje žena u sindikatima kroz promoviranje aktivnog sudjelovanja žena u radu sindikata**“. Sudionice sastanka bile su koordinatorice žena iz Nezavisnog sindikata Brodomerkur, Nezavisnog sindikata Brodosplit – ženski ogranak „Škveranke“, Nezavisnog sindikata Dalmacijavino, Sindikata INAŠ, Novog sindikata Plive, Nezavisnog sindikata radnika Luke Rijeka, Sindikata Istre i Kvarnera, Novog sindikata i Sindikata radnika Hrvatskih autocesta. Glavni cilj sastanka bio je osnažiti sudjelovanje žena u HUS-ovim sindikatima putem edukacije te izmjenom iskustva iz sindikalne prakse kako bi se unaprijedio

rad sindikalistica s ciljem pružanja bolje zaštite ženama članicama sindikata od svih oblika diskriminacije kod zapošljavanja i na radnom mjestu.

VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

1. prosinca 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sastala se u **Varaždinu** sa županom Varaždinske županije, dr. Zvonimirom Sabatijem, s kojim je razgovarala o važnosti vođenja rodno osviještene politike te o obvezi tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u provedbi programa izobrazbe o ravnopravnosti spolova za svoje djelatnike/ce u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova.

Nakon sastanka, pravobraniteljica i župan sudjelovali su na predstavljanju biltena „**Varaždinski model prevencije i suzbijanja nasilja**“ koje je povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama organiziralo Povjerenstvo za ravnopravnost spolova Varaždinske županije.

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA

22. prosinca 2008. – Pravobraniteljica je u **Županji** prisustvovala prigodnom programu predaje ključeva stana obitelji Filips, koji je osiguran sredstvima sakupljenim u suradnji policijskih službenika PU Vukovarsko-srijemske, tijela lokalne samouprave i pojedinaca u sklopu projekta „**Policija u zajednici**“. Svečanoj predaji nazočili su predstavnici Ministarstva unutarnjih poslova, načelnik PU vukovarsko-srijemske sa suradnicima, dožupan županije vukovarsko-srijemske, gradonačelnik Grada Županje, te predstavnici „Sigurne kuće“ iz Osijeka. Ključeve stana predao je gradonačelnik Grada Županje zajedno s policijskim službenikom Policijske postaje Županja, Nikolom Kajkićem, jednim od inicijatora ovog projekta. Tom prilikom nazočnima se obratio gradonačelnik Grada Županje, gospodin Davor Miličević. Po svečanoj predaji ključeva stana održana je promocija dokumentarnog filma na temu „**Prevencija nasilja u obitelji**“.

Detaljan opis svih događanja (okruglih stolova, konferencija, seminara i sl.) kojima je pravobraniteljica osobno prisustvovala i događanja kojima su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice, mr. sc. Dragan Vukadin i predstavnici/e Ureda pravobraniteljice nalazi se na internetskim stranicama pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova – www.prs.hr.

2.2. MEĐUNARODNA SURADNJA I AKTIVNOSTI

25. veljače – 4. ožujka 2008. – Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova sudjelovala je na 52. zasjedanju UN Povjerenstva o položaju žena u New Yorku kao članica izaslanstva Republike Hrvatske. Jedna od prioriteta ovog zasjedanja bilo je „**Financiranje ravnopravnosti spolova i osnaživanje žena**“. Zemlje članice UN-a pozvane su na poduzimanje daljnjih akcija u smjeru povećavanja financijskih sredstava za osnaživanje politike ravnopravnosti spolova, uključivši uvođenje i primjenu rodno odgovornog proračuna.

7. – 8. travnja 2008. – Pravobraniteljica je sudjelovala na radionici "**Gender Equality in Transport - the South European dimension**" koju je u Dubrovniku organizirala Europska federacija transportnih radnika. Na radionici su razmijenjena iskustva o kvaliteti zapošljavanja i radnih uvjeta, o aspektima zdravlja, sigurnosti i ravnoteže između posla i privatnog života.

Pravobraniteljica je održala uvodni govor o pravnom i zakonodavnom okviru ravnopravnosti spolova u RH te o pojedinačnim slučajevima iz prakse Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova vezanim uz kršenje prava transportnih radnica.

26. – 27. studenog 2008. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **Forumu zemalja Jugoistočne Europe: Lica socijalne isključenosti** koji je održan u Zagrebu u organizaciji Ureda Stalnog predstavnika UNDP-a u Republici Hrvatskoj. Prethodna dva Foruma o socijalnom uključivanju održana su u Vilniusu 2004. i Tirani 2005. Sudionici/e Foruma bili/e su predstavnici/e ministarstava zemalja jugoistočne Europe zaduženih za socijalnu politiku i politiku rada, Europske komisije te organizacija civilnog društva. Cilj ovogodišnjeg Foruma bilo je upoznavanje sudionika/ca s politikama i mjerama socijalnog uključivanja u Europskoj uniji, načinom praćenja realizacije mjera, te razmjena iskustava i analize mjera koje se trenutačno provode radi ublažavanja siromaštva i socijalne isključenosti u zemljama Jugoistočne Europe.

2.3. POSJETI STRANIH DELEGACIJA I PREDSTAVNIKA/CA UREDU PRAVOBRANITELJICE

26. ožujka 2008. – Pravobraniteljica je primila u svom uredu gđu Carolinu Amador Perez, predstavnicu Kubanske federacije žena (FMC) zaduženu za europska pitanja, u sklopu njezinog službenog posjeta Hrvatskoj. Kubanska federacija žena je članica Međunarodne demokratske federacije žena sa savjetodavnim statusom u Gospodarskom i socijalnom vijeću UN-a (ECOSOC). Razgovaralo se o mehanizmima zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj te o ravnopravnosti spolova na Kubi.

28. svibnja 2008. – Pravobraniteljica je primila predstavnike Delegacije Europske komisije u Hrvatskoj, gđu Snežanu Đokić-Marković, pravnu savjetnicu, i g. Martina Mayera, savjetnika za politiku. Razgovaralo se o aktivnostima i nadležnosti Pravobraniteljice te njezinom viđenju trenutnog stanja u Republici Hrvatskoj vezanog uz problematiku ravnopravnosti spolova.

2. lipnja 2008. – Pravobraniteljica je primila koordinatoricu arapske Mreže za praćenje slike muškaraca i žena u medijima, medijske koordinatorice Karama pokreta koji se bori protiv nasilja nad ženama u arapskim zemljama, gđu Azzu Kamel Mohamed Abdelmeguid iz Egipta s kojom je razgovarala o mehanizmima ravnopravnosti spolova u RH, zakonodavnom okviru te praksi iz djelokruga rada Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova te o mehanizmima zaštite žena u Egiptu.

18. studenog 2008. – Pravobraniteljica je primila deseteročlanu delegaciju različitih ženskih nevladinih organizacija iz Albanije s kojima je razgovarala o njihovim iskustvima u zaštiti ženskih ljudskih prava te ih upoznala s mehanizmima zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj.

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sredstva za rad pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u cijelosti su bila osigurana iz Državnog proračun Republike Hrvatske za 2008. godinu.

Za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2008. od planiranih 2.854.000,00 kuna, ostvareni su rashodi i izdaci u iznosu od 2.546.265,27 (89,22 %).

Rashodi se odnose na:

- primanja zaposlenih – u iznosu od 1.593.268,72 kuna (87,80 %)
- materijalne rashode – u iznosu od 880.553,24 kuna (93,12 %)
- financijske troškove rashode – u iznosu od 466,12 kuna (58,26 %)
- nabavu nefinancijske imovine – u iznosu od 71.977,19 kuna (77,39 %).

Na teret materijalnih rashoda utrošeno je:

- 41.524,48 kuna za obilazak po županijama (pozivi predstavnika/ca jedinica lokalne i područne /regionalne/ samouprave, njihovih odbora/povjerenstava za ravnopravnost spolova i drugih institucija)
- 38.446,00 kuna za projekt „Analiza televizijskih emisija i TV reklama iz perspektive ravnopravnosti spolova“
- 10.000,00 kuna za Anketu o korištenju mjere sufinanciranja zapošljavanja žena žrtava nasilja
- 46.774,37 kuna za Istraživanje „Žene i siromaštvo – nesigurnost rada i nezaposlenost“
- 41.646,70 kuna za panel raspravu „Žene i siromaštvo – nesigurnost rada i nezaposlenost“
- 12.209,60 kuna za stručno usavršavanje zaposlenika.

U Uredu pravobraniteljice popunjeno je 9 radnih mjesta, a status 2 djelatnice, koje su prekinule rad 29. srpnja 2006. godine i vode sudski spor, nije se promijenio tijekom 2008. godine.

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izvrješće pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2008. godinu pokazuje da je donesen novi i bolji zakonodavni antidiskriminacijski okvir u području ravnopravnosti spolova, da su se u velikoj mjeri provodile politike i strategije vezane za to područje. Međutim, sadržaj pritužbi te provedena istraživanja pokazuju da je potrebno djelovati i na pojačanoj prevenciji i zaštiti od diskriminacije kao i poduzimati mjere, uključujući i posebne mjere predviđene ZORS-om.

Ova ocjene, kao i dosadašnje, polaze od odredbe članka 5. ZORS-a, prema kojoj ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata, i temelje se na analizama Ureda pravobraniteljice, statistikama, rezultatima provedbe antidiskriminacijskih zakonskih odredbi i politika, i radu na pritužbama čiji je broj povećan u 2008.

Položaj žena na tržištu rada nije se bitno promijenio. Visok udio žena među nezaposlenima, jasna horizontalna i vertikalna segregacija između muškaraca i žena na tržištu rada, rad žena u potplaćenim sektorima, razlika u plaćama po spolu, veći broj žena zaposlenih na određeno vrijeme, i dalje ukazuju na postojanje neravnopravnosti spolova.

Analize Ureda pravobraniteljice pokazuju da se odredba članka 13. st.2. ZORS-a o oglašavanju radnih mjesta, čiji je cilj ukidanje diskriminacije kod zapošljavanja, bitno bolje primjenjuje u praksi nego proteklih godina.

Jačanje Državnog inspektorata, i u odnosu na kapacitete i u odnosu na ovlasti, i dalje smatram neophodnim, posebno radi ugovora o radu na određeno vrijeme, koji se sklapaju protivno Zakonu o radu, ali i radi svih drugih povreda radnog prava koje utječu na ostvarenje ravnopravnosti spolova po svojim diskriminativnim posljedicama.

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova će tijekom 2009. godine posvetiti posebnu pozornost provedbi nove zakonske obveze socijalnih partnera da pri kolektivnom pregovaranju i u kolektivnim ugovorima na svim razinama poštuju odredbe ZORS-a i mjere za uspostavljanje ravnopravnosti spolova. Naime, provedba načela ravnopravnosti spolova u

području rada uvelike ovisi i o opredijeljenosti socijalnih partnera za takve inicijative i akcije. Približavanjem Hrvatske Europskoj uniji i usklađivanjem s poglavljem 19., *Socijalna politika i zapošljavanje*, koje uređuje područje ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti u području rada, moguće su daljnje promjene u hrvatskom pravnom okviru i praksi. Kolektivni ugovor se u tom području osobito ističe kao mehanizam koji može pridonijeti ostvarivanju pune ravnopravnosti. U spektru takvih politika je i uravnoteženje privatnog i poslovnog života, koje ima poseban utjecaj kako na samog pojedinca/ku, tako i na članove obitelji te na pojedine uloge koje osobe preuzimaju. Za takvo uređenje socijalni bi partneri trebali imati sluha te kolektivnim ugovorima izravno utjecati na rješavanje pojedinih životnih situacija, te na stvaranje dobre prakse poštivanja načela ravnopravnosti spolova.

Kod ocjene stanja u odnosu na obiteljsko nasilje i dalje postoje kontinuirani naponi za suzbijanje tog nasilja, posebno Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti i Ministarstva unutarnjih poslova koji su, uz pojačanu aktivnost Ministarstva pravosuđa, na tom području doveli do vidljiva poboljšanja u zaštiti žrtava nasilja kad se ono dogodi.

Rad policije na predmetima obiteljskog nasilja i dalje se poboljšava, relevantno se zakonodavstvo sve dosljednije primjenjuje i dopunjuje već nekoliko godina, osviještenost javnosti o tom pitanju, zahvaljujući i medijima i udrugama civilnog društva i državnim tijelima, sve je veća, a kao posljedica Nacionalne kampanje za borbu protiv obiteljskog nasilja provedene u sklopu Kampanje Vijeća Europe, bitno se više radi i na lokalnoj razini, i na psihosocijalnom tretmanu nasilnika dok se broj skloništa za žene žrtve nasilja povećava.

Stoga, pravobraniteljica ocjenjuje da su velike aktivnosti, opisane i u ovom izvješću o radu, utjecale na pad traženja intervencije policije za 5,4 %.

Ali, ocjena pravobraniteljice o potrebi prevencije obiteljskog nasilja u zaključnim razmatranjima iz prošlogodišnjeg izvješća ostaje i dalje, posebno na lokalnoj razini.

Kako je ZORS-om uvedena obveza pravobraniteljice da provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima, u ovo izvješće uključeno je nekoliko istraživanja na različitim područjima kojima se pratila provedba ZORS-a, ali i relevantnog europskog pravnog okvira.

U zaključnim komentarima u izvješću o radu za 2007. Pravobraniteljica je pozvala i na uvođenje posebnih statistika o svim sudskim postupcima koji se vode radi diskriminacije na području rada i zapošljavanja, ali i u ostalim područjima života, jer su i statistike pokazatelji provedbe i učinkovitosti antidiskriminacijskih zakona i politika.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije uvedena je obveza svih pravosudnih tijela da vode evidencije o sudskim predmetima vezanim za diskriminaciju i osnovama diskriminacije po kojima se ti postupci vode te da ih dostavljaju ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa.

Prema odredbama novog ZORS-a sva pravosudna tijela dužna su voditi evidencije o sudskim predmetima po osnovi spolne diskriminacije i dostavljati ih ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa.

U proteklom izvještajnom razdoblju nije bilo izbora koje je pravobraniteljica pratila s aspekta ravnopravnosti spolova, ali je sudjelovala u brojnim aktivnostima vezano za osvještavanje o potrebi veće političke participacije žena, a novim je ZORS-om uvedena obveza političkih stranaka i drugih ovlaštenih predlagatelja da pri utvrđivanju izbornih lista uvode posebne mjere na način da zastupljenost muškaraca i žena na listama za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, članova u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i članova u Europski parlament ne bude osjetno neuravnotežena.

Stoga će pravobraniteljica 2009. godine pratiti provedbu ovih odredbi ZORS-a na lokalnim izborima.

Isto tako pratiti će primjenu čl. 12. st.1. ZORS-a koja određuje da će se provođenjem posebnih mjera promicati ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca, ne samo u zakonodavnoj vlasti nego i u tijelima izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu njegovog udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.

Tek će naredno razdoblje pokazati učinke novog antidiskriminacijskog zakonodavstva.

**PRAVOBRANITELJICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Gordana Lukač-Koritnik